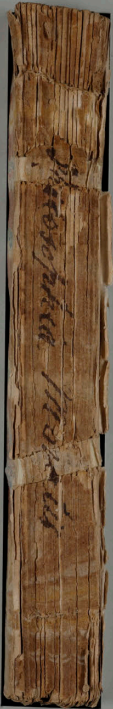

中央貴
Hobbes I
119

40696084

№2.14

名古屋大学図書
洋 696084

IO. GOTTL. HEINECCI

IC71
CONSIL. AVLAE REGIAE PRVSS. ET IN ILLA
VIADRINA PAND. ET PHIL. RAT. ET MOR.
PROF. P. ORD.

ELEMENTA
PHILOSOPHIAE
RATIONALIS

ET
MORALIS
EX PRINCIPIIS
ADMODVM EVIDENTIBVS
IVSTO ORDINE ADORNATA.
ACCESSERE
HISTORIA PHILOSOPHICA

ET
INDEX LOCVPLETISSIMVS.
Editio noua & emendatior.

AMSTELODAMI,

Apud JANSONIO-WAESBERGIOS.
MDCCXXX.

IO. GOTTL. HEINICCI

PHILOSOPHIE

MORALIS

HISTORIA PHILOSOPHICA

JOHANNES WAPPELGIOS

LECTORI CANDIDO

S. P.

Vamuis & ab adolescentia disciplinis illis, quae partem hominis praefant illam perficiunt, veramque rerum diuinarum ac humanarum notitiam ex ipsa recta ratione deriuant, magnopere me delectari meminerim, & postea ita Deo visum fuerit, vt publicum earum tradendarum munus in illustri Fridericiana mihi longe clementissime demandaretur: non tamen praefagiuat vnaquam animus, fore, vt post tot eximios philosophos aliquid huius generis in lucem emitterem, aut compendiorum, quorum ipsa fere copia inopes reddimur, numerum a me amplificandum exilimarem. Cum aliae enim rationes, tum vel maxime ea de re cogitare me vetuit partim iuris docendi dicundique perpetuus labor, qui extremis annis, dum Halae vixi, me sibi totum vindicauit, partim munus Antecessoris, in illustri Franquerana ab illustrissimis Frisiae Ordinibus mihi praeter omnem spem atque expectationem conditionibus satis splendidis liberaliter decretum, in quo de praeiis illis amoribus meis, id est, de philo-
sophia, paulo minus, quam antehac, sollicitus, tempus fere omne, quod a publicis priuatisque lectionibus vacuum habui illustrandae iurisprudentiae, variisque libellis iuridicis scribendis consecraui. Quin vt fatear, quod res est, nunquam fortassis me ad pristina illa philosophiae studia ita totum retulissem, vt aliis viam, qua ad sapientiam itur, docendo scribendoque monstrare constituerem, si meo res actae essent arbitrio. Noueram sane, quam

periculosum hoc faeculo sit, vacare philosophiae, & quid rectae rationi conveniat repugnare, libero a praedictis opinionibus animo investigare. Non ignorabam, quantis plerumque odiis, quot coniciis, quin & struatis insidiis non nunquam, res geratur, ubi quis ab alterius opinione suam sejungit sententiam. Denique ipsa me docuerat experientia, si in vilo disciplinarum genere, in philosophiae sane studio, ubi minime oportebat, quam maxime regnare auctoritatis humanae praedictum, & studiosorum iuventutem magis plerumque, qua itur, quam, qua eundem est, ire. Habent scilicet faecula singula certam philosophandi methodum, quae aliquamdiu sola publici saporis esse solet, adolescentibusque tantisper ad palatum est, dum alius quidam philosophus non sine strepitu in scenam prodeat. Fuit, quando homines fursure scholastico placebantur, sibi videbantur in coelo verari, si de haecceitatibus, quidditatibus, futuritionibus, inviduationibus, & mille nugis metaphysicis, multa, nec sibi nec aliis intellecta, proferre, syllogismos in qualibet figura & modo tornare, eosdem ad primam reducere, regulas ex locorum dialecticorum armario depromptas, tanquam tela, vibrare, sophismatibus puerilibus etiam in re ferre ludere, ludentesque his crepundis formaliter in roborem dare didicissent. Fuit, quando evilesceere haec sacra, & sapientiae studiosi rebus aliis, puta, illis primi, secundi, tertii elementi particulis, illis coeli vorticibus, impressa illa meribus mortalium entis perfectissimi idea, solibus denique in planetas degenerantibus, & mechanicis rerum omnium causis vnice delectari, & haec similiaque adeo pro Sibyllae foliis habere

bere coeperunt, ut non philosophus, sed rerum omnium ignarus, videretur, qui mentem in glandula pineali delitescere, Cartesiumque solum sapere, negare ausus esset. Mirabatur tum orbis litteratus, se ex Aristotelico tam cito factum esse Cartesianum: sed multo magis paulo post mirabatur, quam alibi philosophiam copulscularem & atomificam, alibi novum genus philosophandi ex Kabbalae, scholae Pythagoricae & Platonimi principis consilium, inualescere animadverteret. Quo obcurior, magisque a sensu communi remota erat haec philosophia, quo plura, eaque horribilia mysteria promittere videbatur: eo magis aliquamdiu placebat ingenis novaturientibus, donec alii occuparent cathedras, qui vel in nullius verba magistri iurantes genus philosophandi *isolektiki* commendarent, vel iuvenes a pulvere & radio excitatos ad profundiorum metaphysicam & philosophiam mathematicam reuocarent, & non nisi sublimiores istas speculationes, quas Leibnitio, Newtono, aliisque magnis ingenis debemus, philosophematum nomine dignas arbitrarentur. Ita semper euenit philosophiae, scientiarum pulcherrimae, quod solet furinae vestimentorum, quae singulis non dicam faeculis, sed lustris immutatur. Quemadmodum enim iam longiores tunicae placent, iam breviores: modo angustiores manicae, mox prolixiores oculis blandiuntur, nihil ut nobis magis ridiculum videatur effigie, hominem pro superioris faeculi genio quam plendidissime vestitum oculis nostris subiciente: ita & philosophia alio tempore alia ad palatum est, ut viro, philosophorum recentissimorum imbuto principibus, non minus ridiculae videantur veterum meditationes,

quam nobis maiorum nostrorum habitus videtur. Et erit tamen, nisi fallitur, tempus quando & horum luminibus officent alii, non multo post *μετά πολλῆς φανεραίας* in hoc theatrum prodituri. Rerum enim omnium, heus, quaedam vicissitudo est, nec ita profecto se habent studia mortalium, ut vna eademque res diu admodum placere possit. Quod adolescens ex praeceptore me audire memini, veteranis philosophis idem plerumque fatum incumbere, quod satoribus, nouissimae vestimentorum formae ignaritas: id verum esse plerique cum taedio ac dolore experti sunt. Haec itaque omnia quo laepius mecum, adhibita in consilium ratione, agitauit, LECTOR CANDIDE, eo beatiores semper illos credidi, qui alio honesto vitae genere delecto, Deo reique publicae seruiunt, & naufragia ista ex littore spectantes, sibi, non aliis, philosophantur. Ac proinde ex eo tempore, quo docere iurisprudentiam, & negotiosum istud de iure respondendi munus pro virili studii ornare, eam mihi ipse legem dixeram, ut mihi philosopharer, nec tam aliorum, quam meis vitiis, meditationes meas delinarem, tantoque magis hoc instituto meo me delectatum fateor, quanto iucundius erat, extra horrida ista, nullosque triumphos habitura, philosophorum bella, ac veluti extra teli iactum positum, solida tamen, quae ex sapientiae studio precipitur, voluptate quotidie perire.

Enimvero philosophantem ita, & secum habitantem in cathedram philosophicam me iterum retraxit rerum omnium arbiter, Deus, voluitque, uti, quemadmodum olim Halae; ita iam in hac illustri

Via-

Viadrina, haec disciplinae vna cum iurisprudentia traderem, & eas quidem potissimum, quae intellectum ad inuestigandam diuindicanamque veritatem, voluntatem ad virtutem atque honestatem inuoluntant, & quas omnium primas ac praecipuas olim iudicabat Socrates, dum & disserendo homines ad comprehendendam veritatem perducere conabatur, & philosophiam ipsam, a monitris & ociosis speculationibus perpurgatam, deuocabat ex coelo, collocabat in vrbibus, & in domos etiam introducebat, iubebatque de bonis & malis, iustis iniustisque, quaerere. Quamuis autem huc euocatus nescio qua futuri praesensione omitteret, non aequè omnibus gratam fore hanc muneri vtriusque coniunctionem, idque augurium me non per omnia sefellisse videatur: diuinae tamen voluntati parere nihilominus decreui, nec animum, inuidiam veritatis, despondi, sed nouam mihi hanc palaestram fore statui, in qua, quantum in philosophia profecerim, quantum inuidia & bile stultitiam hominum voculas contemnere, ferocissimum quemque humanitate, modestia, officis, emolliere, amicis veros fide atque obsequio retinere, moresque pro virili omnia probare bona fide didicerim, periculum fieri oporteat. Hinc diuino fretus auxilio, quod mihi a tot annis nunquam desuit, praesertiones meas, non iuridicas tantum, sed & philosophicas, non sine quadam fiducia auspiciatus, luculenter intellexi, me spe mea non esse deceptum. Vidi enim, quod praeficini dixerim, erectioris indolis iuuenes, qui antea philosophiam tanquam infructuosam & inamoenum studium adspernabantur, cateruatim ad has acroasias confluere & iam perscrutari paullatim, quam praeclearum

* 5

clarum

clarum sit, rectam rationem perficere, & in inuestiganda diiudicandaque veritate exercere ingenium. Ne autem studiosae iuuentutis utilitati vlla in re desse videret, essentque, quae in praefationibus meis ob oculos haberet: ELEMENTA haec PHILOSOPHIAE RATIONALIS & MORALIS typis excubri passus sum, in quibus, quid praefiterim, paucis, si operam dederis, monebo.

In philosophia RATIONALI, seu Logica, id egi, vt praeccepta omnia ad finem, quem in inuenienda, diiudicanda, communicandaque cum aliis veritate consistere, omnes omnino fatentur, vnicè referrent. Itaque non solum artem syllogisticam, non solum disferendi disputandique facultatem, ad quam plerique libelli Logicorum comparati sunt, mihi tradendam credidi, sed praecipue, quo ordine, quaque methodo progrediendum sit omnibus, qui veritatem reperire, eamque a falso discernere cupiunt, perspicue monstravi. Hinc, explicatis intellectus operationibus, perutilem de ideis doctrinam accurate exposui, ostendendique, quomodo quilibet, comparatis sibi claris, distinctis atque adequatis ideis, definitiones ac diuisiones rite formare, ex earum comparatione varias propositiones, axiomata, pollutata, theorematia, problemata, corollaria elicere, ratiocinationes sine erroris periculo necesse, experiendo denique, meditando, legendo, disputando, docendoque veritatem tum reperire, tum cum aliis communicare quam facillime possit. Non displicebunt, vti opinor, quae de his omnibus, nec non de veritatis certae ac probabilis discrimine, de variis verisimilitudinis gradibus, de ordine in meditatione, lectione librorum,

rum, & disputationibus obseruando, de interpretatione porro, alisque capitibus scitu necessariis, non minus, quam iucundis, passim differui. Quos aliquando duces sequutus sum, (neque enim me puduit, ab aliis bene animaduera in systema meum recipere,) ingenue factus sum in scholiis, quae paragraphis plerisque subiunxi. In isdem praeccepta ipsa non paucis, iisque perspicuis, & petitis ex vniuersa philosophia exemplis illustravi. Quid enim absurdum aut taediosius est, quam perpetuo ingeminare illa vulgaria: *Petrus currit, Homo est animal & finitima*, sine quibus haec sacra sibi non constare, existimant veteres?

In PHILOSOPHIA MORALI mentis humanae naturam, hominum mores ac vitia, horumque signa & characteres, naturam item boni, tum generatim, tum in specie summi illius ac praesantissimi, cuius in possessione vera posita est felicitas, itemque eius effecta, in quibus virtus & tranquillitas animi eminent, denique cognitionem sui ipsius, & reliqua, quae recta ratio commonstrat, media, ad veram beatitudinem adipiscendi, ita explicauimus, vt, quod quidem hanc disciplinam pulcherrimam inibituro necessarium sit, nihil omnino praetermississe nobis videamur. Fatemur, nobis doctrinas plures communitas esse cum aliis, imprimis etiam cum theologo venerabili, IO. FRANC. BUDDEO, cuius olim philosophica praeccepta Halae vice plus simpliciter interpretati sumus. Neque tamen vllius scriba expulsumus, & pleraque eius generis praeccepta vel ex principis nostris sua sponte fluunt, vel plane aliis superstruuntur fundamentis. *Huius modi voces non est, quod*

quod huius vel illius esse indices: publicae sunt. Quod fieri in senatu solet, faciendum ego in philosophia quoque existimo, quum consitit aliquis, quod ex parte mihi placeat, inde illum diuidere sententiam, & sequor, inquit Seneca Epist. XXI. Ex quibus principiis singulas conclusiones hauserim, istam is incurrit in oculos, quos citatos in parenthesisbus paragraphos euoluere haut piguerit. Operam enim in vtraque disciplina dedimus, vt doctrinas, quoad eius fieri posset, accurate inter se conueneremus. In scholiis saepe demonstrationem propositionum vberiorē; aliquando explicationem earum peripicuam; non raro etiam veterum ac recentiorum testimonia reperies. Nolim vero exillimes, ideo me haec ex aduersariis huc transtulisse, quasi illa aliquid probare credam, (obseruabis enim, nisi me animus fallit, me alia plane demonstrandi ratione vsūm,) sed adieci haec, vt doctrinas nostras ne veteribus quidem, rectam rationem sequentis, ignotas fuisse, intelligeres. Veritas tantum vna est, caeque hominem, qui rectam rationem in consilium adhibet, non magis potest fugere, quam solis splendor oculum bene adfectum. Quemadmodum itaque animalia quaedam oculis conuenientibus, alia apertis, incomparabile illud orbis lumen intuentur, & omnia tamen, modo caecitate non laborent; aut intra terrae viscera delitescant, solem vident: ita qui illam mentis aciem, quam rationem adpellamus, vnaquam intenderunt, si sine veritate perplexisse videntur, quamuis alii eam veluti per nebulam, alii multo accuratius viderint. Quam iucundum vero est, videre illum consensum in doctrinis plerisque, & iis quidem quam maxime sublimibus?

bus? Quam ad excitandum virtutis studium vtile, audire philosophos, quantumlibet verae Dei cognitionis ignaros, tam multa pie ac sapienter de virtute aliisque rebus moralibus differentes? Quam praeclarum denique, horum dictorum elegantiam atque acumen expendere? Accedit, quod haec mundi senescentis ac paene desipientis aetate plerique eo philosophandi genere delectantur quod aliquid prolani, vel saltem *επιτομή* τὴν σφίσι, & quale vel Spinozam & Tolandum, vel Hobbesium, Baelium, ac illos praecipue, quos nouorum vocabulorum architecti *esprit forts* salutant, excoluisse constat. Si quis ergo hodie sese ab his seungit, si philosophiam sobriam, & cum Dei, entis perfectissimi, cognitione coniunctam, sectatur: non desunt omnino, qui vel nimis, vt aiunt, theologica, vel vulgaria, vel plus iusto ad pietatem, quae tam prauis ingenis prosuperfitione est, composita illius praeccepta clament. At opinione sua illos falli, non melius constabit, quam si talia ab ipsis paganis, duce recta ratione, agnita esse ostenderimus. Id igitur volumus praecellare, vbi cumque eiusmodi doctrinas proponi animaduertimus, quae profanis ingenis theologica magis, quam philosophica, solent videri. Quemadmodum vero iucundum pariter ac vtile putauimus, harmoniam doctrinarum nostrarum cum aliorum philosophorum placitis ostendisse: ita non minus nos delectatos fatemur, quoties ex principiis nostris eiusmodi doctrinas fluere vidimus, quae concordiam rationis & reuelationis, quam Eusebius in Praeparatione Evangelica, Clemens Alexandrinus in Stromatibus, Dan. Huetius in Quaestionibus Aluetanis, alique viri do-

Et iustis voluminibus offendere annis sunt, euidenter demonstrarent. Quid enim religioni nostrae honorificentius, quid ad agnoscendam scripturarum diuinitatem magis idoneum est, quam quod in tanta mysteriorum & doctrinarum subtilitate nullam doctrinam moralem, rectae rationi adueriam, ineluctet, nihilque praecipiat, quod non & ipsa ratio sanctum, honestum, Deoque approbat dignissimum? Et hinc est, quod in iisdem scholis & scripturae sacrae testimonia, quae doctrinis meis suffragantur, addidi, cum tamen adhibens modum, ut non temere notarem, quae iam tum satis nota, seque sua sponte omnibus quam facillime oblatura videbantur.

Tametsi autem id praecipue consilium cepissem, ut *philosophiae rationalis ac moralis* prima elementa adornarem: praemittendam tamen putavi epitomen **HISTORIAE PHILOSOPHICAE** breuissimam, quia illius plane ignaros esse non debere censeo, qui philosophiae se dare constituerint. Et qui fieri quaeisio possent, ut quis methodo philosophandi eclectica recte utatur, qui, quid a philosophis inuentum praecipuumque sit, profusus ignoret? Et quo pacto is doctrinas philosophorum cum rectae rationis principiis contendet, qui, quid illi statuerint, & cur eas sententias adoptarint, scit iuxta cum ignarissimus? Ut iam non dicam, quam admirabilis utilitas ex huius historiae intelligentia cum ad alias disciplinas, tum ad iurisprudentiam, quae ex Stoicorum principiis paene tota conflata est, redundet? Quantumvis autem in adornanda hac historia breuitati studuerim: non tamen reliqui quidquam putavi sciendum, ut, quae in ea tradidi, omnia ex genuinis fontibus probarem, ipso-

iposque auctorum libros eorumque capita diligenter adscriberem. Ceterum **INDEX**, quem opusculo subiunctum vides, doctrinas, quas tradidimus, omnes, earumque sedem facile tibi indicabit. Eius conficendi curam in se suscepit amicus quidam confidissimus, quem omnem adhibuisse diligentiam, eo minus dubito, quo magis mihi comperta est illius industria.

Vnum addo, me, quamuis doctrinas, in hoc opusculo explicatas, non nisi matura praecua cogitatione animo conceperim, non tamen iis elaborandis tantum vel temporis, vel diligentiae, impendere potuisse, quantum vel optabam ego, vel res ipsa a me flagitabat. Quum enim haec elementa praedictionibus meis feruire vellem: contigit saepe numero, ut vix quaedam in schedulas conicerem, quum ea sibi statim submittenda esse vrgerent operae, cum fieri solet in vita hac negotiosa, quam in Academia viuimus. Elegantiore itaque atque vberiora omnia haberes, si limam adhibere & singula semel iterumque expolire licuisset. Sed id quidem mihi iam non licuit per temporis angustiam, molemeque occupationum, quae haec scribenti quotidie incubuit. Si quid igitur accuratius dicendum fuisse iudicaueris: facile me tibi adsentientem habebis, at aeges tamen, quod aequitate tua erit dignissimum, si in opusculo paene extemporario non omnia ad viuum resecaris. Non haec scripsi, ut vlli mortaliu inferrem iniuriam. Neminem, quod quidem sciam, momordi, nemini bellum indixi, cum nullo omnino viro docto contendendi inmodestius, etiam vbi me dissentire ipsa veritas cogit. Quare nullam virtutis atque aequitatis rationem

nem habuisse videretur, quisquis mecum in arenam descendere, & de doctrinis meis mecum digladiari vellet. Si cui tantum oculi fuerit, ut calamus fringat: at mihi non erit, ut respondeam iis, qui in multaeo laureolam quaerunt, aliorumque famam arodendo sibi famam comparare student. Non horum hominum iudicio flat cadisque exilimatio boni viri, nec multum gloriae sibi parare solent, qui maledicendo docent, se nec sentire bene, nec dicere didicisse. Tu vale, LECTOR CANDIDE, & si tibi hoc studium meum non plane displicuerit, alteram quoque horum philosophematum partem, quae IUS NATURALE & PRUDENTIAM CIVILEM complectetur, a me expecta. In illius Viadrinae ipsius Idibus Mart. clo 10^{ae} XXVIII.

ELE-

ELEMENTA
PHILOSOPHIAE RATIONALIS
ET MORALIS.

PARS I.
HISTORIA PHILOSOPHICA.

CAP. I.
DE PHILOSOPHIA GENERATIM.

§. I

PHILOSOPHIA, cuius praecipuas partes veluti in nucleo exhibere contuimus, est cognitio * veri et boni, ex phi^{loso-}phia[?] recta ratione derivata, et ad veram hominum felicitatem comparata.

* Quam vero *vera* vel *cognoscere*, quod recte animal dicitur. Aristot. *De Anima*. l. 2, c. 1. fit *consciam*, propter quam *res est*, eandem esse *rei causam*, non posse *com aliter se habere, cognoscere*; facile patet, non hic intelligi *scientiam vulgarem*, sed *incomparabilem & solidam*.

§. II.

Recta ratio nobis est *facultas ratiocinandi*, id est, *Quid rei veritates alias ex aliis per necessarium concludendi rationem* * *elicendi*.

A

* Quam

* Quamvis autem semper bene ratiocinetur recta ratio, nisi præiudicatis opinionibus vel veluti tenentia offundantur: non tamen semper ratiocinator ex principis certis atque evidentibus, sed crepitus hypothese adsumere cogitur. Quia itaque *primum* certæ atque apodicticæ: *hypothese* probabilibus cognitionis fundamentum est: utriusque cognitionis species in philosophia occurrere omnino oportet.

§. III.

Philosophia est dogmatica, non sceptica. Ex quo facile patet, philosophiam SCEPTICAM, quæ nihil cognoscere posse præstitur, philosophiæ nomen haut mereri, (§. I.) sed DOGMATICAM.

§. IV.

Nec traditio, nec obitricum est, id vocabulum attribuentum non esse scilicet veri & boni, quam vel a maiori- bus per manus traditum accepimus, vel ex scriptura sacra hæsitans, vel ex docti eiusdem præceptis repetimus. Unde exulat philosophia TRADITIONARIA, SCRIPTURARIA, SECTARIA, quæ nulla harum ex recta ratione deriuatur. (§. II.)

* Omnium enim harum principium cognoscendi est *authoritas* vel *maiorum*, quæ præcipue barbari nitebatur, vel *scripturæ sacras*, ex quibus Io. Amos Comenius aliquæ recentiori acuti sententias philosophice coniecit, vel *veritas hominis*, quæ scilicet pro osculo est.

§. V.

Falsæ sunt, præterque absurdæ sunt hæc primus ad- philosophiæ divisiones. Hinc divisiones philosophiæ, quæ vulgo adferunt, præterque absurdæ sunt hæc primus ad- Quamvis enim aliæ prædicant VERAM, aliæ FALSAM: aliæ SCEPTICAM, aliæ DOGMATICAM: aliæ denique ECLECTICAM, aliæ SECTARIAM: falsam tamen nec non scepticam & sectariam non magis accurate dicitur philosophiam, quam falsam hominem. (§. III. IV.)

§. VI.

§. VI.

Quam porro ad veram hominis felicitatem comparata sit philosophia, (§. I.) talisque sit finis, quæ sit illa sunt media: consequens est, (1) ut ultra veram philosophentur, qui de sempiterna felicitate cogitanda præcepta, ex recta ratione deprompta, pollicentur. (2) Ut subtiliores speculationes tanto minus ad sapientiæ studium pertineant, quanto minus coniunctæ sunt cum vera hominis felicitate. *

* Hinc merito cordationibus vapulant Scholastici Doctores ob speculationes de rebus, quæ vel humana ratione indagari nequeunt, vel saltem nihil faciunt ad generis humani felicitatem. Vid. Ad. Triebichou. de Doctor. Scholast. Cap. IV. p. 65. seqq.

§. VII.

Quia denique philosophia in veri & boni cognitionem consistit: (§. I.) ea philosophiæ pars, quæ in iustitiam ad veri cognitionem præparat, INSTRUMENTALIS: quæ eandem cognitionem illa submittit, THEORETICA: quæ denique illam ad verum bonum perducit, PRÆCTICA solet appellari. *

* Primum veteres *λογικῶν*, æteram *θρησκείαν*, tertiam *ἠθικῶν* vel *παιδαγωγικῶν* adpellabant, vocibus his in istiore significatione acceptis.

§. VIII.

THEORETICA, quæ mentem cognitione veritatis imbuat, (§. VII) aut in veritates de *Deo*, *Spiritibus*, *hæc*, & *mente* inquirat, aut, quid circa *verum naturæ*, *valium* causat verum sit, indagat. Priore casu METAPHYSICES; posteriore PHYSICES nomine venit.

§. IX.

Denique quæ PRÆCTICA viam ad bonum ostendat: ea vel, quid generatim *bonum*, vel in specie, *præcti*, quid *iustum*, *honestum*, *decorum*, vel *utile* sit, docet, eae.

A 3

D 3

De *hinc* in genere ETHICA; de *infra*, *hominis*, & *de* *accuse* IVS NATURALE; de *vestis* POLITICA & OECONOMICA agunt.

§. X.

Cur hi- Quomamodum igitur tam praeclara est illa co-
loria phi- gnoscio, ut homines eam fere ab ipsis orbis terrarum
losophia incunabulis incredibili studio excoluerint: ita spe-
pant- rae pretium fuerit, reliquis philosophiae partibus
tenda? praemittere HISTORIAM PHILOSOPHICAM,
fed veluti in nucleum, quoad eius fieri potest, com-
pactam.

CAP. II.

DE PHILOSOPHIA TRADITIONARIA.

§. XI.

Philoso- Philoſophia antiqua vulgo in BARBARICAM &
pha bar- GRAECANICAM diſſecitur. Nam antequam
barica Graeci alienius nominis eſſe coeperant: barbaros ſi-
antiqua- bi ſam pridem laudem ſapientiae incredibilem pe-
ſima. riſſe legitur. *

* Negat hoc Diogenes Laërt. 7. r. ſed arguments ſub-
leſis, & poene puerilibus, ut facile adparet, eum
patriae amore nimio inſinuiſſe.

§. XII.

Eius in- Vocant veteres barbaros, quicumque Graecae
dolis. non erant originis, adeoque & Hebraei eo nomine
notantur. Nobis autem tota philoſophia barbari-
ci TRADITIONARIA dici poſſe videtur, quum
barbari omnes, reliquias ſapientiae, a maioribus ac-
ceptas, ſanctè cuſtodierint, eaſque rariſ ſus com-
mendarint poſteris.

§. XIII.

An bar- Quod quum naturae philoſophiae manifeſto ad-
bit cru- neretur: facile pater, ſimplicem tantum & reſer-
dit? uum fuiſſe barbarorum ſapientiam, nec parum de-
cipi,

DE PHILOS. TRADITIONARIA.

5
cipi, qui ſibi inter illos viros ſubtilitatum ſtudioſi
& veluti polyhiſtoros ſingunt.

§. XIV.

Sapientiae ſtudioſiſſima fuit gens HEBRAEA, in-
que ea Adamus, Noachus, Moſes, Dauſides, Salo-
Hie- mon, alii. Sed eorum tamen ſapientia magis in
Sapientia
orum.
vera Dei notitia & ſcientia morum, quam in ſpe-
culationibus phyſicis conſiſtiſſe videtur. *

* Id quod obſeruaandum contra Kiecherum, Ioannem
de Pineda, & alios, qui patriarchis eximiam in
omni genere eruditionem tribuant. Multoſque magis
eius cunctis, qui ſeas ſententias Moſi alioſque He-
braeos adſignant, quod fecere Edm. Dickſon, in
Phyſica vetere et vera Lond. 1702. 4. *Auſter Miſi*
Copernicantis & alii.

§. XV.

Quumque Iudai ab aliis gentibus alto fere ſuper-
An ob ſu
cilio deſpicerentur: parum ſane verolimilis eſt eo proſe-
cutorum ſententia, qui Pythagoram & Platonem Iudaeo: nini Py-
rum ſerinia exiſtialie, quin cum Tertulliano *Apol. thgoras*
cap. XXVII. nullum fuiſſe philoſophum exiſtiam, & *Philoſo-*
quin de prophetarum fonte potari. *

* Conferendi hic Io. Cleric. *Hyſt. Crit. VII.* To. Alb.
Fabric. *Bibl. Graecae Lib. II. Cap. XII. §. II. p. 450.*
Tib. III. Cap. 1. p. 40. Nic. Hinc. Garding. *169. Philoſo-*
ſoph. mor. Cap. VII. §. 1. p. 74. ſequ. qui ad oculum o-
ſcenderunt, haec omnia nullo ſuocentur fundameto
niti.

§. XVI.

Manſit ea gentis ſimplicitas, quoad templum prius Seclae
ſteſit. Reuerſi autem ab exilio Babyloſnico grae-
Phariſae.
ciliare coeperunt Hebraei, & philoſophiae Graecae
orum, &
nicae principi cum antiqua patrum ſapientia miſcere. Sado-
Iude natae PHARISAEORUM, SADDUCEORUM, & Eſſe-
& Eſſe-
orum.

RVM, & ESSENIORVM scilicet, * quas ipse Ioseph. *Ebr. Ant. l. II, Cap. VIII.* ad philosophiam referre videtur.

* Et Phariseorum quidem sectam *παρηλαϊκῶν τῆρας Ἐλεως Στωϊκῶν Ἀεγυπτίως, simillimum esse (scilicet Stoicorum Graecis),* obicitur. Ioseph. *de vita Just. l. II, Cap. p. 2.* Sadduceos Epicuri; Effenos Pythagorae principia adoptasse, res ipsa evincit. Et sane, quum Effeni denum post exilium Babylonicum innotuerint: omnino mirandum est, Goodwinum *de Hist. Ebr. Lib. 2, Cap. XII.* & Ororium *Var. J. Epist. D. II.* non observasse, factus Effenos a Pythagorae, quam Pythagoram ab Effenis proficere potuisse.

§. XVII.

Vnde **Cabbala?** Quae mixtura philosophiae Pythagoricae cum Hebraica adhuc in CABBALA reperit, de qua quamvis magnifice per multa saecula Hebraei: ipsum tamen systema Cabbalitarum plane non Hebraicum, sed vere Pythagoricum & Platonium esse, omnes intelligunt, quos non Hebraicum nomen & rerum obscurissimarum admiratio in transierunt rapit.

§. XVIII.

Hodierni Iudaei aut folis vacant studiis Talmudicis, aut, si philosophantur, vel Aristotelis, vel Kabbalitarum placita sequuntur.

Hodierna Iudaeae philosophiae facies.

* Neque enim vlla est temere pars Aristotelicae philosophiae, quam non Abasum exemplo Hebraea veste induerit Iudaeorum sagitta. Sive enim eius rei perusalitum dedit Ial. Sirui. in *Diact. de Logica Ibraitarum.*

§. XIX.

Sapientia Aegyptiorum. Hebraei subiungimus AEGYPTIOS, quos tanquam illorum magistros perperam nobis fuisse Io. Marshamus & Io. Spenserus. Eos quidem sapientiae iam ante Moysi tempora operam dedisse, ex *Act. VII, 22.* patet: sed ab hac Aegyptiorum sapientia quam di-

diversa fuerit illa Hebraeorum, facile animadvertet, quicumque Moysi & Prophetarum fontes cum HERMETIS, * HORAPOLLINIS & IAMBLICHI lacunis contendit.

* Sunt haec praecipua Aegyptiacae doctrinae monumenta. Quamvis enim *Hermetis Theophrasti* procul disto nullus unquam exierit & Hermetica, quae tanto numero exstant, manifeste vultu sublella, quum & Ciriiliana quaedam complectantur: in his tamen & *Erasmus de Graecis*, seu Aegyptiacae philosophiae reliquias, superflue, recte observant Viti docti, Botrich. *de Herm. & Aegypt. Sap. p. 83.*

§. XX.

Id constat, eos operam sedisse *geometriae*, aliis, quae mathematicis, sunt porae, tum adhibeant. partibus, disceptat id quod vel tot obelisci, pyramides, aliaeque monas exiles suspendae, factis evincunt. *Theophrastum* eorum coteriat ac *philosophiam moalem* Pythagoricae Iulii simillimam, ex Iamblichio discimus. Habere & multas *de rebus naturarum* traditiones, quos maximo studio occultabant, quarumque reliquias quaedam ferunt Horapollis in *Herosophicis* a Davide Hoefchelio editis *Aug. Vind. 1595. in 4.*

§. XXI.

CHALDAEOS per omnem vitam philosophari, Saptentit Diod. Sic. *l. II. sup. XXVI.* Orientem sapientis in Chaldaeis fuisse referunt ad ZOROASTRIANI. *oeoio in daco* certa omnia. Oracula eius, quae exstant a Gem. rmi. sio Pierthone, Mich. Pello & Franc. Patrio collecta. non quidem genuina esse, at plura tamen philosophiae Chaldaicae *systema* complexi, non abs te censet V. C. Io. Alb. Fabric. *Ebr. Graec. l. 4, Cap. XXXVI. §. X.*

§. XXII.

Ex his oraculis patet, Chaldaeos diversas rerum Form emanationes, Deorumque & intelligentiarum origines in tenui statuisse, inter quos & *hyphra* occurrunt. A Deo de rerum aeterno origine,

XXII. qui & totum apud Eusebium fragmentum continetur, uti solet, explicat. At quae de Sanduliantheone circumferuntur omnia pro impoliteri venditant Io. Henr. Vrsin. de *Zoroastro, Hermate et Sanduliantheone*, & Henr. Dodwellus in *Metab. Acad. 1760. Vili. Ait. Erud. Lijf. Suppl. I. Tom. II. p. 512.* De Moichio quoque omnia incertissima, ut nihil agant, qui cum Huetio Moëan cum Moichio confundunt.

CAP. III.

DE PHILOSOPHIA GRAECAINCA.

§. XXXVI.

Philosophiae Graecae in dolo. **M**aiorem philosophiae studio strepitum dederunt Graeci, qui, quamvis quadam a barbaris acceperint, hanc tamen laudem sibi habent propriam, quod accuratore philosophandi ratione vii, solam rectam rationem ducem vel sequuti sint, vel sequi saltem voluerint.

§. XXXVII.

Eius diversae familiae. Ceterum Graecorum philosophorum quaedam veluti familiae sunt. Alia enim est philosophia **POETICA**, alia **ITALICA**, alia **IONICA**, alia **ELEATICA**. Sed ab his *dogmaticis* merito segregandi **SCEPTICI** vel **APORETICI**, quemadmodum a *seculari* **ELECTICI**, de quibus Gottfr. Olear. *Diss. Inq. de philof. ecclæ.* subiancia Stanleii *Hist. philof. p. 1107. seqq.*

§. XXXVIII.

Philosophia poetica. **POETAS**, antiquissimum sapientum genus, primos omnium philosophatos esse, constat opinio est, Cic. *Vatros. Quæst. Lib. I. Cap. I.* Etenim vero, quemadmodum perierat tradiciones de rerum ortu *Quæst. Ius*; præcepta moralia fabulis includebant: ita obscura hostie est huius philosophiae interpretatio, de qua ne inter ipsos quidem veteres factis constitit arbitror. * Vid. Plutarch. de *aud. poetæ, Tom. II. Opp. p. 14. seqq.*

* Hinc

* Hinc variae fabulis interpretandi methodi. Alii merita hic deprehendunt mysteria physica, chemica, metaphysica: alii motus historici sine fixis, sine Phoenicias: alii historicos nullius momenti, mirabilibus circumstantis velitis, alii mera moralia sibi videre videntur. Primi generis interpretationes dabant Platonici, secundi speciem non vnum exhibere Bochartus, Huetius, & Io. Clericus, tertium præcipue placuit Palaeplato, sicuti scriptoribus *æstæi ætatis*, de quibus Fabric. *Biblioth. Graec. Lib. I. Cap. XXI. seqq.*

§. XXXIX.

ITALICI philosophi originem debent Pythagoræ Philo-
rae, Samio, quem inter Olymp. XLIII. 4. & LII. 4. natum, erudite docuerunt Gail. Lloydius, Rich. auctore Bentleius & Henr. Dodwellus. Hic magnus naturae verique auctōr, collecta sibi in variis mundi partibus magna doctrinae copia demum circa Olymp. LXVII. 1. in Italiam fecerit, & Crotone scholam vel *sanctum* aperuit, ex quo maxima discipulorum cohors prodit, quorum clementum alphabeticum Fabric. *ibid. Lib. II. Cap. XIII.* perrexit. *

* Inter hos tamen non omnes *Pythagoræ* id est, Pythagoræ discipuli, sed plerique etiam *Pythagoræ*, seu Pythagoræ sectatores. De qua distinctione quid sentiendum, disquiret Dodwell. de *ant. Pythag. p. 193.* Præcipui ex Pythagoræ sunt *Arclatas Tarantinus, Coelus Lucanus, Epicharmus, Hipparchus, Philonius, Timæus Lucanus, & alii.*

§. XL.

Vita Pythagoræ ex *Porphyrio, Iamlicis & Anag. Libri primo* apud Photium, quos V. C. Ludolphus Kuperpræcipuus eleganter reculos dedit; * historia philosophiae Pythagoræ ex *Io. Sebeffii libello egregio de philosophia Italica*; ipsa dogmata Pythagoræ ex *perpetua*.

Fragmentis Pythagoraeorum, a *Thoma Gale* editis, nec non ex Symbolis Pythagoricis, & *Aurelii Pythagorae carminibus*, * eorumque interprete, *Hierocli*, petenda est.

* Sed permulta in his vitis ficta videntur, ut sint viii doctissimi, qui vitas philosophorum a Porphyrio, Iamblichio, Eupatio, Philostrato, non alio fuisse scriptas existimant, quam ut heros suos Socratici nostro opponerent. Fabric. *Bibl. Græc. Lib. IV. Cap. XXIV. p. 45.*

** Nec tamen a Pythagora scripta esse hæc carmina; inter omnes constat, sed, ut Senleto in *Pythag. cap. XLII. p. 699.* vilius, ab *Epicharmo*, vel, ut tradit Fabricius erudite suspicatus est, ab *Empedocle*, Vid. *Bibl. Græc. Lib. II. Cap. XII. §. VI.*

§. XLII.

Quamvis autem Pythagoras, imitatus Aegyptios, in occulto habere sapientiam suam, Iambli. *sepm. CCXLV.* & ne ipsos quidem discipulos ad acroasias promissæ admitteret: * satis tamen constat, eum primum geometriam, arithmeticam, musicam, præcipuo studio excoluisse, easque scientias non vno invento locupletasse, inter quæ præter monochordam est nobile illud & dignum hecatombe theorema de peraltate hypochondriæ in angulo orthogonio. *Libri I. III. §. 12.* Vitruv. *Archit. IX. 2.*

* Alii erant *strenuissimi*, alii *cautosissimi*. Alii *mathematicis*, alii *aromaticis*, de quibus Iambli. *Vit. Pyth. sepm. 81.* & Porphyr. p. 196.

§. XLIII.

Philosophiam, cuius ipse primum nomen invenit, a Iambli. *Vit. Pythag. Cap. XXX.* definiebat, de philo, quod sit *scientia rationis præcipue excolitur*, quam deosophia in finitionem eruditissime explicat Iac. Thomæ. *Orig. genere. philosoph.* Dicebat illam in THEORETICAM nempe & PRACTICAM, eiusque finem esse dicere, nihil admirari, Plutarch. *de animæ T. II. p. 44.* hulus, mentem ex vinculis corporis erueret atque in liber-

libertatem vindicare. Porphyr. *Vit. Pyth. p. 201.* Illius partes erant INTELLEGIIBLIA, de Deo & Diis, & NATURALIA, de rebus corporicis. Animum per vias suas mundi partes omnemque naturam diffusum vocabat Deum, cuiusque vitem inenfibilem & intelligibilem, luci & veritati simillimam, quin totum sapientem, distuebat. Laclant. *I. §. Porphyr. Vit. Pyth. p. 193.* Et subieciat Deos, daemones & heros, *Aur. Carm. v. 3. sepm.* de quorum natura, operationibus, cultu subtiliter philosophabatur. Vid. Hierocli. *in Comment. ad Aur. Carm. v. 1. sepm.* Quæ supra lanam sunt, providentia: res sublimares partim fato, partim fortuna, partim providentia, partim consilio regi stantebat. Quod exemplo illustat Anonym. apud Phot. *cod. 259.*

§. XLIII.

Mundum, quem non tempore, sed cogitatione Necnon ortum, nec interitum, dicebat, (Stob. *Ecl. Phys. de mem. Lib. I. cap. 25.* Plut. *de Plat. philos. II. 4. & 14. do.* ipse primus *ægeus* vocabat, Stob. *ibid.* Eius systema Copernicano pleneque simile fuisse existimant. * Stanl. *de Doctr. Pythag. Cap. I. p. 745. sepm.* Quæ autem de harmoniâ orbium caelestium, & soni istorum concertu somniant, legi possunt apud Cic. *in Scip. & Censorin. de Die nat. Cap. XIII.*

* Terram sane immotam non esse, statuit, Plut. *in Numo p. 89. Tom. 2. Anst. de celo Lib. II. Cap. XII.* medium autem in mundo locum igni tribuit, quem & Vestam vocabat. Sed rem tamen argumentis hanc ponentis in dubium vocat Et. Spanh. *de Vitis & Divinis Græc. 49.* Græc. *Thesaur. Ant. Rom. tom. 7. p. 688.* Sine mundum medium terram continere aducebant Pythagoræ. Vid. Laclant. *Lib. VIII. sepm. 27.* eorumque systema Ptolemæico hâc abimile transit Anon. ap. *Fluor. Cod. CCCLII.* Quin quum primus omnium Philologis metrum telura incassasse dicebat Diog. Laertio *Lib. VIII. sepm. 85.* non video, quomodo id tribui possit Pythagoræ. De antichone Pythagoræ quid sentiendum sit, iam a Iac. Thomæo ostensum est.

§. XLIV.

§. XLV.

Iremque
de anima
& rebus
moralibus.

Immaterialia sola vere eniti stantebat, adeoque & hominis essentiam in sola mente existimabat positam, quae quum diuinae essentiae particula videretur Pythagorae, veram felicitatem in eo ponebat, ut mens ex impedimentis vinculisque solvatur, & in libertatem vindicetur, * Porphy. *Vita. Pythag.* p. 201. quo ad illam *quibus res sunt*, in qua vera consistit felicitas, adspicit. Vnde gradus illi purgationis, adfensus mentis, quin deificationis, quibus prope similes mytilicos poetas reperisse, nouimus. Quum autem haec omnia sine corporis oppressione fieri non posse crederet: varios commentauit *Sarant*, varios modos in corpus animaduertendi, de quibus percurat Io. Fr. Badd. in *Diss. de deorum philis*, §. VII. X. XLVII.

* Corpus enim, in quod mentem illabi patabat per vices, non pro parte hominis essentiali, sed pro careere mentis habebat. Vnde illa *metaphysicorum* Pythagorica, de qua Laërt. *Lib. VIII. seqm. 14.*

§. XLV.

Pythagorae
fancitismus.

Enimvero multa sunt in vita Pythagorae, ex quibus, cum a fanaticismo haut alienum fuisse, patet. Eo enim merito referas semur aeternum, Laërt. *VIII. 11.* Porphyr. p. 193. Iamblich. *Vita. Pyth. cap. XXVIII.* reminiscantiam animae Pythagoricae, Iamblich. *ib. cap. XIV.* confabulationes cum brutis, Iamblich. *ib. cap. XIII.* quin cum fluuiis, Porphyr. p. 192. diuinationes denique, quas iactauit, supersensitissimas, per chus, aquas, somnia, numeros, astra, aquam, de quibus fuit Stanl. *Para. III. Sed. III. Cap. IV. p. 764.*

§. XLVI.

Scholae
Ionicae
auctor
Thales
Milesius.

In eandem sere aetatem incidit philosophiae Ionicae NICAEE origo. THALES enim MILESIUS, a quo eam repetere solent, eandem Pherecydem Syrium audiuisse dicitur, a quo profecerat Pythagoras. * Hic

DE PHILOS. GRAECANICA.

17

* Hic quoque Thales, postquam sapientiae causa magnam vitae partem peregrinando exegerat, Milesiam patriam priuatus & caelebs conuenit, Laërt. *I. 27.* & tum cinium, tum Biantis, Pittaci, Solonis, Cleobuli, Mylonis & Chilonis suffragis primum veluti locum inter Graeciae sapientes obtinuit, Laërt. *I. 28.* Val. Max. *II. 1.*

* Alium Pherecydem a Pythagora, alium a Thalete auditum, veteres quidam tradiderunt. Laërt. *I. 110.* Sed temporum ratio, vnum eundemque ab utroque auditum, satis euincit.

§. XLVII.

Succedisse Thaleti in schola Ionica dicitur ANAXIMANDEI Milesius, horoscopolorum, et philosophiae, gnomonis, sciotheris, tabulae geographicae, obliquitatis Zodiaci, & aequinoctiorum rum inuenitor obseruatorumque Diog. Laërt. *II. 1.* Strabo que ad *Geog. Lib. I. p. 7. Phil. Hist. Nat. II. 6.* hinc ANAXIMENES, de quo Laërt. *II. 3.* hinc porro ANAXAGORAS Clazomenis, qui, ubi sapientiae studio *Meni* vocari meruerat, Athenis extulere iussus, Lamplaci decessit. Laërt. *II. 14.* Anaxagoram denique ARCHELAVS, solo Socrate discipulo, nobilitate excepit. Laërt. *II. 16.* a quo SOCRATE noua orienda est Scholae Ionicae peritosis.

§. XLVIII.

Nimirum praeter apophthegmata quaedam & sententias acutiores, quas septem Graeciae sapientibus tribuant, * nihil exiit aeternum, ex quo hoc philosophos philosophiae practicae adulesse animum, colligere possis.

* Commendandae de his dictis Io. Franc. Baddeti sententiae bonae fragis *Commendationes*, quae iunctum Halae prodire.

§. XLIX.

Contra physicae tanto se studio tradebant, ut hinc Forum

B.

Radium

physi-
cum.

ver^o ^o nomen *physicorum* apud veteres tulerint. Circa principium rerum omnium * haec schola quam maxime versabat. Thales omnia derivante ex aqua, Plat. *Plac. philof.* I, 3. Anaximandro ab infinitate naturae, Cic. *Acad. Quaesf. II*, 37. Anaximene & Archelao ex aere; Plotarcho *ibid.* Stob. *Ecl. phys. Cap. I. p. 2.* Anaxagora autem principium rerum omnium flatu homocometan, id est unum & multiplex, partes infinitas, similes, contrarias, tactu continuas, se mutuo sustinentes, neque alio contentas. Lucret. *Lib. I. v. 830. seqq.*

* Neque tamen ideo pro Atheis habendi. Materiae enim haec tot^o mundi effectorem, iussisse, id est Deum, ex Cic. *de Nat. Deor. I. 11. et 20.* Laërt. *Met. dia. I. §. dicitur.* Ergo Deus & hic erat anima mundi. Laërt. *I. 37.*

§. L.

Quae-
dam eo-
rum do-
ctrinae &
insania

In primis notari meretur, quod hi philosophi daemonebus omnia repleverint, Stob. *Ecl. phys. I. p. 2. 23.* Cic. *Tufte. quaeft. I. 16.* quod ad theorematas de problema quaedam geometrica repererint, accurate recensita a Steno. *Hist. Phil. Pars I. Cap. 7. p. 15.* quod de phaenomenis aëtorum, meteoris, aliisque, quae in terram natura contingunt, quaedam fortiter ingenio inaequantur, quaedam parum callide confecerint. * Vitae & *officij* nomen Thalesi tribuit Pomp. *Mela Lib. I. Cap. XVII.*

* Eius generis fuit haec doctrinae Thalesis: Nihil ex-
undationem oriri a ventis et ceteris, Laërt. *I. 37.* Anaximandri: Nihil fieri inferiores esse luna, Stob. *Lib. I. Cap. XXX. p. 53.* delicere solem & lunam ex parte solis & lunae, qui ignis effulget, obstarata a Plotarcho, *de plac. phil. II. 24.* & similes ipsius Anaxagorae, qui quam reliquis doctor fuisse dicatur, multa

multa fecit, quae hodie tiro philosophorum ride-
ret. Vid. Laërt. *II. 9.*

§. LI.

Sed maximum haec philosophia incrementum contulit SOCRATI, qui natus Athenis Olymp. LVIII. 4. patre Sophronico lapidario, matre Phacareta, obliterice primum patris artificium addicere, postea philosophari instituit, auditoque Archelao, non quidem scholam aperuit, sed cum amicis domi forisque colloquens, eos variis interrogationibus convincere, melioresque reddere conatus est, nihil se scire aut simulans, aut exitium serio. Vid. Steno. *Hist. philof. in Socrate Cap. III. p. 113. seq.* Demum ab Anyto & Meletone accusatus adulescenti & corruptae iuventutis, circum hinc, non sine magno Atheniensium detore. Vid. Laërt. *II. 40.* Platonis & Libanii *Apologiam Socratis*, Xenophont. *Memorab. Socratis*, Carpentarii *Vit. Socratis*, & libellos similes.

§. LII.

Philosophiam profertim sophistis, ma-
Qui in
ista promittentibus, & coruus delatantibus hinc philosophos
bellum induit, Libani. *Apol. Tem. I. p. 642.* Deinde
de philosophiam a larvis, fabulis & superfluo-
Deorum cultibus, quibus eam contaminantur Py-
thagoras & Empedocles, purgare studuit. * Plotarch. *de Gen. Socr. p. 580.* Denique, quum physicae illae
speculationes, quibus homines vix vacaverant, &
theoreticæ, & parum utiles illi viderentur, stolidosque eos crederet, qui illa remota adfectantes, humana negligant: Xenoph. *Memorab. Socr. Lib. I. Cap. I.* primas philosophiam a rebus occultis auocavit, & ad vitam communem traxit. Cic. *Acad. Quaesf. I. 5.*

* Alienus ergo Socrates a fanaticismo Pythagorae: (S. XLV.) quoniam, quae de genio suo factae solent, impossuran sapere viderentur, quicquid in con-
B 2
trae

tratum disputavit V. C. Gottfrid. Olear. in *Diss. de Genio Socr.* *Lisp. 1762.* 4. Nescio, an ubique sui finibus fuerit Socrates. Sane quoties de hoc genio paulo accuratus cogito, non mirari admittendum toto illa Timonis apud Laërt. II, 19.

*Fixit ab his legumque loquax, lapidumque politor,
Graecorum vates, imposturaeque moffitor,
Derisor, rectorque subditivus, & simulator.*

§ LIII.

Eles doctrinae meta-
physicae. Praeclare Socrates philosophabatur de Deo, rerum omnium auctore, Xenoph. *Lib. Memorab. Socrat.* p. 725. de providentia divina Id. p. 711. & *Physicae. Lib. II,* p. 800. & de mentis immortalitate. *Plat. in Phaedr.* p. 245. At dum apud eundem Platonem in *Phaedone* p. 72. sequi mentem praecellere, & in corpus, tanquam carcerem, illabi credidit, eum in Pythagorae castra fecerisse, facile patet.

§ LIV.

Philosophi eius
moralis. In prima philosophiam moralem excolebat Socrates, de virtutibusque & vitis disputabat praecclare, quamvis has doceri posse, negaret Aetichin. *Dialog. I.* Quin & oeconomiam ac civilem prudentiam eum insuper non habuisse, ex Xenophonis *Oeconomico* & eiusdem *Memorabilibus Socratis* finis adparet.

§ LV.

Nihil scripsisse Socratem, constans est veterum opinio. * Quaequid ergo de eius philosophia nominibus, illud omnia Xenophon & Aetichin, genuinis eius discipulis, acceptum scribitur. Plato enim Socrati in dialogis suis quam plurimam tribuit, quae illi tantalis in mentem nunquam venerat. Id ipse Socrates de Platone conquirerit apud Laërt. III, 35.

* Conferenda hic praecipue optime de me merito, Got-

Gottfridi Olearii *Schediasma de scriptis Socr.* *centr. Leop. Allar.* quod habetur in *Stani. Iust. Philof. Paris. III. Cap. XXIII.* p. 198.

Praecipui tamen ex eius discipulis, qui ipsi nonas Sedae veluri familias considerant, sunt *Arystippus*, sectae novae ex CYRENAICAE; *Phaedo*, *ELIACAE*; *Leontides*, scholae MEGARICAE; *Plato*, ACADÉMICAЕ; *Anax Socratus* *filices* denique GYNICAЕ auctores atque antecessores.

§ LVII.

CYRENAICAM sectam condidit ARISTIPPUS Cyrensi-
PVS Cyrenensis, Socrati discipulus, sed magistro esse origi-
minus probatus. Laërt. II, 65, 80. Xenoph. *Mem. & huto-
morab. Soc. Lib. II. init.* Ad voluptatem enim omnia referens, hoc principium & doctrina & vita expressit. Manit tamen schola *Cyreniaca*, vel *Hedonica*, in qua ei successit ARISTIPPUS filius, hinc ARISTIPPVS Aretes filius, qui & *peripateticus* dictus, Laërt. II, 85. & ANTIPATER. Illum THEODORVS athenus, nunc EPITEMIDES sequitur. Quemadmodum vero ille multa immoans, originem dedit sectae THEOPORAE, in qua et BION successit. Laërt. II, 46. sequ. Ita & EPITEMIDES quidem Aristippi dogmata ad PARAEBATAM transiit, huius autem discipulus, HEGESIAS, ~~indivisus~~ dictus, & ANNICERIS, huiusmodi sectas HEGESIANAM & ANNICERIANAM condiderunt. Laërt. II, 86.

§ LVIII.

Ceterum nihil haec philosophia detestabilis. Sen-
sus stantebat fallaces, & quidquam certo percipi, ~~stinae.~~
negabant, nisi sensu interiore, pura voluptate & dolore, Laërt. II, 92, 95. Cui *Quaest. deat. II,* 7. eoque sensu reiciebant indolentiam Epicuri. Laërt. *Lib. II. sequi.* 89. Hinc philosophiam naturalem plane reiciebant. Laërt. II, 92. In morali summam hominis felicitatem involuptate corporis, & praesentia ea quidem, non praeterita aut futura;

suscipio, quin & Heraclii ac Pythagorae deguitatis dogmatibus, in *Academiae* primum gymnasio, (cuius liminibus inscripserat: *Nemo geometriae signarus ingreditur*.) scholam novam aperuit, ac deinde in *Colozaum* migravit. Laër. III, 5. Relictis operibus quam plurimis, quorum editionem optimam Paris. 1776. Tomis III. excusam, Io. Serano debemus, tenet decessit, Olymp. *CVIII*, 1.

§. LXV.

Platonis doctrina de critica veritatis.

Genus philosophandi ecclesiasticum * sequutus, philosophiam solutionem animae a corpore & conjunctionem quandam ad ea, quae reuera sunt, & intellectui vitaeque, desinit. ** In ea primum esse contemplationem; actionem autem ex ea consequi, autem denique differendi utriusque necessarium credidit. Dillere item putavit ac remissis, idque pro criterio veritatis habuit, si memoria cum recente sensu congruat, quod quum raro certum sit, a Noctatica *praxis* non admodum fuit alienus. Cite. Lib. I. Acad. Quaes. Cap. VIII.

* Hinc Laër III, 8. Platonem in his, quae ad intelligentiam pertinent, Pythagoram; in is, quae lenibus obnoxia, Heraclium; in moralibus Socratem sequutum ait.

** Haec & sequentia ex Alcinou libello de doctrina Platonica excerptimus.

§. LXVI.

Eiusdem metajoytica.

Præexistere statuit materiam primam, cuius proprium sit rerum omnium ortus suscipere, & forma omni carere. Haec materiae praefecit Deum, primum rerum causam, quippe qui secundum ideas, id est, eorum, quae secundam naturam sunt, aeterna exemplaria omnia condiderit. Eum deitens aeternum, bonum, verum, ineffabile, incorporeum, quod materiam ab aeterno contusam, in ordinem redegerit, numerisque decemibus, figuris & mensura ita exornavit, ut ignis lapteum, terra

infirmam, aer & aqua intermedium locum occuparent. Mundo addidit animam, a Deo non factam, sed aeternam, quae omnia moderetur secundum Dei providentiam.

§. LXVII.

Præter Deum, illum mundi opificem, & daemones & Deos iutores ex eo emanantes fluxit, tum de quibus committit sit hominis formatio. Corpus huius & manum animae, id est, partis coelestis, receptamentum credidit, hancque & ab aeterno praexistente, & immortalem esse censens, ut per varia corpora circumacta, & ita veluti purgata, ad Deum redeat.

* Habes hic purgatorium Platonium, ex quo Patres, qui pierumque Platoni adhaerebant, in primis Augustinum, purgatorium suum hausisse, a Pontificis denum variis libellis arguendum, ita videm a B. Chemnitzio in *Examine Concilii Tridentini* obiectatum est.

§. LXVIII.

Beatitudo summa ipsi idem erat *platonis vis* sit. Eius philosophia (§. XLIV.) ad quam fugiendum quam citissime solophia putabat. Quod ut fieret, virtutes commendabat, morales, *prudenciam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam*, quae Platonici in *physicas, ethicas, politicas, purgatorias, purgati animi, theoreticas, theurgicas, divinar* diuidebant. * De quibus praecire Io. Alb. Fabric. in *Prolegom. ad Marci vitam Procli*, editam Hamb. 1700. 4.

* Ad virtutes *physicas* & *prudenciam* quidem, referebant bonum habitum scilicet, ad *fortitudinem* corporis robur, ad *temperantiam* pulcritudinem, ad *iustitiam* facilitatem. Similicra virtutis quae etiam ab animo nondum emendato proficisci solent, virtutes *ethicas*, & si ad resp. bonum comparate essent, *politicas* adpellabant. Porro si has virtutes mens corporis affectiones effluens exerceat, eas *purgatorias*.

& si iam scopum suum adsequuta sit, *puriori animi* dicebant. Supremi gradus erant *theoretica, theoretica* & *divina virtutes*, quarum hæc ad perfectionem, illæ ad *sanctiorem*, seu portentorum editionem, istæ ad entulium pertinebant. Vid. *Sinaplic. ad Epist. Enchirid. p. 4.*

§. LXXIX.

Tres
Acade-
mice.

Successio Platonum, eorum tripartita est. * PRIMA academia à Platone ad Cratetem; ALTERA ab Arcesilio ad Execesium; TERTIA à Carneade ad Clitonacolum portegitur. In veteri florere *Speusippus*, Platonis ex sorore nepos, *Xenocrates*, *Polemon*, *Crates* & *Crantius*. In media *Arcesilius*, *Laëcydes* *Cyrenæus*, *Euauder*, *Execesium*. In noua *Carneades* & *Clitonacolum*, seu *Haladrabal*, *Carthaginensis*.

* *Sext. Emp. Pyrrh. Hyp. l. 33.* etiam *quantum* & *quantum* addit academias, quarum illam *Philo Larissæus*, hanc *Anaximachus* *Acolonia* auspiciis fuit. Sed id nec ipsi hi philosophi agnoverunt, teste *Cicer. Acad. Qu. 4. 4.*

§. LXX.

In qua re
discrepa-
nt?

Distoriam inter h. v. academias maximum continent doctrina de cognitionis humane certitudine. *Plato*, quum rerum alia sensu, alia intellectu percipi sciret, hunc scientiam agnere statuit, illos, quippe hebetes & tardos, illius opinionis causam esse. *Cic. Acad. Qu. I. §. 32.* *Arcesilius* plane nihil scire posse, docuit, quia ipsa rerum natura scientiam non admittat. *Ibid. l. 1. 12.* Denique *Carneades* in rebus ipsis veritatem agnoscit, et eam ab homine cognosci posse, negavit. *Ibid. l. 11, Euseb. Præp. Ev. XII. §.*

§. LXXI.

Platonici Academicorum illarum digladiationes à Christo recemio- nato veluti consueverunt. Multi tamen ex eo tempore sequi sunt Platonem, ex Iudæis *Philo*; ex

Christianis patres complures, * in primis *Isidorus Martyr*, *Clementis Alex. Anonymus Saccus*, *Origenes*, ex gentilibus *Græci Plotinus*, *Amelios*, *Porphyrius*, *Syrannus*, *Proclus*, *Marinus*, *Victorius*, (quoniam hos patres ecclesiæ fuisse, arbitremur,) & ex Latinis *Apuleius* & *Chalcidius*.

* Patres à Platonismi suspicione absolere conatur *P. Balsus* dans la *Defense des SS. Pères actuels de Platonisme*, Paris. 1711. 4. & dans le jugement des *B. Pères sur la Morale de la Philosophie payenne*, Arg. 1719. 40. Sed *Aethiopyum* illum male, res ipsa docet. Nec aliunde, quam ex hæc mixtura, est *Theologia mystica*.

§. LXXII.

Inter Platonis discipulos & ARISTOTELES Scholæ Stagyræ fuit vir fortissimus, & Alexandri Magni participatiffimus, qui, quum iam vix cum Platone simularet tunc obhabisset, ac Lyceum occupasset, *Aet. Var. Hist. 1180. III. 19.* *Laërt. V. 2.* eo mortuo, ibi scholam aperuit, quæ, quod ibi deambulando doceret, PERIPATETICA diei coepit, in qua est THEOPHRASTUS Ereusius, STRATO Lampicensis, LYCON Troadensis, ARISTO Ceus, CRITOLAVS, DIODORVS succedere. Quin vixisse multis sæculis in Christianorum academiis regnavit Aristotelem, in vulgus notum est. Vide Io. *Lanuii libanus de varia Arist. fortuna* Paris 1652. 8. & *Eusebii* similis argumenti *diatribas de varia Arist. fortuna* in *scholis professantium*.

§. LXXIII.

Aristotelis doctrinas & systema hæc tradere nihil philosophus est, quum non modo eius opera in omnium phia perferre manibus sint, sed & tot Aristotelicæ philosophiæ compendia vixque occurrant. Id moneo, mi-quas? tificæ vapulare hodie Aristotelem, at ab his quam maxime, qui illum non intelligunt. Ridicula est eius *Physica*, mediocri *Ethica*, *Logica*, quidemq; aliis videtur, accurata, *Politica* autem & *libellus*

de arte poetica, Rhetorica item, & fragmenta de historia philoſophorum & de rebus publicis nunquam ſua laude deſraudanda ſunt.

§. LXXIV.

Peripatetici reſponſerunt Multum Ariſtoteſi nocuit ſuſditum, quod medio aeno ei impendendum Arabes, & ſcholatiſti, a renatis litteris *Andreas Caſalpinus, Piccolominus, Berigar- dini, Gaſpar Crononius, Pomponatius*, ali. Sicut enim illi multis ſubtilitatibus inquirunt doctrinam Ariſtoteſis: ita hi ad abſiſſimum atque doctrinas profanas ſuere perreſtiores.

§. LXXV.

Sequuntur CYNICI, quorum ſectam inſtituit ANIſTHTHENES Athenienſis, qui, quomodo & ipſe Socrati operam dedidit, & eo ſarcelationem vitae durioris non ſemel eſſit obligatus, Aelian, *Var. Hiſt. IX, 36*, ſectam tamen inſtituit, occupatoque *Cynoforge gymnaſio*, perpetuum ſuis Cynicorum cognomen reliquit; eo factiſſus admittum, quo propius ad eantiam impudentiam quidam eius ſectatorum accederent. * *Laert. VI, 13. Suid, in voce. eſſenſary.*

Cynico-
rum
origo.

* Vade facile conciliaberis diuerſas veterum ſententias de origine nominis Cynicorum. Anſtithenes ſane ipſe *de Aſtithes dicitur ob mores parum decoros. Laert. VI, 13.*

§. LXXVI.

Quamvis vero publici ſaporis non eſſet haec Cynicorum philoſophia, neque elegantioribus ingenijs placere poſſent pallium duplicatum, nuditas, pera, lupini, baculus, & reliqua Cynicorum ſuſtuler; ſectatores tamen reperit celeberrimos **DIOGENEM** Sinopenſem, **TURENEM** illum Socraticum; **MENIVM**, **ONESICRITVM**, **CRATETEM**, eique vitrem **HIPPARCHIAM**, **METRO- CLEM**, **MENIPPVM**, **MENEDEMVM**, & alios, quorum cunctum copioſum dedit Io. Alb. Fabric. *Biblioth. Graec. III, 13, p. 360.*

* Ab

* Ab Antonini Philoſophi temporibus non magni amplius ſtebant Cynici: nec tamen ideo deſecit ſecta, ſed diuerſimode in Africa manſit. *Auguſtin. contra Academ. III, 18. & de Ciuit. Dei Lib. XIV. Cap. 12.*

§. LXXVII.

Ceterum Cynici, reſecta philoſophia rationali & Eorum theoretica, ſulam excolebant moralem. Finem ſi-ncipialiter ſtatuiebant independentiam, vel, vt ipſi loquebantur, *libertatem*. *Laert. VI, 71*. Quam vero libertati illi inſtrictius obſtare viderentur vitia, extrinſecus leges ciuitatis, ſtatum diſcrimen, & iuſta tyrannorum: vitia capitalia delibanda putabant coenis Cynicis, nuditate, paupertate voluntaria, & patientia iniuriarum; leges ciuitatis ſata extraſociali; * ſtatum diſcrimen ſublati decore; inſta tyrannorum perſtinacia, & ſi res ad reſum rediret, morte voluntaria eludenda putabant.

* Hinc illa argumentatio Diogenis: *Sine legibus heuſi ordinarer reſpublicas. Sine reſp. non ellus eſt uſus vituſis. Res vituſis eſt ciuitas. Sine ciuitate uſus vituſis eſt legiſ. Sine igitur eſt res ciuitatis.* *Laert. VI, 72.*

§. LXXVIII.

At quamvis haec procul dubio ſublimia quibus Ea Cyniam viderentur, & Cynici ſe Herculis ſectatores, nica fe- & Iouis ſpeculatores eſſe crederent: diſpicunt tamen Cynicorum illa impudentia **ZENONI** Criſtaeo, eſt ſolica. *Cratetes* primum Cynici, poſteaſque *Silponis* Megarici, hinc *Xenocrati* & *Diodoti* Croni, poſtremo *Polemonis* auditori, qui emendata philoſophia Cynica in *partem varia* (*maxime eſt*) philoſophiam docuit, originemque dedit ſectae **STOICORVM**. *Laert. VII, 2. 3. 4. 6. 35.*

§. LXXIX.

§. LXXX.

Eius in-cremen-
ta. Et scēthe dici non potest quantum pretii fuerint veteres, non Græci tantum, sed & Romanorum præstantissimi, ac in primis iuriconsulti, quorum plerisque Stoicos sectari solitos demonstrarunt Em. Merill. *Obsera. Lib. I. Cap. VIII. seqq.* & V. C. E. Uerard. Otto in *Orat. de philosophia Stoica ceterarum Religio.* In schola ZENONI successit CLEAN-
TES, huic CHRYSIPPVS, huic ZENO Taric-
tis, nec ignoti DIOGENES, ANTIPATER,
PANAETIVS, POSIDONIVS, alique quorum
elenchum copiosum contextit Io. Alb. Fabric. in
Bibl. Græc. III. 15. p. 336.

§. LXXX.

Stoico-
rum lo-
gica. Philosophiam Stoicam illustrare coeperunt Iust. Lipsius & Casp. Scioppius. * Eam in *rationalem, naturalem & moralem* distuebant. Laërt. VII. 39. *Putareb. de placit. phil. I. 1.* Et logicam quidem ad superflitionem vsque colebant, eiusque præcep-
ta Zenoniana, in cuius illa cognoscere volupe est, reperitur apud Stanlei. *Part. VII. in Zenone p. 356. seqq.*

* Lipsii *Manuductio ad phil. Stoicam & physiolgia*
Susa inter eius Opera habentur. Scioppi *Flamena*
philosophia Stoica Mog. 1766. 8. prodeunt, & sæpe
fallunt doctos, ignaros, esse hanc particulam in-
satis operis vbius omnia. Vid. Method. *Polysibi.*
Part. II. Lib. I. Cap. IV. §. 2.

§. LXXXI.

Eoran-
fica. In *physica* primum de corporibus, deinde de prin-
cipem *physicis*, hinc de *elementis*, tum de *Divi*, ac demum
de *loco & vacuo* agebant. Laërt. VII. 131. Omnia,
quae existunt, in corpora videbantur, adeo ut &
animam, etiam, motem, vocem, virtutes haberent
pro corporibus. Plat. *contra Stoic. p. 188A.* Laërt.
VII. 55. Corpus autem definebant, quod vel *fatus*
aliquis, vel patitur. Corporibus originem dederunt

runt principia, agens alterum, *Deus*, alterum pa-
tiens *materia*. Laërt. VII. 134. Haec principia ve-
ro vno vocabulo vocant *Naturam*, quae ipsis est
Deus mundo permixtus, * Laërt. *Dei. Inst. VII.*
3. extra quem *vacuum infinitum*, quale in mundo
non detur, concipiebant. Laërt. VII. 140. Io. Stob.
Eccl. phys. p. 38. Elementa quatuor ipsis erant, *ignis*,
e quo sidera quoque profecta. *Cic. Acad. Qu. II. 15.*
air, de cuius regionibus, affectionibus, interiori-
parum accurate philosophabantur, Laërt. VII. 151.
seqq. terra & aqua, ex quarum mistura mundum
genitum dicebant.

* Hinc alii Stoicis Spinozismum, alii Manichæismum
tribuunt. Vid. celeb. Buddei *20ff. de Spinozismo an-
te Spinozam & Christoph. Wolfii Manichæismum
ante Manichæos.*

§. LXXXII.

Deum primum esse docebat, Cic. *de Nat. Et theo-
Deor. II. 6. 16. 17.* deinde enim esse animal immor-
tale, ratione præditum, perfectum, credebant. Laërt.
VII. 147. & quidem naturae igneae, & omnes fe-
minales formas in se continentis. Plat. *de plac. phil.*
1. 7. Et hinc de Deo providentia per se differe-
bant. At dum mundum & Deum aperte confun-
dunt, Cic. *de Nat. Deor. II. 8. 14.* & vitiumque
subiiciunt raro fatuo: quis non videt eos *enno-
gōs*?

§. LXXXIII.

Finem philosophiae *moralis* putabant naturae con-
uenienter vivere. Laërt. VII. 86. id est vivere fe-
philoso-
phiam mor-
fals. licandum adpeticiones naturales. Clem. Alex. *Strom.*
Lib. II. p. 416. Appetitum naturalem ferri ac-
ceperunt primum in sui conferentem. Laërt. VII.
87. deinde in bonam. *Bonum* vero esse solum vir-
tutem, malum solum vitium, ceteras res *indifferen-
tes*, quamvis *egressiles* alic, aliae *reiciendae*, alio
perfecte *indifferentes* videantur. Laërt. VII. 102.
Hinc

* Ex veteribus *Diag. Laërtius* in describenda Epicuri philosophia tam est copiosus, ut ipse hunc sectae funditus fuisse videtur. Cum ex coniungendi T. L. V. CRETII CARII *Libri de reum natura*, quos luculentissimo commentario illustravit *Crescinius*, facti suo Lucrectio similia.

§. LXXXVIII.

Physica.

Vniuersum ipsi erat *systema* ex corpore & vacuo compositum. *Corpus* definebat, quod tangi possit & tangere, *vacuum*, quod natura tangi nequeat, *Laërtius X. 39. seq.* cuius existentiam inde probabat, quod si vacuum non daretur, corpora neque haberent vbi essent, neque vbi mouerentur. *Lucret. Lib. I. v. 336. 427. seqq.* *Vniuersum* sibi concipiebat, tanquam infinitum, & immobile, quia extra illud nullus locus sit, in quo moueretur, ac immutabile, quippe quod ab aeterno tale fuerit. *Laërt. X. 14. seqq.* Deos existere, ex anticipatione (§. LXXXVII) demonstrabat, *Cic. de Nat. Deor. I. 17.* & eos quidem beatos, immortales, sempiternos, ac otiosos, specie humana praeditos, corporeos, esse sibi persuadebat, tertii generis naturaeque rem, praeter corpus & itaque mente concipi posse negans. *Laërt. X. 39. seqq.* *Lucret. Lib. I. v. 420. Cic. ibid. I. 18. seqq.*

§. LXXXIX.

Fines principia
de reum
ortu &
attributis.

Quum vero in reum natura multa quotidie genererentur, & ex nihilo nihil fiat: omnem materiam primam sibi concipiebat, tanquam atomos, *Laërt. X. 38. 56. seqq.* quas *magnitudine, figura & pondere, non colore, calore, frigore*, aliisque proprietatibus differre, *Plat. de Plat. Phil. I. 4. Laërt. II. v. 729. seqq.* & duplici motu, nempe *granitatis & reflexionis* ferri, & ex quarum concretionem omnia generari, ex earundem dissolutione omnia corrumpi, de hisque ex earum proprietatibus omnia reum naturalem phaenomena derivari, tradidit. *Lucret. I. v. 1020. seqq.*

§. XC.

§. XC.

in philosophia morali *hocum* omnis vitae tacto *Euphoris* hominum consensio esse docebat *felicitatem*, *Seneca de philosophia Vit. beat. Cap. I. non summum* illam quidem, & cui moralis, nihil esset, sed *substantiam*, *Laërt. X. 148. seqq.* Eam consistere in *voluptate*, *Laërt. X. 158. seqq.* hanc in *adulencia & tranquillitate animi*, *Laërt. X. 136. ac temperantia* aliisque virtutibus parari tradebat. *Cic. de Fin. I. 14.* Enimvero dum mentis immortalitatem, *Dei providentiam*, ipsiusque nihilis metum et philosophia sua proteripit: eum maxima ad virtutum incitamenta simul fuisse, facile patet. *

* Ex hinc non mirum, quod Epicuri non omnes fortunaticam & temporariam magistri experienter, sed plerique vitam satis dissolutam vixerint.

§. XCI.

Hi sunt, qui certae cuiusdam *sectae* nomen dedere *Philosophum*, philosophi. Fuere etiam, qui in multis ver-phi ecclesie, ubi magistri irare auct, ECLECTICVM philosophici, phandi genus praeferebantur exultantem, quamvis hi sectariis philosophorum nomine vix digni iudicarentur. * *Vid. H. Casauboni Diatrib. I. in Diatrib. Chrysost.*

* *Voss. de sect. philof. Cap. ult. & Menag. ad Diag. Laërt. Praeom. seqm.* v. exultantem, ecclesiasticos philosophos a sectariis *Miscellionum* vocabulo tractatos esse. Eximvero locus *Felli in ore Aristotiles*, cui haec coniectura superlatitur, de philosophia plane non agit, eum oblerauit V. C. Gottfr. *Olearius de Fellet. philof. Cap. 11.*

§. XCII.

Quamvis vero omnes secte sectam auctores, Eclectic veluti *Pythagoram, Socratem, Zenonem, Democritum, Epictetum, Epicurum, Platonem*, quum & ipse *Aristoteles* eclecticus fuerint, * similes & ideo plerique tot itinera susceperint, vt, quod verum ac secta dignum occurreret, vudique con-

C 2 qui-

quærent: præcipuus tamen ecclésiæ philosophiæ auctor fuisse traditur POTAMON. Fabric. *Bibl. Gr. Lib. III. Cap. XXXIII. §. VIII. p. 824.*

* Non ergo ipsi factas iniecerunt, (si paucos excep-
ris,) sed discipuli, qui nefas credebant doctorum
suorum opiniones delerere. Aristotelis ipsius ea de
re sententiam habemus *Lib. I. Ethic. Cap. IV.*

§. XCIII.

Potamon Fuit iste POTAMON gente Aegyptius, domo
Alexandrinus, & paulo ante Diogenis Laërtii æ-
tatem, Laërt. *in præf. sequ. 21.* namo ante Au-
gustinum, & post eundem, si Suidæ *in voce Πρωτανός*
credimus, * floruit, & præter *σοφιστήν*, seu *prima*
philosophiæ elementa, etiam *Commentarium in Plato-
nis opus de Republica* reliquisse fertur. Vid. Laërt.
ibid.

* Diogenes tamen Laërtii sententiam alteri Suidæ præ-
ferendam esse, iam observavit V. C. Gottfr. Olear.
de Philosoph. ecclésiæ. Cap. I.

§. XCIV.

Qui eius Potamonis ipsius sectatores quaerere absconum fo-
ret, (ita enim non essent *ecclésiæ*) at id certum,
quod ille ecclésiæ antesignanus Alexandrinus
fuerit, eius methodum se præcipue Alexandrinus
philosophi, eorumque discipulos, Christianis aequæ
ac paganis, probavit. Olear. *ibid. Cap. I. p. 1205.*

§. XCV.

Hinc præcipui, qui eam philosophiam colere
sunt Ammonius Saccas, Christianus, eiusque disci-
puli pagani Plotinus, Hieronius, Origenes, Por-
phyrius, (*validus ille noster Christianus canis*, Hie-
rosolym. *Cont. script. ecclésiæ*) Iamblichus,
Sopater Syrus, Aedesius, Chrysanthus, & reliqui,
qui vulgo *recentiorum Platoniorum* nomine veniunt,
veluti Syriani, Olympiodorus, Proclus, Marinus,
He-

Hegias, Isidorus, Damascius, alique plures, de
quibus Olear. *ibid. Cap. III. p. 1209. sequ.*

§. XCVI.

Inter eos, qui Christo nomen dederunt, ecclésiæ Ex Chri-
stae illi philosophiæ studerunt post Ammonium sitianis,
Saccam (§. XCV.) Clemens Alexandrinus, Origenes
Adamantius, Gregorius Thaumaturgos quos ideo
singulare quid præ aliis patribus ecclésiæ habere,
iam pridem obtulerant theologo. Vid. Thom. Ita-
lig. *Bibl. Patr. Apost. Tom. II. in prælogum.*

§. XCVII.

Enimvero, si dicendum quod res est, prudens An hi o-
quidem his omnibus placuit *ισοσυρία*, at ita tamen unæ vo-
placuit, ut inter reliquos omnes philosophos Plato, nec ecclési-
am potissimum admirarentur. * Unde & plerique, ⁶²
quos hæcienus ecclésiæ adnumeravimus, inter Plato-
nicos quoque locum sibi vindicant. (§. LXXI.)

* Hoc de ipso Potamone verum est, quem ideo Plato-
nis *libros de Republica* commentario illustravit
(§. XCIII.) arbitror. Vid. Olear. *ibid. Cap. II. p.*
1207.

§. XCVIII.

Ne fabula mortuibus careat, *dogmaticis* hæc Philo-
sophiæ subtingimus SCEPTICOS, qui & A-phaise (ce-
PORETICI a perpetua dubitatione, & quia nihil posse o-
mnino concipi posse exstimabant, ACATIALE nigro-
PTICI vocabantur. * Nates huius philosophiæ a
PYRRHONE Eleæo reperitur, Aristoteli æquali,
qui quum, lectis Democriti libris & variis auctoris
philosophi, in primis Anaxarcho, nihil certi sibi
reperire videretur, etiam nihil quidquam compre-
hendere posse, fluctat, aut saltem id se fluctare, præ se
tulit.

* Immo & *Pyrrhonia* a Pyrrhone, *απαστήν* *ἡὸν τὸ*
ἄσχετον, & quia semper suspendebat iudicium, &
ἄσχετος ἡὸν τὸ ζῆρον, quia veritatem semper quaere-
bant, nunquam inveniebant. Laërt. *IX. 70.*

§. XCVIII.

Eius se-
ctuores.

Quamvis ergo nihil sit hac philosophia absurdius, quippe cuius non alia erat doctrina, quam quod nihil fieri possit: quamvis etiam *sepius* toto vitæ genere turpiter se darent, risumque vulgi prouocarent: Laërt. IX, 62. *sepp.* cum tamen sequuti sunt non pauci, veluti *Tomas, Licetanus* Abderites, *Eurylochus, Narsiphannus*, & scelerum acerrimus doctissimisque *Sextus Empiricus*, cuius scripta ipsa, quibus nihil fieri posse contendit, ostendunt, cum permulta scriuisset. Vid. Fabric. *Bibl. Gr. Lib. III. Cap. XXXIII. §. 5. p. 817. seqq.*

CAP. IV.

DE PHILOSOPHIA MEDIÆ AEVÏ ET NOVÆ.

§. XCIX.

Philoso-
phiae
scholasti-
cæ oul-
go.

ITA philosophia in sehas quam plurimas distracta est in *Græcia*. MEDIO AËVO cathedras academias omnes occupauerat philosophia Aristotelica. Sed quam primum *Arelas* eum in scholas suas receperunt, & Aristotelis opera in suam linguam translata, & commentariis *Auerbachii & Auenarum* illustrata, iam priorem præelegant in scholis Aegyptiacis, Africanis, Hispanicis: sequuti hos Christiani ex illo *Sydenæ Aristotelico & Arabico* formauerunt nouum chaos philosophiæ SCHOLASTICÆ.*

* Ex Arabicis illis lacunis deriuandas esse illas scholasticorum fontes, iam pridem obseruauit Ios. Scalig. *Epist. CCGCLXII Selden. in Not. ad Euseb. Orig. p. 155.*

§. C.

Præcepit

Huius sectæ antesignani, PETR. ABAELARDVS,

DVS, PETR. LOMBARDVS ALEXANDER AB HALEN. ALBERTVS MAGNVS, THOMAS AQUINAS. IO. DVNS Scotus, DV. RANDVS A. S. FORCIANO, GUIL. OCCAM & GABR. BIEL non modo facti scholastici, * & male iam cutilitate. (§. VI) sed & absona dicendi docendique ratione cordatoribus hodie risum excitant merito.

schola
dicti.

* Hinc cognomina ridicula, cum *Halsus* magister *serapagabalis*, *Richardus* de Media *Villa antioratus*, *Scotus subilis*, *Benaventura seraphicus*, *Thomas Aquinas* & *cherubius* alii aliter vocati. Vid. *Tribbeck. de Doct. Scholast. Cap. VI. p. 152.*

§. CI.

Et tamen hi Doctores *angelici, cherubici, seraphici* Forum etiam non modo vnicuique philosophiam ac theologiam erroribus quam plurimis inquinauerunt: veram etiam in philosophiam moralem inuexere sacerrima illa principia *probabilissimi, methodi dirigentis intentionem, respectumque moralis, peccati philosophici*,* quibus seculæ etiamnum miserrime desclanatur.

* Conferri hic oportet Lud. Montagni *Epistolas ad querendum ex præsentia*, cum in quæ inter se disputant *Wentrockius & Stubrockius*, Ant. Analdi *Denudationes huiusmodi de peccato philosophico*, Thyril *Gomaxet prælectiones Theologicæ de rella etia innotum probabilium*, *Acta. 1694. 4. & Io. Franc. Bauid. Hij. lar. Nat. §. XIII. seqq.*

§. XCII.

Et quamvis Lutherus, vt illis scholasticorum Aristotelibus ecclesia purgaretur, nihil fecerit reliqui: illi doctores *Seckend. Hyst. Luth. Lib. I. Sect. VIII. n. 20. & na enim Alder. VII. Sect. XIII. n. 2. Sect. XXV. n. 2. in scholis Sect. LXX. n. 3. Sect. LXXII. n. 3.* tantum tamen protegebant, vt ex voto ei res successerit, vt nihilominus stantem etiam in Academiis protestantium radices egerit Aristotelica philosophia, alibi mere scholastica, alibi egi.

40 ELEM. HISTOR. PHILOS. P. I. CAP. IV.
vel a Melanchthone, vel ab aliis purgata, * ibi-
que diuillime flourit.

* Et Melanchthoni quidem praeipue debetur confes-
satio philosophiae Aristotelicae in Academicis prote-
stantium. Bayle dans la *Dictionary Historique*
Critique sub voce *Melanchthon* l. vi. X. p. 1065. *Tome*
III. Scripsit et compendia plerumque disciplina-
rum philosophiae Aristotelicae, quae in Academicis
diu regnarunt. Helmshtadi tamen & Altorfi ipsam
Aristotelicam interpretabantur, & interpretes eius Grae-
cos praecedebant Lantini.

§. CIII.

Philoso-
phi noui,
qui Ari-
stotelem
impu-
gnant.

Non desere quidem varii conatus, Aristotelem
e throno deturbandi. Hinc cum in ipsa Italia impu-
gnarentur. *Leon. Valla, Martin. Nicolinus, Hadrianus*
Gordanius, Franc. Patricius; in Gallia *Petr. Ramus*,
& maiore impetu *Petrus Gassendus*; in Germa-
nia *Dan. Hoffmannus*; * sed ad rei summam pa-
rum profecerunt.

* Laus Valla fere vbiq; ex instituto exigit Ari-
stotelem, Bayle *Dictionary Hist. & Crit. voce Valla*
l. vi. p. 2702. Tom. IV. Mar. Nicolini postulatum
in *Amibabara*, quem cum docti praefatione rece-
serunt de G. G. Leibnizius, Hadrian Cardinalis de
vera philosophia libri editus, est *Calon. 1548.* Fran-
cisci vero Patrici *Disiunctioes scripturae Vinctae. 1571.*
4. De Petri Rami Theibus inauguralibus, quibus
nihil emittit, quod *Aristoteles* scripsit, verum esse
contendit, legendus *Ereig. in sua. Rami p. 9.* nota
de eisdem *Animaduersioes. Aristotelici Bayle in Dic-
tion. Hist. Crit. voce Ramus l. vi. p. 2355. Tom.*
III. Petri Gassendi *Expositiones paradoxae aduersus*
Aristoteles Tomo III. eius opusculum occurrit. De-
nique de controversia Dan. Hoffmanni cum philo-
sophis Helmshtadibus consulti sunt Bayle in *Di-
ctionario voce Dan. Hoffmann. Tom. II. p. 1486.* &
Arnold. in Hist. Eccl. & Litte.

§. CIV.

DE PHILOS. MEDIJ AETI ET NOVA. 41

§. CIV.

Nec magis philosophiae consuluerunt, qui alii. Qui ali-
quam ex Ecclis veteribus suscitare voluerunt. Nam quum ex
quarum FRANCIS. GEORGIUS & ante eum IO. lectus ves-
PICUS MIRANDVLA *Pythagoraeum*; BESSA-
terius RION Cardinalis & MARSIIVS FICINVS reuoca-
Platoniam; IVSTVS LIPSIVS & CASP. SCI-
OPPIVS *Stoicam*; PETR. GASSENDIVS *Epi-
curam*; & BERNARDINVS TELESIVS *Parme-
nidis* Eleatae philosophiam insaurare conati sint; *
tamen & horum laor paene irritus fuit, omniaque
plautum non adeo magnam retulerunt.

* Pertinent huc Io. Pici Mirandulae *Thesis seu con-
clusiones. XC.* Romae non sine incensa propolice, in
quibus tamen philosophiam Pythagoricam cum Cab-
balistica coniunxit, quod & fecerunt Reuchlinus &
Henr. Morus. Vid. *Buad. Hist. philol. Hebr. p. 116.*
De Francis Georgii Veneti *philosophia* teste actum
in *Obser. Helmshtadii*. Bessarion gente Graeco &
Marsi. Ficinus adeo pro Platone contendebat, vt
paene Christianismum dedicerent. Haec *Opera*
prodiit *Basii. 1501. sub Tomo II.* Est forte in
scholas pro Aristotelica recepta fuisse *philosophia Pla-
tonica*, nisi Clementem Papam VIII. monuisset Rob.
Bellarminus, tanto magis cauendam esse philoso-
phiam Platoniam, quanto propius ad Theologiae
Christianae placita accedere viseretur. Launo. *de*
Var. Arist. fors. Cap. XVII. De Iulii Lipsii, Scopi-
pii, Gassendi conatibus omnia nota. De Beni. Te-
lesi philosophia, quam *Liber IX. de Roman. natura*
Nep. 1786 & Lugd. 1788. 1st. expositit, & ex Pla-
tarchi hucipso vob *περίους* *Tom. II. p. 935.*
maximam partem desumpti, videmus Franc. Baco
de Verulam. *de philosophia Parmenidis, Telestis & De-
mocriti.*

§. CV.

Maiorem strepitum dederunt noua philo-
sophorum systemata, quae non modo medio aetate, na syste-
mata sed

minus
celeberrima
excogita-
runt.

42 ELEM. HISTOR. PHILOS. F. I. CAP. IV.

sed & a resitutarum literarum faeculo excogitavit RAIM. LVLLVS, FRANC. PATRICIVS, * PETRVS RAMVS, ** HERON. GARDANVS, † THOMAS CAMPANELLA, † quamvis & hi omnes pauciores sectatores repererint.

* Fr. Patricii *Nova de vniuersi philofophia* prodit Ven. 1593. *fol.* Sed quamvis eam dedicalet Gregorio Pape XIV. iniquorum tamen centuram incurrit auctor. *Thum. lib. XLII. p. 87.* adeoque & philofophia eius parum se probauit.

** Petrus Ramus fere *dialecticam* tantum excoluit. De eius vita legenda Freijus. *De ciuicis factis & controuerfiis* Launoi. *De ciuicis factis* Corp. XIII. *Ita. le in Dial. 169. op. Critic. sacre Ramus p. 242. & Joq. Laga. Ramifia* in Anglia, Scotia, Germania diu Boruit, & ICUS praecipue placuit, Neckeri. *in Praecepto* cū Hebraico. Bayle *ibid. p. 243.*

† Vitam suam ipse desecit Cardanus. Eius *Opera*, in quibus sonaticum pleraque redolent, quae de daemoniibus formis, diuinationibus differit, prodierunt Lugd. 1663. *fo. 16m &.*

† Thomas Campanella vitam dedit *Ian. Nic. Erythraean.* Eius philofophiam ex Cardani & Telici principis consilia descriptit Em. Sal. Cyriacus *in programma de philofophia 160. Campanellae.*

§. CVI.

Qui experimētis, qui experimētis institutis, eam nouis subinde inueniis aq̄ue obseruationibus locupletauerunt. Sic *circulationem sanguinis* Gaili, Haraeus, * *Veniū lactos* Cap. Mellis, *microscopiorum vsum* Corn. Drebbelii, Ant. Leuwenhoekius, Rob. Houckius, Pet. Borellus, *zoois opticos & circuntoniales* Gaili, a Gallaeis, *Satellites Saturni* Gallinus & Huygenius, *manūlas solares* Christophorus Scheinerus, *specula caelestia* * Tschirnhausius, *barometra* Torricellus, *thermometa* Corn. Drebbelii, *antiam*

DE PHILOS. MEDI Aevi ET NOVA. 43

antiam pneumaticam Otto de Guericke, Confili Magdeburgensis, Rob. Boyle & alii, *chemiam* Theophrastus Paracelsus, Daniel Sennertus, Rob. Boyle, *anatomiam plantarum* Io. Rains & Marcellus Malpighius, alia huius generis alii inuennerunt, aut inuenta ab aliis perfecerunt.

* Sed his omnibus fere alii palmam dubiam reddunt. *Circulationem enim sanguinis* persequens haec dicitur Paulus Sarpus & Andr. Valschlinus, *microscopia* Ludouicus Septalius, *circumcinctiles* Simon Marius, *manūlas solares* Leo Allatius, *barometra* Valerius Magnus, Capacius, *thermometa*, Rob. Fludd, *chemiam* vetores Aegyptii & ex Graecis Democritus, Zolimus, & alii, *specula caelestia* Archimedes & Proclus, *zoois opticos* Io. Bapt. Porta, Io. Lippersheimius, Io. Metius, Zach. Iohnson. Grauisse dicitur. Et fieri sine potest, vt plures eandem rem inueniant, quamvis sibi inuicem parum noti.

§. CVII.

Nec parum ad incrementa philofophiae conuulsi Laus fere FRANC. BACONEM de VERVLAMIO, Franci fatendum est, cuius exemplam eam aili, tum totius celi celeberrimarum facietiam Scientiarum, *Angliae Veruacanae, Parisiensis, Naturae curiosorum, & Beroliniano.* mensis sunt sequuti.

§. CVIII.

At celeberrima recentioribus sunt systemata CAR. Cartesii TESIANVM, MYSTICO-CHYMICVM, & Philoia, quod LEIBNITIVS, NEWTONVS & alii colorere coeperunt, METAPHYSICO MATHEMATICVM. Et CARTESIANI auidem auctor RENATVS CARTESIVS (des Carres,) domo Haga Tunensis, gente Gallus, qui audita apud leuissas philofophiam, vitaque vago aliquanda acta, demum ad philofophiam animum adiecit, & in variis Belgii vrbiibus & suburbis lactans, demum scripta sua non sine magno eruditorum plausu edidit.

dit, obitque Holmiae Suecorum anno MDCL. Id. Febr. Vid. Haar. Baillet. *Vit. Cartesii.*

Finis
Secutores habuit quam plurimos, quorum prae-
cipui *Henricus de Roy, Dan. Lipsiorum, Haer. Heer-
boord, Jo. Claubergius, Ant. le Grand, Lud. de la
Forge*, quorum studio eo res redit, ut quamvis huc
sectae initio acriter se opponerent Theologi & phi-
losophi Belgae; in academias tamen eorum hodie
vis alia, quam Cartesiani, principia inculcentur.*

Enimvero totum hoc sectae studium ipsius magistri
principiis repugnare, iam ab alijs observatum est.
Vid. Fabric. *Bibl. Gr. Lib. III. Cap. VI.*, p. 183.

* Incrementum ibi haec philosophia praecipue debet
magno Cocceii discipulis, maxime *Chrysoth. Wittichio.*
Vid. Bayle *Tom. IV. p. 1879.* quibus prudentia quaedam
fuit, ut se Cartesianis adhaerent. Sed quum qui-
dam Cartesianismus paulatim ad sua principia de-
torterent: nata est inter ipsos Cartesianos quaestio de
geniis & pseudocartesianis, vnoquoque eorum prius
illud nomen adhaerent.

§. CX.

Eius prin-
cipia lo-
gica. Ceterum Cartesiani, quod ad logicam attinet, de
omnibus exillimabat dubitantium. Ne autem in
scepticismum degeneraret illa dubitatio, vnum ad-
monebat principium: *ego cogito, ergo sum.* Quum-
que de eo ideo dubitare non liceat, quia id clare &
evidenter percipiamus, eam illam & evidentem
perceptionem pro vnicuique veritatis criterio habuit.
Qua vero via ad eam illam se evidentem perce-
piorem pervenire liceat, discipuli eius, & in pri-
mis Ant. le Grand & Claubergius scriptis libellis
logice ostendere conati sunt.

§. CXI.

Meta-
physica. *Existentiam Dei* Cartesiani probant ex idea entis
perfectissimi, quae concepti non possit sine existentia
aeterna. Quod argumentum tanti nonnulli faci-
unt, ut eam demonstrationem a priori vocare non
dub-

dubitent. Ruard, Andala *Theol. Nat. Part. I. Cap. II.* Spiritus illis est substantia cogitans, quemad-
modum corpus substantia extensa. At, dum ipsam
spirituum essentiam quidam in cogitatione conside-
rent serio autumatant, non potuit non occasio sub-
stanti systematis occasionalis, & ipsius Bekkerianis-
mi.*

* Dicendum hic de systemate occasionali & Male-
branchio, nec non de Balh. Bekkeri *Munda facti-
nate*, eiusque libri fati. Argumentum Cartesii pro
essentia Dei iam ab Antelmo, Archiepiscopo Cap-
tuariensi, qui anno MDCL. deceffit, inventum esse,
observarunt Huert. in *Conjura philof. Cartesii* p. 204.
Baillet in *Vit. Cartesii* Tom. II. p. 536. seq.

§. CXII.

In *physicis* trium generum elementa ponit, quae Physica.
in infinitum extensa diversos vortices constituunt, &
ex parte in soles & planetas innumeros coalescit,
qui omnes vorticibus suis innatent. Systema man-
di ipsi placet Copernicanum: ceterarum rerum na-
turalium adhaerentiones, motus, casualis ex rationibus
mechanicis explicat, idque aliquando tanta soler-
tia, ut omnino laudem mereatur. Nec tamen o-
mnibus probavit sententiam, quod animalia omnia
praeter hominem, feris earent meraque sint ma-
chinnae, direttore interno delituae.

§. CXIII.

Moralem philosophiam vix attingit Cartesius, quam Mora-
lis in libello de *passionibus animi* quaedam suppedi-
tauerit principia, quibus deinde discipuli* etiam
systema morale superstruxerunt. Sed dum adhaerens
intellectum adhaerere exillimant, dum summam fe-
licitatem in recto tantum facultatum mentis usu po-
nunt, dum virtutem parum commode describunt;
procul abesse videntur ab illa cognitione sui ipsius,
a quo omnem sapientiam proficisci oportet.

* Ma-

* Maxime a quibusdam laudatur Arnoldi Geuliac & Pindaræ *Epitome*. Sed priorem non adeo procul abesse a Spinozismo, iam observavit Celeb. Thomaf. in *Cartesii circa præcepta, iur. Cap. XIV. §. XXXIII. lit. y. p. 225. seq.*

§. CXIV.

Laus Cartesii. Itaque laude præcipua dignus est Cartesius, qui quamvis non vbiq; rem acu tetigerit, iugum tamen feruitus philosophicæ excussit, multasque egregias observationes reliquit posteris. Sed quemadmodum ipse a sectæ studio alienissimus fuit: ita, quod discipuli in eius verba jurant, ei non magis imputandum est; (§. CLX.) quam quod quidam his principis abuti in varia opinionum portenta vel falsum in speculationibus oppido innates inciderunt.

§. CXV.

An Spinozismus ex Cartesii schola prodisse existimat. Quamvis ex philosopho enim ille Cartesii principia methodo mathematica philosophia demonstrata dederit: pantheismum tamen ille non Cartesio ex Carreio didicit, sed domi habuit, quos sequentia ostendit.

* Ostendit hoc Waecht. libello: *Spinozismus in Immanuelium*, quamvis postea a te ipso quodammodo dissentierit in *Elucid. Cass. Cap. vi.*

§. CXVI.

Philosophi mystico-chemici. MYSTICO-CHEMICI philosophi in plures quidem familias abierunt. Nam THEOPHRASTVS PARACELSVS; Fratres rosæ crucis, *Rob. Flad. Helwanii, P. aureus, Jac. Boehmian, Quir. Kuhlmannus* & alii, qui inter *theosophos* nomina profiterentur, quod ad conclusiones atinet, inter te parum consentiunt. Vid. Godfr. Arnoldi *Hist. Theos. Myst.*

§. CXVII.

Eorum. Quandoquidem vero id commune habent pierique,

que, quæ ex Deo omnia emanasse, & in Deum reditura credunt, quod mentem divinæ essentiaæ particulari creant, quod denique ad adfatus extraordinarios sunt procliviores, & iustitiam dyblentia, quin & ipsam *apocryphas* & medicinam vniuersalem, iactant: non esse hanc philosophiam publici sapientis, nemo facile mirabitur. *

* Accedit, quod plerique, huic philosophandi methodo adiecti, deum principia quaedam societati humane parum vtilia adoptare solent, & vniuersalem futuram emendationem non sine bile adfesciunt.

§. CXVIII.

Emendatiles prædicii perpolitens cum cura cogitatores inuunt. Et IVRI quidem NATVRÆ perpolitum his naturæ impendide triumuitos, HVGNONEM GROTIUM, THOM. HOBESIVM & SAM. PVFENDORFFIVM, * neno ignorat. Eos & alii, at non eodem omnes successu, imitari sunt, veluti *Is. Salsenus, Lamb. Velschius, Christ. Thowasius*, alique plurimi.

* *Grotius, Hobbesius & Pufendorffius* ius naturale derivant ex principio socialitatis. In eo autem discrepant, quod quique horum ius vniuersale termino. Primus enim focaliter viuendam putat, quia id congruat sanctitati diuinæ, Hobbesius, ne oritur bellum omnium in omnes, Pufendorffius, qui id exigit voluntas diuina.

§. CXIX.

Sic & POLITICAM alii excoluere, præcipue Nec non HERM. CONRINGIVS, IO. HENR. BOE-POLITICES, CLERVS, & reliqui, in primis Itali, ad excolendam hanc scientiam veluti a natura facti. Sed quum alii monarchiæ nimum deterrerent, alii eandem o-

dio plusquam Vatiniāno proferebatur, nata inde sunt monstra pestilentissima MACHAVELLISMVS & MONARCHOMACHISMVS.

§. CXX.

Et illi quidem praeter NIC. MACHAVELLISMVS LVM Florentinum fauent THOM. HOBBSIUS & ex Anglis quidam, qui ibi *Highesters* vocantur, & obsecrantem passim, quam vocant, regent; huic FRANC. HOTOMANVS, STEPH. IVN. BRVTVS, IO. MILTON, IO. ALTHVSIVS, RATBODVS SCHELIVS, & ex Anglis tantum non omnes, qui ibi *Republicanus* adpellantur.

§. CXXI.

Quemadmodum autem *Machianellistae* principi omnia indulgent, eique vix vilam obligationem terga ciues imponunt: ita *manorchomachi* realem maiestatem vindicant populo, principem autem, tanquam populi administram, ciuium iudicio, quia & poenis & supplicis, temerario ausu subiciunt.

§. CXXII.

Tam numerosa est philosophorum familia, tamis hincque varia inter eos sunt sententiarum diuortia. Quamque multi homines, paene solidi & veritatis parum amantes, quin & variis coopti flagitiis, sapientiam professi sint, seque ipsos circumtulerint inuisis disciplinæ exemplis: non mirum profecto est, iam olim disside non peninem, *vix aggregatum somnare quidquam tam nefandum, quod non aliquis dixerit philosophus.*

L. O.

ELEMENTA
LOGICAE

CAP. I.

DE LOGICAE NATVRÆ ET
CONSTITVTIONE.

§. I.

Quum philosophia sit cognitio veri; (Hist. phil. Quid lo. §. I.) & ad illam cognitionem intellectum §. ca. praeparet LOGICA: (*Ibid.* §. VII.) definit ea potest quam optime, quod sit *scientia de inuenienda proponendaque veritate.**

* Veritatem autem reperimus vel *meditando*, vel aliorum scripta *legendo*. Ita inueniam veritatem eo modo *proponere* docendo scribendoque, vt auditor leclorque de ea conuincatur, non adeo prociue est. Verum id quoque docet Logica.

§. II.

Quamuis enim omnes homines, nisi morbo im-
pediantur, *recta ratione*, id est, facultate ratiocinandi naturalis, di, vel veritates alias ex aliis per necessarium con-
eundem rationem elicendi, possent, (Hist. phil. cial. §. II. *) & hinc negari non possit, dari logicam NATVRALEM: inde tamen non sequitur, vt ARTIFICIALIS si negligenda: quia ars naturam perficit, & intellectus non solum *facilitate*, sed & *promptitudine* ratiocinandi, quin & *methodo* veras falsasque ratiocinationes *discernendi* introductus esse debet.

* Nam & facultate *numerandi* natura gaudet homio, & potentia *saluandi, canendi, loquendi, persuadendi*,
D nec

nec equiquam tamen dubitat, quin *arithmetica*, *ar-*
chitomele, *substanti*, *musica*, *grammatica*, *historica*,
 sint necessariae.

§. III.

Eius finis Quum itaque verum invenire ac proponere do-
 ceat logica (§. I) veritas autem vel *certa* sit, vel
 probabilis: (Hist. phil. §. II.) de utraque sollicitum
 demonstratio oportet logicum.*

firmitate
 & proba-
 bilitate.

* Nec tamen ideo oper. est, vt cum Aristotelici duas
 distinctas disciplinas, puta *dialecticam* & *analyticam*,
 fingimus. Vid. Scheitii *Diss. de different. Analyt. &*
dialect.

§. IV.

Logicae Utilitas ergo huius discipline in omni gene-
 re eruditionis plane admiranda est. Quem enim
 alium studiorum omnium finem nobis propo-
 nis, quam ut veritatem inveniatis ac inuentam
 communicetis cum aliis? *

Logicae
 utilitas.

* Reprehendendi itaque, & procul dubio a posterita-
 te infamia notandi, qui, vt inuentum, olim logi-
 cae Aristotelicae tritis iusto diutius inhaerentem, ad
 vitium reuocant, logicam profus inuilem esse
 clamant, eique hoc inuincitum necessarium
 plane exculerunt e manibus. Sic

Stulti, dum sapientia obstat, in contraria currunt.
 Eam Robbiteratem ex iudicio recellit fac. Martini
in dum Vernoffe-Spogel.

§. V.

Eius in- Hinc illam magna cura olim excoluerunt *Zeno*
 uentores, *Elateer*, ad quem originem huius scientiae vulgo
 referunt, (Hist. phil. §. LXXXIV.) * *Diog. Laert.*
in praefat. Sero. 18. & *LX. 25. Megarici.* (Hist.
 phil. §. LXXIII) *Aristoteles* (Hist. phil. §. LXXIII.)
Stoici, (Hist. phil. §. LXXX.) *Epicurus* (Hist. phil.
 §. LXXXVII.) Sed dum plerique horum non tam

DE LOGIC. NATVR. ET CONSTITVTIONE. 31

inueniendae veritatis, quam differendi disputandique
 methodum ostenderunt: post tantam metem ma-
 gnum recentioribus spicilegium superfluit. *

* Hinc logicae nouae, quas tamen parum commen-
 dant principia de *diabotiana*, (Hist. Phil. §. CX) de *ra-*
tionibus sensibus & similibus. Add. *Thomas. Casati.*
circa praefat. in. Cap. X. §. 7. sequ. Dicendum
 quoque de *Arcotigandi*, *Medicina mentis*, *Specimi-*
ne rationandi Kuffiano, *Logica Clerici*, & libella
 similibus.

§. VI.

Nos id operam dabimus, vt optima quaevis prac-
 cepta, quae vel experiendo didicimus, vel ab aliis dum no-
 turae huius discipline nobis videtur quam conue-
 nientissimas. *

* Quam commodissimum autem videtur, primo con-
 siderare naturam INTELLECTVS humani, deinde
 naturam VERITATIS, ac demum, quomodo ea
 INVENIENDA PROPONENDAQUE sit, disqui-
 rere.

CAP. II.

DE NATVRA INTELLECTVS HVMANI.

SECT. I.

DE INTELLECTVS OPERATIONIBVS.

§. VII.

Circa veritatem INTELLECTVS: circa bo- Cur hic
 num *videtur* magis occupata est. Quum er- de intel-
 go logica tradat rationem inueniendi proponendique lectu
 veritatem: (§. I) facile patet, eam doceri non pos- gendum
 se, nisi vires intellectus humani eiusque operatio- sit?
 nes probe perfectas habeamus.

D 2

§. VIII.

§. VIII.

Experientia docet, nos cognitionis omnis ex-
 pertes in hoc mundi theatrum prodire, * & postea
 nobis acquirere sensum rerum variarum materialium
 idearum, a quibus deinde & conceptus rerum immat-
 erialium abstrahimus.

* Quil enim de Platonicoꝝ, Cartesianoꝝ alioꝝ-
 rumque idas innatis sententiam sit, infra in philo-
 sophia morali (§. XXIV.) exponemus. Qui eas ideas
 innatas in se tam clare & euidenter sentiunt, expo-
 nant nihil velim, earum curam sibi consilii non sint,
 qui inter feras educati, vel surdi ac muti natura,
 postea cum hominibus loqui, suasque pristinas cogi-
 tationes, si quas habuerint, cum aliis communi-
 care discerunt. Exempla huiusmodi ex Bern. Con-
 not. Evangelis Medico & Historia Academiæ scientia-
 rum anni eius Dec. III. de prompta habes in Act. E-
 rudite. Lpfr. 1707. p. 507.

§. IX.

Eadem experientia nos conuincit, infantes, vbi
 paulatim adolefcunt, binas harum idearum, sibi
 sensu vel abstractione adquirentium, inter se
 comparare, ac paulatim eo peruenire, vt & inter
 tres ideas inclusa comparatione, nouas veritates
 reperiant. *

* Sic intellectus se habet, tanquam arithmeticus.
 Quædam enim hæc disciplina imbuendus prin-
 cipium numerorum simplices comprehendere & eloqui
 dicitur per numerationem, deinde quo modo binii nu-
 meri inter se comparandi sint, per additionem, sub-
 tractionem, multiplicationem ac divisionem, docetur,
 ac demum eo peruenit, vt per regulam de tribus tres
 numeros inter se comparare & ex quantitate nota
 aliam ignotam elicere sciat. Ita intellectus primum ide-
 as simplices percipit, e. g. ideam *lunæ*, ideam *lucis*, ide-
 am *solis*, ideam *corporum visibilia*, &c. deinde hi-
 nas inter se comparat, e. g. *lunæ corpora reddis visibilia*,

sol lucis, &c. denique & tribus inter se comparatis
 ideis dicitur, *lucem corpora reddere visibilia*, adeoque
solam vel lunam, quæ idem faciunt, *lucem esse*. Id
 vidit Thom. Hobbs in libel. de corpore Pars. I. ab
 inii.

§. X.

Quando ideas simplices acquirat intellectus, PER-
 TICIPERE; quod binas inter se comparat, IVDI-
 CERE; denique, dum tres inter se conseruat, ex operatio-
 ne *desumptas* seu RATIOCINARI dicitur. Vnde tres, nes-
 nec plures, sunt *intellectus operationes*, * a quibus
 recte definitur, quod sit *facultas mentis, quæ per-
 cipit, iudicat, ratiocinatur*.

* Nec otiosa hæc est questio, sed vtilissima, immo
 totius logicæ fundamentum.

§. XI.

PERCEPTIO itaque est adquisitio idearum sim-
 plicium: IVDICIVM idearum binarum; RATIO definitio,
 CINATIO trium comparatio.

§. XII.

Neque tamen omnes ideæ ad intellectum refer-
 rantur, sed quoties mens ideam obiecti materialis
 absentis contemplantur, id per IMAGINATIO-
 NEM fieri dicitur.

§. XIII.

Ea imaginatione ideæ variis componimus, dis-
 cernimus, reuocamus, retinemus. Vnde modo dictum,
 INGENIUM modo IVDICII, modo REMINI-
 SCENTIAE vel MEMORIAE nomine venit. * um, me-
 moria?

* Quæ facultates quatenus diuerso gradu in homine
 mixtæ sunt, non vnam dent hominum INDO-
 LEM, quæ prædominante iudicio *erudita*; inge-
 nio, *aulica* & *militaris*; memoria, *vulgaris* non
 incommode a nonnullis vocari solet.

§. XIV.

Et ea quidem, quae componit *ingenium*, non semper ipsa existunt. Possunt enim facili in mente coniungere *ideas auri* & *arseni*, & mihi formare imaginem *montis auri*, qui tamen extra cogitationem non existit. Eiusmodi *ideae* vocantur *CHLMAERICA* vel *ENTIA RATIONIS*.

§. XV.

Ex quo tamen patet, haec *entia rationis* non confundenda esse cum *NON ENTIBVS*, quae plane non sunt obiecta mentis, de quibus quippe nihil cogitari potest. Sic *circulus quadratus* est non ens, quia de eo ne cogitari quidem quidquam potest.

§. XVI.

Quam itaque, quae componit *ingenium*, non semper vere existant: (§. XIV.) *iudicium* opus est, quod rem ab *vimbra*, *chimera* ab ipsa re, & attributum ab attributo accurate discernat. Hinc quo rectius est hominis iudicium, eo magis ad veritatem laudandam aequae ac proponendam idoneus erit. *

* Hinc patet, cur *indoles* *rudis* dicatur, sibi praedominatur iudicium (§. XIII. *) Et cur *sententiae* *salutariae* *Aegypti regibus* *habeant* *aliquid admirandum* *substantiae*. Item: *diemonia nimis* *expa* *ra* *re* *ab* *cum* *iudicio* *accurato* *conuincit*. Sunt tamen, qui omnibus facultatibus pollent in gradu eminentiore, quibus veteres *ingenia heretica* tribuebant.

§. XVII.

Quamvis itaque intellectus permultis, siquae obiectis gregis pollicet facultatibus ac operationibus, id est, non tantum non semper reperire veritatem, cuius rei causam ad se sane non in intellectu, sed in voluntate quaerenda est.

§. XVIII.

Quam enim raro velit homo res, de quibus cogitat,

glat, accuratius contemplari: sed vel aliorum auidia horitate totus nitatur, vel vagis & superficialibus necesse ditione contentus sit: aciem intellectus praestitum errorum gunt *praecipua* *AVCTORITATIS* & *PRAECAIPITANTIAE*, quae rectae rationi veluti tenebras ofundunt. (Hilt. phil. §. II.)

§. XIX.

Præiudicium *AVCTORITATIS* est falsa opinio: qua visus sententiam, quamvis nunquam ex fiat? pensam, ob personae qualitates recipimus, alterius reicimus. * Praeiudicium *PRAECAIPITANTIAE* est falsa opinio, qua sententiam nec accurate nec ordine a nobis expensam, tanquam veram adfirmamus reicimus. **

* Praecipue huc pertinet praediudicium *calumnias*, *antiquitatis*, *multitatis*, *hominis*, *famae*, *probilitatis*, quibus plerumque a pacto imbutur.

** Huc referat etiam praediudicium *receptis* *hypotheseos*, *veritatis* *quasi* *possibile*, quo maxime pontifici turgent, *specibus* *contradictionis*. &c.

§. XX.

Haec autem praediudicia non temere quisquam otomouellet animo, nisi ordine instituat meditationem, do animia idque agat praecipue, vt claras, distinctas, ad se emellens: quatuor *ideas* sibi formet. Quod nec pacto da? fiat, paulo accuratius erit considerandum.

SECT. II.

DE PERCEPTIONE, VEL IDEIS.

§. XXI.

IDEA est obiecti cuiusvis generis imago, quam *Ideae* *mens* *immediate* *contemplatur*, vel, est quae libet quid? de re quaui cogitatio

§. XXII.

Quam autem res sint vel *materiales* vel *immutae*. Quotum *idiales*: illarum *ideas* *SENSIONE*; has *ABSTRA-* *PIETAS* *CTIO*.

* Sic e. g. si quis viso adoque adamante, qui in Ma-
gni Hetruriae Ducis turra fulget, imaginem illius
adamantis mente circumfert, ideam illam acqui-
ruit *visiva*, si deinde ex illo cogitationem format
de adamante figura, magnitudine, splendore, du-
ritie, vel de adamante generatim, iam ideam hanc
formale sibi dicitur per *abstrahendum*. Contra ubi
quis aliquid tenet utilitatem, ex eaque sententia
interna sibi ideam illius adfectus format, hanc *con-
scientiam* adquisivisse dicitur.

§. XXIII.

Incipit ergo cognitio omnis a sententia, qua re-
rum modos, attributa addiscimus, ac discerni-
mus accurate. Ea ubi sepe & sub diversis circum-
stantiis est repetita, EXPERIENTIA vocatur, quae
nilil aliud est, quam *sensuum semper sibi similium
memoria*. *

* Itaque experientia non demonstratur, sed sententia
constat, at si quis ex hac experientia aliquid con-
cludit, probare tenetur, se recte esse ratiocina-
tum. Ita e. g. *scilicet aliquando metaci videtur*, pro-
bare non tenetur, sed casum tantum narrare, quo
hoc observatum sit. At si quis inde colligeret, *se-
tem esse metallum aliquod liquidum, cuius feriae ab-
quando emergunt huiusmodi in imperio officina*,
demonstratio illi incumberet, se recte esse ratiocina-
tum.

§. XXIV.

Ne ergo fallat experientia, ea adhibenda est cau-
tio, ut sensoria organa sana sint, ut quod medium
est inter organum & obiectum, recte se habeat, ut
attenta sit mens, & rem in ipsis distantia vel addi-
tibus idoneis instrumentis exploret. Quibus obser-
vatis tenenda regula: *Sensui, passis omnibus ad
sentiendum receptis, non fallunt*. *

* Sua

* Sua itaque opinione falluntur qui ita inferunt. *Sua-
su aliquando fallunt: ergo semper fallunt*. Pro-
na enim ad scepticismum via est persuasio, quod fen-
sibus decipiatur.

§. XXV.

Ex hac itaque experientia formamus nobis ideas, Quotus-
que vel CLARAE vel OBSCURAE sunt. *Clari-
pae*, quando ita rem concepi, ut quoties ea mihi ideae?
Iterum occurrit, eam statim agnoscam, & ab aliis
discernam facillime. *Obscurae* quoties ideae meae rae & ob-
non ita comparatae sunt, ut res iterum occurrere?
tes statim agnoscere & distinguere ab aliis possim. *

* Ita lunae *claram ideam* vniquisque etiam ex plebe
habet, non item *lunae, Venere, Martis, Saturni*, quas
stellis plerisque facile cum stellis fixis confundit. Sa-
go haec ideam obscuram admodum esse, facile patet.

§. XXVI.

Clarae ideae iterum vel DISTINCTAE sunt, Quae di-
vel CONFUSAE. *Distinctae*, quoties res ita con-
cepti, ut certa indicia vel certas notas, quibus illas
occurrentes distinguere ab aliis possim, in numerata
habeam. *Confusae*, si res occurrentes distingue-
re, at indicia, vel notas, quibus distinguam, giten-
dere ac enumerare non possim. *

* E. g. quom sciam, triangulum ab aliis figuris nu-
metro linearum, quibus inclusum est, distingui pos-
se: eius non modo *claram*, sed *et distinctam* habere
ideam dico. At colorem saevum a nigro latius qui-
dem possum distinguere, non autem ostendere indi-
cium, per quod distinguam. Itaque haec *idea clara*
quidem sed *confusa* est.

§. XXVII.

Denique *distinctae* ideae ADAEQUATAE di-
cuntur, quoties non modo rem eiusque notas in
numerato habeo, sed & harum ipsarum notarum, inadae-
quae quae?
D 3

quae illam distinctam notionem ingrediuntur, ideam distinctam habeo. Quod vel fecus se habet, idea distincta quidem, sed INADAEQUATA est. *

* Sic e.g. notae, quibus lignum ab aliis materiis dicitur, sunt lux, color, potentia incendendi, solvendi &c. Harum rerum omnium si quis habet ideam distinctam, notionem ignis adaequatam habebit similitudinem; *inadaequatam*. Debemus hanc doctrinam Leibnitio, qui eam proposuit in *Actis Erud. Lips. anno MDCLXXXIX. p. 537. seqq.* eamque deinde sequutus est V. C. Christi-Wolff, *Logic. Cap. I. §. IX. seqq.*

§. XXVIII.

Deinde idem vel SIMPLICES sunt, in quibus nihil mente dividere possumus, quales fere omnes sunt quae perceptiones colorum, sonorum, odororum; &c. componi vel COMPOSITAE, in quibus varia separare & dividere licet per abstractionem mentis. (§. XXII.) e.g. in idea adamantis separatim considerare possum figuram, duritiam, magnitudinem, splendorem, quantitatem, &c.

§. XXIX.

Quam itaque in ideis simplicibus mente dividere nihil possumus; (§. XXVIII.) consequens est, 1) ut nec notas, quibus agnoscit & ab aliis rebus distingui possint, enumerare liceat, adeoque 2) illae idem claritatem, sed non distinctam sint. (§. XXVI.) 3) Ut haec omnia fecus se habeant in ideis compositis.

§. XXX.

Præterea idem vel sunt SUBSTANTIARVM, idem sub-vel MODORVM, vel RELATIONVM. Substantiae sunt, quae per se & seorsum subsistunt; * *Modi*, adfectiones & attributa, quae in substantiis occurrunt, & ex his mente abstrahuntur. *Relationes*, idem, quarum una ad alteram se refert, ut altera sine altera intelligi nequeat, vel, ut

utrius consideratio considerationem alterius involvat.

* Pessime ergo Bened. Spinoza substantiam definit *rem a se subsistentem*. Unde totum pantheismi systema, vni huic falsae definitioni inaedificatum, sua moleruit.

§. XXXI.

Substantiae cogitantes dicuntur SPIRITVS; non parum cogitantes CORPORA. Deinde *Modi*, si in ipsis subsistentia occurrunt, INTERNI, si in hominis ingenio sunt, & substantiae tamen tribuuntur, EXTERNI vocantur. * *Relationum* denique tot sunt species, ut vel earum numerum hinc sic discillimum. **

* Sic quando linea vocatur recta: resitudo inest lineae, tanquam *modus internus*. At ubi virtus magis acuminata dicitur: ea acuminatio non inest virtuti sed menti eius, qui tantum virtuti praesens inest.

** Ex infinito ea de re agit Io. Cleric. in *Logica Part. I. Cap. IV. §. 11. seqq.* & in *Art. Crit. Part. II. Sect. II. Cap. IV.* Praecipue relationes elucet in quantitatibus. Vide varias plerumque disparitates de *magnitudine, multitudine, distantia, gravitate, palerendia*, &c. nihil de fundamento relationis, id est, de mensura, ad quam illae idem exquiruntur, satis constat.

§. XXXII.

Ex his inferimus, 1) nos substantias ipsas non Et naturam cognoscere. 2) Quo plures in substantia modos notamus, eo magis nos rei naturam intelligere. 3) Hanc parum errare, qui de idea relictiva aliquid absolute affirmant vel negant, nec fundamentum relationis rei expendunt. (§. XXXI. *)

* Quae observatio quantae utilitatis sit ad evitandas *dogmatizantes*, quin & adfectus invidiosos sedandis, dici

dici non potest. Sic multi se pauperes esse dolent; quam nulla res necessaria indicant. Et cur vero, nisi quod fundamentum relationis ponat homines admodum diuites, quibuscum comparati, sibi pauperissimi videntur? Eleganter Seneca in *Troad.* v. 1016.

*Ferre, quam sortem patiuntur omnes,
Nemo recusat,
Nemo se credit miserum, licet sit.
Tolle siliqua, remoueto multo
Diuites auro, remoueto, centum
Vasa qui vincuntur opulenta tabulis:
Pauperi surgens animus iacentes.
Est miser nemo, nisi COMPARATVS.*

§. XXXIII.

Quid
ideae sin-
gulares,
particu-
lares, ve-
nificia-
les?
Potro ideae aliae nobis rem ipsam sicut, in *indivisum*, e. g. *Alexandrum*: aliae, quod res cum aliis *quibusdam commune* habet, e. g. *regiam eius divisionem*: aliae, quod res cum *omnibus* eiusdem naturae *commune* habet, e. g. *humanitatem*. Primi generis ideae SINGULARES; secundi, PARTI-
CVLARES; tertii VNIVERSALES appellantur.

§. XXXV.

Quae ve-
niversalia
feu prac-
dicabilia?
Vniversalis idea, quae varias sub se particulares, complectitur, vocatur GENVS: particulares, quae sub vniversalium comprehenduntur, & innumera sub se habent individua, SPECIES; idea vniversalis, quae primario ad essentiam rei pertinet, & qua res a re distinguitur, DIFFERENTIA; * quae secundario, PROPRIVM; quae rei quidem inest, sed ita ve ad eius essentiam nihil faciat, eoque salua vel adesse vel abesse possit, ACCIDENS dicitur folet.

* Quae differentia genus a genere differunt, GENE-
RICA; quae speciem a specie, SPECIFICA; quae
individuum ab individuo NVMERICA dicitur.

sect.

SECT. III.

DE DEFINITIONIBVS ET DIVISIONI-
BVS.

§. XXXV.

QVI sibi ideam rerum, distinctas & adaequatas ad-
quirit: ei iam facile erit, res non modo de-
scribere, sed & desinare, & dividere. Quibus sane
instrumentis carere non potest, qui veritatis inue-
stigandae studio tenetur.* Et DEFINITIO quidem
est *propositio rem ita determinans, ut ab aliis omnibus
semper distingui possit.*

* Si enim *distinctam* habemus ideam, rem DEFINI-
RE possumus. (§. XXVI) Si *adaequatam*, nihil faci-
lius erit, quam eam DIVIDERE (§. XXVII)

§. XXXVI.

DESCRIPTIO a definitione ita differt, quod si-
cut utraque vera sit, illa tamen rei non nisi *certis scriptis
sub circumstantiis*, haec *semper* competat.*

* E. g. si dico, *horologium* esse machinam argenteam,
quae tam ex catenula in pariete murei mei sub spe-
culo pendat: illud tantum *describo*. Sin dico, esse
machinam ad horas vel sono vel silio indicandas
comparatam, illud *definio*. Quod cum ex catenu-
la pendet horologium in pariete, *aliquando*; quod
ad horas indicandas comparatum est, *semper* et com-
petit, quantumvis manet horologium.

§. XXXVII.

Quum ergo DEFINITIO semper competere de-
beat rei: (§. XXXVI) consequens est, ut primo *idem*
id, quo cum aliis eius naturae rebus conuenit, ac partes,
deinde ideam, quae ad essentiam rei primario perti-
net, & qua a reliquis omnibus distinguitur, com-
prehendere debeat, adeoque constare ex GENE-
RE

mentum le fundamentum non præbere, nisi prius definiti
demon-
stratiōis.

* Recte hoc vidit Cl. Wolfius in *introd. ad Method. Mathem.* §. XXI. *leqq.* Et ex eo patet, quid tenendum sit de demonstratiōe existentiæ Dei ex idea entis perfectissimi.

§. XLIV.

Quid di-
uisio? Quum vero ad investigandam veritatem præcipue
vile sit, ideis habere *adæquatæ*, (§. XX.) eas au-
tem adquirere nequeam, nisi & notaram omnium,
quæ illas ingredientur, distinctas ideas habeam:
(§. XXVII.) ad eas viam expeditissimam munit DI-
VISIO, quæ est *ideæ uniuersalis in plures parti-
culares solutio*.

§. XLV

Quomo-
do diui-
dendum
sit? 1) TOTVM ergo diuiditur in *partes*; 2) GE-
NVS in *species* subordinatas; 3) SVBIECTVM
in *suâ accidentia* seu *modis*; 4) ACCIDENS per
suâ subiecta; 5) EFFECTIVS per *suâ causas*; 6)
CAVSSA per *suos effectus*; 7) QUALITAS per
suâ obiecta. *

* Hinc facile patet, quomodo vana sit Ramistarum regu-
la de *Dichotomia*. Quasi enim anatomice male de-
scendant corpus humanum in tres ventres, *superiorem*,
mediam & *inferiorem*, & rectius duos fingant, quum
ipsa natura tres constituerit.

§. XLVI.

Membra Non solum autem res diuidendæ, sed & mem-
brum diuisiōis discernere per *nomina definitiōis*, easque op-
timum des-
positas ostendendum est. * Vnde hic etiam negati-
uam

DE DEFINITIONIBVS ET DIVISIONIBVS. 65
næ definitiōis ferendæ, quæ alias in viuis ponun-
tur. (§. XL, r.)

* F. g. Ictus res diuiditur in *corporales* & *incorporales*.
Recte. Illas definiunt, *quæ tanquam passivæ*; his, *quæ
tanquam passivæ*. Id quoque recte. Nam sic op-
positæ definitiōes differentiam statim ostendunt.
At si res *corporales* descibuntur, *quæ tanquam passivæ*,
incorporales autem, *quæ in iure consistunt*, vera qui-
dem esset definitiō, sed non opposita definitiōis re-
rum *corporalium*, adeoque nec periculum redder-
et diuisiōnem.

§. XLVII.

Ex qua diuisiōis natura ac indole sequitur, 1) Regule
vt membra diuisiōis debeant exhibere totum
diuisiōem: (2) Vt membra esse oporteat distan-
diã, nec vnum in altero contineri: 3) Vt in to-
rum membra dirimens sit idea, quot ipsa natura suppe-
ditat: * 4) Vt ante diuisiōnem idea diuidenda ab ain-
biguitate liberanda sit: (5) Vt non *diuisio*, sed *di-
stinctio* dicenda sit, quæ non rem in suas partes di-
uidit, sed tantum vocabuli diuersas significatiōnes
discernit.

* Hinc facile patet, quomodo vana sit Ramistarum regu-
la de *Dichotomia*. Quasi enim anatomice male de-
scendant corpus humanum in tres ventres, *superiorem*,
mediam & *inferiorem*, & rectius duos fingant, quum
ipsa natura tres constituerit.

§. XLVIII.

Quæ de diuisiōne monuimus, eadem & de *sub-* Quis de
diuisiōibus intelligenda, quamuis danda sit opera, subdi-
ne subdiuisiōnes præter necessitatem multiplicem, sionibus
Quo magis enim insignem fatam in paluerem fentem
catur, eo minus eius magnitudinem animo eorum dū?
prehendimus. *

* Recte Seneca *Epist.* LXXXIX. *Diuidi illam, non
E*

*causid, vult est. Nam comprehendere quemadmodum maximam, ita minima, difficile est. Describitur in tribus populis, in centurias exercitum. Quidquid in manus erexit, facilius agitur, si discessit in partes: quasi, ut dicit, tumorem vultu est. Et parvas non so-
portat. Item enim vultu habet membra, quod nulla di-
visio. Simile confuso est, quidquid vixit in paludem
scitum est.*

SECT. IV.

DE IUDICIIS ET PROPOSITIONIBVS.

§. XLIX.

Quid iudicium? **Q**uando mens binas ideas, accurate perceptas, inter se comparat, easque vel componit vel diuellit: nascitur inde IUDICIUM (§. XI.) Iudicium autem verbis expressum PROPOSITIO vel ENUNCIATIO adpellatur.

§. L.

Propositio. Quam itaque iudicium binas ideas inter se com-
parat: (§. XLIX.) consequens est, vt omnia propo-
sitiones seu positis consistat SVBIECTO & PRAEDICATO, terminis, quos terminos inter se iungit COPVLA EST, quamvis haec aequae, ac subiectum, saepe in praedicatione latet: adeoque tota propositio vno vel binis vocabulis consistit, e. g. *Terra mouetur, partem, mouet, pluit.*

§. LI.

Quid subiectum? SVBIECTVM est, de quo aliquid enunciat, praedicatum? PRAEDICATVM, quod de illo enunciat, praedicatum? COPVLA, quae relationem inter subiectum, & praedicatum, seu, quomodo se iudicem habeant, in-
dicat.

§. LII.

Propositio. Qui ideas duas inter se comparat, eas autem
componit posse iudicem, aut easdem separandas existit.
(§. XLIX.) Priori casu propositio dicitur AFFIRMATIVA, posteriori sensu NEGATIVA, con-
negatiua.

DE IUDICIIS ET PROPOSITIONIBVS.

ius signum est negatio NON, ad copulam referenda. *

* Si enim negatio NON ad subiectum vel praedicatum referenda, propositio non est *negatiua* sed *infinita*, quae vere affirmatiua est, e. g. *Non accitit res complurans disciplinam. Iudaei sunt Leuitici i, e. non populus meus.*

§. LIII.

Quemadmodum porro iudicantes facile animalia, uertunt, praedicatum autem semper huic subiecto conuenit, vel disconuenit, aut aliquando tantum & sub certis circumstantiis: ita priori casu propositiones VNIVERSALES; posteriore PARTI-
CULARES emergunt. SINGULARES enim, quae aliquid de individuo enunciant, loco vniuersalium sunt. *

Item vel
vniuersa-
lis, vel
particu-
laris vel
singula-
ris.

* Aliquando enim ratione materiae imitari solent propositiones *particulares*, quoties nimirum praedicatum non toti individuo, sed vni parti conuenit. Sic vniuersali similis est propositio: *Socrates vixit*; particulari: *Socrates fuit sapiens, socrates citatus biois.*

§. LIV.

Aliquando non modo iudicantur, praedicatum Propositio subiecto conuenit, vel non conuenit: sed & motum, quo vel conueniat, vel non conueniat, designat. Et tunc propositiones dicuntur MODALES, quales modi sunt quatuor: *Necesse est, contingit, possibile est, impossibile est.* *

* E. g. *Necesse est, oculum, positis ad videndum requiritur, videtur. Contingit, vt oculum bene adfectus non videat. Possibile est, circulum quadrari. Impossibile est, vt duo sint vniua infinita.* De his tenentur regulae. 1) Propositiones necessariae fundamentum sui demonstrationis firmitate & directae. 2) Impossibiles dant demonstrationem indirectam, quam &

mathematici aliquando non negligunt. 3) Reliquæ propositiones, si de demonstratione *veri* quaeritur, ratio aliam, quam probabilem veritatem suppediant, quæ non statim, quod contingit, aut possibile est, etiam actu est.

§. LV.

Item exponibiles. Addunt etiam propositiones EXPONIBILES, quarum alias EXCLUSIVAS vocant, veluti: *Sola fides significat*; alias EXCEPTIVAS, e. g. *Omnis passio, præter virtutem, est invidiosa* alius RESTRICTIVAS e. g. *Episcopus, qui princeps, gaudet in re gladii*; alias denique COMPARATIVAS, e. g. *Mens est corpore præstantior*.

§. LVI.

Cur ita vocentur? *Exponibiles* vocantur ideo, 1) quod sensus eorum non intelligitur, nisi in duas resoluantur propositiones: 2) quod hæc sint virtualiter negativæ, quamvis affirmativæ videantur.

§. LVII.

Quæ propositionem, an particularem esse oportet propositionem, facile intelligitur, si attendas ad hypoteses *theses & theses*, quæ vere omni propositioni infusa. THESIS est ipsa enunciatio, HYPOTHESES contra dictio, sub qua hæc enunciatio vera est. Iam obiter regulam: *Quantitas hypotesis seu conditio, sub qua propositio vera est, lateat in ipsa subiecti natura, veluti propositio universalis est. Si ea extra subiecti naturam quaerenda: non potest non particulari esse.**

* Hinc recte dico: *Omnis aer gravis est*. Conditio enim hic non alia supponenda, quam æris ipsius natura, ex qua gravitas manifeste fluit. At dicere non possum: *Omnis aer est rarefactus*. Si enim rarefacti debet, conditio ponenda est alia extra æris naturam, e. g. calor. Ergo dicendum: *Quidam aer est rarefactus*.

§. I, VIII.

§. LVIII.

Mathematici, & qui hos imitantur, philosophi, Quid fingunt propositionibus singula vocabula tribuunt. Axiomata Quæ enim immediate ex definitione fluunt, propositiones, si theoreticæ sunt, AXIOMATA; si naturalis, si practicæ, POSTULATA vocantur.*

* E. g. Esto definitio: *Circulus est figura, cuius peripheria a centro ubique distat æqualiter*. Simple colligam: *Omnia radii a centro circuli ad peripheriam sunt æquales*, habeo axioma. Sin inferam: *Foris descriptis circulus, si sitam vel linea circa punctum movetur: habeo postulatam*.

§. LIX.

Et hinc facile patet, quo sensu axiomata & postulata probatione non indigeant. Si enim ipsa demata & definitio vera est, non potest non & propositio, quæ postulatam immediate inde fluit, vera esse. Quando autem probocertis sit definitio, quando ipsa demonstratione inducta, non geant, supra dictum (§. XLII).

§. LX.

Propositiones, quæ ex plurium definitionum Quid comparatione nascuntur, si theoreticæ sunt, THEOREMATA & OREMATA; si practicæ, PROBLEMATATA & problemata.*

* E. g. ex definitionibus polorum, æquatoris & horizonis inter se comparatis manifeste fluit propositio: *Sab polo arctico ex æquatore linea neque ad nos sunt sex mensura*. En theoremata. Sic & comparatis inter se definitionibus lineæ meridionalis & plagarum mundi, problema reperio: *Linea meridionalis per lineam perpendiculararem diuisa, reperiri possunt quatuor plagæ mundi cardinales*.

§. LXI.

Theorematum & problematum veritas non ita ea femincurrit in oculos, ac axiomatum & postulatatum.* per demom-Hinc utraque sunt demonstranda. * Na stranda.

E 3

* Na stranda.

* Nascuntur enim ex comparatione diuersarum definitionum. Quas autem ego habeam definitiones, quas inter se comparari, quomodo ratiocinatus sum, non vniuersique intelligi. Ergo id ostendere, i. e. demonstrationem subactere teneor.

§. LXII.

Quid con- Si quid non ex *axiomate*, *postulato*, *theoremate* vel rollarium? *problemate* colligimus, ea propositio vocatur **COLLARIUM** vel **CONSECTARIVM**. e. g. Ex theoremate illo (§. LXI. *) recte infero: *Sub pollicem 2° mollem semper esse aequales*: ex *problemate 2° Anguli singulis aequaliter dimidi*, *esperari posse quatuor plagas secundarias*. En **CONSECTARIA**.

§. LXIII.

Quid Quoties propositio aliqua illustratur, e. g. per scholion? exemplum, vel ex historia, vel aliud quid notatu dignum additur, toties id vocatur **SCHOLION**.

§. LXIV.

Vniu- Quamuis autem rarius philosophi vocabula haec sius diu- addant singulis propositiombus, (quod accurate ple- sionis roneque faciunt mathematici;) vitae tamen est, scilicet, quales sint propositiones singulae. Ita enim & statim intelligimus, an & quali demonstratione indigeant.

§. LXV.

Quota- Quom ergo, ceu hactenus ostensum, (§. LVIII. pli mo- *sega*) ex via propositione aliae fluant: sciendum, id fieri vel per **CONVERSIONEM**, vel per **OPPOSITIONEM**, vel per **SYLLOGISMVM**. *

una ex altera fluat?

* E. g. & scio: *Omnes filiofamilias esse alieni iuri subiectum*: per regulas de conversione scio etiam, *quosdam, at non omnes, alieno iuri subiectos, esse filiofamilias*, & per regulas de oppositione, falsam esse propositionem: *quosdam filiofamilias alieno iuri subiectum non esse*. De syllogismo infra suo loco dicemus.

§. LXVI.

§. LXVI.

CONVERSIO est transpositio subiecti in locum Quid praedicati, & huius in locum subiecti, ita illustrata, conuertitur utraque propositio vera maneat. *

* E. g. Si propositionem hanc: *Omnes filiofamilias esse alieno iuri subiectos*, ita inuertam: *Omnes alieno iuri subiectos esse filiofamilias*, transpositi quidem sunt termini, sed altera tamen propositio est falsa. Non ritie ergo facta est conuersio. (§. LXVI.)

§. LXVII.

Quom itaque sic conuertenda sit propositio, ut regulae utraque vera sit, (§. LXVI.) nec semper tamen de illa? vera sit, quae transpositis terminis emerit: (§. LXVI. *) consequens est, ut certae obseruandae sint regulae, quae ita se habent: I. Propositiones *vniuersales negans & particulari affirmans* recte conuertuntur simpliciter. II. *Particulariter affirmans* ita conuertenda, ut altera propositio fiat particulariter, quamuis negatiua non amplius ad copulam, sed ad subiectum pertineat, & sic fiat *adfirmatiua*. (§. LXVII.)

* Primam conuersionem vocant *simplicem*, alteram *per accidens*, tertiam *per contrapositionem*, & doctrinam stillem obscurissimis inuoluunt vocabulis, regulis, verficulis. Nobis non vult in te scribi magis agere. En exempla: Si verum est, *nullum corpus esse infinitum*, vel *quoddam corpus esse penetrabile*, verissimum quoque est, *nullum infinitum esse corpus*, & *quoddam penetrabile esse corpus*. (per reg. 1. §. LXVII.) Si verum est, *omnes probi esse mortales*, LXVII.) Si verum est, *quosdam mortales esse probos*. (per reg. 2. §. LXVII.) Denique si verum est, *quosdam homines non mortuos esse*, verum erit profecto, *quosdam non mortuos esse homines*. (per reg. 3. §. LXVII.)

§. LXVIII.

Itaque vniuersaliter adfirmantes propositiones o- An non nnes

em-
uenter
affirma-
tes al-
quando
conueni
possunt
simplici-
ter ?

mmes conueni possunt, si altera fiat particularis, (§ LXVII, 2.) At non omnes conueni possunt simpliciter, sed illae tantum, ubi vel 1) praedicatum continet subiecti definitionem (§ XL, 2.) vel 2) alter terminus alterius casuum praesumit comprehendit, vel 3) differentiam, vel 4) propriam tale, quod omni soli & semper competere censetur.*

* Sic recte simpliciter conueniunt propositiones: *Omnia spiritus est substantia cognata*, (ob. rat. 1. § LXVIII.) *Omnes qui trahunt saluatur*, (ob. rat. 2. ibid.) *Omnia linea recta procedit uia breuissima*, (ob. rat. 3. ibid.) *Omne graue tendit deorsum*, (ob. rat. 4. ibid.)

§. LXIX.

Quid op-
positio?

Deinde & nonae propositiones ex aliis elicimus, earumque falsitatem cognoscimus per regulas de OPPOSITIONE, quae est duarum inter se uel vere uel in speciem pugnantium propositionum comparatio.

§. LXX.

Quota-
plex?

Quando ergo comparantur inter se propositiones *uiniuersaliter affirmantes* & *particulariter negantes*, uel *uiniuersaliter negantes* & *particulariter affirmantes*; oppositio haec uocatur CONTRADICTORIA. In uiniuersaliter affirmans comparatur cum uiniuersaliter negante, CONTRARIA: si denique particularis opponitur particulari, SUBCONTRARIA.*

* Contradictoriae exemplum esto: *Omne bonum est inuicendum*. *Quoddam bonum non est inuicendum*. Contrariae: *Omne bonum est sempiternum*. *Nulium bonum sempiternum est*. Subcontrariae denique: *Quoddam bonum ad inuicem pertinet*. *Quoddam bonum ad mentem non pertinet*.

§. LXXI.

De singu-
la regu-
lae.

De CONTRADICTORIIS tenenda regula: *Contradictoriae propositiones altera semper uera, altera falsi est*. De CONTRARIIS: *Contrariae utraque falsa esse potest, at unquam utraque uera*.

uera. DE SUBCONTRARIIS denique: *Subcontrariae propositiones ambas uerae, at non ambas falsae, esse possunt*.

§. LXXII.

Quae regulae in investiganda ueritate, in instituta. Eorum enim disputationibus, in elidendis controuersis, uisus, ac detegendis *λογιστικαίς* incredibilem adferunt uilitatem.*

* Quum enim ad investigationem ueritatis pertinet etiam scire, quid falsum sit: cogita ueritate, ut oppositionis contradictoriae certissime cognosca, quod falsum sit. Deinde qua in controuersis & disputantibus propositiones contradictoriae defendi debent: sane, si id non sit, tota controuersia uel disputatio aut in *λογιστικαίς* desinat, aut neuter disputantium rem acu tetigerit, oportet.

SECT. V.

DE RATIOCINATIONE VEL SYLLOGISMO.

§. LXXIII.

Ultimus, eusmodi duas inter se ideas comparat intellectus. Si res inter se conuenit, *εσ-α-τιο-λογιστικαί* seu *ratioicari* dicitur, (§ X.) adeoque iam proximum est, ut de RATIOCINATIONE uel SYLLOGISMO dicamus.

§. LXXIV.

Quum uero in adnotandis syllogismis intellectus Quomodo se habet, tanquam arithmeticus, qui *regula de Ter-dicentibus* uittit, (§ IX*) idque ipsum eiam uocabulum in ratioicari: conueniens est, ut quemadmodum arithmetico ex datis duabus quantitatibus cognitum tertiam incognitam elicit: ita intellectus, quoties ratioicariatur, ex comparatione duarum idearum cum tertia colligat, componendae illae sint, an seuingendae.*

E 5

* Ita

* Ita ex comparatione *mentis* cum *corpore* & *cogitatione*, *mens* latius intelligo, *mentem* & *corpus* iungi non posse. Ex comparatione *mentis* cum *spiritu* & *cogitatione*, *spiritum* dico, *mentem* & *spiritum* iungi posse, adeoque *mentem* esse non *corpoream*, sed *spiritualem* substantiam.

§ LXXV.

Itaque RATIOCINATIO vel SYLLOGIS-
MVS est operatio intellectus, qua ille instituta duarum idearum comparatione cum tertia, iungendae-
ne istae sint, an separandae, cognoscit.

§ LXXVI.

Quum itaque tres sint ideae hic inter se comparandae: (§. LXXV.) consequens est, ut simul ac quatuor ideas in vnum syllogismum compingimus, vitiosa emergat ratiocinatio. *

* Quod plerumque fit, ubi vocabulum aliquod acquisitione laborat. Hinc male quis ratiocinaretur: *Spiritus est substantia cogitans. Ergo spiritus vini est talis substantia. Vocabulum enim spiritus dicitur, modo hic accipitur, adeoque quatuor ideas in vnum syllogismum compinguntur.*

§ LXXVII.

Tres istae ideae, si verbis exprimitur, TERMINI vocantur. Et si quidem, de quo aliquid quaeritur, MINOR; quod de eo quaeritur, MAIOR, & is, quocum hi duo termini comparantur, MEDIVS adpellari solet. *

* Sic p. scire velim, an *air* sit *gravis*, & hinc haec ideae comparantur cum *prossima corporum*: *Air* est terminus MINOR, quia de eo aliquid quaeritur, *gravis* terminus MAIOR, quia hoc ipsum est, quod de aere quaeritur. *Prossima corporum* erit terminus MEDIVS, quia cum hac idea duae reliquae comparantur.

§ LXXVIII.

§. LXXVIII.

Quumque tres ideae vel tres termini altere comparari non possint, quam ut singulae cum singulis syllogiscentiantur: omnem quoque syllogismum perfectum quicum constare oportet tribus PROPOSITIONI-
BVS, quarum illa, quae ex maiori & medio termino componitur, MAIOR; quae ex minore & medio, MINOR; quae ex minore & maiore, CONCLUSIO adpellatur. *

* Sic si syllogismum construam ex terminis paulo ante propositis: (§. LXXVII. *)

Quod permixta corpora inferiora, est gravis,
Aer permixta corpora inferiora,

Est ergo aer gravis.
prima propositio erit maior, altera minor, postrima conclusio.

§. LXXIX.

Ceterum, quum actus ratiocinandi similis sit a Quae arithmeticae operationi: (§. LXXIV.) eadem quoque fundamenta oportet esse syllogismi, quae arithmeticae. Ea autem sunt axiomata sequentia: *mentis.*

Quae conueniunt in uno termino, ea conueniunt inter se.
II. *Quae discrepant in uno termino, ea inter se discrepant.* * III. *Quae adferuntur vel negantur de subiecto vniuersaliter, eadem adferuntur vel negantur de singulari, quae sub illo conueniunt.*

* Sic recte ratiocinor:

B non est = C 4 | 3 non est = 4 | 3

A est = C 6 est = 4 | 3

A non est = B 6 non est = 4 | 3

Iam vocabula *substantivae*, & construo syllogismum,

Materia non cogitat,

Mens cogitat.

Ergo mens non est materia.

Petende erit, ac si diceretur: *Mens* & *materia* discrepant in illo termino, quod *illa cogitat*, haec non cogitat, Ergo discrepant inter se, id est, *mens non est materia.*

§. LXXX.

§. LXXX.

Quot in
de figu-
rae na-
cantur:

Si ergo termini ita disponuntur, ut *medius* sit sub-
iectum *maioris* & praedicatum *minoris* propositionis,
syllogismus *PRIMAE* & si *medius* terminus bis
loco praedicati est, *SECVNDAE*; si bis loco sub-
iecti, *TERTIAE* FIGVRAE esse dicitur. *

* Sic syllogismus *primae* figuræ est:*Quod cogitat, est spiritus,**Mens cogitat,**Mens ergo est spiritus.*

Secundæ contra:

*Corpus non cogitat,**Mens cogitat,**Mens ergo non est corpus.*

Tertias denique:

*Quidquid cogitat, est spiritus,**Aliquid, quod cogitat, in homine est,**Spiritus ergo aliquis, in homine est.*

§. LXXXI.

Farem
differen-
tia.

Prima semper adeo, quod vniuersaliter rei com-
petit, ad id, quod sub illa re continetur; * (§. LXXX.,
3) *secunda* a contrario † (§. LXXX., 2.) *tertia* a
conuenientia rei cum altera in vno tertio conclu-
dit ‡ (§. LXXX., 1.)

* Vocant il *Logici dictum de omni et nullo*, quod in
hac regula consistit: *Quidquid affirmatur vel nega-
tur de subiecto vniuersali, id et ad maiori ueritate
potest de singulari, quae sub illo subiecto continetur.*
Hinc recte colligo:

*Figura omni inclusa est suis lineis,**Quadratum est figura,**Quadratum ergo inclusum est suis lineis.*

Quod enim in vniuersum de omni figura affirmatur,
non potest non & de quadrato affirmari, quia hoc
sub genere figuræ continetur.

† Ita quia *mens cogitat, materia autem non cogitat, con-
ligo secundum figuram secundam, mentem non esse
materiam. Contrarium enim contraria praedicata
sunt.* (§. LXXX., 2.)

‡ Sic

DE RATIOCINATIONE VEL SYLLOGISMO. 77

† Sic quia, *quod cogitat, spiritus est, & aliquid cogitans
in homine est*, adeoque id, quod in homine est, cum
spiritu extenus conuenit, quod cogitet, recte collig-
go, *spiritum aliquem esse in homine.* (§. LXXXI.)

§. LXXXII.

Es quo facile patet, 1) in prima figura maiorem Regulae
propositionem semper vniuersalem, minorem adfirm-
andi esse debere. 2) In secunda quoque ma-
iorem vniuersalem, & alterutram ex praemissis ac-
que, ac conclusionem, negatiuam esse debere. 3) In
tertia figura minorem adfirmatiuam, conclu-
sionem autem particularem esse debere. *

* Et haec sunt regulae speciales, quas licet hodie vili-
pendere soleant, qui a solidiore doctrina abhorret:
vtilissimas tamen quotidie experientur, quicumque
veritatis indagandae studio tenentur. Quomodo
enim veritatem quis inuestigabit, nisi ratiocinando?
Et quis fe recte ratiocinatum, periculosum esse potest,
nisi regulae bonae ratiocinationis perspectas habeat?
Sulda ergo haec sunt, vti peraeque, quae hodie vul-
go displicent.

§. LXXXIII.

Nec minus iam patet ratio, 1) cur in syllogismo Regulae
non esse possint, nisi tres termini. (§. LXXXV.) 2) de syllo-
-Cur nec ex partibus particularibus, nec 3) ex meris generis
negatiuis propositionibus quicquam sequatur, * & genera-
-tur denique 4) conclusio imitetur partem debilio-
-rem.

* In syllogismo ex mere particularibus propositionibus
composito ita colligo: *Quae discrepant in vno ter-
-mo, ea conueniunt inter se.* In syllogismo ex meris
negatiuis conuoluto ratiocinet: *Quae discrepant a ter-
-tio ad rem non pertinent, illa discrepant inter se.*
Viti.

Vraque regula absurda est: (§. LXXIX). Ergo syllogismi ex mere particularibus & negatiuis constati absurdi sunt, e. gr.

*Quidam homines sunt pulchri,
Quidam homines sunt deformes,
Deformis ergo quidam sunt pulchri.*

*Nulla materia cogitat:
Nullus spiritus materia est,
Nullus ergo spiritus cogitat.*

§. LXXXIV.

Quae de syllogismorum modis, reductione, expositione tractant logice, non absurda quidem sunt, cum vulgus sibi persuadet: nec tamen, si quae haecenus diximus, recte intelligas, admodum necessaria.

§. LXXXV.

Id potius hic obseruandum, sapere contingere, ut alterutra praemissarum, quippe menti satis obuia, omittatur. Quo casu est syllogismus fit ENTHYMEMA.*

Enthymema.

* E. g. Si dicam: *Mens cogitat, ergo mens est spiritus*, vel: *Quidquid cogitat, est spiritus, ergo mens est spiritus*: enthymemata habebis, quorum propositiones omnes mens tua sponte facile supplebit.

§. LXXXVI.

Sorites: Si plurium syllogismorum propositiones vna serie ita conuectuntur, ut prioris praedicatum semper sit posterioris subiectum: * nascitur SORTITES. Qui ratiocinandi modus sicut est ad demonstrandum quam maxime idoneus: ita facile in sophisma aut paralogismum degenerabit, si vel vna immisceatur propositio, quae non necessario vera est; si vel si merae negatiuae sint propositiones in sortitem compactae.

* Verè ergo hic syllogismus est coarctatus plurium syllogismorum, & hinc, si in enthymemata resoluatur

tur, multo clarior esse solet. e. g. Sorites estio sequens:

*Mens est substantia cogitans,
Substantia cogitans est spiritus,
Spiritus non est extensum,
Quod non extensum est, non habet partes extra partes,
Quod non habet partes extra partes, est indissolubile,
Quod est indissolubile, est immortale,
Mens ergo est immortalis.*

Sane clarior ille erit, si ha resoluatur in sua enthymemata. *Mens est substantia cogitans, Substantia cogitans est spiritus, Ergo mens est spiritus. Spiritus non est extensum quod, Ergo mens non est extensa. Quod non est extensum, non habet partes extra partes, Ergo mens non habet partes extra partes. Quod non habet partes extra partes, non potest dissolui, Ergo mens non potest dissolui. Quod dissolui non potest, est immortale, Mens ergo est immortalis.*

** Hinc facile patet, vbi laetetur vitium sortitis frequentia: *Mens est in corpore, ergo est in loco. Quod est in loco est extensum loco, Ergo mens est extensa. Quod extensum est, est extensum, Mens ergo est extensa. Quod est extensum, est coarctatum, Mens ergo coarctata est. Nec enim vera est propositio: Quidquid est in loco, id coarctatum loco est.*

§. LXXXVII.

Aliquando propositio maior in syllogismo est Syllogismus composita, & quidem vel CONDITIONALIS, mus e. g. *Si aër corpora subiecta premit, grauis est; vel* DISIUNCTIVA, e. g. *Aut bene loquutus sum, aut male: vel* COPULATIVA, e. g. *Neque potest simul et Deus seruire, et Mammonis.* Et tunc syllogismus hic COMPOSITUS vocatur.

§. LXXXVIII.

Et CONDITIONALES quidem recte se ha Consequunt, 1) si consequentia maioris vera est: 2) si a maioris propositione antecedentis ad propositionem consequentis, vel

vel 3) a remotione consequentis ad remotionem antecedentis concluditur. *

* Hinc rectae sunt ratiocinationes: 1) *Si aër corpora fulsella premit, grauis est. At prius verum est. Ergo & posterius.* Item 2) *Si mens non est spiritus, eam extantiam esse oportet. At posterius non est verum. Ergo nec prius.* Contra male procedunt argumentationes: 1) *Si Petrus Romanus fuit: fuit ibi Episcopus. Prius verum est: ergo & posterius.* 2) *Si Iudaei Mahumetiani essent, essent infideles. At prius non est: ergo nec posterius.* 3) *Si Iudaei Mahumetiani sunt, sunt infideles. At posterius verum est. Ergo & prius.* Tertius enim syllogismus contra primam, secundam contra secundam; tertius contra viciniam regulam peccat.

§. LXXXIX.

Disiunctum.

DISIUNCTIVVS quoque syllogismus concludit recte 1) si membra maioris propositionis vere disiuncta sint: 2) si ea propositio omnia membra opposita comprehendat, & 3) a remotione reliquorum procedatur ad positionem vnius, vel contra. *

* Hinc recte se habet ratiocinatio: *Aus mens est corpora, aut spiritus. At corpora non est. Ergo est spiritus.* vel: *At est spiritus: non ergo corpora.* Male contra procedunt syllogismi: 1) *Mahumetiani blasphemus prescudans Christum, aut in eo non credant. At prius non factum. Ergo in Christum credant.* 2) *Si inter tutorem & pupillum infantem quascunq; tractas intercedit, conatus aut tacite pupillo, aut expresso. At expresso non conatus: Ergo non est. Ergo nec spiritus.* Primus enim syllogismus primae; alter secundae; tertius postremae regulae aduersatur.

§. XC.

Copula:

Denique & COPULATIVVS syllogismus rite con-

DE RATIOCINATIONE VEL SYLLOGISMO. §I

conclusus firmiter concludere videtur, 1) si maior sit negatiua, & 2) a positione vnius ad remotionem alterius membri procedamus, vel contra. *

* Bene ergo concludit Seruator: *Nemo potest & Deo seruire & Mammona. Atqui Mammona seruatur. Non ergo seruire potest Deo.* At male se habet syllogismus: *Potest homo Christum profiteri, & imperare viuae. At Iudaei quidam imperare viuam. Ergo Christum profitentur.* Eum enim in vtramque regulam impingere, facile vniuersique intelligit.

§. XCI.

Si ex singulis membris propositionis disiunctivae, vel ex conditionali & disiunctiva mixtae, maiora eliciatur conclusoria: syllogismus nactus est elegans, qui DILEMMA appellatur. Quod quemadmodum maxime idoneum est ad offendendam theosophae absurditatem: ita facile in philosophia degenerat, si vel 1) membra non sint opposita, vel 2) quaedam omittat, aut 3) conclusoria ex singulis membris non fluant necessaria, * aut 4) non sint eiusdem ponderis.

* Bene ergo ratiocinatur Seruator: *Aus bene sunt lequatus, aut male. Si male, cur non probas si bene, quid me verberas?* At regulas dilemmatis penne omnes violatas esse deprehendes in illo Biantii dilemmate: *Si duxerit uxorem, aut formosam ducet, aut deformem. Si formosam, habebit uxorem, seu deformem, habebit uxorem. Ergo, si sapias, plane non ducet uxorem, nec non in altero: si iustitiam administras, aut bene, aut male administras. Si bene, effugiet homines; si male, offendet Deum. Ergo plane non administrabis.*

§. XCII.

De syllogismo MODALIVVS & EXFON- Modales BILIEVVS non est, quod multa dicamus, quum & expositio naturam propositionum modalium atque explicationem supra explicatam (§. LIII. seqq.) recte intelligit, non

82 ELEM. LOGIC. P. I. CAP. III. SECT. I.
non posse non & naturam horum syllogismorum
perfectam habere.

CAP. III.

DE VERITATE, EIQUE OPPOSITO
FALSO.

SECT. I.

DE VERITATE GENERATIM.

§ XCIII.

Ratio
conne-
xionis.

¶ Quis hinc intelletus operationibus recte utitur: be-
ne sane vult rratione. Quumque reclaratio sit facul-
tas, veritates alias ex aliis per necessariam concludendi
rationem eliciendi: (Hist. phil. §. II.) consequens
est, ut hoc modo procedens inueniat VERITA-
TEM, de qua iam agendum paulo accuratius.

§ XCIV.

Veritas
quota-
plex.

VERITAS est vel METAPHYSICA, vel MO-
RALIS, vel LOGICA. *Metaphysica* verum ois-
citur, quidquid habet essentiam sibi convenientem.
Hoc sensu v. g. Christus dicitur *verus Deus*, & *verus
homo*. *Ethica* veritas est convenientia verorum
signorumque exteriorum cum cogitationibus men-
tis. Hinc qui, quod sentit, eloquitur, *verum*;
qui aliud sentit, aliud loquitur, *fallum* dicere per-
hibetur. At nos iam hic de veritate *logica* loqui-
mur.

§ XCV.

¶ *Est enim convenientia idearum nostrarum cum obiectis.*
Hinc si mihi e. g. concipio turrim vel aliqd ro-
tundam, & ea vere talia sunt, veritatem dico ad-
sequutus. Conueniunt enim ideae cum obiecto.
Contra FALSVM est *disonuenientia idearum cum
obiecto.*

* Ver

DE VERITATE GENERATIM.

83

* Veritas ergo est in *re*, tanquam in fundamento, in
intellectu, tanquam in subiecto, & in *serbie*, quibus
sentia animi eloquitur, tanquam in signo lo. Andri.
Schmiedt. *Metaph. p. III. §. 4. p. 50.*

§ XCVI.

Iraque veritas aequae fallitas aut est in IDEA
simplici, si ita rem concipio, vel est, vel non est:
* aut in IUDICIO, quando iungenda iungo, dis-
iungenda disjungo, vel contra: aut denique in RA-
TIOCINATIONE, quoties in forma & materia
recte ratiocinor, vel contra.

Veritas
ideae,
iudicij,
ratiocina-
tionis.

* Quamvis enim sint, qui veritatem in una idea con-
sistere posse negent: quia tamen falsa idae dicitur,
quae ab obiecto discrepat, quidni *veram* dicimus,
quae cum eo concenit? Quidni ergo & ideae ve-
ram fallitque medie fateamur.

§ XCVII.

Veritas IUDICII requirit, 1) vt ideae iungen-
dae iungantur, e. g. *ignis est calidus, ignis non est fri-
gidus.* 2) Vt ita iungantur vel disijungantur ideae, verum
ne, quae vniuersalia sunt, particulariter; quae particu-
licularia, vniuersaliter efferantur, e. g. *Omnes figu-
rae inclusae sunt lineis. Quaedam figurae sunt regu-
lares.*

§ XCVIII.

Ex quo patet, falsum vel in propositioni-
num QUALITATE, id est, in affirmatione & ne-
gatione; vel in earundem QUANTITATE, id quotupli-
est, in vniuersalitate vel particularitate propo-
sitionum latitare. †

† Sic si dicam: *ignis frigidus est, ignis non est calidus*,
falsum later in qualitate propositionum, quia
affirmo, quod negandum, nego, quod affirman-
dum erat. Contra, dum dico: *Omnes figurae
sunt regulares. Quaedam figurae inclusae sunt lineis*,
falsum in quantitate latet, dum omnibus figuris
tribuitur, quod quibusdam; quibusdam, quod om-
nibus competit.

F 2 § XCIX.

§. XCIX.

Quomque ad veritatem ratiocinationum pertinet, ut syllogismus in FORMA acque ac MATERIA recte se habeat: (§. XCVI.) falsa erit ratiocinatio, quoties vel in forma non observantur regulæ syllogisticæ, (§. LXXXIII. seq.) vel, quod ad materiam attinet, alterutra præmissarum non est vera.*

- * Ex veris enim præmissis, potest fluere falsa conclusio, si forma vel consequentia male se habeat. e. g. *Nihilis martyr Christianorum fuit Iudasus. Nullus Iudasus est Christianus. Nullus ergo martyr Christianorum fuit Christianus.* Ex falsis quoque præmissis potest vera conclusio fluere per accidens. e. g. *Qui credit creaturam mundi, est Christianus. Augustinus credidit creaturam mundi. Augustinus ergo fuit Christianus.* At si forma & materia recte se habeat: tunc veritatem eih, ex veris præmissis non posse, nisi veram, conclusionem nati.

§. C.

Et huiusmodi quidem falsæ ratiocinationes sunt PARALOGISMI & SOPHISMATA, quorum illi sunt syllogismi, qui vel ex vero vel falso principio fallam conclusionem efficiunt, adeoque fallunt sub specie demonstrationis.*

- * Talis fuit ille supra propositus, *Anima est in corpore. Ergo in loco. Quod est in loco, id loco coæxansum est. Quod coæxansum est, est extensum. Anima ergo est extensa.* Hic sub specie demonstrationis ex principio falsissimo, quod, quæ in loco sunt, loco coæxansum sunt, elicitur falsa conclusio, quod anima sit extensa. Contra, si quis ratiocinaretur: *Omne grave premitur corpora. Quod premitur corpora, eadem, si infirmiora sunt, comprimitur frangi.* At air corpora humana: quamvis infirmiora sunt, nec comprimitur, nec frangitur. Ergo non est grave: hinc committeret paralogismum, quia ex principio vero, quod gravia premitur corpora, elicit conclusionem fallam: *aerem non esse graveum.*

§. CI.

§. CI.

SOPHISMATA contra rationis rationes, quod quibus decipiuntur homines sub specie probabilissimis, sophismata? Vnde & FALLACIÆ solent appellari.

- * Qui enim crederet, demonstrationis spectem præ se ferre hominem, ita ratiocinantem? *Quid quis non amittit, habet. Cornea tu non amittis? Cornea ergo habes?* Sponte is & data opera decipit, ut acutor aliis videatur. Ex hinc eiusmodi syllogismi dicuntur *sophismata*. Quom enim initio explorat discernitur omnes, qui sapientiam profitebantur, postea a tempore Socratis ob infirmam sophismatum tunc vitium sustititiam eulicere hoc nomen coepit, & tantum pseudophilosophi dant. Eorum characteres expresserunt Plato in *sophista*, Theophrastus in *Græc. II.* quibuscum iungendum *Programma* nostrum *inaugurale de veras falsaque sapientiae characteribus*, Halæ MDCCXIII. in 4. editum. Saeculo Christiano sequendo & sequentibus honorifica iterum illo coepit *sophismatum* denominatio, quam ita decrevit, qui cum philologia studium eloquentiæ coniunxerat. Argumento esse possunt Philostrati & Eunapii *Vitæ Sophistarum*.

§. CII.

Latitat fallacia vel in DICTIONE, vel in RE-QUIBVS ipsi. Illa sophismata puerilia sunt, & non nichilii stupidissimum quemque decipiunt. *Hæc paulo magis spectiosa.*

§. CIII.

In DICTIONE latitat fallacia, quoties vel 1) Fallacie dictionis. in simplici voce est AMBIGUITAS, vel 2) in phrasibus AMPHIBOLIA, vel 3) FIGVRA dictionis dictionis, vel 4) sensus COMPOSITIVS & DIVISIVS permisceantur. † Et his quidem casibus omnibus vitam quatuor terminorum (§. LXXXIII.) in oculos incurrit.

† Ita sophisma Romanorum, quo aduerfus Antiochum

P 3

ke.

Regem vñ, ambiguitate laborat: *Qui dimidium nauium se daturum promissi, cum nauis dispartanda. Promissi huc Antiochus. Ergo nauis nauis dispartanda. Per ambiguitatem decipiunt Romanenses, dum argumentantur: Cui dictum: *paucos ones meos, in est caput visibile ecclesiae. Ad dictum Petro. Petrus ergo factus caput visibile ecclesiae. Denique scripta dicitur: Cuius est in illo argumento folio: Populus ex terra creuit. Multitudo hominum est populus. Multitudo ergo hominum ex terra creuit. Ad has fictiones & pleraque *scandalis* ambigua facile retuleris. Denique *consequens* & diuisione ludebat filius, qui patri rustico, non tria oua in patina esse, sed quinque, hoc argumento perfruebatur: *Phi sunt tria oua, Psi & duo sunt. Triu & duo sunt quinque. Ergo haec tria oua sunt quinque.***

§. CV.

In REBUS ipsis fallacia latet, quoties vel §) plures interrogaciones in unam compinguntur, vel §) flatas questionis mutatur. Quarum priorum *μελλογενος*, seu fallaciam PLVRIVM INTERROGATIONVM; posteriorum *τηλεγενος*, seu IGNORATIONEM ELENCHI adpellantur. *

* *Παλογενος*, seu flauium interrogacionum sophisma inuoluit argumentum: *Quasi ferari non desistat, facatur. Catus ferari non desistat. Cate ergo facatur.* Quæstio enim alia est, an Cato unquam ferarus sit, & sic desistat ferari? alia an ideo ferari non desistat, quia nunquam ferum facere coepisset? Quod genus sophismatis præcipue ad veterem modum disputandi Socraticum, qui per interrogaciones instruebatur, pertinebat. Contra ad *τηλεγενος*, vel ignoracionum elenchis pertinet sophisma: *Quid Christus dicit, uerum est. Dicit uero: Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Itaque hoc uerum est. Quasi enim dubites quoniam, an sic, quod Christus dicit, uerum sit, ac non potius quæstio sit, quomodo illa Seruatoris uerba sint intelligenda.*

§. CVI.

§. CV.

In rebus quoque fallacia est, ubi 7) vel demon- Et altera.
stratur aliquis ex eo, quod adhuc in quaestione est, vel §) conclusio ex præmissis, præmissæ est conclusio probantur, vel §) consequentia non procedit, vel 10) ab eo, quod certo respectu uerum est, argumentum ducitur ad id, quod absolute uerum fit. Septimum illud genus PETITIO PRINCIPII: *actiuus* CIRCVLVS, nonnulla fallacia CONSEQUENTIS; *decimus* fallacia A DICTO SECVNDVM QUID AD DICTVM SIMPLICITER adpellatur. †

† PETITIO PRINCIPII est illa Romanensium: *Extra ecclesiam non est salus. Preteritantes extra ecclesiam sunt.* Nulla ergo Preteritantis spes salutis est. CIRCVLVS idem committunt, cum ecclesiae suae ueritatem probant testimonio testium: diuinitatem testimonio ecclesiae. CONSEQUENTIS sophisma est: *Quod oritur, etiam moritur. Mens oritur, ergo & moritur. A DICTO SECVNDVM QUID AD DICTVM SIMPLICITER inferunt, qui ita ratiocinantur: Homo moritur. Ad hominem & anima pertinet. Anima ergo moritur.*

§. CVI.

Nec minus fallunt, qui 11) ab eo, quod fit per Itemque
AGGIDENS, abscisate aliquid colligunt, vel 12) tertia.
id, quod CAUSSA NON EST, pro causa uenditant. *

* Stolidi itaque argumentatio est: *Pado quis furis, id malum est. Quia illi, pado furis, illius ergo malum est. Nec minus ferenda illa ratiocinatio paganorum aduersus Christianos. Dum Christianismus in mundo fuit, mille calamitates orbem Romanum oppresserunt. Christianismus ergo omnium calamitatum causa fuit. Quod iosophisma eleganter soluit Tertullianus, in Apolog. Cap.*

Fallacia
in rebus
Earum
prima
classis.

XL. et XLVII. et ad Nat. lib. I. Cap. IX. Cuius est
consilio Augustinum libro de Civitate Dei; Oratorium
Ormosiam, quam vocat, inspicite, nemo ignorat.

§. CVII.

Veritas
certa &
probabilis.

Alia deinde veritas est CERTA, sive PROBABILIS. Certa est, quae vel indubia sentiens, vel certo ac evidenti principio nititur. Probabilis, quae hypothesei, tanquam fundamento, superstruitur. *

- * An veritas quaedam natiur certo ac evidenti principio, tum demum adparet, quando nihil nexus eius cum tali principio dare ob oculos ponitur. Id vero fit per DEMONSTRATIONEM. Contra an veritas sententia indubia natiur, non potest clarum fieri, nisi per OSTENSIONEM & EXPERIENTIAM. Praeter ea quoties aliquid ideo verum puto, quod illud HYPOTHESEI conveniat, hypothesei autem ideo tanquam veram adsumo, quia phaenomena inde commode possunt explicari; probabilis nascitur veritas. Sic per ostensionem & experientiam proba. dari colorem rubrum, ignem esse calidum &c. Per demonstrationem, duos angulos rectos aequales esse sentirculo. Ex hypothesei, virum ideo esse pellicidum, quia metros habeat poros rectilineares.

§. CVIII.

Av
probabilis
alicuius
pretii fit?

PROBABILIS veritas minus coninet intellectum, quam certa. Non minus tamen, quam haec, in vita civili utilis esse potest. * Quin aliquando probabilitas, quia suos gradus habet, ita comparata est, vt a veritate certa non multum differat.

- * Itaque in errores perniciosissimos incidunt, cui, reiectis veritatibus probabilibus, meras certas ac demonstrativas exigunt. In vita enim civili pleraque negotia ad probabiles tantum veritates pertinere, nemo ignorat.

§. CIX.

§. CIX.

Sic & FALSVM vel est CERTVM, vel PROBABLE. Certa, quando vel sentioni, vel principio evidenti manifesto repugnat, adeoque involvitur contradictionem. Probabile, quando repugnat hypothesei probabilis. *

- * Ita CERTO FALSVM est, ignem esse frigidum. Adiri figuram duobus lineis inclusam, at PROBABILITER FALSVM videtur, in planis non esse animalia viva, mentem suspensam ante corpus existisse, omnes morbes eriri ex venis aliis.

§. CX.

Hinc & falsi certi gradus sunt. Alias enim propositiones falsas esse, demonstrari non potest, quam illi gradus intellectus nostri adferunt vix impetrent. Aliarum falsitas demonstratur, vel facilius, vel operosius. In aliis falsitas ita incurrit in oculos, vt demonstratione plane non opus sit. *

- * Ita quomodo demonstrari non possit, demonstratione facile non adparet: tamen sapient vix a le impetrabit, vt id credat. Duos angulos trianguli aequales esse semicirculo, falsissimum est: neque tamen id statim agnoscit intellectus, nisi demonstratione comminatur. Denique liquidum esse corpus fluidum, tam falsum est, vt, qui eam propositionem sibi demonstrari petit, non homo, sed lapis videatur.

§. CXI.

Ex quibus patet 1) nobis quasdam res esse posse certo veras, quae alius sint tantum probabiles, & contra. Sic me existim esse, certo scio, alter id probabiler iudicabit ex gentibus meis. 2) Nobis aliquid probabiler falsum esse posse, quod aliis vel verum, vel le, verabiler falsum sit, e. g. Non dari antipodes, rum, falsum, nobis certo falsum est: ut patres tamen ecclesiae Iunepierique eam propositionem vel pro certa vel falsam

F § tim

rum probabiliter vera habuerunt. 3) Probabiliter verum vel falsum aliquando certo tale fieri potest. e. g. maioribus probabiliter verum vitium, *sauguis circulations quendam esse*; probabiliter falsum, *ostra mare Atlanticum non circumtere terram continenciam*; at nobis de utroque certissime constat.

§. CXII.

Transitio Quare de eo, quod certo verum falsumne est, & ad alteram partem *probabiliter* tale esse diximus, paulo distinctius erit agendum.

SECT. II.

DE EO, QVOD CERTO VERVM FALSVMVE EST.

§. CXIII.

Quid certa veritas? **C**ERTA VERITAS nobis est, quae vel indubita *sentio*, vel certo ac indubio *principio* nititur. (§. CVII); CERTO FALSVM, quod indubitate *sentio*, vel certo *principio* repugnat. (§. CX.)

§. CXIV.

Finis duplex certitudinis illius duo sunt *criteria* certitudinis: SENSIO & RATIO. Quum enim res omnnes, siue quod ad modos, siue quod ad effectus, sensibus percipiuntur, eorumque ope claras, distinctas atque adequatas ideas adquirimus: (§. XXIII. seqq.) consequens est, vt aut nulla sit veritas, quod *sentio*, aut sensus, positus omnibus ad sentendam requisitis, nunquam falliat.

* Nimirum SENSIO & IDEAE tra differunt, vt in illa intellectus *passus*; in his *actus* se habent. Illa percipimus res *singulares*; haec sunt *universales*. Illa *praedicis*, haec *sequuntur*. Vid. Illustris Thomaei *Veruosi-lectae* Cap. VI. §. 22. seqq.

§. CV.

Quid certo Sensio ponit organa sensoria. Quumque haec apud

DE EO, QVOD CERTO VER. FALL. EST. 91

pod alios bene, apud alios male se habeant, & hoc ea organidem causa illa officio suo fungi non possint: o. n. sensoria portet sane 1) organa sensoria ita comparata esse, ut obierit nullo vitio vel morbo laborent. 2) is vero, cui uandum? sensus paulo hebetiores obigerunt, ei defectui aliis modis mederi debet. *

* Ita myopes & presbytae satis norunt, quam prope ab oculo distare debeat obiectum, quod attentius contemplari veint. Vid. Io. Chniti. Surmii *Diss. de myopis & presbytis*.

§. CXVI.

Quumque sensus ad cerebrum propagetur, & ibi Qualem mens veluti contempletur illas perceptiones, atque illesponde inde ideas formet: (Phil. mor. §. XXV.) consistat mensagens est, 3) vt, qui sensibus recte vii vult, sana tem, si mente praeditus esse, ac 4) rem iusta attentione sensus contemplari, & 5) pluribus in consiliis adhibitis iudicare sensibus rei proprietates inuestigare debeat. *

beant?

* Ita *oculis* non tam facile distingues saccharum & argumen: at facile illa distingues *gusto*. Aurum & argentum inaurum distinctius discernent *sensu*, nec vitium aurum, ac reliquorum organorum sensoriorum hac de re erit iudicium competens; at *tacta*, & quod illo exploratur, *pondere* statim res se prodet.

§. CXVII.

Quum porro vires & potentiae organorum sensoriorum non sint iustitiae: (sequitur, 6) vt instantis distantiam esse oporteat organorum & obiectorum. (haec 7) Vt, si vel obiecta nimis remota sint, vel obiectum subtilitatem sensus fugiant, instrumenta, lecti esse quae industria humana eam in rem inuenit, adhiberi debeat? da sint. 8) Vt medium inter obiectum & organa recte se habere debeat. *

* *Distantia* qualis esse debeat inter oculos aures & ob-

possit: (§. XCIX.) merito inferimus, 2) omnes præmissas in demonstratione necessario veras esse debere.

* Necessario autem veram dicitur, quod non potest non ita se habere. Hinc si fieri non potest quin ex causa sit aliqui hic effectus sequatur: propositio est necessario vera. Sin causa plures effectus producat, vel unus effectus plures causas esse possint, eiusmodi propositio non erit ad demonstrationem idonea. e. g. Necessario vera est propositio: *Quia luna est corpus coeleste, non potest non luminem solis interceptare, ubi inter solem & oculum nostrum interpollata est.* Opacum enim corpus necessario hunc effectum producat. At minus necessario veræ sunt propositiones: *Qui laetus est, ridet. Qui videt, laetus est.* Non nec lætitia semper risum excitat, & risus illius ridere esse possunt causas.

§. CXXIV.

Tertium. Quam porro demonstratio veram cum suo principio offendere debeat: (§. CXX.) consequens est, 3) vt singulas propositiones immediate connexas esse oporteat. *

* Si enim immediate non cohererent, non demonstratione esset opus, quod cohererent, adeoque an conclusio mea ex principio illo fiat, ignorarem, & ita non quæ esset demonstratio. e. g. Si dicerem: *Si quis sol polo est, vivit in sphaera parallela, ergo solus nec oriente nec occidente videtur;* nondum effectus hic ex sua causa demonstratus esset. Nam nondum videri, immediate coherere sphaeram parallelam & effectum illum. At si ita ratiociner: *si quis sol polo est, sequatur & horizon illi sunt paralleli. Vbi hi sunt paralleli, ibi & solus movetur in sua parallela cum horizonte. Ergo semper in eadem distantia ab horizonte sunt, adeoque nec oriente nec occidente:* iam omnia immediate cohererent, & hinc recte se habet demonstratio.

§. CXXV.

§. CXXV.

Nec minus inde colligas, 4) in demonstratione eo Quat: vsque progrediendum esse, donec pervenerimus ad tum. principium aliquod vel in se notum, vel ante demonstratum. † Nam nisi id fieret, denuo opus esset demonstratione demonstrationis.

‡ Sic e. g. demonstratio, quam modo dedimus, omnino sufficeret ei, qui ex geographia dicitur, quid sit sphaera parallela. Non autem ea sufficeret, si mihi res esset cum homine, eius disciplinae usuro. Hinc enim primum per definitionem ostendendum esset, quid sit sphaera parallela, horizon, æquator, situs parallelus, deinde probandum, sub polo sphaeram talem esse, ac demum, in tali sphaera horizonem ac æquatorem parallelos esse.

§. CXXVI.

Porro A POSTERIORE aliquid demonstratur, Quasi quoties causa ex suo effectu ostenditur. Vbi tamen demum adhibenda cautio, ne alios effectus suæ ratiocinationem admittamus, quam qui necessario, & ex illa sola causa proficiuntur. *

* Vbi ergo unus rei plures causas esse possunt, non procedit demonstratio. Hinc male ex vna ædium colligo, ventum vehementem fuisse. At recte infero. *Eclipsis lunaris oritur ex umbra terræ inter solem & lunam intercepta. Umbra illa est rotunda, ergo & corpus telluris, unde proicitur, est rotundum.*

§. CXXVII.

Præterea alia DIRECTA, alia INDIRECTA Nec non est demonstratio. Illa est, quam hæcenus descripsi demonstravi: *hæc; propositio veram esse, inde ostenditur: hinc, quia ex opposita vel absurdum, vel imposibile dicitur, vel, quod teste experientia, factum est, sequitur.* Quæ sane armor est, quam vulgo videtur. Nam quam duo contradictoria simul vera esse nequeant, (§. LXXII.) & ex vera propositione, si in forma aut consequentia non peccet, falsâ conclusio

96 ELEM. LOGIC. P. I. CAP. III. SECT. II.
clusio elici non possit: (§. XXIX. *) vera sine e-
rit propositio, cuius ex opposita absurdum vel im-
possibile quid necessario fluit. *

* Sic lanam esse corpus opacum, recte inde demonstrat,
quia, si tale non esset, lanam calore transmitteret, et
sic nulla lanam existens esset calidior lanariis. Quod quam-
vis falsum sit, falsum tamen esse oportet, lanam esse cor-
pus pellucidum. Est ergo corpus opacum. Q. E. D.

§. CXXVIII.

Quid in In ea demonstratione id tantum providendum,
ea ostendat 1) ut absurdum, impossibile, falsum necessario ex
undum? propositione opposita fluat. 2) Ut propositio, ex
qua tale quid elicimus, vere sit conclusioni nostrae
opposita. Nisi enim id obtineretur, in calculum
abibit indirecta ista demonstratio. †

† Hinc, si quis ista demonstrationem suam insinuerit:
Si sola fides iustificaret, impia etiam ac impietate
iustificari oportere. Atque hoc absurdum est. Ab-
surdum ergo etiam est, fidem solum iustificare: in ma-
nifestam calumniam abiret haec demonstratio, quia
ex hac doctrina haec consequentia non fluit. Nec
magis ferenda esset ratiocinatio: Si sola fides iustifi-
caret, consequatur, ut opera bona Deo displicent.
Id vero absurdum. Ergo et absurdum, fidem solum
iustificare. Nam propositio, sola fides iustificat, alteri
illi: Bona opera sunt iustanda, non est opposita. Nec
sequitur, ut, quod non iustificat, Deo ideo prorsus
duplicat.

§. CXXIX.

An alicui Contra si quis thesin defendit, et qua absurdae
conclusiones manifeste & necessario fluunt: inepus
quentiae est, dum conclusiones negat, & proleffatur, scilicet
omnes, non agnoscere, quam thesin tamen, ex qua illae
quae ex necessario fluunt, agnoscit. *

* Quam absurde enim quis defenderet, se quidem fla-
sunt, tri- tue;

DE VERITATE PROBABILIT. 97
tueri, his quatuor esse septem, at ideo non agnosce-
re, his quatuor ex unum esse octo.

SECT. III.

DE VERITATE PROBABILIT.

§. CXXX.

Sufficiant haec de veritate certa ac demonstrata: Funda-
proximum est, ut de PROBABILITY agamus. Ut mentum
vero illius fundamentum dicitur esse principium: veritatis
ita haec sola HYPOTHESES nititur. (§. CVII.) probabi-
lis Hypo-
thesis.

§. CXXXI.

Est autem HYPOTHESES propositio, quam ideo
pro vera adsumimus, quia proprietates & effectus
rei inde commode explicantur. *

* E. g. si adsumam, terrae motus ex materia subter-
raea, instabili, maxime nitrofa & sulphurea,
occurri id quidem ita se habere, aliter demonstrare
non possum, quam quia omnia phaenomena, quae
in terrae motu observantur, inde satis commode
possunt explicari. Est ergo hypothesis, quam iure
pro falsa habere non possum, quamdum verior & cer-
tior non profuerit.

§. CXXXII.

Aut vero pro hypothesis adsumo veriorum signifi-
cationem, positum, connexionem, cum sine aucto-
ritis consistantem; aut istis culdum auctoritatem, habitus?
aut eventum actionum, vel inclinationum signa, aut
phaenomenorum ex causa aliter explanationem com-
modam. Si primum; sit probabilitas ista HERME-
NEUTICA: si secundum; HISTORICA, quae
speciem FIDES dicitur: si tertium; MORALIS,
& POLITICA: si postremum denique; PHYSI-
CA adpellabitur.

§. CXXXIII.

Fundamentum itaque probabilis HERME-
NEUTICAE
G. NEV. mentum

si rem certis indubitanque documentis confirmet.
 4) Probabilis multo est vnius coaeui, viri probi, prudentis, & qui rei interit, testimonium, quam plurium recentiorum. §) Ilaque plane summum gradum obtinet probabilitas, si plures eiusmodi testes, non ex compago, factam eodem modo huiusdemque circumstantiis narrant.

§. CXL.

De modo Ita porro res ipsa & circumstantiae docent, 1) narrandi. minimum probabilitatis gradum obtinere, quae praesentis; 2) paullo maiorem, quae oratoriae; multo maximum, quae historice narrantur, circumstantiis non exaggeratis, sed simpliciter recensitis.

§. CXXI.

De testimonio Denique testimonium diuinum, si de eo certo coulet, summum gradum fidei attingere, ipsique diuino. demonstrationi, seu argumento *aduersus* acquipollere, veracitas ne bonitas Dei, fati ac fallere uescit, vtramque conuincit. †

‡ Vnde hic non quaeritur, sine res ita computata, ut mirabilis vnicuique videtur debeat: sed an adit *certitas testimonii*: id est, 1) an diuinum hoc sit testimonium? & 2) si diuinum est, an hoc modo necessario intelligendum sit? Quae posterior quaestio ex fundamentis probabilitatis hermeneuticae est: indicanda est. (§. CXXXIII.)

§. XLII.

Fundamentum probabilitatis moralis & politicae.

Proxima est probabilitas MORALIS & POLITICA, quae quum euentu actionum & inclinationum signis nitatur: (§. CXXVII) & ab vna saepe causa vel actionis circumstantia, per Dei providentiam mutata, totus consilii euentus pendat, ac praeterea homines saepe simulent dissimulentque: contra sequeus est, ut siue a consiliis ad euentus futuros, siue ab euentibus ad causas & consilia, siue denique a signis motum & propensionum ad ipsas propensiones argumentum ducamus, ista illatio semper futura

DE VERITATE PROBABILIS.

TOY
 futura sit probabilis tantum, & quidem gradu non summo semper, sed aliquando mediocri.

* Est haec illa *diuinaria politica*, qua freti viri rerum civilium peritiores futuri exciderunt, tanquam vates. Cicero hanc facultatem tribuit Com. Nep. in vit. *Attici*, Cap. XVI. Quin & ipse de se id narrat in *Philipp. VI. Cap. III. & Lib. VI. ad Fam. Epist. VI.* Plura eius generis exempla collegi Iust. Lips. *Lib. II. Anim. Polit. Cap. IX. monit. 3.* Quin & Iosephi Iudaei vaticinium de Vespasiani imperio, de quo praeter ipsum Iosephum Suetonius & Dio Cassius narrant, *Ecce ipse* eundem seu diuinationi politicae tribuit Gouffr. Olear. in *Dissert. de vaticiniis Iosephi*, edita Lipsi. 1699.

§. CXLIII.

Denique PHYSICAE probabilitatis fundamentum est hypothesis, ex qua phaenomena omnia facile explicantur, (§. CXXXII.) que physicae.

§. CXLIV.

Ex quo facile patet, 1) si vel vnum phaenomenon ex hypothesis explicari non possit, eam probandam indubitem non videri, vel saltem vix minimum probabilitatis gradum obtinere.

§. CXLV.

Nec minus inde sequitur, 2) ut quo minus phaenomena illis & coacta est ratiocinatio, per quam phaenomena ex aliqua hypothesis explicantur, eo probabilitas futura sit hypothesis.

§. CXLVI.

Denique 3) si hypothesis ita comparata est, ut saepe possit huiusmodi causis idem effectus sequari, vel mus eadem phaenomena per artem exhiberi possint, ea summum probabilitatis gradum proci dubio attingit. *

* Sic hypothesis Carthefiana de iride paene est *certissima*, quia eius imitatione huius potest repraesentari.

An physica phaenomena ex hypotheticis meta-physicis explicatis illis insit.

Quid si enae quid tac, nullo modo probari poterit, ea est FICTIO: possibilis? explicari possunt; POSSIBILITAS tantum inde oritur.

Quid de pino, praesentio, conclusura?

Quid opino, praesentio, conclusura?

tati. Ventum oriri, si aer efflatur & compressus in regione aeris tenuior incidat, patet certum esse, quia ventus hoc modo produci potest per Aetoli pilam. &c.

§. CXLVII.

At cavendum, ne phaenomena physica explicentur ex hypotheticis *metaphysicis*, nisi quid realiter illis insit.

§. CXLVIII.

Multaeque magis providendum, ne HYPOTHESES confundantur cum POSSIBILITATE & FICTIONE. Sane Epicuri hypothesis de motu atomorum mera est fictio; hypothesis Honorati Fabri de materia plantarum mera possibilitas.

§. CXLIX.

Si nimirum existentia rei, per hypothesein assumptam, nullo modo probari poterit, ea est FICTIO: possibilis? explicari possunt; POSSIBILITAS tantum inde oritur.

§. CL.

Haec sunt vera ac genuina veritates probabilis fundamenta. Quibus recte intellectis, facile carebitis iudicis LOCIS illis DIALECTICIS, quos & *topica* barbare adpellant. Regulae enim illae seu canonem, quos inde petunt, ita comparati sunt, ut ex quibusdam aequae demonstratio ac probabilitas, ex aliis ne probabilitas quidem peti possit.

§. CLI.

Ceteram veritatis probabilis cognitio OPINIO; & haec, si ex signis communibus procedit, PRAESUMPTIO; si ex propriis; CONJECTURA adpellatur.

* Praesumptio aequae ac conjectura pro diversis circumstantiis alias aliasque denominationes fortitur. Illa enim ubi deteriorem partem inclinat, SUSPICIO; haec

DE VERITATE PROBABILI.

haec si ad res futuras pertinet, DIVINATIO adpellatur, cuius plerumque signa, praeter physica, medica & politica, (§. CXLIII.) vis probabilis sunt.

§. CLII.

Ubi probabilitas cum probabilitate colliditur, nascitur DUBITATIO, quae nihil aliud est quam suspensio iudicii, vel adensus in alterutram partem cohibitus.

§. CLIII.

Ex quo facile patet, 1) vni rem dubiam videri Quid esse posse, de qua alter sit certissimus. 2) Dubitationem non confundendam esse cum negatione, quia, ubi quis dubitat, nec affirmat, nec negat; adeoque 3) undam, qui de mysterio aliquando dubitat, non idem statim *atheum* aut *profanum*, sed *infirmum fidei* esse. 4) Maxime differre dubitationem a *excessu*, quae est dubitatio sine ratione iusta ac idonea, id est, sine collisione probabilitatum.

§. CLIV.

Aliquando contingit, ut res vel demonstratio Quid vel probabilis sit, & tamen nobis oboriatur assiduus scrupulus, quam ipsi superare non possunt. Tunc las magis SCRUPVLVS, quam *habitus*, oritur.

§. CLV.

Vnde colligimus, 1) scrupulum non suspendere An si adensum circa totam rem, * 2) Non esse hoc acutum assensum si ingenti signum, si quis scrupulos plures sibi aliter omnem que movere, quam eximere, possit. 3) Male adum suspensum si cum veritate, si et non prius accommodetur ad datum sensum, quam scrupulis omnibus exentis.

* Ita sexcenti sunt homines pii, qui toti Scripturae fidem habent; indubiam, quantum innumeris scrupulis, qui in quodammodo geographicis, chronologicis, genealogicis, quin & philologicis, orantur, animo euelcere non possunt.

§. CLVI.

Denique aliquando rem, quae nobis ipsis probabilis mentum

G 4.

thetica
vel geo-
metrica.

nat. quoties in veritatem certam inquiri, vocatur
METHODVS SYNTHETICA. * Et quia illa
a geometris potissimum, quin omnibus mathema-
ticis, stricte obseruatur, GEOMETRICA etiam
dici solet.

* Vulgo equidem *methodum* inquirendi in veritatem
diuidunt in *syntheticam* & *analyticam*, quarum *illa* a
principijs ad conclusiones; *haec* a conclusione ad
principia procedit. Sed vbi conclusiones notae sunt,
veritas magis *adhibetur* & *diuiditur*, quam *quaeritur*.
Igitur *methodus analytica* magis ad capita
frequenta pertinet.

§. CLXIII.

Quomo- Hanc adhibitus primo omnium det operam, vt
do prae- ATTENTIONEM iustam adferat, deinde, vt
paratus mentem a FRAEIVDICATIS OPINIONIBVS
quis ad vacuum ad meditationem adplicet.

§. CLXIV.

Attentionem excitabimus, 1) si quam praeclearas
sit veritas, sapies cogitemus, ** 2) si ab aliis cogita-
tionibus atque occupationibus vacui, & animo tran-
quillo, ad meditationem accedamus, 3) si festine-
mus lente, ** 4) si ea, quae meditamus, in chartam
conuicemus. Multum quoque attentionem pro-
uehant 5) solitudo, 6) silentium, 7) tempus matu-
ritatum, & inprimis 8) distantum studium earum
disciplinarum, in quibus facultas bene ratiocinandi
perpetuo exercetur, quales praecipue sunt mathe-
maticae.

* Sincerus veritatis inuestigandae studium, vel solum
attentionem nostram excitabit. Quis enim non si-
tente contempletur, quod amat? Cur somnus non
facile obrepat iis, qui spei tantae comoculis?

** Aliud est rem *esse* contempleri, aliud *attende*. *Il-
lus* fit a festinantibus, *huc* ab iis, qui omnem actum
ad rem ita conuertunt, vt eam secundum omnes
qua-

qualitates, modos, relationes, effecta, contemplan-
tur. An id fieri possit a festinantibus?

§. CLXV.

Quomane praedicata AVGUSTINIANI & Quomo-
PRAEIVDICATAE videntur tenebris intellectu do praedi-
offundant, (§. XVIII) & hinc sequatur, vt, qui se iudicia
meditationi accingunt, ab illis vacuos esse oporteat: debellat.
(§. CLXIII.) per se patet, vtilissimam fore dandi
tationem, dummodo 1) ea non sit sceptica, (§. quomane?
CLIII, 4) & 2) dubitetur non de criteriis veritatis,
sicut de nexu propositionum cum principijs, nec 3)
praefacere negetur id, de quo dubitatur. (§. CLIII,
2)

§. CLXVI.

Dubitatio haec, tam accurate suis circumscripta Inprimis
limitibus, contra opinioniones quamplurimas, etiam praesul-
vulgo receptas, scrupulos iniecit, teque facile de- cum si-
cebis, 1) & parentes, & praecipuos tuos, & viros claritatis,
magis, & celebres, & probos, & canitit venerabiles
aliquando & errasse, & errare posse: contra, 2)
nonnunquam & *obstaculum esse* *quaralam opportunam lo-
quendum*, adeoque 3) te nullius auctoritati, tanquam
claudum pilae, inherere debere.

§. CLXVII.

Nec minus inde perspicies, 4) mentem minus Et prae-
attentam facile opinionem acceptam, quamvis ab iudicium
sonam, pro veritate, id est, nobem pro Inuocans, praecipui
amplius. 5) Veritatem non ita omnibus oblatam, tantae,
ac prope in medio positam esse, vt veluti se ipou-
ter offerat, etiam minus diligentibus, adeoque, 6)
ceus pelem fugiendum esse praediviciam praecipui-
tariae, & 7) ea etiam, quae nobis penitus perspe-
ctificanda esse. quali ignota accuratius inue-
stiganda esse.

§. CLXVIII.

Ita praeparatus ac veluti praemunitus facile ani- Ordo
mediantes, quid tibi, meditationi te accingenti, medita-
primo omnium faciendum sit. Quam enim cogi- tione ob-
tio

seruan-
dus, ditio nostra a sententia incipit, sensu autem, sub diver-
sifis circumstantiis saepe repetita EXPERIEN-
TIAM gignat. (§. XXIII.) ex hac denique nobis
ideas *claras, distinctas, adequatas* formemus: (§.
XXV.) primam EXPERIENDVM erit tam diu,
donec nobis, quoad licet *claram, distinctam*, at-
que *adequatam* ideam rei adquisiverimus. *

* Id non modo in rebus naturalibus faciendum, sed & in
moralibus & civilibus. Quemadmodum enim fru-
stra meditari conaberis de paribis, nisi in promptu
sint tunc aliorum physicorum atque astronomo-
rum observationes atque experientiae: ita non ma-
gis cum successu aliquo meditaberis de virtute, vi-
tutis, adfectibus, quia & de republica, turbis, si-
milibusque, nisi, quae harum rerum omnium adre-
ctiones, relationes, finet, effecta sint, experiundo
accurate didiceris.

§. CLXIX.

Primum. Ne autem fallat experientia: res ipsa te docebit,
1) regulas, quas de sententia & experientia non vno
loco dedimus, (§. XXIII. seq. §. CXV. seq.) dili-
genter esse observandas. 2) In consiliis etiam ad-
hibendas esse aliorum observationes, easque, 3) si
fieri possit, * repetendas, ut, an recte se habeant,
tanto certius facias.

* Alla enim experimenta instituire facile est, alia vel
difficilis, vel plane non possunt institui. Sic e. g.
quae aliis de natura aëris, de ebullitione certorum
oleorum, inter se mixtorum, similibusque phae-
nomenis observantur, facile repereundo explorare pos-
sumus: at difficilior aliorum observationes de pa-
rabelis, parafelsis, comets, transitu Mercurii per
Solem, & similes, hoc modo examinaremus, quia
partim nec quotidiana, nec vbiuis conspicua sunt
haec phaenomena, partim, si quando contingunt,
non sine magno instrumentorum apparatu observa-
tur.

§. CLXX.

§. CLXX.

Quo plures in promptu sunt observationes hu-
lusmodi certae, & accurate collectae, eo promi-
entem nobis viam inveniimus ad veritatem. Iamen
nihil erit facilius, quam ex illa observationum filia
conficere DEFINITIONES tot *, quot opus est
ad *claram, distinctam*, atque *adequatam* obiecti
ideam adquirendam.

* E. g. Qui aërem definit ducere experientia, quod sit
*corpus fluidum, tellurem intra certam altitudinem
ambiens, et spacia in eo supra eam, ab aliis corpori-
bus repleta, occupans, nisi ab aliis quodam impediatur*,
et etiam definiendum, *quid sit corpus, quid fluidum*,
quid atmosphaera, quid altitudo aëris, quid spacia,
quid vacuum, quid occupare spacia &c. Et quan-
vis deinde in veritate cum aliis communicanda omni-
bus his definitionibus forte non opus futurum sit
esse tamen non sunt superuacuae in veritate inue-
nienda.

§. CLXXI.

Definitiones *reales* non semper initio statim in-
veniri possunt, & tunc sufficiunt *nominales*, modo ene
illae ad *amplum* factae sint. * (§. XXXVIII. seq.) quarum
definitio-

* Egregie enim falluntur, qui definitiones *nominales* nes rea-
ad inveniendam veritatem inutiles existimant. Con-
les?
tinent sane certas notas, quibus res semper ob omni-
bus aliis distinguitur. (§. XXXVIII.) Eae notas sunt
proprietares *essentiales*, & hinc non possunt non
notas *suppedire veritates*.

§. CLXXII.

Nec minus vtile erit, res *definitas*, si fieri pos-
sint, secundum regulas, supra expositas, DIVIDE-
RE, & singulorum membrorum notas condere do-
cend-
finitiones. (§. XLIV. seq.) Quo plures enim tam-
cificimur definitiones: eo plures nobis sunt fontes
inveniendae veritatis, modo observemus, quae su-
pra

pra de exploranda definitionum veritate dicta sunt.
(§ LXIII.)

§. CLXXIII.

Singulae definitionum partes singulas dabunt praemissas, * ex quibus, addita nota ideae, per regulas ratiocinandi facile elicies AXIOMATA, quae faciles sunt reliquarum conclusionum inde derivandarum. *

* E. g. Ego definitio: *Totum est, quod ex omnibus suis partibus constat.* Habes praemissam: *Totum ex omnibus suis partibus constat.* Eam compara cum ideis *mutui vel inmutui esse*, habebis alteram etiam praemissam. Ratiocinaberis ergo: *Quod ex omnibus suis partibus constat, est mutui conjunctionis sui parte.* *Totum ex omnibus suis partibus constat.* Ergo *totum mutui conjunctionis sui parte.* Quae conclusio axioma est.

§. CLXXIV.

Vide fluet collaria. Vbi eius generis plura axiomatica in promptu fuerint: per regulas contertensionis, (§. LXI. sup. oppositiōnis, (§. LXX. sup.) collatisque notis ideis, sic esse reperies COROLLARIA quae plurimura, ex quibus tamen ea potissimum, quae vel maximi, vel altissimos momenti erunt, seliges.

* Ego definitio: *Commodatum est contractus re inmutui, quo rem alteri gratis ad certum usum sua concessimus, vel eadem in spem restitatur.* Habebis inter alia hoc axioma: *Commodata rei non est abstantia, alias enim non in specie restitui posset.* Ex eo fuerit corollaria per consequens: *Quotiescumque nobis res datur ita ut abstantur, (veluti in mutuo,) totius non est commodatum.* In re ergo *fungibili non est commodatum.* Per oppositiōnem: *Reliqua res est, commodatum rem absumi posse, adeoque & falsum, mutuum ex commodatum non differre, quomodo Germanis videtur dicitur & mutuum & commodatum.* Per ratiocinacionem denique: *Si res commodata non abstantia est, commodataria erit, eam dissipatissime caespeditre: adeoque, si ea illius culpa vel perit, vel detur.*

terior reddita est, damnatum rarisere, nec commodatus obsequium erit, si res cessat, pro ea accipere adiminationem. etc. Sic vnum axioma plura dabit corollaria, si meditationem continuaveris.

§. CLXXV.

Si plures definitiones inter se contenderis: facile reperies THEOREMATA & PROBLEMATATA. * Id modo obseruandum, comparandas esse nisi definitiones, quae aliquod inter se commune habent: alias enim comparabis disparata, nec illis theoreticam inuenies, praeter propositiones negatiuas, mata & quae & pueri iam sciunt.

* Sic, comparatis *mutui & commodati* definitionibus, habebis theorema: *In mutuis, non in commodatis, transferitur dominium.* Si contenderis definitiones *commodati & verum fungibilitatis*, selues problema: *An in pecunia commodatum consistere possit.* Possit enim, facile intellige, si pecunia non fit vsualis, sed ex numerationibus rationibus, quae & sine abusa vtilitatem praestant, consistit.

§. CLXXVI.

Et axiomatica quidem, & corollaria, raro aliam demoustrationem requirunt, quam ipsam definitionem. At theorematata & problematata ex corollariis axiomaticis, definitionibus, demonstranda sunt, si vere conuicti esse velimus.

§. CLXXVII.

Denique nullum est corollarium, nullum theorema, nullum problema denique, ex quo conueniatur cum aliis ideis notae veritates non suam, inuanda aciem meditationis intendis.

§. CLXXVIII.

Ita veritates certas per meditationem inueniuntur. Quomodo reperies non aliter reperies, quam si 1) omnia iudicanda rei phenomēna, quoad fieri potest, experiendo in veritates uelleges, iisque iuter se comparatis, 2) de inueni-probabilendales?

An his aucta propositiones de moustratione? Quomodo conueniatur cum aliis ideis notae veritates non suam, inuanda aciem meditationis intendis? Quomodo reperies non aliter reperies, quam si 1) omnia iudicanda rei phenomēna, quoad fieri potest, experiendo in veritates uelleges, iisque iuter se comparatis, 2) de inueni-probabilendales?

cenda hypothefi labores, ex qua illa explicari poffint. Id enim quoties fieri potest, hypothefis illa erit probabilis, & pro vera tantum habebitur, donec melioris alius offenderit.

§. CLXXXIX.

Idemque obferuandum erit, fiue de *probabilitate* fiftice, *hiflorica*, fiue de *phyfica*, fiue de *politica* vel *moralis*, fiue aliarum follicitus. In *hiflorica* enim conferendae erunt regulae de auctoritate, & clauae gradibus: (§. CXXXVI. *fcq.*) in *moralis* vel *politica* conftitia & rei circumftantiae comparanda, & pro hypothefi ponendum, politis huiusmodi conftitiis & circumftantiis, talem fequi folere euentum. (§. CXLII.)

§. CLXXX.

Cur alii Vel maxime tamen in inuenienda veritate pro-
in verita-
habili; *ingenio*; quemadmodum in reperienda certis
tibus cer-
ta, *iudicio* opus eft. Et hinc non mirum eft, alios
tus, alii in veritatibus probabilibus, alios in certis, inuenien-
probabili-
dis effe feliciores.

bus inue-
niendis
feliciores
funt?

S E C T. II.

DE MODO, VERITATEM PER INTER-
PRETATIONEM INVESTIGANDI.

§. CLXXXI.

Am leg-
endi funt
libri? **N**on modo autem meditando reperitur veritas,
verum eadem etiam ex aliorum libris eruitur,
(§. CLX.) Equidem fit ita ageretur cum humano
genere, vt rerum omnium caufas & naturam ipfi
inuestigare poffemus: magna laborum mole necuo
animo careceremus. Iam quum nec ocafio fit, o-
mnia experiri, & vitae breuitas vetet nos fpes in-
choare longas: in fubfidium omnino adhibenda, quae
ab aliis de rebus ad varias fcientias pertinentibus
fcripta funt.

- Hinc facile patet, quid fcientium de iis, qui vel
omnem laborum ledionem adfernat commenda-
runt

DE MODO VERIT. PER INTERPRET. INVESTIG. III.

runt bibliothecam *επιβιβλαν*, libros puta *naturae*,
fcripturae, & *confcientiae*, vel paucillima tantum le-
genda effe, monuerunt.

§. CLXXXII.

Quum itaque legendi funt libri de rebus ad va. Quil li-
rlas fcientias pertinentibus, fcripti: (§. CLXXXI) bi legen-
confequens eft, vt aufertendum fit a libris, qui 1) di?
vel ad vitam irritanda comparati, (*liber*. §. CGLXXX)
vel 2) ad augendum fcientiam noftram minus ido-
nei funt. 3) Vt ne libros quidem, mentem hono-
ra voluptate demulcentes, alio fine euoluere de-
beamus, quam vt verum inde fructum capiamus. *

- Hoc confilio legendi funt libri *hiflorici*, *comediae*,
faricae, *poetae*, *libelli eruditii*, *epheuerides eruditi-*
orum, & fimiles. Non cortici hic inhaerendum, fed
nucleus quaerendus, alioquin in vanam curiofitate-
tem, id eft, in voluptatem, eadet hoc legendi
ftudium. Praeclara quaedam hanc in rem moenia
dedit Plutarch. in *libello de audiendi poetae Tom. II.*
Opp.

§. CLXXXIII.

Quum deinde fcientiae cauffa legendi funt libri: Quomo-
(§. CLXXXII, 2) confequens eft, 3) vt & media, do?
librum cum iucta legendi, adhibenda funt, qualia
omnino funt 4) notitia vitae, doctrinae, fectione au-
thoris, 5) eisdem inftitutum, quod vel ex praefatio-
ne vel ex hiftoria literaria didicimus, 6) accura-
ta libri partitio, 7) doctrinarum principalium ab il-
luftrantibus difcrimen, 8) fubfidiorum, quae ad ex-
plicanda difficultiora loca faciunt, vtus, & 9) quod
praecipuum eft, meditato de qualitate & veritate
doctrinarum accuratior. *

- Nifi enim haec ledioni adiungatur, multae quidem
ledionis homo fortassis dici poterit, at non parum
occupatur praedidictis opinionibus. Quum ad-
fuetus homo centonibus confuetudine, nec facile ad
H bonam

bonam frugem perueniet. Confusionem enim parit lectio promissa, cui meditatio non accedit. Vid. Seneca *Epist. II.*

§. CLXXXIV.

Quamque memoria fit labilis, vel falsum cum aetate decreuit: * omnino 10) consultum est, ea, quae meditatio bona deprehendit, in Aduertariis referre, & futuris vitiis seponere.

* Equidem memoria senibus tribuitur: sed rerum, quae aetate contingunt. (*Mor. §. LXV.*) Quod ad cetera attinet, obliuio fuit, & eorum maxime, quae loquuntur, audiuntur, dicuntur, parum memores.

§. CLXXXV.

Quaeris tu, qua potissimum excerpti methodo utendum sit? Ego vero te ea de re nihil sollicitum esse. Nemo sane sollicitus est de certa methodo, opes, & thesuros commodè reponendi. Ratio ipsa tibi designabit, optimam esse excerpti methodum, quae nec nimis operosa est, & res excerpit, quarenti illas, facile exhibet. Perinde ergo erit, siue res notata digitorum tibi certos titulos referas, eorumque contextus indicem, siue eas marginali alicuius systematis adscribas. *

* Ea excerpti methodus vel loco commodissima est, qua sic & res, ad diuersas disciplinas pertinentes, separantur, & non opus est nouo indice, quam vel index ipsi systemati subiunctus, locum, ad quem adscripti obseruationes singulas, facile ostenduntur sit.

§. CLXXXVI.

Ceterum ipsa suscipit prudentia, loca auctorum, vnde singula delibati, diligenter notanda esse. Si ea auctores libris ipse possides, & loca sunt prolata, recte facies, si eorum tantum sententiam breuiter expresserunda. Siu breuiora sunt, & ea vel ex codice aliteri. quo

DE MODO VERIT. PER INTERPRET. INVESTIG. II §
quo MSCO, vel ex libro rariorè, & non vbius obliuio deprimis, integra omnino describenda erunt, si facere volueris operae pretium.

§. CLXXXVII.

Quum denique libros cum fructu lecturus praescribas adhibere debeat subtilia, quibus ad intellegendi-
legendi loca difficiliora opus est: (§. CLXXXIII, 8) ea bus quoniam in primis pertinent regulas de probabilitate HERMENEVTICA, quarum genuinum fundamentum his hermeneuticis (§. CXXXIII.)

§. CXXXVIII.

Est enim interpretatio eorum, quae ab auctore Quidam vel breuius, vel obcurius, vel negligentius dicta interpretantur, probabili & verosimili explicatio.

§. CLXXXIX.

Itaque finis interpretationis est, sensum auctoris eius finitè diuinando adsequi, quem ipse verbis non satis expressit. Quum enim signa cogitationum sint verba, siue ore prolata, siue scripta: contingere potest, vt signa haec non sufficiant rei designandae, siue obcuritas sit 1) in scripturae forma deformi, siue 2) in adnotationibus vulgo minus notis, siue 3) in sphaematibus scribarum vel typographorum, siue 4) in defectu vel vitio interpunctionum, siue 5) in verbis obliuio, nouis, peregrinis, acquiruosis, abruptis, superfluis, perplexis, siue 6) in sententiis contradictoriis, & quae paulo difficilissimas in concordiam reuocantur. *

* Singulas has obcuritatis causas accurate vt solet, recensente, atque exempla illustrant illustris Thomaf, in *Pract. Leg. Cap. III. §. XXXVII. 17.* quem & in sequentibus passim non sine ratione sequemur.

§. CXG.

Quum itaque hic in signis explicandis versetur, Regula I. (§. CLXXXIX.) signa autem ad auctorum adfede adfedeum & finem comparata esse oportet: (§. cii & CLXXXIII.) consequens est, 1) vt verba interpretanda benti.

H a

tanda sint, secundum statum, adfectum, hypotheses auctoris, qui scripsit. Vt enim duo, quum faciunt idem, non est idem, ita duo, quando idem loquuntur, non idem semper sentiunt. *

- * Ita nemo dubitat, immortalitatem animae aliud significare *Psychopoeis* & *Platonis*, aliud *Stoicis*, aliud *Christianis*. Nec negandum, quantum Ben. Spinoza quaedam de attributis Dei non male dicitur videretur, ac tamen alter omnino accipienda esse, ac si a Christianis scriptoribus prolata essent.

§ CXCI.

Regula III. de propositionibus: Quumque, qui loquitur, animi sui sententiam explicare conetur, idque fieri non possit sine propositionibus: sequitur sane, 2) vt ipsam saepe praedicatum dicatum significationem subiecti; subiectum notionem praedicti indicet. †

- * *Talia enim sunt subiecta, qualia permittuntur esse a suis praedicatis; talia praedicata, qualia esse permittuntur a suis subiectis.* Hinc si *causa* quis mortuus dicitur, plene aliud quod est cancer ille, quam quem Titus summa cum voluptate comedisse dicitur.

§ CXCH.

Id quod etiam in vocabulis obsolete, rarioribus, interpretandis vitium egregium praecipuum est. *

- * Ita Bochartus, Job. Ludolphus & alii ex praedictis quae *Leuzhaian* & *Behemath* tribuuntur a Iob, collegerunt, per illum *crocodilum*, per hanc *hippopotamum* intelligi.

§ CXCH.

Regula III. de antecessibus: Quum vero subiectum saepe in antecedentibus latet, praedicatum in subiequentibus accuratius explicetur: consequens est, 3) vt interpres antecedentia & consequentia semper in consilium adhibe-

DE MODO VERIT. PER INTERPRET. INVESTIG. 117
re, nec vnaquam testum, si fieri potest, extra contextum considerare debeat.

bus.

- * Hinc vel maxime commendare Icti vult compariationem testum vnius eiusdemque veteris iuris-consulti, ex eodem libro deproptertum, ex quorum nexu saepe periculosus fit locus, in se obfuscatissimus. Vid. VV. CC. Henrici Brenkmanni, & Bern. Henr. Reinoldi *Diss. ex Grat. de Legum Interpretationibus*, nec non Jac. Labitti *Vsam Indis Pandect.* vbi rem exemplis illustrat. Id quod & Jac. Cuiusius Jac. Gothofredus & hic quidem cum in aliis opusculis suis, tum in luculentis *Commentariis in Regula Iuris* & in *Commentariis in Codicem Theodosianum* praedicare praestiterunt. In exegetis sacra vltim huius regulae erudite ostendit Wollg. Franzius *de Interpretatione*.

§ XCIV.

Aliquando auctor doctrinam in aliis quoque locis exposuit, & tunc saepe, quod vno loco obfusa, aliter dicit, altero multo dilucidius exprimit. Ex quo patet, 4) loca auctorum parallela, quae vocantur, dilucida. Regulae III. de parallelis. Alientem esse conferenda, ex iisque genuinam eorum sententiam erudendam, modo illa loca sibi non manifeste contradicant. *

- * Id quod vel studio & data opera facit auctor, vbi sententiam suam curis secundis emendat, cuius rei exemplum praebet Augustini *libri Retractationum*, vel ex imprudencia, & inaduerencia animi. Quales sane contradictiones frequentius occurrant passim quam credas.

§ CXCV.

Si constet, data opera sententiam mutasse scri. Reg. V. priorem, tunc 5) posterior sententia antereferenda est & VI. de prior, id quod tamen 6) in pactis vel ideo non semper obtinet, quia homini non semper libera consilii vnius amutandi facultas est. †

H 3

† Aut sententiam

‡ Aut ergo pactum posterius *inter eandem personam* lantum est, aut *cum diuersis*. Si *inter eandem*, posterior omnino tollit prius, quia potere pacientes sententiam mutare. Sin *cum diuersis*: prius pactum excludit posterius, quia priori pacienti ius quaeritum per nouum pactum adiri non potest. Exemplo esse possunt *sanctia liana* cum ceteris feminis iura, item *litterae inuestiturae* veteres & nouae inter se discrepantes.

§. CXCVI.

Ex de contradictione auctoris. Sin inconclusio & ex inaudientia auctor in contradictionem incidisse videatur, (quod tamen, si vltima conciliandi ratio superstit, credere nos non patitur spes, de hominum diligentia concepta,) cessat interpretis officium, ac potius, vira sententia recte rationis principis magis consentanea sit, secundum regulas logices discipiendam est. *

* Vide facile patet, quid sentiendum sit de quodlibetibus: *aut in iure dentur antinomiae? quomodo illae conciliandas? an in iuris fiat collectio, si illis humani quid accidit diuis? & similibus.* Longa enim haec tabula est.

§. CXCVII.

Reg. VII. Nonnunquam tamen conciliandi aliqua ratio fuerit. de effectu. Rec. VIII. perdit. Et tunc insuper vultitatem praestabunt regulae: 7) In dubio is sensus eligendus, qui vel nihil absurditatis habet, vel 8) efficit, vt res aliquam effectum sortiat. *

* Non enim probabile est, quidquam dicturum scripturumve hominem ideo, vt sermo vel scriptura effectum non habeat, nisi perspicue adpareat, loquentem aut scribentem vel data opera locutum, vel enotatæ mentis fuisse. Hinc quum a multis praesertim Embosae dedito ea lege fieret, vt capita ipsa salua essent, perabrida erat Turcarum cautio,

latio, dum deditio medius difflabant, sic capita salua fore, in re feris nugantes.

§. CXCVIII.

Quando itaque cum sensum eligendum esse dicimus, ex quo nihil absurdum sequitur: (§. CXCVII, & X. de 7) illud non modo intelligendum est de absurditate *absolue* sed & *ex hypothesi* tali. Ex quo sequitur, 8) vt verba ita interpretanda sint, ne qui sanae mentis sint, aliquid contra sensum communem distille videatur. 10. Vt interpretationem consentaneam esse oporteat systemati auctoris. †

* Saepe tamen, vbi temeritas & dolus accessit, verba absurda in potestatem, vel tanquam absurda accipiuntur, donec contrarium probatum sit, vel pro non scriptis habentur. Priori exempla passim occurrunt in delictis iniuriarum & blasphemiae. V. G. *Boyeri Delin. Jur. Crimin. ad Art. CPL. §. XXIV. p. 172. etia non.* Posterius praecipue fit in conditionibus impossibilitatis, turpibus, perplexis, quae vltimis voluntatibus adiecte deprehenduntur. *L. 1. L. 14. L. 20. pr. L. 27. ff. de cond. insti. L. 45. ff. de hered. insti.*

‡ Ita plerique Spinozae dicta aliud quid sonare, si seo parum audiantes, aliud, si cum toto eius systemate comparantur, iam supra obseruauimus. Et haec est illa *analogia fidei*, quam Theologi in interpretandis libris sacris *analogia iuris*, quam ICI in interpretandis legibus commendant. Alia exempla dedit Iulius Thomae. *Prax. Leg. Cap. III. §. 82.*

§. CXCIX.

Ita procedendum omnino, si contradictio quaeratur legentes torqueat. (§. CXCIV. * *sup.*) Sin eiusmodi contradictio non obstruat, & verba tamen paulo obscuriora appareant: primum firmiter tenendum, 11) verba tamsiu in genuina & propria notione accipienda esse, quamuis inde discendū nulla necessitas est. * Si autem sic obcuritas tollatur,

H 4

noscitur, 12) ad *conclusuras* confingendum esse, in quibus inveniendis permittunt facit *si in regle* seu ingenii felicitas.

* Id est, quamdā inde vel absurdum non sequitur, vel repugnantia cum systemate & analogia auctoris manifeste non ostendatur. Hinc facile patet, & eos errare, qui miracula fingunt, vbi id certum non videtur, e. g. qui praesertim contendunt, Christum a daemone Matth. IV, 8. per aera raptum: & eos, qui omnia miracula, vel sanquam phaenomena naturalia, vel tanquam somnia & visiones, vel per allegorias interpretanda esse contendunt. Systemati enim sacro & analogiae fidei non repugnare miracula. satis apparet ex Act. II, 22. IV, 30. & locis quamplurimis.

§. CC.

Vnde concluditur pe-
tendae? Concluditur petuntur aut ex SVBSTRATA MATERIA, & tunc observanda ea, quae supra (§. CXCL) diximus, aut ex CONIUNCTIS, veluti antecedentibus, consequentibus, & parallelis, de quibus item iam supra (CXIII. seq.) actum, aut ex FINE, qui auctori ob oculos veritatis est.

§. CCI.

Reg. XIII. de inuestiganda ratione legis vel pacti. Finis hic in *legibus* & *pactis* vocatur RATIO LEGIS vel PACTI, & hinc asse praetermitti non potest, vt recte potius dicere soleant ICI, 13) *rationem legis animam eius esse*. Id quod etiam de pactorum interpretatione verissimum est. *

* Ratio enim est finis. Fini constantem debent esse media. Ergo ex fine omnino indicandum, qualia media esse oporteat. Defendimus hoc ICIorum axiomis in *Praefatione*, *Elementis iuris secundum ordinem Pandectarum* praemissa, aduersus Pascominum Gaudentium. Hinc in *universum esse ante finem, media etiam cessare oportet*. In legibus id manifestum. Nam si legislator ob petis vel alterius iuris periculum peregrinos admitti vetat; nemo dubitat, quin, cessante

tantillo infectionis periculo, peregrini rursus admitti tendi sint. At diximus: *non in universum esse ante*. Nam si causa viro alterius causa, lex ideo non excoletur, quia fectur de eo, quod vt plurimum in rebus humanis contingit. L. 3. L. 4. seqq. ff. de legib. Hinc e. g. quomvis aliquando impubes ante pilos sapiat; non ideo magis tamen in testari poterit, quam reusque eiusdem aetatis adolefcentes. Vid. Huber. *Pojsi. ad Pand. Lib. I. Tit. III. §. 14.*

§. CCII.

Quum itaque ratio legum vel pactorum eorumdem veluti anima sit: (§. CCI) consequens est restrictio 14) vt interpretatio eorum in DECLARATIVAM, unde DECLARATIVAM & EXTENSIVAM reiterationis, extenditur.

§. CCIII.

Vbi enim ratio verbis patet latius, sibi EXTENSIVAM; vbi verba ratione latiora sunt, RESTRICTIVAM; denique, vbi verba & ratio passu differant amolantur, DECLARATIVAM interpretationem adhibendam esse, facile patet.

* Eo pertinet regula, quae tam frequenter iactatur: *Vbi eadem ratio, ibi eadem iuris dispositio est*. Sed ea ad ius tantum commune pertinet, non ad privilegia, de quibus constat, quod ad exemplum non trahatur. L. 1. §. 2. ff. de consuet. princip.

§. CCIV.

Quomodo, vbi verba pactorum vel legum ratio Reg. XV: ne latius patent, *restrictivae* interpretationi locus de acquirit: (§. CCIII.) facile patet, 15) in dubio semper tate. propensiores nos esse oportere in patem rectae rationi, virtuti, benignitati, humanitati vel maxime convenientem. Quae ipsa est AEQUITAS illa, quam omnes in ore habent, pauci norant. *

* Aequitas est virtus correctrix eius, in quo lex propter *universitatem desinit*. Grot. de Aequ. indulg. & iustit. c. 11.

Reg.

XIV. de

interpre-

tatione

restricti-

14)

DECLARATIVAM,

unde DECLARATIVAM

& EXTENSIVAM

reiterationis,

extenditur.

exten-

ditur.

ellit. *Cap. I. §. 3.* Fundamenta huius correctionis sunt *recta ratio, virtus, benignitas, humanitas*, quae quales sunt, ex principis genuinae philosophiae, & maxime moralis, sensu notum est. Si quis ergo animum pro lumine, id est, *honestatatem* pro recta ratione; *virtutem* pro virtute; *inimiam indulgentiam & comensuriam* pro benignitate & humanitate amplectitur, huiusmodi talia principis interpretationem suam attemperat: nascitur inde *AQUIVITAS CEREBRINA*, de qua etiam suse differat laudatus Thomas, in *Diff. de Aequitate carolina L. 2. G. de resuscitanda venditi, Cap. I.*

§. CCV.

Reg. XVII. de sententia benigniore praefendo. Quum ergo in benignitatem propensior sit aequitas (§. CCIV.) facile patet, 16) in dubio eligendum esse sensum legis benigniorem, eoque referri posse plerumque, quae de interpretatione *ODIOSORVM & FAVORABILIVM* moverunt Grotius, Puendorfius, & ICI tantum non omnes.*

* Nemo ignorat, eam regulam impugnasse primum illustrem Thomam in *Praxi Leg. Cap. III. §. CCVI. seqq.* quumque vir doctus Vinc. Placcius, eius patrocinium suscepisset, exarsisse illud certamen, cuius hiliorum ex ipsi scriptis amocetis, *Institutiones Interpretationis diutinas post Titium II. p. m. 372. seqq.* inserta, facile intellige. Nimirum dari non posse definitiones *favorabilium & adversorum* accuratas, vel inde patet, quod quae odiosa aliis sunt, aliis favorabilia videntur. Sed vis optat illa regulae, hic applicari certe difficillima, si regulari, hoc aphorismo datum, rite intelligamus.

§. CCVI.

Regulae de interpretatione mystica. Sunt haec praecipuae de interpretatione regulae, quibus ad evadendam gentium auctoritas sensum estimar. De interpretatione *MYSTICA* non est, quod multa addamus. Nimirum 1) certos nos esse oportet, auctorem id intendisse, ut arcantius quid

hii

his verbis exprimeret.* 2) Certo consistere debet, physica mne, an historico, an morale, an propheticum illud sit mysterium, quod sub littera latet. §. Iunc, 3) qui mysterium illud divinando invenit, ut illud litterae per omnia accurate quadret, is probabiliter j sensum auctoris mysticum celeberrur adiequatur.

* Sic e. g. in casum laborant, qui disputant acriter; quid acant in Homeri Iliade, & Odyssae latet, nisi prius liquidum sit, arcant quid sub istis poematibus occultari.

† Hinc frustra de explicatione mystica poematum Homeri, metamorphoseon Ovidii, cenotaphii notissimi Aeliae Laeliae Crispidis, similitumque laborabis, nisi exploratum prius sit, physica, historica an moralia mysteria in his quaerenda sint.

‡ *Probabiliter* dicitur. Res enim plerumque ad coniecturas, quia aliquando ad ingenii latus redit, nisi prurium eiusmodi interpretationes venandi prudenter intra rationis limites cohibeamus. Cenotaphium Aeliae Laeliae Crispidis paulo ante memoratum exemplo esse potest luculentissimum. Virtutem autem in his laudicis & nihil rebus subsisteret ingenium humanum! Virtutem non sacra etiam remaneret, fingereque mysteria, quorum vestigia in sacris libris non exstant!

§. CCVII.

Sed haec de interpretatione logicae sufficiant. *Grammatica* enim alia nictur fundamentis, & ab aliis sententiam satis accurate tradita est, ut quidquam hic addere minus necessarium esse videatur.*

* In primis hic praecleara multa observavit Io. Clericus in *de re Graeca*, quomnis & sint in libro, quibus non subscriptis. Differre in his licet, quemadmodum idem licuit auctori doctissimo, *Hanc libentiam primisquae damusque vicissim.*

SECT. III.

S E C T. III.

DE RATIONE, VERITATEM PER DIS-
PUTATIONEM INVESTIGANDI.

§ CCVIII.

An disputa-
tione-
bus veri-
tas inve-
niatur?

AD inuestigandam veritatem comparatæ etiam
sunt DISPUTATIONES, quamvis sæpe,
non tam rei, quam hominum, vitio contingat, vt
veritas disputando amittatur. *

- * Tribuendum id partim disputantium affectibus, *Ph-*
Docentes, cuiusdam studio, pertinaciæ, partim ne-
glectæ methodo. Quemadmodum enim ob illa
vita disputationes in ritas & digladiationes sophisti-
cas; ita ob neglectum ordinem in vagos sermones,
vel declamationes potius ineptas, id est, in calcem
sine ærena, & Andabaturn pugnas degenerant.

§ CCIX.

Quid dis-
putatio,
& quis
eius fi-
nis?

DISPUTATIO est diuinarum sententiarum, con-
tradictorie sibi oppositarum. * id est, thesicos & an-
thethicos, accurata & per iustas rationationes fa-
cta comparatio. Ex qua definitione statim patet,
finem disputantium esse non oportere vanum glo-
riolæ cuiusdam accuplum, sed veritatis inuestiga-
tionem.

- * Cur contradictorias propositiones defendere debeant
disputantes: non obscurum est. Nisi enim hoc fiet,
contingere poterit, vt vtrique defendat theses
omnino verissimas, adeoque Andabaturn more
pugnet. (§. LXXII.)

§ CCX.

In ea
quod ca-
tendum?

Quam itaque disputatio ad inuestigandam verita-
tem comparata esse debet? (§. CCIX.) facile pa-
tendum? ter, 1) ex illa existare oportere odia, fraudes, fra-
tagemata, conuicia, sophismata, & scurriles inue-
ctiwas,

DE RAT. VER. PER DISP. INVESTIGANDI. 127

ctiwas, quibus alter alterum ludibrio exponere stude-
ret. Qui enim his armis instructi in arcam pro-
deunt, diam se fructum putant, ipsam veritatem
consequuntur, & inter manus veluti stranguant.

§. CCXI.

Deinde, quum disputatio thesin & antithesin in Status
ter se comparet, & quidem contradictorie oppo-
sitæ: (§. CCIX.) consequens, est, 2) vt RE-uerisæ
SPONDENTIS sit, thesin proponere, quæ ex-formatio;
mini subicienda sit, OPPONENTIVM autem,
eidem opponere antithesin contradictoriam. 3) Vt,
si quid obscuritatis in thesi, ea a respondente alteri-
us rogato explicanda, & ne in *responsione* incident
disputantes, ambiguitas hoc modo canide tollenda
sit. 4) Vt *opponentis* sit, non modo thesin indica-
re, quam impugnare decreuerit, sed et si paullo
prolixior illa videatur, accurate denique, quid in il-
la impugnare velit. Et hæc est illa STATVS
QVAESTIONIS FORMATIO, quæ primam
disputationis partem merito constituit. *

- * Sine ea nihil fructuosum e disputacione expectan-
dum. Semper enim disputantes a chorda aberran-
bunt, & alterer eorum, Vt alia via eadere non
possent, dilabatur ad id, de quo non est quæstio. Sa-
ne, quod in hie forensi bene instructa est *itis*
responsio specialis, seu responsio ad partes libelli singu-
las categoricas: id in disputacione est *status quæstio-
nis*, seu *controuersias formatio*. Ex vtraque enim,
qua de re disputatio fit futura, statim elucet.

§ CCXII.

Status quæstionis ita formatur, vt districte o-Ea quo;
stendat opponens, de quibus propoñentium non modo
futura controuersia, & quæ demum illa fit, de fiat?
qua quæstio inter disputantes agitata fit in posse-
rum. *

- * E. g. Pingamus, thesin a respondente propositam:
*Pugnas est contractus vs inuisus, bonas fides, quo rei a
delit.*

debiere credi in securitatem crediti traditur, sed debet in specie resistenda. Vna quidem haec thesis est, quippe definitio sed plura alias propositiones complexa. Quamobrem, qui eam impugnavit est, ostendere debet, de quibus propositionibus non futura sit controversia, & quam in specie ipse sub incudem reuocatus sit. §. 4. 1) non negare, *ignis esse contrarium*, nullo minus, 2) eum contrarium esse bonae fidei. Concedere tamen etiam, si fieri in securitatem crediti. Denique §. 5, ex parte licet esse, *ignis traditum solati debito resistendum esse*. Vnam superest quaestionem, de qua iam agendum sit, nempe an *ignis omne sit contrarium rei iustae*? Adfirmari hoc a dependente in thesi, nisi vero a contrario videri antithesis: *Quoddam ignis non esse contrarium rei iustae*. Iam vnuquisque videt, hic Rhodum, hic salandam esse.

§. CCXIII.

Quale argumentum opponendum? Iam, quum petro disputatio sit comparatio thesicos & antithesicos accurata, & per iustas ratiocinationes facta: (§. CCIX.) consequens est, §) vti iam opposuit officium fit, thesin respondentis tali syllogismo * impugnare, cuius conclusio sit ipsa antithesis in formatione litas controuersae proposita. **

* Magis alii commendant methodum Socraticam, quae per quaestiones procedat. (*istis philosoph. §. XLIX*) Sed praeterquam quod illa iam pridem aboleuit, & non pactoribus philosopharum alitibus parat, quam methodus hodierna: odium artis syllogisticae redoleat hoc consilium, quum tamen illa non tam res, quam mentis operatio sit (§. LXXV.) Et quid, quomodo interest, sine Socratice quaestio, sine syllogisticae ratiocineris? Et quum hoc breuius, expeditius, quin & magis perspicue fieri possit, cur non hoc potius faceret? Exemplum cape hanc disputationem de thesi: *Atres est spiritus*. Peto. S. PLENTEM interrogare, respondere AVDITOREM. S. An *concedas, petreus, mentem cogitare?* A *Quid-*

ni, e vir sapientissime. S. An putas, id, quod cogitat, simile esse lapidi, ligno, aere, argenti, an alii cuiusdam materiae? A. Immo nulli. S. Sed vide, ne recte. Num tu fieri non posse existimas, ut materia quadam cogitet? Absoluta esset materia magnetis, pulueris pyris, philosophi, quae itidem fortassis fieri possit argenti, nisi te scelus conuincerent. Quis ergo est, cur magis impossibile putet, materiam cogitare, quam magnetem attrahere ferrum, puluerem pyrium saxa rumpere, philosophum in tenebris latere? A. Id videt, magis impossibile esse, cogitare materiam, quam illa fieri, quae in magnetis, pulueris pyris, philosopho asseruamus, quamuis, me rationem non videt, fatetur. S. Periculum, age, faciamus, an ita rem ad liquidum perducere liceat. Quae esset in materia incensum, an non ex certa dispositione, forma & quantitate materiae explicari posse intelligit? A. Intelligo. S. Nonne ergo magnetem putas attrahere ferrum, quia eius atmosphaera ferrum amittit, & illud itaqueque uoluit fieri ad magnetem rapit, vel ex alia simili causa? Nonne manifeste videt, pulueris pyris particulas inflammatas ita se expandere, ut globum cum frigore protrudant? Nonne intelligit, philosophi quaeque latent non alitudo, quam ex eius materiae dispositione, explicari possit? A. Ita videtur. S. An vero sensa etiam, materiam ita distans possit, ut cogitet? Pinge in hoc lignum quatuordecim quantitates, *horatio, diuinitas, mollitiam, grauitatem, lenitatem*, quibus quatuordecim qualiter, introduci, an cogitabit vnuquam? A. Immo nunquam vere. S. Vides itaque, materiam non cogitare? A. Immo video. S. Quid ergo cogitat, si id non agit materia? A. Id quod materia non est, quodque spiritum vocare solet humanum genus. S. Quid ergo *loquor*, quum ut mentem nostram dicimus ipsationem? A. Immo ita esse mentem, iam non opinari valeo (sic mihi videtur. En disputatioem Socraticam. Sed quam paucis syllogismis comprehendi possunt illic interrogantur? *

** Et hinc pueriles sunt illae conclusiones, ad quas, tanquam ad sacram anchoram, contumaciter oppositio parum exercitata? *Quis hoc statuit, in male agit,*

git, is peccat contra analogiam iuris, is absurdus sentit.
Or. Potius si opponens vult impugnatæ thesina iu-
 pra (§. CCXII. *) propositam, formato statu con-
 trouertitæ, sua rationabiliter:

*Qui contractus obligat ex solo consensu, si non est con-
 tractus re iuris.*

Quidam contractus pignori obligat ex solo consensu.
*Quidam ergo contractus pignoris non est contractus re
 iuris.*

Hic conclusio ipsam continet anthithesin, thesi con-
 tradictoriam.

§. CCXIV.

Argumentum ad-
 fundum.
 Ex eodem sequitur, vt 6) *respondentem* iam oportet
 opponens argumentum admittere vel repetere,
 * quod vt facilius fiat, non debeat opponen-
 tem condere syllogismos prolixos, & quos vel ro-
 bustissimus agricola, vis sine laterum dolore reci-
 tare possit. Quo breuiora sunt tela, eo fortius iis
 pugnatur cominus.

* Quod non ostendatæ memoriæ causâ reperitur;
 sed ut a'pareat, respondentem opponens argumen-
 tum satis intellexisse. Et tanc, qui id intellexit, est
 admodum infans esse, nisi illud vel iisdem, vel aliis
 verbis idem significantibus posset repetere.

§. CCXV.

Eni for-
 ma exa-
 minanda
 Iam *respondens* 7) in primis displicere debet, num
 forte syllogismi forma vitio quodam laboret, quam-
 uis dispositæ ea in re hodie plerumque sint negli-
 gentissimi. Ex tamen neglecto formæ vitio ad ma-
 teriam respondere velle, est laterem laurare, & ma-
 gno conatu maximas nugæ agere.*

* Multis exemplis solide id demonstrant philosophum
 accuratus, Cornel. Martini *Analyt. Logic. Pars. I.*
 Cap. 1.

Fr. segg. Hinc veteres male soluerunt argumentum
 Menini: Si *ens generatur, habet principium. Sed non
 generatur, non ergo habet principium.* Quum enim
 respondere debeatit ad formam, ex regula supra
 propositis (§. LXXXVIII, 3) ipsi in materia
 ista hæserunt.

§. CCXVI.

Vbi nihil in forma vitii hæret: in alterutra præ-
 miliarum latitabit aliquid, quod falsum sit, si falsus propo-
 sit opponens syllogismus. Et hinc §) *respondens*
 negare debeat cum propositionem, vel si nondum, gauda?
 quo tendat opponens, intelligit, eius probationem
 exigere.

§. CCXVII.

Hic vero iam in vagam declamationem expansa.
 Quomodo
 ri solet opponens, vel plerumque idem per idem *do ca d's*
para nobis *horroribus* probare nititur. Sed male ac oppo-
 nit *respondens*, si in ea re adqueat. Potius iure mente
 quodam suo vrgebit, 9) vt opponens propositionem proban-
 negatam formaliter probet.*

* E. g. in syllogismo supra (§. CCXIII.) proposito
 neganda est minor. Iam male ageret opponens,
 si loco probationis in locum communem excurre-
 ret, & prolixè doceret, promissa omnia iure natu-
 ræ esse seruanda, distinctionem inter contractus rea-
 les, verbales, literales, consensuales, ad facilitates
 iuris Romani pertinere, idque a viris doctis iam
 pridem esse demonstratum. Rectius minorem sum-
 ma breuiter probabit: *In qui contractus ex solo promissa
 facta datur ad rem tradendam, in eo obligatio ex
 solo consensu nascitur. In quodam contractu pignori
 alio ex solo promissa datur ad rem tradendam.*
*Quidam ergo contractus pignoris ex solo consensu na-
 scitur.*

§. CCXVIII.

Si ne fic quidem in prosyllogismo omnia recte fe
 An pro-
 habent: vel 10) vitium statim indicandum, vel 11) batio &
 noua quous-
 1

que per-
sonam?
1) tamdiu faciendum erit, donec iam ad funda-
mentum pervenit, quod opponens sententiae
suae subtrahit. *

* Sic in praecedente profligismo (§. CCXVII) re-
spondens minorem deum iure negabit. Et hinc op-
ponens eam probabit e. g. ex *L. 1. §. 1. ff. de pi-
gnorat. act.* Et inde argumentabitur: Si *pignus con-
trahitur nulla conventioni circa traditionem, actus da-
bitur ex solo promisso ad rem tradendam. At contra-
bitur nulla conventioni circa traditionem per L. 3. §. ff.
de pignorat. act.* Aliter ergo non dabitur ex solo pro-
missio. 2) Si quidemram ostendens aut creditor dedit,
ad auctorem tradendum conveniri potest, sequitur, ut ex
solo promisso circa traditionem nascatur actio illa pi-
gnoratitia. At pignus verum est per *L. 1. §. 1. ff. eod.*
Ergo ex posteriori. Ita sane iam praesumitur, ut
respondens totum opponens fundamentum perspicue
intelligat, adeoque nihil superest, quam ut respon-
sione sua argumentum solvat.

§. CCXIX.

Aliquid Vbi fundamentum opponens per probationes
respon- eius in apico est: iam ad *respondentem* res redit,
dendum? cuius iam officium erit, 1) argumentum solvere,
& propositionem aliquam hinc in profligismo, *
sive in argumento primario negare.

* Profligismo enim continent fundamenta, quibus
opponens argumentum innuitur. (§. CCXVIII.)
Subtrahit fundamenta, omne, quod in superfluo
est, corrumpit, necesse est.

§. CCXX.

Quomo- Respondendum autem formaliter, idque si vel
do res- 14) per CONCESSIONEM, si iam, adparet, op-
ponden- ponens argumentum non esse contra thesiam, vel
ter per 15) per INSTANTIAM, si adducto casu contra-
conces- rio ostenditur, propositionem aliquam non esse ve-
niuer.

nuerfallter veram, * vel 16) per INVERSIONEM
NEM, si ostenditur, ex illa propositione plane the-
siam suam fluere, ** vel 17) per DISTINCTIO-
NEM & limitationem.

* E. g. Si opponens usus esset argumento inepto:
*Nollus contractus realis nisi bonae fidei. Contractus pi-
gnoratus est bonae fidei.* (per definitionem) *Nollus ergo
contractus pignoratus est realis: res ipsa docet, respon-
dendum esse, negando maiorem, eam enim non
esse uniuersalem. Facile id doceri posse per insula-
tiam. Commodatum enim & depositum esse contra-
ctus reales, & tamen bonae fidei, lia inter omnes con-
flare, contractus innotuatos res iniit. Et tamen b,
§. est permutatum & contractum adlimatio-
num, § 28. *Inst. de Act. L. 2. de person.**

** Finis hoc argumento usum opponentem: *Quod le-
ges ipsae contractibus consensuales accedunt, id ad
contractus consensuales omnino referendum est. Pignus
leges contractibus consensuales accedunt, L. 1. §. ff.
de pignorat.* Ergo pignus ad contractus consensuales
referendum. Respondenti poterit per inversionem vel
reversionem: Quod leges ipsae contractibus realibus
accedunt: id ad contractus reales referendum est.
Pignus leges ipsae contractibus realibus accedunt.
(§. 2. *Inst. quib. mod. re contr. obli.*) Est ergo ad con-
tractus reales referendum.

§. CCLXXII.

Vbi *distinctione* vitur respondens, 18) ea breui- Quo-
ter explicanda, applicandaque erit, eoque facto li- do dilin-
mitandum ex ea argumentum, quod illa distictio-
ne infringere cupit. * & limita-
tando?

* Sic e. g. ad minorem profligismi primi (§. CCXVIII.) respondendum erit *distinquendo* inter
pignus, *latius & stricte* acceptum. *Lata* acceptum
significat omne ius, creditum in re debitoris con-
stitutum, adeoque & hypothecam comitabitur,
quae a pignore hoc sensu tantum nominis sensu di-
stincta

ferre dicitur. *L. 5. §. 1. ff. de pigm.* At *stricta pigant* est, in re, ab hypotheca diversim, & quod per traditionem demum nascitur. *L. 238. §. 2. ff. de verb. sign.* Iam verum quidem est, *pignus* prioris sensu etiam contrahi nudi conventionis, puta per pactum hypothecae. At posteriore sensu, qui hic obliet, nuda conventio non sufficit, sed requiritur traditio. Hinc limitandus erit oppositio protylogomum: si *pignus* (stricto dictum, quatenus hypothecae opponitur,) nuda conventio circa traditionem constituitur, alio dabitur ex solo promisso. At *pignus* (stricto dictum, & quatenus hypothecae opponitur,) nuda conventio constituitur. Sic nego minorem.

§. CCXXII.

Nec respondentem modorum respondendi vitium, sed vel vaga declamatio satisfacere conatur opponenti, vel loco responsionis in probationem thesae suae excurrunt. Quare quaevismodum illi opponenti, extra oleas vagantem, & sermoni vago laxantem habenas, suo iure monere possunt, vt formaliter opponat: ita & ipsi declamatori recte vrgentur, vt respondeant formaliter. *

* Valde omnino vitis sunt opponenti interrogations: *Ad quam propositionem respondet Conceditis istam, an negas an distinguis? &c.*

§. CCXXIII.

Et huc vsque alter disputandi adus pergitur. Iam in tertio 10) opponens replicat, si quid habet, quo respondentis solutionem infringere possit.

§. CCXXIV.

Et quidem 20) si respondens totum argumentum concessit, ostendendum erit, argumentum omnino vel mediate, vel immediate, thesi contradicere. Sin-

Quomo-
do id fiat

Sin 21) per instantiam responsum: probandum erit, si responsum vel casus in contrarium adductos ad propositionem suam constant non pertinere, vel loco instantiae ipsam vel per se ipsam sibi obtrudi.

§. CCXXV.

Similiter, si per *inversivum* responsum 22) opponenti erit offendere, ex propositione sua thesin Quomodo respondens minime sibi. Ac denique 23) si illud, sive per le distinctione usus fuerit, probare, vel fundamento debitori illam distinctionem, vel eam argumento non vel suo applicari non possit.

§. CCXXVI.

Replicationem hanc iam 24) iterum formaliter Dissolutio respondens, idque 25) tamdiu fit, donec altera reo reuter, quod cum ratione * obuertat, non habeat, spondentis.

* Cum ratione, dico. Nam qui *Philosophiae* studio disputant, semper habere se similes, quod obuertit possit, quamvis audientes, neutarum partium, facile animaduerant, vna disputantium aequa haerent, vel vter plane ad incerta relictus sit.

§. CCXXVII.

Vbi haec leges disputandi vtriusque accurate observantur, fieri profecto non potest, quin vel opponens demum in probatione deficiat, vel respondens disputans ad concedenda contradictoria, vel absurda et in rationis iustitiam adigatur. * Quo facto, non amplius obuertendum erit, ex vtra parte fiet veritas.

* Exempla insignia praebet colloquia bina, vnum *Antisthenis* inter *Huicrum*, & *Tannenm*, & *Greterum* ex vna; & *Huicrum* eiusque socios ex altera parte habitum: alterum *Hemelchenburgense* inter theologum incomparabilem, *Ge. Callixtum* & *Iesulum* *Hilfeldensium* institutum. In priore enim *Iesulatae* eo adacti sunt, vt implicarent se contradictoria: *Pontifex summus, quando ex cathedra deusum sententiam fert, nunquam potest errare, &c: summus Pontifex*

titus aliquando, ex cathedra delinendo sententiam ferre arceat. Item: Cathedra fuit summus pontifex illius anni, quo Christum condonavit, &: Cathedra illius anni pontifex summus non fuit, vid. Conn. Martini. Analysi. Log. pari. II. Cap. III. p. 230. seqq. In posteriore Celsus formaliter opponendo ita in regulis edegit lentum, ut contraria simul vera esse, non obtineat prae se ferret.

§. CCXXXVIII.

Cur de De PRAESIDIIS officio nihil adhuc distinximus. Est ipsa scilicet enim haec persona accessoria, cuius officium est officium feroces iuvenes, & extra urbem euagantes, in viam reuocare. Oportet ergo illum virum accurate doctum ac prudentem esse. Si talis non est, frustra illi praescribentur regulae, quas, si vel maxime vellet, obseruare non possit.

§. CCXXXIX.

Methodus analytica. Et haec ipsa est vera METHODVS ANALYTICA, cui in distinxenda veritate locus esse distinximus (§. CLXII. *) Est enim illa *meditatio, qua ex conclusionibus ad sua principia, vel phaenomena ad suas hypotheses, tanquam ad Lydiam lapidem, examinantur.*

§. CCXXX.

Quis sit Ergo quod ad demonstrandi non distinximus. Atque in eius veritate tota analysi, vel propositiones in sua subiecta & praedicata solvamus, rationationes secundum formam & materiam; definitiones secundum sessiones, sessiones per experientiam examinamus. Ita enim facile adparebit, in tota demonstrationis series se recte habeat, & si male demonstratum, in qua parte illius censeat latere vitium.

§. CCXXXI.

Analys. Eodem modo, in distinxenda veritate probabili, si hypo- distinximus erit, primum an omnia phaenomena theticis addu-

adducta sint, deinde an illa omnia ex hypothese data commode possint explicari, ac denique, an non alia in promptu sit hypothese commodior, ex qua illa phaenomena minore negotio fluere videantur?

SECT. IV.

DE RATIONE, VERITATEM PERSPICUE PROFONDENDI.

§. CCXXXII.

Denique cum quoque fructum nos ex logica ca- Conne- pere oportet, ut veritatem inuentam cum a xio. lris eo ordine eaque methodo communicemus, ut hi de ea se conuictos esse fateantur. (§. CLX.)

§. CCXXXIII.

Id fit vel DOGENDO via voce, vel SCRIBENDO. Virumque patrum, & viro sapientie modis dignum est. Sed, qui ipsi nondum veritatem ad veritas sequuti sunt, nec quomodo cum his principis con- cum alii necienda sit, perpexerunt, si rectius sibi aliisque commu- consulerent, si illi docendi scribendique prurium necem? tantisper cohererent, dum actus, diuturna maturitatem proaefferent.

§. CCXXXIV.

DOCENTIBVS duo potissimum incumbunt: Docen- 1) ut auditoribus non solum doctrinas suas, sed & tiam offi- erunt nexam inter se perspicue ob oculos ponant, etiam, 2) ut eisdem de illarum veritate in conuictum, ne de his cum ratione dubitare possint.

§. CCXXXV.

Quum itaque doctrinae perspicue sint explicandae: Quomodo (§. CCXXXIV.) id commodissime obtinebit do- do- docens, si 1) accuratas rerum definitiones dederit, & etinae quo pacto per illas res ab aliis discernendae sint, perspicue ostenderit, 2) si vocabula *reputata* accurate explicanda? verit, * & 3) quaecumque tradit, exemplis aptis- illarum, lucundis & perspicuis illustrari, denique, 4) an

an auditores omnia factis perceperint, data occasio-
ne, instituto examine, explorari.

* Quam enim hæc vocabula auditoribus plerumque
incognita sint, & hinc vel maxime confuso ori-
atur, si ea aliter, ac docens velit, accipiant: omni-
no docentis erit, eam confusione pro virili euna-
re. Hoc plerisque docentes cogit, aut si saltem in-
fia digitarum suam fore putant, si in his minimis
versentur. Sed minima putanda non sunt, sine qui-
bus maiora non constant. Non puduit magnum theo-
logum, facti, *philosophum magna se parva esse grammatice-
runt*: & quo quædam cum fructu docebat. Ictus,
nisi vocabula artis e. g. *fatidatio, confutatio, vj-
fructus, vjus, habitatio, moram purgare* & lexcenta
alia, titulos cum cura explicari?

§. CCXXXVI.

Quæ periphe-
ræ hæc im-
pediant?
Ex eo perspicue adparet, §) male docere, qui
distando in casum auditores detragant, qui 6)
ad singulas doctrinas totas auditorum turmas con-
hanc im-
pediant? scribunt, * quorum vix nomina recte excipiunt si-
rones, tantum abest, vt eos enotare, vel litteram
placita elucidare possint, qui denique *) variis di-
gressivibus, docet illis quidem, at parum ad rem
facientibus, auditorum animos demulcent, & ita
corvos celadunt hiantes.

* Quamvis profectionibus hæc parum vtilitatis adde-
rat optimorum librorum notitiæ: dici tamen non
potest, quantum detrimenti titones sentiant ex
hoc testes citandi cæcæ. Ita enim sit, 1) vt au-
ditores rem ipsam non teneant, sed 2) se factis tanta
eruditio exhibent, si tantam sibi scriptorum noti-
tiam adquisiverint. Præterea 3) sæpe hi scripto-
res pugnantia tradunt, adeoque 4) tiro, discipline
ipsius ignarus, cætones conficiet, omnique sine
iudicio contrahere paulatim adfuerit. Denique 5)
ita non ipsæ discipline docentur, sed historica liti-
eraria, quæ sane omnem eruditionis ambitum non
absol-

DE RAT. VERIT. PERSPICUE PROPONENDI. 137
absoluit. Sed tale est sæculum, vt & maxime iu-
des his phaleris superbitis, & hoc apparatus, aliis
sublecto, magnum dent strepitum.

§. CCXXXVII.

Quamque eandem doctrinam nempe a docen- Quomo-
tibus perspicue fit ostendendus: (§. CCXXXIV.) do do-
consequens est, 8) vt tale eligendum fit compen- crina-
dium, in quo doctrinæ omnes, positionibus bre- rum
uissimis comprehensione ad sua principia renouatur, quosollen-
9) Vt semper inculcandum sit auditoribus, 10) si postea
modo singulae doctrinæ vel cum axioma, vel
cum definitione cohererant. 10) Vt danda docen-
ti sit opera, ne ex diuersis principiis doceat, *

* Hoc illi contingere solet, qui, vbi se prælectionibus
preparant, modo hoc, modo illud systema evo-
lunt, fusque arua ex his lacinis irigant, primum
solliciti, eademse sint illorum auditorum principia,
an diuersa & pugnantia.

§. CCXXXVIII.

Quia porro docentis est, auditores de doctrina- Quomo-
rum ipsarum veritate conuincere: (§. CCXXXIV.) auditores
per se patet, 11) docentem non auctoritate, * sed consu-
ratiouibus nisi, adeoque 12) doctrinas, quas inuoluen-
cat, aut accurate demonstrare, aut, 13) si in pro-
babili veritate veretur, eam ex hypothesi perspicua
explicare debere. *

* Dubitari quidem non potest, quin quædam disci-
plinæ auditoribus nitantur, veluti *historia*: sed non
decent sexcenta compendia, in quibus illæ iam ad-
ductæ sunt. Itaque historia ipsa docenda, & sic
bi auctores eorum vel recentiores in circumstantiis
differant, in veritatem secundam fundamenta
probabilitatis historice (§. CXXXIV. seq.) inquiren-
dam. De citatione legum in docenda iurispruden-
tia sententiam nostram asperimus in *praefatione Ele-
mentarum iuris secundam ed. Pandect.*

§. CCXXXIX.

An & aliorum sententiarum difficultatem examinare debeat? diffinitio-
resolventes
die?

Si quis ex me quaereret, 14) an docens aliorum
difficultatem sententiarum examinare debeat? diffini-
tionem ego inter *irones & proniores*. Illos con-
traoertis difficultioribus fatigare absonum est. His
serupulis etiam, ab aliis iniectis, omnino eximendi
sunt. Id quod fiet cum fructu auditorum, si prin-
cipium sententiarum candidè exposueris, deinde
eorum argumenta recentioris sine furo, ac
denique ea ex principis tuis * peripicue solueris.

* Ex tuis dico. Est enim hoc argumentum veritatis
eximium, si non modo tuae doctrinae firmissimo
nexu coherent, sed & aliorum dubia ex is desine
soluntur. Qui in arithmetica arte periculum fa-
ciunt, ac rectè subtraxerint, illi id per additionem
explorat. Qui, an bene multiplicarint, sine cu-
piunt, divisione videntur. Ita veritatis signum lu-
culentum est, si falsitas inde rescili possit peripicue.

§. CCXL.

Virtutes Ceterum ipse docentis suis faadet, 15) omnem
docentis. adhibendam esse fidem. 16) vitandam prolixitatem
nimiam, 17) auditores, qui serupulis sibi eximi
petunt, amanter esse audiendos, 18) eosdem a vo-
luptate & perulantiâ, quantum fieri poterit, ad vir-
tutem reuocandos.

§. CCXLI.

An & no- Sunt, qui & faculo feruendum, & noua quana-
tuturine docen- dam maxime docenda esse fidentes †. Sed quemadmo-
tem de- dam non semper antiqua nouis preferenda; ita nec
ceat? noua semper antiquis meliora sunt. Quam ergo
vitate, non scholae, discendum sit, conueniens est
19) vt nihil inuouandum sit, vbi id veritatis studium
non exigit. 20) Vt nec inuouandum aliquid te-
mere, vbi ex noua doctrina non maior, quam ex
vetere, utilitas adolget, omnino minus, 21) vbi non
sperandum, nouam doctrinam in praesens aliquid te-
molumentum esse adlaturam.

† EA

* Est hoc accipium, quo nonnulli doctores inueniential-
licium, similes illis rhetoribus apud Petron. in *Satyro*,
p. 3. qui iam pridem eorum arcanum enulgauit: *Ad-
eleptem, quoniam sermonem habes non publicis saporis,*
22) *quod varissimum est, amas, tanquam meretricem non
graudulo te arte seruas.* Nimirum in his exortatio-
nibus doctores peccant, qui necesse habent, cum infa-
mibus iurare. Nam nisi dicantur, quae adhiben-
tia probent, ut ait Cato, soli in scholis remanentur.
Sicuti soli adlaturae, cum cenae ditium captant,
nihil prius meditantur, quam quod putant gratissi-
mum audieribus fore, (nec enim aliter impetrabunt,
quod petunt, nisi quaedam infidas aures fecerint.)
sic maxillae, nisi tanquam piscator eam impoierit ha-
mis aeam, quam seruis appetituros esse pisciculos, sine
spe praedas moratur in scopulo.

§. CCXLII.

Id quod tamen non in eam partem accipiendum An anti-
est, ac si innumeratos errores indicare & retellere, quos ve-
netas esset: sed quod omnia sine necessitate inno- riores de-
duantes promiscue, parum consulat discitibus. fenderet?

§. CCXLIII.

Multum docendi onus subleuandum 22) ordo non Dotes
interruptus, 23) eloquentia natua, a loquacitate docentis,
probe discernenda, & 24) stitius peripicuis, amoe-
nus, & photofopichus magis, quam declamatorius, *

* Quia enim diuersi sunt docentium & declamantium
fines, illique audientes conuenere; hi vel aliquid
perdicere, vel eloquentiam suam captare, vel deni-
que auditorium oblectare cupiunt: nihil minus do-
centes decet, quam concionari, declamare & au-
res magis demulcere, quam intellectum instruere.

§. CCXLIV.

Haec generalia docendi praecepta sunt. Quae Cur ad
speciatim in singulis disciplinis obtineri oporteat, singulam
eos, qui ipsi eam disciplinam probe didicerunt, si discipulis
eile nas de-

scendere
non li-
ceat?

elle docebit vñs & filia iudicandi facultas, quae in
doctore primùm, secundum, vltimum est.

§. CCXLV.

Libros
scriben-
di prae-
cepta tra-
dere dili-
gite.

De SCRIBENDIS libris praecepta plurima ac-
cumulare superuacuum foret, partim, quia metho-
dus arbitraria est, partim quia singulae fere disci-
plinae aliquid singulare habent. Quam haecque ad
specialia descendere infiniti res laboris esset: gene-
ralia tantum conscribimus.

§. CCXLVI.

Pracel-
pionum
genera.

Qui aliquid, quod ad veritatis cognitionem per-
tinet, scribunt, si aut HISTORICÆ quid *referunt*,
aut DISCIPLINAM eiusque partem *proponunt*,
aut aliquid *EXPLICANT*, aut denique aliorum
ERRORES REFUTARE conantur.

* Hinc non curamus hic libellos *fragorū, poemata,*
comœdias, tragœdias, fabulas Romanenses, & huius
generis alia, quorum praecepta alibi quaerenda.

§. CCXLVII.

Historia
quota-
plicher
seribi
possit?

HISTORIAS qui scribunt, eas vel ad certa *forma*
capita referant, vel totam eius *seriem ordinis*
chronologicae concludunt. Posterius & vtilius, & ordi-
ni naturali convenientius esse, vniuersique videt,
maxime quam ita facilius consiliorum & euentuum
necesse in oculos incurrat, & sic historia vere fiat
pragmatica, ac ab illis *de-terminata*, quae vulgus hi-
storiarum desectatur, perpurgata. Sed prior me-
thodus eo frequentior, quo pauciores historici
in chronologica arte vitra Schraderi tabellas fa-
piunt.

§. CCXLVIII.

§. CCXLVIII.

Nihil vero ab historici officio alienius est, quam Regulae
fingeri, quae nemo memoriae prodicit, iudicia in-
terponere, personarum characteres magis ex suo benda hi-
genio, quam secundum rei veritatem, inferre, storiæ ob-
rationes nunquam habitas comminisci, adiectis *seruati-*
dae.
mouere, res denique mediocres exaggerare pro lu-
bitu. Sunt scilicet haec egregiae artes, quibus Va-
silladius, Maimburgius & alii huius sortis scripto-
res ludibrio humani generis se exposuerunt.*

* Conferenda hic omnino, quae de filo historico
commentati sumus in *Fundamentiis sibi cultioris Part.*
I. Cap. 11. §. LVII.

§. CCXLIX.

Qui vel DISCIPLINAM vel eius partem, ve-
luti doctrinam altissimam specialem, vel veritatem doctri-
nam demonstrabilem, proponere cupiunt, quam optime tunc certae
precedent, si exortii a principiis, hisque probe mu-
proponi-
tibus, ad conclusiones eo ordinae progrediantur, vel vendae
posteriora ex prioribus & lucem & robur accipiunt. *dogmata*
Vnde reliquis omnibus praeterea *methodus ma-*
thematica, vel quae ad ipsam quam proxime acce-
dit.*

* Nec tamen opus est, vt semper more mathemati-
corum singulas propositiones suis nominibus ad-
p-
des. nihil id tua sponte facere velis. Sufficit, si ipsam
ordinem, quantum licet, accurate obiter.

§. CCL.

Si veritates probabiles fuerint proponendae, recte Quomo-
modum inquit capies ab historia phaenomenorum, hisque do verita-
recessitibus, addes aliorum hypothesibus, ac his denis tunc pro-
que expensis, indicatisque, quae illas premunt, dis-
ficul-

facilitatibus, tuam proponens, etiamque phaenomenis omnibus satisfacere, ostendens.

§. CCLI.

Methodi Non ergo elegantioribus placere poterunt methodi illi, quibus olim magnopere delectabantur homines, cuiusmodi sunt SCHOLASTICA, quae *philosophica* solum, & *formaliter* omnia proponit, methodus CAVSSA-eroticæ, & *formaliter* potissimum probabant, ERMATICA, ROTEMATICA, quae pueris magis & rionibus, quam doctis, prodest, ac denique MISCELLA, quae omnia sine ordine, prout calamus subeunt, effundit.*

* Quid vero de *dialectica methodo* sentiendum, qua veteres philosophi, Plato, Xenophon, Aeschines, Cicero, mirifice delectabantur? Eam aliquando prorecenter adhiberi, iam in *Fundamentis Stili cultoris* Ferr. II. Cap. IV. §. I. monuimus.

§. CCLII.

Quomodo EXEGETICA ubi tractare securae volueris, de *exegese* scopas textus ex occasione illi scribendo data, & historica scriptura, nec non ex antecedentibus & consequentibus accurate erundens, *textus ipse*, an recte se habeat, secundum regulas critices discernendum, tum porro in partes suas *solvens*, partesque singulas secundum regulas de probabilitate hermeneutica (§. CXXII. *supra*), *interpretandas*, ac denique *positivata* seu *conjecturata* dogmatica aequè ac elenchica, inde erunda eruat.

§. CCLIII.

Quomodo Qui denique aliorum scripta reflectere conantur, *illis primo omnium incumbit*, ut, proposita thesi & antithesi, & utriusque ostenso discrimine, *opinionem* lenchicam, seu principium illud statum, quod auctori illustri,

DE RAT. VERIT. PERSPICUE PROPONENDI. 143

illustri, prolignit.* Eo enim proligato, conclusionem illi superfluectas brevibus stricturis concludere licebit, & ostendere, illas vel cum ipso auctoris principio connecti non posse, vel ex *opinio* *delecta* fluere, vel aliis veritatibus, ab ipso auctore agnitis, repugnare.

* Illud plerumque later in definitionibus & axiomatibus inde male deductis, & hinc itaque quam accuratissime cum sensibus comparandæ & expendendæ sunt. Quid si auctor non nisi scopas diluata vendat? Tunc vero nihil superest, quam ut rationationes illius secundum regulas logicæ examinemus, earumque absurditatem in lucem protrahamus.

§. CCLIV.

Ad huius generis scripta non temere se accingent An hoc homines sapientes, & tranquillitatis suae studiosi scribendum illi vel officii ratio, vel eorum fama, vel veritatis generis studium id exigat. Nec, si quid huius generis scribendum, rucit in coniciis, scemmata, calumnias, sed veritatem graui oratione defendent, aliorum scemmata, calumnias, aut contempnent, aut solide refutabunt, denique nimium perulantes, aut convictos ignorantiae in ruborem dant, aut plus saltem salis, quam felis, his adpergunt.

§. CCLV.

In omnibus his scriptis qualem stilum adhiberi Quo falo oporteat, alibi docuimus.* Iam addimus, textum scriben- ineptis & minus necessariis auctorum citationibus dum? non esse interruptendum, digressiones, ad rem non pertinentes, quam maxime fugiendas, adeoque nec faciendum genus scribendi per aphorismos, quorum Vocabulis singularis magna adnotationum farrago subicitur, quamvis haec in compendis scriben- dis

dis laudem mereantur, si talia sint scholia, qualla illa esse oportere, supra monuimus. (§. LXIV.)

• Conferenda & hic *Fundamenta Silli Calieris Part. I. Cap. II. §. LVI.*

§. CCLVI.

Et haec quidem in praesenti sufficiant. Paucis sunt quae dixerimus: at quae pro saeculi genio plerisque iam nimis multa videbantur. Nobis hanc operam nauare visum est disciplinae pulcherrimae, quam neglectum sui per omnem vitam seuerissime vindicare, res ipsa docet, & magistra rerum, experientia.

ΑΑΘΕΤΕΙΝ ΕΝ ΑΓΑΠΗ.

ELF-

ELEMENTA 245

PHILOSOPHIAE RATIONALIS
ET MORALIS.

PARS II.

SEU

PHILOSOPHIA MORALIS.

CAP. I.

DE PHILOSOPHIAE MORALIS NATURA ET CONSTITVTIONE.

§. I.

Quam philosophia sit cognitio non veri Ethicæ tantum, sed & boni, (Hist. phil. §. I.) ex parte ipsiusque illius pars, quae circa potterius philosophiae versatur, *practica* adpellatur, (Hist. phil. §. VII.) haec denique in *ethicam*, *cae. politiam* & *economicam* diuiditur: (Hist. phil. §. IX.) iam de ETHICA aliquid praecipere iuuabit.

§. II.

Veratur haec circa *bonum*, eiusque fructiorem generatim (Hist. phil. §. IX.) adeoque definiti potest, quod sit cognitio boni, vel *scientia*, *affertens* rationem, ad summam beatitudinem eiusque fructiorem perueniendi.

§. III.

Quam itaque sit cognitio boni, (§. II.) An certa cognitio autem, quae certis principis nititur, scientiam certam generet: (Hist. phil. §. II.) & talia certa principia in ethica passim occurrant:

cerant: consequens est, vt & moralia cadant sub demonstrationem. *

* Negant Aristotelici, & ipse Grot. de *Iura Belli et pac. II. 3.* §. 1. sed et item Conringius, Pufendorfius, Lockius satisfecerunt.

§. IV.

Quemadmodum autem circa *veram* intellectus; circa *bonum* voluntas magis occupata est: ita faciendum patet, philosophiæ moralis esse, voluntatem moderari, ut ac fieri ad bonum adpetendum. Quia autem voluntas mouetur vel veris boni notionibus, vel argumentis, vel exemplis: hinc ethicam in **DOGmaticAM, PARæNETICAM, PARADIGMATICAM & CHARACTERISTICAM** diuidunt.

Metho-
dus enim
docendi
ca, par-
aenetica
pari-
diagnati-
ca, & caracte-
ristica.

* *Dogmatica* ergo doctrinae de bono & malo connectit, atque in istum systema recipit: *parænetica* appetitum boni excitat, freuentis, admonitionibus, argumentis. *Alia* magis intellectum instruit; *has* voluntatem fortius mouet. *Exemplis* meliores reddere nos conatur: *paradigmatica*: hisdem homines ducere docet: *characteristica*, & illa quidem *positiua*, hanc generalibus, exempla vniuersi generis ad certos characteres reducunt.

§. V.

Adiunt alii methodum **MYTHOLOGICAM**, quæ ritus Aegyptius, & **AENIGMATICAM**, **HEROGLYPHICAM** & **SYMBOLICAM**, quarum hanc Pythagoras, illam Aegyptii, istam Orientales, & ipsi Hebraei in deliciis habuerunt. * Sed hi docendi modi ideo reperi, quod homines non omnes veritatem libenter audiant ab hominibus pulchro vultoris conditionis. Nota sunt illa Phœdræ ex *Plat. Lib. III. p. 35.*

Aliae
methodi.

— *Seruitus sibi uicinia,*
Quia, quae uoluntas, non audebat dicere,
Affectus proprius in falsitas transiit,
Calumniamque fidis elasis iocet.

* Adde de *hieroglyphica* methodo Pesti Valeriani *Hieroglyphica*, de *symbolica* Pauli Patris *Arcana moralia ex Pythagora symbolis*, de *anigmatica* Thom. Burnetti *Zoeanae. Pöleje*, p. 339. de *mythologica* denique Sallusti. *philosophum de Diis et mundo Cap. IV. p. 147. sequ. edit. Thom. Gale, & Macrobi. in Somn. scip. Lib. I. Cap. II.*

§. VI.

Quandoquidem porro ethica uiam inuit ad summum bonum, & conueniam cum eo ueram differentiæ: (§. II.) nemo amplius disciplinam hanc ita a iure cum **IVRE NATVRAE**, quod *bonum*, quatenus, *Nat. insinuat, bonestum, deorum* est, considerat, coniungit. *

* Et eam tamen confusionem veteres, ueluti Aristoteles in *Ethicæ*, & Cic. in *libris de officiis* vi uitauerunt.

§. VII.

Nec minus facile erit, ab ethica discernere **PO. NEE** non **LITICAM** & **OECONOMICAM**, quæ, quid v. a politica & oeconomica.

§. VIII.

Ex eadem definitione etiam patet, quo ordine quo tradenda sit philosophia moralis. Quæsum enim ea dicitur de re sollicite admodum disputant veteres: * res dena est ipsa tamen docet, totam rem explicari posse quam *thick* commodissime, ea methodo, vt *primam*, qualis sit **NATVRA HOMINIS** summo bono nondum potius, consideremus: *deinde* de **BONO**, ad quod contendit, agamus: ac *denique* **MEDIA**, quibus ad illud consequendum opus sit, differamus paulo accuratius.

K 2

* V2.

* Veteres hic *stiré* inhaerentur methodo analyticae, quam, quum primus descripsit Franc. Piccolominius, a Ia. Zabarella ceu nouator traductus est. Quod occasione dedit libello apologetico, qui *Cosmos pilosus* inscribitur. Vid. *Hobbesi philo. mor. Lib. I. Cap. II. §. VII.* Vinc. Placcius philosophiam moralem *metode multierum* tractandam statuit, quem sequitur celeberrimus Io. Franc. Buddeus in *Philosophia practica*, ubi ethice velut *psychologiam, pathologiam, hygienam, sanitatam & therapeuticeam*; iuri natuae & prudentiae status veluti partem *diacriticam* huius medicinae mentis vindicat. Sed methodus arbitraria est, eoque optima, quae simplicissima, & naturae disciplinae quam maxime videtur consentanea.

§. IX.

Est vitiositas. Denique, quam vitiositas sit philosophia moralis in vita civili & Christiana, * ex hac ipsa definitione facite colligitur.

* Neque enim omnino nihil est, quod dictum a veteribus, in prima Clem. Alexandri, *Siron. Lib. I. p. 28.* *περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς φιλοσοφίας πρὸς ἄλλοις τῶν πρὸ τῆς Χριστοῦ γενέσεως, προεργασίας φιλοσοφίας, ἐν δὲ τῶν αἰώνων, καὶ αὐτῶν τοῦ Χριστοῦ, ἐπισημασμένην* hoc in *Dissertatione de philosophia semichristiana* s. I. & ante nos solum fecit Vinc. Placcius in libello *de praecipuis philosophiae moralis fontibus*, Io. Franc. Budd. in *elem. philo. mor. Cap. VI. §. LVII. sequ.*

CAP. II.

CAP. II.

DE NATURA HOMINIS MORALI.

SECT. I.
DE MENTE.

§. X.

HOMO, qui ad veram felicitatem perducendus Homo est, non modo CORPVS circumferret, in longum, latum & profundum extensum, sed in seclusus est quoque sentit alliquid, quod cogitet, & non modo substantia res extra se possit per organa sensuum percipiat, ita in se & ab aliis distinguat, verum etiam ideas abstractas cogitationi sibi former, suarumque perceptionum sibi consocium sit, eas inter se comparet, quin & vna cognita veritate, alias inde eliciat, ac denique, quod bonum sibi fore iudicant, siue materiale sit, siue immateriale ac incorporeum sit, appetat, quod malum, aueretur.

§. XI.

Quae experientia suis nos convincit, hominem Eius particulari et MENTE & CORPORE, id est, ex res essentialia substantia cogitante, & altera in longum latum profusa, fundum extensa. Quumque se iudicem tanquam amici vtiatur: vtramque esse oportet partem essentialitatem, nec corpus habendum pro mentis ergastulo.*

* Notandum hoc contra barbaros, Pythagoraeos, Socraticos, Stoicos, qui vel corpus cunctum mentis esse formabant, vel eoum saltem nisi omnem impationem corpori, (sicut phil. §. XXXII) mentem solum hominis essentialitatem ingredi existimantes. Quis vero carcerem amat? quis eo tanquam instrumento vtiatur?

§. XII.

Quumque mens cogitet, (§. XI.) cogitare autem Mentis sit res percipere, suarumque perceptionum conscientiam habere.

130 ELEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. II. SECT. I.
tam habere, ea vero adfectio in nullum corpus
quantumvis subtile, cadat: † eam sane IMMIA-
TERIALEM, adeoque SPIRITUM, id est, eius
simplex esse, recte colligimus.

‡ Quam enim corpus sit substantia extensa: omnes
eius adfectiones a partium figura, dispositione, mo-
tu pendunt. At quocumque modo tibi concipias
vel figuram vel dispositionem vel motum partium
corporis, nunquam concipies cogitationem, ergo
corpus non cogitare, merito colligimus. Add Bay-
lii *Dictionnaire historique & critique* sub voce *Esprit*.

§. XIII.

Et im-
mortal-
tas. Quia autem mens est spiritus, spiritus ens sim-
plex, & ea nullis elementis compositum: (§. XII.)
illa quoque dissolvi sua natura * non potest, sed
semper manet substantia cogitans, & suarum per-
ceptionum sibi confecta (§. XI.) & hinc merito IN-
DESTRUCTIBILIS & IMMORTALIS indi-
catur, quantumvis corpus dissolvatur in suas par-
tes.

* Deum autem velle mentem destrui vel in nihilum
reducere, nullo nobis argumento innoscit.

§. XIV.

Dignitas
prae cor-
pore. Si porro mens immortalis est, corpus mortale,
mens (§. XIII.) & virtus tamen ad hominis eandem
corpore, adeoque de vera eius felicitate magis,
quam de huius conditione, cogitandum, nec ta-
men in hoc faciendum esse, facile patet. *

* Quae erant, qui cum Pythagorae, Socrate, Stoi-
cis, corpus minus deprimant. (§. XI. *) nec minus
tamen erant, qui illud cum Aristippo ipsi menti pu-
tari praeterendum. (Hist. philol. §. LVI.) Laert. II,
90.

§. XV.

DE MENTE.

131

§. XV.

Mens autem & res varias cognoscit, & cognitans facultatem
appetit vel aueritur. Eam ergo facultatem, qua fen-
tes immateriales & abstractas percipit, diiudicative, res, ut in-
& de iis ratiocinatur, vocamus INTELECTUM: telestus
qua vero ideas rerum materialium olim perceptas & imagi-
netur, reuocat, componit, dicitur, IMAGI-
NATIONEM.

§. XVI.

Eodem modo facultas mentis, quae bonum ma- Item ver-
teriae expers appetit, malum aueritur, VOLUNTAS & TIVUS
TAS; quae in res materiales, quas bonas indicat, appetit
fertur, vel ab iis refugit, APPETITUS SENSITI-
TIVUS dicitur.

§. XVII.

Quam intellectus percipiat, iudicat, ratiocinetur, Intelle-
& quidem de rebus immaterialibus & abstractis, immo-
-tus & i- gnatio de materialibus, hoc autem sensus diuersi
mode adficere possunt: consequens est, ut intell-
-tionis
-tias apud omnes idem, imaginatio hominum diuer-
-diuersa
-diuersa saepe diuersissima sit, *

* Hinc omnes homines, modo sana ratione utantur,
conspiciunt, figuram includi non posse duabus lineis,
virtutem esse honestam, corpus constare partibus:
at non omnes iudicant, hanc musicam esse suauem,
faciem illam esse Expressam, cibum illum esse sa-
ponis eximium.

§. XVIII.

Quoties mens ratiocinatur de actionibus propriis, Quid
& virtum legi conueniant nec ne, disquirat, * haec confecta
Intellectus operatio appellatur CONSCIENTIA, enisē

* Est ergo conscientia vere syllogismus, cuius in ma-
-iore propositione *lex*, in *minore falsitas*, in conclusi-
-one *sententia* occurrit. Hinc quo respectu *norma*
-actionum, *consuetudo*, *testis*, *iudex* vocari solet, fa-
-cile patet. Nec magis dubitari poterit, quin erro-
-rem ridiculum committant, qui cum Tolando &
-alio

k 4

§. XIX.

Quum ergo vel de *factis praeteritis* vel de *futuris* ratiocinemur: illo casu conscientia CONSENSIVENS; hoc ANTECEDENS vocatur. Haec conscientia propriam illam sapientium cum suis communis est.

§. XX.

Si quis deinde ita ratiocinatur, ut rem ad liquidum perducat, conscientia CERTA; si ex hypothesi aliquid insit, PROBABILIS; si denique vel in maiore, vel minore propositione, aliquid dubii superest, DUBIA vel SCRUPVLOSA audit, contra quam nihil esse *faciendum*, recte omnino morient sapientes.*

* Dissertit hic vir acutissimus, Gottl. Geth. Titius *Opera XIX. ad Puffendorfii Lib. I. Cap. I. §. VI. de Offic. hom. ex civ. p. 59.* Sed eius argumentum inde facile dissolvitur, quod si cui, dum aliquid agitur, pericula esset, sine illa a Deo permittitur, sine prohibito sit, sperte Deo insulatur, eiusque legem pro nihilo reputat.

§. XXI.

Sic &, prout quis vel recte, vel perperam de avel recta, sibi non suis ratiocinatur, est enim conscientia vel error. RECTA dicitur, vel ERRONEA, quemadmodum: vel dum & illa, quantum conclusio vel assolutoria, bona vel condempnatoria ex rationatione emergit. (§. mala XVIIII. *) modo BONA, modo MALA vocari solet.*

* Causa ergo confundat conscientiam RECTAM & BONAM. Potest enim aliquis recte ratiocinari, qui tamen sine conscientia non gaudet, veluti Dauides, Indus, Cainus. Nec etiam pro eodem habenda conscientia BONA & TRANQUILLA, item MALA

& MORVS CONSCIENTIAE, quia & per errorem conscientiam, licet illa in se non mala sit, tranquillius illa turbati potest.

§. XXII.

Quod ad IMAGINATIONEM attinet, quum Memoria illa rerum materialium retinet, reuocat, distinxit, remiscernat, componat: (§. XV.) facultas quae illas meminit, retinet, nobis est MEMORIA; quae easdem reingruat, REMINISCENTIA; quae discernit, IVISIONEM, IUDICIUM; quae denique componit, INGENIVM, dicitur.

* Quum vero *reminiscentia* aequae ac reliquae facultates, ex perceptionibus cerebro impressis oriatur, cui paulo post (§. XXIV. *sequ.*) demonstrabimus: una reuocata illa, & altera, cum hac coniuncta, solet recurrere, quae est illa ADOGGATIO IDEARVM, ex qua varia phenomena, quae in imaginatione humana obiciuntur, explicari possunt.

§. XXIII.

Et quamvis non temere reperitur quisquam, vnde dicitur quia aliquam harum virtutum particulam a Deo aera homini optimo maximo accepit: tamen quia diuerso gradum diu permixtae sunt, & in aliis iudicium, in aliis ingenium praedominatur: hinc diuersis quoque esse hominum INDOLES, nemo non animaduerit.

§. XXIV.

Ceterum ex eo, quod imaginatio circa res *matere* vnde *co- riales*, intellectus circa *imateriales* versatur, facillimo ostenditur, quod imaginatio *immediate*, intellectus *mediate* mouetur. Quae abstractio, ex SENSU oritur, & entium verum esse, quod veteres aiunt: *nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu.**

* Quae ergo de *idris* inuasi disputant Platonici, Cartesiani, & alii philosophi, experientiae repugnant, easque, si quid video, accurate prodigant Io. Loecius de *Intel. Hum. Lib. I. Cap. II. & duabus sequentibus.*

§. XXV.

Quid sensus est corpus & affectionum, quae extra organum sensorium sunt, perceptio, in organo sensorio orta, & per nervos ad cerebrum, inde ad mentem derivata.

§. XXVI.

Quomodo sensus illa fiat ope organorum sensoriorum, & eorum quinque reperimus in corpore nostro: totidem quoque erunt sensationes rerum exteriarum. GVSIVS. OLFACTVS. AVDIIVS. VISVS. TACTVS. Quae tamen non fallant, si requirita ad sentiendum omnia adfint: mens tamen parum attenta, & illis requisitis destituta, facile fallitur.

§. XXVII.

Morbi imaginatio. Ethinc imaginatio facile incidit in morbos varios, veluti FATVITATEM, STVLTITIAM, INSANIAM, FVROREM, ENTHVSIASMVIVM: quemadmodum & sensibus somno sopitis, imaginationi varia SOMNIA illudant.

§. XXVIII.

Voluntas definitio. Haec de intellectu & imaginatione. VOLVNTAS est, qua bonum materiae expers appetimus, malum auerfamur (§. XVI.) Quales facultatis quam nobis comflicimus: contra sentium communem philosophantur, qui eam exilare praeracae negant.

* Fecit id Bened. Spinoza Epist. 11. ad Oldenburg. p. 399. cuius *opinione* *quidem* ex eius systemate facile praescriptur.

§. XXIX.

Eiusdem libertas. Ex quo simul inferimus, voluntatem in se esse liberam, autem, ut si in re quadam particulari cognoſcitur boni & mali quidam mixtum esse, se vel ad appetendam illam vel auerſendam possit determinare. * At in vniuersum voluntas necessario appetit bonum, malumque auerſatur. Plerumque illa etiam

etiam feruit imaginationi, nec non prauis inclinationibus & adfectibus, nisi virtute vindice, ex illa feruente eluctetur.

* Non ergo hic nobis quaestio est de libertate arbitrii, vel viuis naturae humanae in rebus spiritualibus, quippe quae ad cathedram theologiam pertinet.

§. XXX.

Actus voluntatis sunt varii. Aliquando enim Et actus illi in voluntate subsistunt, veluti VOLVITIO, vari. INTENTIO, ELECTIO, CONSENSVS. VVSVS, FRVITIO, qui vocantur actus ELICITI. Aliquando extra voluntatem tranſeunt in alias animi vel corporis facultates, & tunc IMPERATI appellantur. *

* Non alias autem facultates voluntatis imperio subiecit Deus, quam quibus dirigendis est idonea. Hinc voluntas potest imperare intellectui, ut rem accuratius contempletur, non autem, ut circulum sibi concipiat quadratum. Ita & voluntas potest imperare iachio, ut se extendat, non autem sanguini, ne circulum suum absoluat, nec stomacho, ut concoquat cibum. Ex quo sane DEIVS prouidentia imperium elucet.

§. XXXI.

Quemadmodum vero voluntas in bonis & malis, Nec non quae omnis materiae experita sunt, versatur: ita differens ADPETITVS adpetit vel auerſatur res materiales, ita ab appetit illae se imaginationi vel tanquam bonae vel tanquam malae repraesentant.

§. XXXII.

Prout ergo vel voluntas vel appetitus a rebus extrinsecis dierimode adfectitur, diuersi quoque inde sectus nascuntur ADFFECTVS, per quos intelligimus commotiones voluntatis vel adpetitus, ex repraesentatione boni vel mali ortas, & cum motu fan- gulinis

156 ELEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. II. SECT. I.
pulis & floribus nervosi extraordinario con-
citant. *

* Quod enim sanguis extra ordinem mouetur, ex
coloris repetita mutatione; quod humor nervosus;
ex colibus, motu, robore membrorum, cum ad-
fectu quolibet concitatus, adparet.

§. XXXIII.

Eorum gradus. Omnis itaque affectus sunt commotiones: (§.
XXXII) sequitur, ut suos habeat gradus, quos non
male *propensionem, concensum & impetum* vocaveris.
In priore mens tere *passive*; in posterioribus *active* se
habet, adeoque his *facillius*, quam illis, resistitur.

§. XXXIV.

Quomodo mens in mo-
ueatur? Et quia affectus ex representatione boni & ma-
li oriuntur, (XXXII) voluntas autem naturaliter
bonum appetit, malumque aueratur: (§. XXX.)
dubitari sane non potest, quin in adfectu mens semper
a *malis ad bonum* moueatur, itaque sine ve-
rum, sine apparens. In recte Bodd. in *Elem. Phil.*
Pract. II. 2. §. XXXV. seqq.

§. XXXV.

Eorum essentia & effectus. CAVSSA haec adfectuum est representatio
boni vel mali: EFFECTVS autem commotio san-
guinis & ipsius animalium extraordinaria. (§.
XXXII.) In quo statim consistitur homo, nec in-
tellectus satis vitur, nec imaginatione, * & ipsum
corpus colore, gestu, ** membrorum positu, ad-
fectum producit.

* Vnde non male veterum non nemo fuisse irato, ne
quid ageret, priscaevum alphabetum Graecum reci-
tant: Mora scilicet interponenda, nec temere quid-
quam agendum est, feruente adhuc adfectu.

** Quos gestus le Brem, Gallus iconibus chalcographi-
cis eleganter expressit.

§. XXXVI.

DE MENTE.

157

§. XXXVL.

Nec tamen ideo pro malis habendi sunt adfectus, An ad-
fectus nec funditus extirpandi, quod Stoicis placuisse, nos-
tratis in se videmus. (Hist. phil. §. LXXXIII.) Quam enim nihil mali
peccati habeat appetere bonum, & aueratur malum;
sane nec adfectus, qui ex representatione boni vel
mali oriuntur, (§. XXXII.) in se male esse possunt.

§. XXXVII.

Ex eodem facile patet, quinam adfectus sint pri-
marum. *Appetitus enim boni dicitur AMOR, auer-*
clisus mali ODIVM.

§. XXXVIII.

Aut vero bonum illud vel malum *praesentium* Secunda.
est, aut *praesens*, aut *futurum*. Appetitus *boni praes-*
entis vocatur DESIDERIVM, *praesentis*, LAE-
TITIA, *futuri*, SPES. Aueritus *mali praesentis*,
POENITENTIA; *praesentis*, TRISTITIA; *fu-*
turi, METVS dicitur.

§. XXXIX.

Quomodo quibusvis appetit, de *mediis* illud con-Tertia.
sequendi, renitendique; qui malum aueratur, de
mediis illud a se amolendi laborat: consequens est,
vt si *media bonum consequenda retroceduntur facillius* cui
videntur, FIDVSGIA; si *difficilia*, DIFFIDEN-
TIA; tenique, si *media auerenda in malum se*
tanquam *facilia* representent, AVDACIA; sin
tanquam *difficilia* vel *impossibilia* plane, DESPE-
RATIO inde nascitur.

§. XL.

BONVM omne verum, quantum simul *inueni* Quarta.
bonum, simul *bonum* & ad *decorum*, simul *utile* sit;
plerumque tamen vnus respectus praee altero magis
adfectu animam. Quod si ergo imminet bonum ap-
parenter *inueniendum*, VOLVPTAS est oritur: si bo-
num apparenter *bonum* vel *decorum*, AMBITIO;
si denique, quod *utile* videtur, AVARITIA. Rur-
sus, quoties malum *bono* respugnare videtur, IRA;
si

178 ELEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. II. SECT. II.
si decora, PVDOR; si incandens TAEDIVM, si
denique *veritati* INVIDIA emergit.

‡ Ea si in Venetem tendit, LASCIVIA; sin in va-
titarum rerum parum vitium cognitionem, CYRIO-
SITAS; si denique in golam, LVXVRIA dicit
solet.

Quinta. §. XLI.
Sunt & adfectus, qui e *bono maloque alteri con-*
tingente existunt. Ex bono enim amici praesente
vel praeterito CONGRATVLATIO; ex futuro
FAVOR; ex malo amici praesente praeterito vel
futuro COMMISERATIO; ex bono porro, quod
inimico obuenit, iterum INVIDIA; ex malo ei
imminente IRRISIO vel *invidiosissima* nascitur.

Sexta. §. XLII.
Nec raro plures adfectus inter se colliduntur aut
iungunt phalanges. Sic si *amor & metus* concu-
runt, ZELOTYPYA; sin *invidia & ambitio*, AE-
MVLATIO inde oriuntur.

Quando §. XLIII.
Qui adfectus omnes, saepius repetiti, facile in
affectus animo radices tan altas agunt, vt in habitum de-
generent, quo causa adfectus, qui olim veluti
absent? per vicies recurrerant, in MORES degenerare for-
lent.

SECT. II.
DE CORPORE.

§. XLIV.
MENS & CORPUS
MENS non modo pure operatur, sed & COR-
PORIS PORE, tanquam organo & instrumeto, v-
nitur, (§. XI.) & vicissim a corpore varie adicitur
id quod in imaginatione & aspectu sensitivo docet
experientia. Modum, quomodo mens, id est, sub-
stantia immaterialis, in corpus agat, & rursus a
corpore

DE CORPORE. 179

corpore agi possit in mentem, ignoramus, † quan-
uis de effectu constet quam certissime.

‡ Hoc fateri non pudet. Noui, quae sit Aristotelico-
rum sententia de *systemate influxus physici*; non igno-
ro Malebranchii aliorumque de *systemate causarum oc-*
casionalium denique & *systema harmoniae praedeterminatae*,
quod adhaec tantum strepitum dedit, expendi. Sed hy-
potheses video, quibus admittis, demonstrari pos-
sunt phenomena, in vero illae hypotheses verae
sunt, semper manebit incertum. Philosophandum
hic est, sed paucis. Nam omnino non placet.

§. XLV.
Quamuis autem corpus varis constet partibus, Corporis
solidi aequae ac *fluidi*; haec tamen praecipue huc perti-
nent: quia & ad vitam hominis plurimum con-
ferunt, & mentem adficiunt maxime, & solidarum
veluti seminarium sunt perpetuum.

§. XLVI.
Nimirum sanguis, generatus ex cibo & potu, Circu-
quem quotidie adsumimus, perpetuum obferuat cir-
ciculum, per venam cauiam in dextram cordis ven-
triculum, ex coque per arteriam pulmonarem in
pulmones, ex his per venam pulmonarem in sin-
istram ventriculorum cordis, & ex hoc denique per
aortam in reliquis corporis partes progrediens, sem-
perque priorem circulum repetens. * Quod quan-
dum fit, *vita hominis vegetatissima* salua est.

* Inuentae obferuatque huius circulations laudem
valgo tribuunt Gual. Harmerus. Sed constat tamen,
ante eum & Paulum Sarpium & Andr. Caesalpi-
num hunc sanguinis circulum non ignorasse. Vid.
Baehi *Diab. Hist. exat. vnae Casalytinae*. Quin & Hip-
pocritam hic aliqui vident, probant ex eius *Lih. II.*
de Diata 3. XLV. Libro de flatibus §. XXI. Libro de
Alim. 3. IV. Libro de Lacis in hom. 3. VI.

§. XLVII.
Eiusdem sanguinis, tranfitu per vasculosum pul-
mo-neruosum.

160 ELEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. II. SECT. II.
 motum subtiliorem probe communiti & subacti,
 pars fere tertia ex fustro cordis ventriculo per ca-
 rotides & vertebrales arterias ad cerebrum detur,
 ubi liquidum subtilissimum feceritur, quod in me-
 dulla oblongata collectum, nervos subit, * & ad
 organa sensoria reliquaque partes delatum, sensum
 & motum efficit. Qui florere nervosus, quam diu
 in nervis rite procedit, *vitam sensitiivam* conser-
 vat.

* Eos, qui nervis liquidum ineffe negant, erudite re-
 felicit collega olim consumissimus Io. Fr. Hoffm.
in Medic. Ration. Tom. 1. p. 467.

§. XLVIII.

Quemadmodum ergo ad efficiendum motum mens
 vitur muscularis, id est fasciculis ex fibris cylindri-
 cis mollioribus collectis; ita eadem & organa sen-
 soria ad sensiones adhibet. Vtrobique autem ner-
 vorum amplissimus vitus est, qui & musculos ex-
 tendunt vel comprimunt, & ipsarum perceptionum
 genuina sedes sunt. *

* Ita *visus* obiectis se representant in membrana ner-
 vi optici expandi, quae alias tunica retina vocatur.
Sonus incidit in membranam internam auri ac-
 tifici, quae internas auri partes inuellit. Ita &
olfactus fit mediante membrana nervica, quae inter-
 nas narium partes obducit: *sapor* in extremitatibus
 nervicis & pyramidalibus linguae; *tactus* denique in
 nervicis fibrillis & papillis eius peragitur. Per om-
 nes hoc nervus percipit ad cerebrum, & per hoc
 ad mentem propagatur.

§. XLIX.

Sanguinis Sanguinis porro massa ex variis eadem constat
 partibus dis- particulis dissimularibus, *phlegmate* pura, *oleo*, *sale*
 similiter, & *terra fixa*, quae operatione chymica facile eieci-
 untur. * at has tamen partes non apud omnes ead-
 em proportione mixtas esse, facile eadem opera-
 tione deprehenditur.

*San-

* Sanguinem enim exsiccatum & chymico igne tra-
 ctatum primum *phlegma*, deinde *oleum subtilis*, postea
crassius, tandem petens & empyreumaticum cum
sale volatili, ac postremo *terram fixam elargit*,
 reliis locupletissimus est laudatus Hoffm. *Tom. 1.*
Med. rat. p. 93.

§. L.

Deinde nec pulsum omnibus hominibus eundem, Pulsus
 nec eiusdem capacitatis vasa esse, ipsa experientia & vaso-
 rum di-

§. LI.

Quam ergo sanguinis circulus sit vitae vegetati- Vnde
 uae fundamentum, (§. XLVI.) & sanguis tamen tempera-
 ex variis constat partibus dissimularibus, in diuersis menia
 hominibus diuertimode mixtus, (§. XLIX.) diuersi
 denique sunt diuersarum hominum pulsus; & vasa
 diuersissima: (§. L.) consequens est, vt diuersa quo-
 que sit habitudo partium solidarum & fluidarum ad
 circulationem sanguinis perficiendam, adeoque di-
 uersa dentur hominum TEMPERAMENTA.

§. LII.

Nimirum, ubi *fibras* sunt tenuiores, & admo- Tempo-
 dum tenae angustiora *vasa*, pulsus celerior & vehemen-
 tior, & copiosior *materia oleaginosa* vel *sulphu- tum cho-*
rea sanguinem immoretur: temperamentum voca-
 tur CHOLERICVM.

LIII.

Quoties *fibras* sunt duriores, *vasa* capacia, pul- Melan-
 sus magnus quidem sed tardior, *sanguis* denique, choli-
materia rareret copiosiore praeditus: toties nascit-
 tur temperamentum MELANCHOLICVM.

LIV.

Quando *fibras* nec laxae nimis sunt, nec iusto Singul-
 frictiores, *vasa* mediocria, pulsus non vehemens, neum,
 at iusticiens tamen, *salinae* denique *particulae* quam
 copiosissimae *sanguini* insistant: temperamentum
 hoc vocabitur SANGVINEVM.

L

§. LV.

§. LV.

Phlegma- Denique, si cui sunt *fibrae* spongiosae & laxae, tificum. *vasa* tenuiora, *pulsus* parum vehementes, *sanguis* denique multo *phlogosate* inundatus: ei temperamentum PHEGMATICVM tribuimus. *

* Satis antiqua est doctrina de temperamenti hominum, ceq̄ celeb. Io. Franc. Buddeus singulari *Dissertatione de hist. Declinat. de Temperam. homin.* Hal. 1701. 40. demonstrauit. Sed nemo tamen veterum eam explicauit accurate, & recentiores, dum particulis sanguinis suis insisterent, nec fibrarum, vasorum, pulsuum vllam ferè rationem habendam putant, praecipua eius capita negligunt.

§. LVI.

Car mo- Quam autem tam arctum sit mentis corporisque commercium, vt altera pars alteram diuersimode tempera- adficiat, (§. XLIV.) mens autem operationes ple- tarum rasque mediante fluore neruoso peragat, (§. XLVIII) corporis hic denique & subtiliore parte sanguinis in cerebro feceratur: (§. XLVII) facile patet ratio, cur mo- res animi temperaturam corporis sequantur. *

* Exstat ea de re Claudii Galeni *liber singularis, Vbi de vixit hie vris vno aduaxit vixit vixit, quod mens animi temperamento corporis obsequantur*: tom. V. p. 444. edit. Parisi: sed imperfecta tamen adhuc est illa Galeni obiectatio.

§. LVII.

Præci- Et quidem, quum motus sanguinis in CHOLE- plicis in- RICIS sit expeditissimus: mens quoque se effert, & clinatio- neq̄ plena sibi ipsi placet, tanquam domicilio exre- net, cum quo instructa. Mens SANGVINEI ob placidum fanguinis motum semper *hilaris* est: Mens ME- tempera- LANCHOLICI, veluti riuus in habitans domi- memis- ciliam, tuta omnia *rimet*. Denique PHEGMA- contin- TICI animus, veluti angusto inclusus tuguriolo, ad omnia *tardus* ac *languidus* est. *

* Tan,

* Tantum ergo abest, vt mens ipsa sibi corpus formet, vt corpus eam ad varios mores *determinet*. Id quod contra Sennerium alioque notandum.

§. LVIII.

Itaque CHOLERICORVM character est *spes, au-* Character *bitro, grauitas* in moribus, *proclitatus ad iram, dit-* choleri- *gentia* in quolibet vitæ genere, ac denique *iudiciorum*, *etiam acere* ac *rectum*. *

* Quia enim *spe* plena est mens: (§. LVII.) hinc facile maiora adpetit, & hinc *ambitio* oritur. Et quia *ambitio* honore sibi fluidissimum: hinc facile *irascitur*. Quum porro ex sanguine subtiliore subtiliores quoque spiritus fecerantur: fieri non potest, quin *iudicio* pollet. Qui autem *honoris* & *prærogatiuum* adlectat, simulque pollet *iudicio*, procul dubio & *modis* utitur, quibus ad hunc finem opus est, & hinc *diligentia* & *grauitas* morum.

§. LIX.

Quumque mens SANGVINEORVM sit *hila-* Singul- *ritas*: (§. LVII.) hinc eorum character est *secunditas, neorum* *voluptas, petulantia, prodigalitas, praecipitatio,* *spes, metus, proclitatus ad iram, ingenium* denique *fertile* potius, quam *bonum*. *

* *Hilaris* delectatur rebus incundis inde *voluptas*. Huic repugnant *grauitas* motum, *parfimonis*, labor & hinc *petulantia*, *prodigalitas* proclitatus ad *iram*. Vbi plus sanguinis, sibi spiritus copiosi & agiles: hinc *ingenium*. Quod quando cum iudicio non coniunctum est, *secunditatem* & *praecipitatum* inde nasci oportet.

§. LX.

Quum porro MELANCHOLICORVM ani- Melan- *mus*, omnia *timeat*: (§. LVII.) consequens est, vt cholericorum character sit *tristitia, auaritia, mores* *refrigerum*.

l. 2

l. 2

164 REEM. PHILDS. MOR. P. II. CAP. II. SECT. II.
& *indolere, inacidis, laboriositas, memoria* denique *tenacillima* *.

* Qui enim *timet, tristis* est. Qui *timet*, semper quodque sibi aliquid *decille* iudicat, hinc *avaritia*. *Avarus* sibi omnia adperit, adeoque alterius rebus marcescit opus; hinc *invidia*. Idem facile lenis; sine labore rem laut parari, hinc *laboriositas*. Homo *avarus & laboriosus* parum curat, in aliis placet, & *invidus* neminem vere amat: inde *injustitia & negligentia* *deceit*.

§. LXI.

Phlegma. Denique, quam PHLEGMATICORVM anictorum. *imtus* fit *ardus & languidus*: (§. LVII.) facile patet, eos *pigrissime* deducos, *insensibiles*, & nec *viracitatem*, nec *subitum* eminentiam, nec *adfectuum* vehementiorum capaces, nec *vila intellectus* ac *imaginatiois* facultate prae aliis praeditos esse.

§. LXII.

Mixtura. Sed quom porro sanguis ex partibus dissimilari-temperamento- rum. bus coalescit (§. XLIX.) merito potest hominum reperiri, qui vno, coque solo, temperamento fit praeditus, quamvis ex pluribus, quae recentissimus, vnum plerumque praedominetur. *

* Quia tamen quae praedominantur, reliqua impotentiora ferè soporunt, phlegmaticum quoque reliqua temperata magis impedit, quam vt ad insensibilem propensionem determinet: hinc tantum diuina praedominantiam temperatorum ratio habetur, nec temere de aliorum, quam trium praerum, mixtura queri solet.

§. LXIII.

Eius ex- Hinc CHOLERICO SANGVINEI homines-emplia. magnam virtutis speciem prae se ferunt, paullo minores SANGVINEO CHOLERICI: CHOLERICO MELANCHOLICI, & MELANCHOLICO CHOLERICI crudelēs, & perfidi, sed magis

DE CORPORE.

165

lis tamen hi, quam illi. Denique MELANCHOLICO SANGVINEI & SANGVINEO MELANCHOLICI ad incondita querunt, & ridicula raurt, in omni vitae genere incondantes ac vari.

§. LXIV.

Quandoquidem autem in temperaments, praeter *Vnde* *vata & pollum*, etiam sanguinis constitutio & fibrae motuum qualitas in censum veniunt; (§. LIJ. *seqq.*) per se actatum patet, temperamenta paulatim mutari. * Atque inde est, quod in PVERITIA *phlegmaticus*; in IVVENTUTE *sanguineus*; in AETATE VIRILI *cholericus*; ac denique in SENECTUTE *melancholicus* se prae reliquis extert.

* Eatenus nimirum, vt quod antea infirmus erat, iam potentius adpareat, & quod antea fe exerebat quam maxime, id iam minus peluicat.

§. LXV.

Hinc PVERI *faciles, insensibiles, obsequium* *minime amant*, & *ferocis & calcibus* indigent. IV- *scribitur* *VENES* *insoluptate* *otiose* dediti, *praeceps* *arri*, *patunt*, *talantes*, in amicitiis contrahendis & toto vitae genere *praecipites*; qui VIRILEM AETATEM atigerunt, *honorum cupidus, ambiosus, trames, diligens* adparent. SENECTUTEM, *metriculosum, anarum, insidiam, noxiosum*, ac reerum, quae antea contigerunt; admodum *memorem*, atque valde *obsequiosum* esse, ipsa experientia docet.

* Commendandus hic merito Horatius Flaccus, qui in *Arta poet.* v. 148. *seqq.* characteres *puerorum* v. 161. *seqq.* mores *iuuenum*; v. 166. *seqq.* studia *virorum*; v. 169. *seqq.* *senum* adfectus & propensiones egregie describit.

§. LXVI.

Quomque ad mores permultum conferat sanguinis temperies, (§. LI.) sanguinem autem praecipue num alteret integra.

L 3

rum de alteret aëris & coeli constitutio: non mirum profecto est, nationum integrarum diuersa esse temperamenta, quae, vbi educatio ac consuetudo accedit, facile in mores transeat.*

* Hinc mores Hispanorum, Gallorum, Germanorum, Italorum, Anglorum, Sotorum, Siberorum diuersissimi. Hinc toto vitæ genere differunt Siamensis, Sibirici, & Americani. Commendandus Barclaus, qui in *Icone animarum*, hic quaedam praeclearè obseruauit.

§. LXVII.

Concludi- Reliquae res extra hominem positae quomodo a-
fiofectio- liquid ad mores conferant, alio loco commodius
olendemus.
dae.

S E C T. III.

DE VARIIS HOMINVM MORIBVS ET
VITIIS.

§. LXVIII.

Connec- O Vannus mens humana non modo *intellectus*,
tio. sed & *voluntate* instructa sit. (§. XV. XVI)
voluntas autem semper adpetat bonum, malumque
auerteret. (§. XXIX.) tamen, quum bona sint
plura, hominesque aliquando mala etiam pro bonis,
velut nubeni pro lunae amplectantur: MORES
quoque diuersos inde nasci oportet.

§. LXIX.

Mores quid? MORES enim nobis sunt adfectus (§. XLIII.)
& propensionis, ex temperamento ortae, (§. LVII.
seqq.) diuturnaeque consuetudine, seu actibus saepe
iteratis, confirmatae.*

* Quod vbi factum, mores veluti alteram naturam
constituunt, vt rectè dixerit Moratius *Lib. I. Epist.
X. v. 24.*

NA.

NATURAM vagellat furca, tamen usque recurrit.

§. LXX.

Sunt ergo mores duorum generum. Si enim vo- Quota-
luntas in veram bonum fertur, mores erunt BONI: plures?
sui in adparem, MALL. Priores VIRTVTEM;
posteriores VITIA adpellamus.

* Itaque mores bonos hic non accipimus in sensu vul-
gari, pro moribus ad regalias decori compositis, sed
in sensu philosophico, pro inclinationibus voluntatis
per veram, virtutem emendatae.

§. LXXI.

Enimvero quum voluntas ordinarie feruatur ima- An virtus
ginationi & prauis inclinationibus & adfectibus, homini
(§. XXIX.) & ex voluntatis inclinationibus mores natura-
lascantur: (§. LXIX.) facile patet, VIRTVTEM sit?
hominis natura non inesse. Itaque dum hic in natu-
ra hominis morali describenda veriamur, de VI-
TIIIS tantum erit agendum.

§. LXXII.

Quandoquidem ergo VIIIA sunt inclinationes Vitiorum
voluntatis, quae in bonum adparens feruntur, (§. quid?
LXX.) & diuturna consuetudine firmantur: (§.
LXXIX.) hinc ea non possunt non multipliciter esse.
At constat tamen hodie inter omnes tria potissimum
esse vitia capitalia.

§. LXXIII.

Bonum enim adparens, in quod mens nondum Cartria
emendata ruit, nobis illudit vel sub specie HONE- vitia ca-
STATIS, vel sub specie IVGVNDI, vel sub specie Pitalia?
cie VITIIATIS.*

* De vero bono morali rectè stantebant Stoici, illud
simul *honestum, utile, iucundum* esse. Vid. Cic. *de
Offic. Lib. II. Cap. III.* At vbi hi respectus disun-
guntur, & *utile* vel *iucundum*, sine *honesto*, concipi-
untur, vel *honestum* a vera *iucunditate* & *utilitate*
separantur: bonum tantum erit adparens.

L 4. §. LXXIV.

§. LXXIV.

Quando mens in bona adparentia ferret, quae specie honesti fallunt, nascitur AMBITIO; quoties in ea, quae specie boni incandit induunt, VOLUPTAS; denique ubi mens meris utilitatis captatur, AVARITIA emergit. Quae ipsa sunt tria vitia capitalia, * ac veluti triceps ille Cerberus, qui homines ad occum rapit.

* Ea agnovit etiam Ioannes Apostolus in 1. Epist. cap. 10. 16.

§. LXXV.

AMBITIO est vitium, quod ad honorem & praerogativam omnia refert. Quumque alii praerogativam sibi vindicent ob res *visibiles & indifferentes*; alii ob actiones *carpeas*; alii ob singularis corporis vel animi *dotes*, hinc sita ambitio STULTA: ista BRUTA & THIRASONICA; haec SPECIOSA vocari potest. Haec porro, si in persuasione prudentiae confilit, AVLICA; si in persuasione doloerinae ac credulitinis, ERVIDITA; si in persuasione fortunulitatis, MILLTARIS; si denique in persuasione virtutis ac sanctimoniae, PHARISAICA a quibusdam non inepte appellatur. *

* Sicut qui sibi placent ob *paucitadinem*; (nam *salus tui patris, sepulchrum patris, iocunditas iocundum*) sunt, quos *epi*; sunt denique, quos *potentia* inflat. Sed quum haec res in se *indifferentes* sint, nec hominem meliorem reddant: omnia haec vitia ad ambitionem *stultam* recte referuntur.

§. LXXVI.

Quum ergo ambitio omnia referat ad honorem & praerogativam (§. LXXV.) consequens est, 1) ut ambitiosi vel parent, vel saltem superiorem non facile ferant. 2) Ut opes adpetant, tanquam instrumentum potentiae. 3) Ut a voluptatibus & peccatis sita alieni, quoad propensionis suae oblectantur.

§. LXXVII.

Ambitiosorum characteres?

§. LXXVIII.

Ex eodem principio sequitur, 2) ut, quod ad Circa RELIGIONEM attinet, ambitiosus singularium secta erga opinionem ac doctrinam ferit amantissimus, & hinc Deum, vel in atheismum vel in haeresim, vel in hypocrisis crassissimam incidat. *

* In atheismum ambitiosus natura proclivior est; haeresim adhaeret, si plaudum sectatorum praedictis; periculis putatis, quoties illi sua interesse existimat, praese ferre non dubitat. Memorabile P. Cornelii Scipionis exemplum est apud Liu. Lib. XXV. Cap. XIX.

§. LXXVIII.

Porro inde consequitur, 3) ut ambitiosi ALIOS Erga aut non ament, nisi quatenus illos sibi viiles futuros suos existimant, adeoque 6) amicitias attemperant suis commodis. 7) Ut superiores, si eos sibi favore credent, colant, insidiantibus insidiantur, pares porro sibi conentur subicere, inferiores denique vel auctoritate & metu, vel vi ac crudelitate in officio continere student.

§. LXXIX.

Praeterea quum ad praerogativam omnia referant: Erga se (§. LXXV) facile patet, 8) eos esse laboriosos, ac ipsos, diligentes, ac 9) his potissimum studis dedios, quae ad finem eorum praecipue pertinent. Quae 10) eo relictis excolunt, quo acriore pierumque pollicent iudicio.

§. LXXX.

Denique ex eodem axioma sua sponte fluit, 11) Circa deambitiosos in tota vita decori esse studiosissimos, & eorum, 12) gravitatem sermone, gestu, incessu, velitu testari, atque 13) verborum rament, quam pecuniam, esse parciores (§. LXXVI. 2.)

§. LXXXI.

VOLUPTAS est vitium, quod in immoderata Quid vorum incudandam cupiditate consistit (§. LXXIV) lapsas, & Quumque alii incudissimum exitum, quod *gen-quo-iam* pie?

L 5

Leu irritat; alii quod *lasciviam* quam maxime provocat; alii, quod *animus* oblectat in speciem: hinc *voluptas* vel *BACCIFICA*, vel *VENEREA* vel *AMICA* * esse dicitur.

* Huius species est *CYRIOSITAS*, quae est voluptas, quae in rerum quamplurimum iucundarum magis, quam vitium, scientia ponitur. Characterem huius vini elegantiter expressit *Plurarch. in libro napi πάλαιων παύσιων* seu de *curiositate Tom. II. p. 5.*

§. LXXXII.

Voluptuosorum characteres genera. Ex ea definitione patet, 1) voluptuosos maxime pacisci omnibus, quae vel sensus vel imaginationem oblectant. 2) eosdem ab omni labore, dolore, periculo, & si quid aliud parum iucundum videret. 3) Pecuniam is non ob aliam causam cordi esse, quam quatenus est instrumentum voluptatis, adeoque 4) eos ad prodigalitatem potius, quam *αλιεργίαν*, proclives, 5) honorumque nec cupidos, nec admodum spaces esse. *

* Hinc voluptuosissimos principes magistrata se obdicasse legimus, vi voluptatibus eo indulgerent liberius, *Gottfr. Olearii Diss. de Principi magistratū se obdicante §. 171.*

§. LXXXIII.

Circumfusa erga Deum. Nec minus inde colligas, 5) eos in RELIGIONE esse tepidos, & 6) ad *septicimam* procliviores, nec 7) cultum divinum magno opere curare, nisi quatenus sensus & imaginationem oblectat. *

* Non ergo difficile intelligitur, cur orientales gentes, tanquam voluptuosissimae, sacra tanto caerimoniarum apparatus faciant, & cur simplicior multo facit populorum septentrionalium cultus, quam adhuc pago essent dedit.

§. LXXXIV.

§. LXXXIV.

Porro inde inferas, 8) eos in amandis ALIIS Erga faciles, at incostantes esse, adeoque 9) amicitias & temere inire, & facile abrumperet, 10) erga superiores eos adulatorio, erga pares facili at incostanti, erga inferiores indulgente nimis ingenio esse.

§. LXXXV.

Nec magis dubium, 11) quin ab omni labore, Erga qui sensibus parum iucundum videret, abhorreat ipsos, quam maxime, & 12) hinc is studii se totos mancipiet, quae vel sensus, vel imaginationem adficiant, in quibus etiam eo magis plerumque proficiunt, quo secundiore poltere solent ingenio.

§. LXXXVI.

Denique inde fluit, 13) voluptuosos in omni Civitate genere variis, ac 14) gravitatis parum acorum nantes, 15) vestiti, incedit, ac gestibus aut molle quid aut dissolutum prodere, praecipue autem 16) eos ad garrulitatem, * mendacia, calumnias, perituria esse proclives quam maxime.

* Vitium voluptuosorum proprium, & quod statim in oculos incurrit. Eius characteres habes apud *Theophrasti. in Charact. mor. Cap. IV. p. m. 534. & Plurarch. nepti ἀδελφείας, seu de garrulitate Tomo II. p. 502.*

§. LXXXVII.

AVARITIA est vitium, quod in rerum vitium in-
explebili cupiditate consistit. (§. LXXXIV.) *Vile* autem videtur auris, quidquid in commercio est, quod & pretium admittit. Quamvis ergo omnes res, piceae, quae sunt in commercio, obiectum avaritiae esse possint: praecipue tamen avari vel suppellectilis splendidiore, vel praediorum & opum, vel numerorum possessione sibi placeant. Vade non incommode avaritia in SPLENDIDAM, RVSTICAM & MERCATORIAM dividitur. *

* AA

* Ad SPLENDIDAM prorsum sunt, quibus simul multum *sanctis*; ad MERCATORIAM, quibus haut parum *cholerae*; ad RVSTICAM, quibus plinium *μελαγχολίας* est.

§. LXXXVIII.

Hinc 1) sunt parci, & citius ex manu Herculis clauam, quam ex his numum extorseris: * 2) voluptuosi, tum contemptores, quam pecunia consistere norunt: 3) honorum denique non ob eorum praesentiam, sed ob lucrum tantum cum his conuictum, adpetentes.

* Omne tenacitas, ubi sapientum attingit gradum, in SORDIDES eundem, quoniam characterem in Euclione eleganter exprimit Plautus in *Quilularia*.

§. LXXXIX.

Quam itaque rerum vitium possessione delectatus avarus (§. LXXXVIII.) facile profecto reddiderit rationem, 4) cur non aliam in finem Deum colat, quam vt eo in accumulandis opibus adiutore viatur, & hinc 5) cultu externo totam religionem metiatur, adeoque 6) ad *superstitionem* sit quam maxime propicius. *

* Quemadmodum *atheismus* in profana Dei negatione; ita *superstitio* in peruerso Dei conceptu & metu nimis feruili consistit. Quum autem characteres superstitionis sint abominandi, veluti ciuitatis aduersus distantias, idololatria, hypocrisis; non obcurum esse potest, cur fuerint, qui superstitionem atheismo multo esse deteriorem, exultarent. Vid. Plutarch. *περί ἀθεϊστικῆς*, seu de *superstitione*, & Bayl. *Critiq. de Comte. & Quæstion. ad presens aet.*

§. XC.

[Nec minus inde persequitur est, 7) avaros esse inuis

inuidios, & hinc 8) morosos, 9) & *peruoluptuos*, 10) qui nec amicitiam colere, nec amici esse possunt, sed 11) ob metum perpetuam, qua anguntur, suspensionem ab omnibus abhorrent, nisi quos sibi plane putent obnoxios: eosdem denique, 12) quam iniustitiam, 13) iniustitiam, & 14) omnium officiorum humanitatis negligentissimi sint: 15) superiores odio habere, paribus inuidere, inferiores iniustitia & crudelitate a se alienare quam maxime.

* Eleganter Theophr. in *Charact. Cap. XI. p. 587*: Οὐκ εἰς ἕνα ἕνα ἀνεργαῖται ἡ τοῦ ἀγαθοῦ κηρὸν, ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἕρποντος περὶ ἑαυτοῦ, αὐτὸ ἐλάλει ἢ φιλοκίαν τὸν χαλεπὸν περὶ τῶν ἀλλοτρίων. *Exemplum de suo hinc nonnullum profertur iuuenis: namque per fundum suum traxerat, aut viliam caduam aliuam palmulamque auferre.* Nota quoque illa Plutarchi: ὅτι παρὰ νεοῦ ἀγαθῶν, ὅτι παρὰ φιλαργυρίῳ χεῖρον δὲν ἐπιπέσει, ἢ παρὰ τῶν ἀλλοτρίων, ἢ παρὰ ἀναρῶν ἐπιπέσειν ἐπιπέσειν δὲν εἶναι.

§. XCI.

Quin tantum abest vt illis faueant, vt 16) sumum *erga se* quoque gentium deservant, 17) laboribus se ultra modum exerceant, nec 18) alia studia cordi habent, quam quae ad rem faciendam videntur pertinere, & ad quae excolenda sufficit *memoria*, qua in primis poltere avaros, supra diximus.

§. XCII.

Denique odiosissimos reddit 19) vita ab omni e- Circa des legantia & decoro remota, 20) taciturnitas inreuerentum, 21) sermo de rebus nihili, 22) incessus incompositus, 23) vestitus parum conueniens, * 24) gestus denique, ex quibus statim anxietas animi & habendi cupiditas elucet.

* De hoc quoque egregia quaedam habet Theophrast. *ibid. p. 588.*

§. XCIII.

§. XCIII.

Quod horum vitiorum peccatum. Tot vitis comitate incedunt *ambitio, voluptas, avaritia*, quarum quidem nulla reliquis melior, avaritia tamen absurdissima est. Vnde & avaritorem character minime omnium civitati humane convenit. *

- * Hinc elegans Aristotelis narratio de octo latronibus, qui quum de spoliis contenderent, primum ad quatuor, deinde ad binos, postea ad unum numero redacti sunt. Ex qua narratione colligit, *ita magis esse adhibendum esse tunc ubi in divisione negotiorum, quum sibi esse sibi, uti verbo tunc hominibus, quarum sibi ad avaritiam referantur, nihil quidem aut firmum, aut sanctum ceteri.*

§. XCIV.

Causa Causa tot vitiorum in ipsa quidem mente vel in vitiorum natura omnibus mortalibus prout *phosoria* seu *IMPRIMARIA* MODICO SVI AMORE, quaerenda est: nec tamen negari potest, mentem a temperamenti corporis ad hoc vel illud vitium capitale praecipue determinari. (§. LVI)

§. XCV.

Vnde vitiorum mixtura? Ex quo sequitur, 1) ut quemadmodum non singulis hominibus singula temperamenta sunt, sed ea mixtura? diversissime miscetur: (§. LXII.) ita & vitia illa omnia, diversio licet gradu, in omnibus hominibus reperiantur. 2) Ut haec ipsa mixtura impediat, quo minus characteres omnes illorum vitiorum tam palam se semper exerant. 3) Ut, si aequali gradu permixta sint: facile specie virtutis illudant imperitoribus. *

- * Ita sane mixta voluptati ambitio saepe virtutis latum induit, ambitione voluptatem, voluptate ambitionem ad medicinam reuocant.

§. XCVI.

Causae Praeterea ad haec vitia hominem facile abripiunt per-

peruersa EDUCATIO, CONSVETVDO, CON- vitiorum VERSATIO cum aliis hominibus vitiosis, immo fecunda: & STATVS diuersi.

§. XCVII.

Quum enim in singulis statibus quaedam bona Quomodo- adparentia se repraesentent, & repraesentatio eius- do & si- modi adfectus exciet, (§. XXXII) adfectus saepe si diuer- titur et diuturna firmitate consuetudine in mores si diuer- eadant: (§. LXXIX.) facile explicari possunt mo- vita pro- res diuersi *imperantium, subditorum, optimatum, ducantur, plebis, ditium, pauperum, sacerdotum, eruditorum, militum, mercatorum, iustorum, agricolam.*

§. XCVIII.

Quemadmodum autem philofophiae moralis est, An felici- hominem perducere ad veram felicitatem, haec au- tas in- vitem in frustione summi boni consistit: (§. II.) ita totos ea: facile patet, vitis obertos, & bonis adparentibus dat? inhiantes, (§. LXX) quantumvis felici beati videan- tur, vere tamen infelicitissimos esse.

§. XCIX.

Primo enim, quum *ambitiosi opinum fugula* Vitiorum *riam*, quam veritatis, sint *ludolores*: (§. LXXVII) effectus *auari* autem ad *superbitionem* (§. LXXXVII) & circa in- *voluptatos* denique ad *superbitionem* sunt prolores: *relle-* (§. LXXXIII.) quam male se habeant hominum cum. *vitis diciturum intellectus* & IMAGINATIO, ita *elic* vauisque animaduerit. *

- * Hinc *ambitio & voluptas* hominem facile ad *irarem* & *inlaniam*; *auaritia* ad *enstosiam*, *maum spe-* *litorum*, & *maias* absurdissimae stultum adigunt.

§. C.

Quumque deinde *conscientia* sit ratiocinatio de a-Circa *tionibus propriis*, (§. XVIII.) vitis autem coo- *conscien-* *perit* homines, actiones suas legi & rationi aduer- *tiam.* *lari*, semper sibi conscius sit: quis non videt, quan- *tis* conscientiae iustitibus veccitur, quoties mens *coram*

176 REEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. II. SECT. III.
eorum in se ipsam convertitur? Quatenam vero felicitas adit, ubi nos ipsi condemnamus?

§. CI.

Circa voluntatem. Praeterea quom mens appetat bonum, & desiderium mentis immortalis non possit non infinitum esse: (§. XIII.) qui fieri potest, ut sitis illa rebus fluxis, id est, opibus, honore, sensumque illationibus, restinguatur? An vero felices dixeris, quorum appetus vel nunquam exsatiatur, * vel in taedium & fastidium desinit?

* Felicem esse est per sui bono: per sui bono est illa exsatiari. Qui ergo semper appetit, nunquam exsatiatur, non magis felices dici possunt, quam Tantalus, cuius sempiternos cruciatus poetae in perpetua fame ac siti inter delicias consistere fingebant.

§. CII.

Circa adfectus. Quom porro vitiosis perpetuo se repraesentent bona adparentia, (§. LXX) & ex repraesentatione boni AFFECTUS oriatur: (§. XXXII) ambicio si sane mentem perpetuo agnoscit, ita, (§. LVIII) voluptuosi spes, metus, (§. LIX.) amor, odium, zelus; avari invidia, (§. LX.) metus, desperatio. Inter hos fluctus quae tranquillitas esse potest? quae felicitas?

§. CIII.

Circa corpus. Quomque CORPORIS quoque habenda sit ratio: (§. XIV.) quid certius, quam plerosque morbo, dolores, sensum ac membra ebrietates ex vitiosis oriri? Immo quis mortem illi accelerati ignorat? *

Differatur hic de Luciani *maxe phibet*, & cur patriarcae ad tantam senectutem pervenerint, postea autem vita hominum semper decreverit? Cur item in vitio septentrione & sui diutius vivunt, aut in temperate situm valetudine vivuntur homines, quam in vrbibus? Add. Celeb. Thomasi *Differet. de iura circa pharmacopolis civitatum* §. XXX.

§. CIV.

DE VARIIS HOMINUM MORIBUS ET VITIIS. 177

§. CIV.

Et quatenam porro GALAMITATES, non ex Circa civitatis proficiscuntur? Vnde quae infamia, con-lamitatem, tentas, carceres, supplicia, paupertas, ac alienum, inimicitiae, nisi ex vitis?

§. CV.

Quibus omnibus quom mens quam maxime per-vincellatur: (§. XXXII.) illud tamen est longe trillitiosum, quod omni vero solatio desititose in m-tris extingunt, quicumque flagitiis suis indulgent. Ne-pertes, quae enim conscientia eos solatur, (§. C.) neque immortalis mentis, quae, quom semper sui conscientia maneat, (§. XIII.) non potest non ex vitis suis perpetuo cruciari, neque providentia Dei, quem vel non existere credunt, (§. LXXVII. LXXXIII) vel sibi parum favere, conscientia iudice, facie-intelligunt. * (§. C.)

* Commendandus itaque hic in primis est libellus Plutarchi elegantissimus, *ut addi* *Sp. loco adlus* *maxe* *E. maxe*, quod non *faciatur* *vini* *possit* *secundum* *decreta* *Epitani*. Tom. II. p. 1086.

§. CVI.

Haec plerumque parum expendunt homines, dum Circa ad hunc vitis suis indulgent, nec facile sibi peritiam morienteri patiuntur, se tam infelices esse. Sed hoc non credere, sed sentire incipiunt, ubi MORS imminet, quae eos ab obiectis, quae maximi fecerant, in perpetuum sciungit. *

* Quom enim mens & indellectibilis & immortalis sit, & hinc maneat substantia cogitans, & suorum perceptionum sibi conscientia: (§. XII.) quid infelicitis mentis, quae a bonis apparentibus sciungitur, non habet iam, quod amet, perget Deum, quom hunc tamen nec amare, nec ab eo amari possit. Vbi nihil est, quod amemus, ibi nec sperare quidquam licet: ubi spes abest, adit desperatio. Itaque mortuus homo praeus, & desperationem & trillitiam

N

ten-

sempiternam sibi imminere & praecidet, & respici
sentit, si aliquo conditionis suae sensu tangitur.

SECT. IV.

DE SIGNIS ET CHARACTERIBUS MO-
RVM ET AFFECTIVVM.

§. CVII.

Signa ad-
fectuum
& mo-
rum.

ALia sunt AFFECTIVVM SIGNA: alia
MORVM ac PROPENSIONVM. Illa
enim cum affectu evanescent, sed non fa-
cile dissimulantur: haec vere perpetuo haerent, &
non facile mutantur, † sed dissimulantur tamen
faciliss.

† Si in ratione itaque congeritur Medea apud Eu-
ripid. in *Aed.* v. 516.

Ὁ γὰρ, εἰ δὲ γυναικὶς μῆς, ἢ κισθῶδ' ἔ-
τι κενεῖσ' ἀδύνατος ἰσότητος κραδί·
Ἄλλ' ἢ τὴν ψῆν τοῦ κακοῦ λαλοῦμαι,
Ὀπίς γυμνασίου ἰσότητος ἐμμανῆς;

*O Jupiter, quare auri quidem, quod sit adalarum,
Clara signa bonitatis desisti,
Sed quo spiritus: dixeris malum vitium,
Nullum signum indicium est corpori?*

§. CVIII.

Affectuum
signa
qualia? AFFECTIVVM praeciporum signa in oculis
quam maxime incurrunt, & COLORE, GESTI-
BVS, INTELECTV, ipsisque ACTIONIBVS
se facile produnt. *

* Quum enim affectus moueant sanguinem & spiri-
tus animales, seu florem nervosum: (§. XXXII.)
non possunt non color & gestus mutari. Et quia
affectus etiam intellectum & imaginationem tur-
bant,

DE SIGNIS ET CHARACTER. MORVM ET AFFECT. 179

hant, (§. XXXV.) & adpetitum vel auersionem
extraordinariam operantur: in his quoque affectus
se prodant, necesse est.

§. CIX.

Ira AMORIS signa sunt rubor, agnitio spirituum Signa
animalium vehementior, oculi inhaere desiderium motus
indicantes, & in vnum obiectum deseri, suspicia
frequentera, pedisquala, iudicia de obiecto ama-
to absurdissima, querelae de fortunae iniuriis per-
petuae, superstitiosa personae amatae veneratio, e-
pistolae ridiculae, suspiciones denique, lacrymae,
irae, pax rursus. *

* Postremos characteres eleganter expressit Terent.
Eun. Act. I. Scen. I. v. 14.

*In amore haec omnia insunt vitia: iniurias,
Suspiciones, inuermittas, iudicatas,
Vellens, pax rursus.*

§. CX.

ODIUM se prodit colore pallido, oculis ab ob-
iecto avertis, silentio, quoties quis de exoso ob-
iecto bene: loquacitate, ubi male loquitur, iudicia
suafronstra, euitatio colloquiorum, neglectus deco-
ri, suspiciones, irae ac lites perpetuae.

§. CXI.

LAETITIAM risus, exultatio, conuersatio Laetitia
sponte quaeq; narratio suae felicitatis, promissa & tri-
splendenda: liberalitas; † TRISTITIAM pallor, tiae.
oculi deiecti, lacrymae, caput brachio innixum,
solitudo, consolantium amicorum & omnis volu-
ptatis auersatio, perpetua denique sui ipsius accusa-
tio indicant. *

† Laetitia characteres in Chaerea praedare expressit
Terent. *Eunuch. Act. III. Scen. V.*

* Expressit tristitiae characterem Idem in *Hautont.*
Act. I. Scen. I.

§. CXII.

Spec. me-
ri, de-
speratio-
nis.

Ira & SPE pleni alicres, audaces, aliorum con-
temtores; METICULOSI pallidi, tremuli, cor-
pore contracto ore, animo demisso, cauti & suspi-
caces esse solent. DESPERATI vero colore, o-
culis furorem praerientibus, verbis sui aliorum-
que odium exprimentibus, robore corporis inusita-
to, ac audacia incredibili, temeritate denique in ad-
eundis periculis maxima adfectum indicant.

§. CXIII.

Ambitio-
nis, aua-
ritiae, vo-
luptatis.

AMBITIOSOS supercilium, status corporis ad
ostentationem compositus, inectus gravis, simu-
lacio, decori studium; AVAROS oris habitus, ex
quo curae elucet, tristitia, solitudo, querelae de
temporum hominumque injuriis, eorum, qui blan-
dius salutate, omninoque voluptatum auerfatio,
diffinatio diuitiarum, rerum miniarum cura,
lites de meo & tuo, facundia de rebus oeconomicis,
in aliis mera infantia, superstitio, invidia deni-
que & decori omnis neglectus. * VOLUPTUO-
SOS facies hilarior, oculi & dieteria aetiora, ad-
fectum elegantiae ac varietatis studium, miseri-
cordia, & liberalitas, ac praecipue proclivitas ad
otium, & fuga laboris latitare non patiuntur.

* Eos, quorum habendi cupiditas plane in fordes de-
generat, graphice in Eucleone suo expressit Plaut.
in *Aulul.* Act. I. Scen. I. II. Act. II. Scen. II. VIII.
Act. III. Scen. II. III. IV. V. VI. Act. IV. Scen. II. III.
IV. V. IX. X.

§. CXIV.

Irac.

Natius ferme adfectus characteres magis in o-
culos incurrunt, quam IRAE. *Flageant & micant*
*oculi, multum ore toto rubor, exarsuante ab imis praer-
corviti sanguine.* * *Lubia quatuor, dentes compr-
muntur, horreat ac indignatur capilli, spiritus con-
clat ac stridens, articulum se ipsum torquentium san-
guis, gemunt, mugitusque, & parum explanatis voca-*
bus

bus sereno praeruptus, & complote scarpis manne, &
passata humis pedibus, & totum concitum corpus,
*magis adque minus agens. Fieda visu & horrende fac-
tici, depressantibus & atque totum concitum. Nostri,*
verum magis detestabile vitium fit, an deformis. Ita
Seneca de Ira Lib. I. Cap. I.

* Atqui iracundia aliquando pallescit. Responsum
capo. Ira vel exae est, quam EXGAESCENTI-
TIAM vocant, vel *raclior*. & tenacior, quam ap-
pellamus IRACUNDIAM, vel denique *lenis* &
sempiterna, quam RANCOREM vel AMARITV-
DINEM dicere inuit. Haec *melancholici*; illa
cholici; illa *sanguinis* magis propria est. Illa su-
borem extraordinarium, illa mediocrem, haec pal-
lorem excitat.

§. CXV.

Nec minus INVIDIA pallore, oculis torvis & inuidiae,
veluti fascini quid spirantibus, macie corporis, ca-
lumnias, solitudine adfectata, & fuga eius, cui
parum quis fauet, in sensus incurrit.

§. CXVI.

Nec dubitari potest de PVDORE, ubi suffusus Pudoria.
in facie rubor cum oculis conuictibus & detectis,
nervo corporis itatu & fuga praerentium coniu-
ctus est.

§. CXVII.

Ridiculi sunt ZELOTYPIAE characteres, quam Zeloty-
pille suspicia, metus, suspiciones, oculi infestissimi in pite.
congressibus amicorum, aliquando & desperatio,
semper autem aliquid stultitiae comitantur.

§. CXVIII.

Habent & reliqui adfectus sua signa, quae tamen Transitus
non aequae incurrunt in oculos. Nos iam ad alia ad signa
signa propentium progredimur. *

* Scripsit de la Chambre libellum sub titulo: *Les cha-
racteres des passions*, editum Paris. 1673. 12mo, ubi in
praetatione artem cognoscendi homines ad quinque

capita reducta & primam quidem ad characteres adfectuum virtutum & vitiorum, secundam ad similitudinem hominum & bestiarum, tertiam ad similitudinem sexuum, quartam ad similitudinem gentium sub diversis climatibus habitantium, quintam, quod *physiognomica* vocat, ad ferream, insectum, alique signa particularia pertinere ait. De similitudine faciei humane cum ore bestiarum egit etiam Jo. Baptista Porta in *Physiognomica*, ubi & lineamenta vultuum humanorum bestis certis similitum describit. Sed certiora tamen sunt signa, quae ad capta primum & vitium pertinent.

§. CXX.

En vel
physio-
gnomo-
nica,
vel mora-
la.

En recte distincter in PHYSIOGNOMONICA & MORALIA. Illa suo certitudine haut deficiunt, satis patet. Quum enim habitus & motus corporis humanae flore nervoso pendeant. (§. XLVIII) hic ex sanguine feceruntur, (§. XLVII) sanguinis temperamenta diversa sint, (§. LI) eaque ad diversos mores homines determinent: (§. LVI) negari vix poterit, dari signa physiognomica morum ac propensionum humanarum.*

* Euripid. in Ione v. 230. seq.

Ταῖς δ' ἰσὶς τὰ κακά τ' ἀγαθὰν εἶδεν
Τὸ εὐχρὲ ἴδωσ' οὐκ ἴσιν, ἢ μίσησιν ἰσχυρῶς.

De homine plerumque quis indicaverit,
Figuram eius conspiciat, an sit quaevisus indolens

§. CXX.

Signa temperamento-
rum.

Hinc rubor in facie, agilitas membrorum, habitus corporis lucentes temperamentum SANGVINEVM; color viscidus, motus agilis, at cum gravitate coniunctus, habitus corporis non inclegans, at aridior & ficior, CHOLERICVM; color fuscus & lividus, motus tardior & mollior, corpus compactum, & ossa grandiora MELAN-
CHO-

DE SIGNIS ET CHARACT. MORVM ET AFFECT. 183
CHOLICVM; color pallidus, motus tardiores, corpus obetum & mollius, PHELGOMATICVM arguunt.

§. CXXI.

Et inde facile etiam intelliguntur regulae de insectis, quas alibi prolixius demonstratas meminimus. Ex his enim, quae modo (§. CXX.) de motu sanguinorum, cholericorum, melancholicorum, phlegmaticorum diximus, regulae illae pro-
no aluco fluunt.

‡ In *Dissertatione de Insectis animi indicia*, quam edidit mus Halae cło lcccxiii. Cap. I. §. VII. seqs.

§. CXXII.

Nam ratio & experientia confirmant, 1) insectum In specie cum adfectione quadam & molestia tardum, gressu ex insectis Hispanicos, habitum corporis ad pompam compositum, ceruleum oblitum & vultum adieversatum, signum esse AMBITIONIS vitiosae. 2) Insectum tardum & interruptum, cum motu corporis erecto, gesticulatione gladiatoria, cerule exserta, vultuque truce & ad terrorem intentum composito coniunctum, signum esse AMBITIONIS *Thrausicae*. 3) Insectum tardum, alatum, constantem, grauem, cum motu corporis reciproco & manuum decore coniunctam, signum esse AMBITIONIS *tum alicuae*, *tum militaris*. 4) Gressum tardum, habitum corporis elum in contractum, caput demissum, oculos delectos, & subinde ad coelum sublatos, vultum torum, suspensius altius & frequentius ducta, ceteris paribus, indicat AMBITIONEM *pharisaicam*.

† Alioquin si accedit ceruis rigida & oblitra, vultus adductus, incertitudo, vel festus rator, & cum molli quadam digitorum gesticulatione coniunctus, arrogantia hoc & crudelitatis indium certum. Ita insectum Thiberi describit Sueton in *viti. Uiber. Cap. LXVII*.

M 4

§. CXXIII.

§. CXXIII.

Nec minus facile intelligitur, 9) inceffum agilem, mollem, & ad fecicam leuitatem formatum, nec non oculos inter ambulandum prociaciter circumadros, VOLVPTATIS *Plenioris*; * 6) inceffum agilem, & compositum tamen, cum motu corporis decoro coniunctum, nec tamen mimicum, vultu denique ferentem & hilarem, VOLVPTATIS *amicius*; 7) inceffum lenem, remiffum, diffolutum; ab omni decoro alienum, pedes infirmos ac inflabiles, VOLVPTATIS *Haeclicae* praebere indicium.

† Perinet huc imprimis locus apud Petron. *Arb. Satyr.* p. 53. *Vides me? nec auaritia noui, nec mathematicorum casum curare siles: ex vultibus tantum hominum mores colligo, & quem facientem vidi, quid loquies, sies. Nec enim incosius arte composui, & ne si signa quidem sedam extra mensuram aberrantia, nisi quod seruum profectus, ut videras.*

§. CXXIV.

Denique non male inde inferimus, 8) inceffum difficilem, & cum molestia quadam veloci, incompositum, interruptum. † & cum anhelitu & flatu motuque corporis indecoro coniunctum AVARITIAM, seu opum & ditiarum cupiditatem, prodece. 9) Inceffum varium, modo tardum, modo concitatum, cum vultu ferace & oculis variis coniunctum, summae LEVITATIS ac VAECORDIAE; * 10) inceffum denique cum violento himerorum motu, oculis flupentibus, & ore ditioro coniunctum, ingenii DOLOSI, INVIDI & NVLLI mortaliu FIDI argumenta esse.

† Theophrast. *in Charact.* p. 7. edit. Thom. Galei: *Καὶ ἐστὶ ἀλλο καὶ κρῖν διακρίσει, καὶ ἐπιλαττοῦσαι ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἵνα μὴ ἴδῃ σοφὸν, ἢ ἄφρονον, ἵνεκα δὲ τούτου, ἐν ταῖς ἀλλοῖσι φασὶν μὴ εὐρίσκειν, περὶ οὗτα τὰ γενεαίοντα, ἅτις ἴσθαι οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ἴσθαι.*

Volu-
rum.Austro-
rum, le-
uicior &
vaccor-
dium.

DE SIGNIS ET CHARACT. MORVM ET AFFECT. 185

In homo gradum sibi et contemplari.

* In inceffum Catiniae describit Sallust. *de Bello Catil. Cap. XV.*

§. CXXV.

Sunt & alia signa physiognomonica, quae ex ra-Signa
gine ac lineamentis frontis, ex voce, gelidius, limi-moralia
busque petuntur. Sed certiora sunt MORALIA quoru
lib est SERMO & ACTIONES. Effectum enim ca
de cauita testari, nemo temere negauerit. *

* Hinc ipse Senator haec signa morum tanquam cer-
tissima commemorat, *Matth. XII, 33-35. Luc. VI, 43-45. Plutarch. in Vita Aeliae, p. 664. Tom. I. Opp.*
*ἢτε καὶ τῶν φασικῶν ἀνθρώπων ἡλικία ἵνα ἐλέ-
γηται καὶ κελύκει, ἀλλὰ ψεύματα ῥησέει πα-
λαιοὶ καὶ νέωι, καὶ παλαιὰ τὸ ἐκφραστὸν ἔθος ἐ-
πιπέσει παλαιοῖς, ἢ ἀφρονὶ κωμικοῦσι, καὶ ψευδο-
λογοῖσι οἱ νεώτεροι, καὶ παλαιότητα μὴ δύνανται
ἐλαττοῦσαι ὡς ἂν οὐκ ἔστιν ἐν τῷ βίῳ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων,
sed ἐστὶν ὡς ἄνθρωπος ἄλλοτε δεικνύμενος, ἢ ἵσθαι ἀλλο-
τῶν ἴσθαι ἴσθαι ἴσθαι, ὡς ἂν ἴσθαι ἴσθαι.*

§. CXXVI.

SERMO est sonus articulatus, quo cogitatio-Sermo an
nes nostras cum aliis communicamus. Quam ita-mentis in
que et cogitationibus proficiantur, cogitationes au-dicum
tem plerumque cum adiectu propensione & inclina- praecedi
tione hominis conueniant: conueniens est, vt re-
legit obseruati Diogenes Cynicus, mentem hominis
ex sermone, non minus ac ollae materiae ac in-
tegritatem et tinnitu, dignoscit. *

* Idem etiam de verbis scriptis, seu in literis rela-
ctis, exillimandum. Quamvis enim stilus facilius
simile distimuletque, quam lingua: plerumque ta-
men & in scriptis ingenium humanum, tanquam in
speculo quodam, conspicitur. Vere ac eleganter
Demetri. Phalaricus, vel quisque libelli de eloquio

M 5

185

cunq̄ue Cæſaris *Commentariis de bello Gallico & Civilis cum Ciceroſis orationibus Cæſulariis*, inſaq̄ue, quæ poſt reditum habuit, nec non cum *Philippiis*, continent.

§. CXXXIII.

Nec minus res ipſa docet, *voluptatis dedito* in *ſuperbia* *in* *ris* *negligens* licenter à mercede de rebus ad voluptatem pertinentibus, iocundis, curioſis; magisque quaſitionibus phyſicis, quam moralibus, politicisque, quin & obſcenis & ludicris magis, quam ſeris delectari. Vbi diſſimulant, tanto abſorſus in voluptates invehuntur, quanto magis ad eas natura propolites ſunt.

§. CXXXIV.

Denique *anari* aut nihil loquuntur, aliis ſermonibus, aut de lucro captando, rebus œconomicis, frugalitate, temporum hominumque iniuriis, & litibus ſuis, quin & de magia, cultu externo & benedictione, quam vocant divina, longos ac parum ſuaſes ſermones inſiſſunt.

§. CXXXV.

Locus hic eſt ſimulationis, ſed non ita, vt non occaſo, vinum, familiaritas, larvam aliquando detrahant. Quin quo magis ſimulationi ac diſſimulationi ſudet homo vitis deditus, eo minus propenſionem ſuam diſſimulat. *

* Hinc quamvis Tiberius eſſet ſimulator maximus, non ſeſellit tamen plerumque cauiones, qui diuturno viſu didicerant, *cavere cum ſpecte reſuſcitatis, non ſtare ſpectu capienti*. Illuſtrabit hanc obſervationem Tacitus *Annal. Lib. I. cap. III.*

§. CXXXVI.

Superſunt ACTIONES, quas quales eſſe oportet *ambuloſorum, voluptuoſorum, anarorum*, facile vbiſqueque animaderit. Id modo obſervandam, non ex vna alteraque actione iudicandum eſſe de pro-

Voluptuoſorum.

Anarorum.

An ſimulatione
tendit
nem ho-
rum ſi-
gnorum
tollat?

Signa ex
homi-
num a-
ctioni-

propenſione hominis, ſed ex longa carum ſerie. Sic verum eſſe deprehendet, quæ toties inculcatenda. *Seruator noſter, quodis fit arbor, tales cum fructus laturam.* *

* Quare peſſimiffimi ſunt homines, & ad omne ſeculus proſtigati, in quos cadit eſlogium Cornelii Nep. in *Alcib. Cap. I. Conſtat enim inter omnes, qui de eo memorie præſiderunt, nihil illi fuſſe excellentius vel ſua vitioſis, vel ſua vitia*. Adde Timæus & Theopompus de eo teſtimonia apud eundem. *Cap. XI.*

CAP. III.

DE SVMMA FELICITATE, AD QVAM HOMO CONTENDIT.

SECT. I.

DE BONO ET MALO GENERATIM.

§. CXXXVII.

Exp̄na natura hominis morali, proximum eſt, Conne-
dit vt veram illam felicitatem, ad quam ille per-
ducendus eſt, paullo accuratius conſideremus.
(§. VIII.)

§. CXXXVIII.

Et eum quidem finem homini vel ipſa natura o-
ſenſit, vt ad ſummam, ad quam adſpirare poteſt, inclinatio
felicitatem contendat. Voluntas enim ſemper boni naturalis
nam adpetit, (§. XXIX.) vera autem felicitas in ve-
ri boni fruſtione malique abſentia manifeſto conſiſtens
ſit, ſeu, vt Cicero *Inſt. Quæſt. Lib. V. Cap. X.*
loquitur, felicitas eſt *ſecretis malis omnibus enutlata
bonorum complexio*.

§. CXXXIX.

Quam itaque *ſelicem eſſe* ſit bono verò fruſi? (§. Ex quo
CXXXVIII.) & mali tamen qui bonis variis, & mixtæ?
Iſ quidem veris, præditi ſunt, ideo felices non
vi-

190 ELEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. III. SECT. I.
videantur: consequens est, ut felices dicendi sint, *
aut qui omnibus bonis fruuntur, aut qui possident
bonum summum & praestantissimum, quod facile
reliquorum omnium pretium aut exsuperet, aut sal-
tem exaequet.

* Ita summam felicitatem definiuit Plato apud Cic.
Quaest. Acad. Lib. I. Cap. VI. ubi ait: *in una quidem
varietate positam beatam vitam, non tamen beatissi-
mam, nisi adhaerentur & corporis bona, & cetera
ad virtutis usum idonea.*

§. CXL.

Quia autem omnibus bonis se fruendum, homo
naturae suae sibi conscius sperare vix potest: suffi-
cere ei ad veram felicitatem debet possessio boni
summi & praestantissimi, quod reliqua omnia aut
superat, aut exaequat. *

* Quemadmodum enim, ubi fonte res agitur, & in
medio possitae sunt diversae summae pecuniae, ve-
luti 10000, 1000, 100, 100, 50, 10, 10, 1, 1. flore-
ntium, vniuersaque optat sibi optam dari summam
maximam, si omnes conuinctim sperare non liceat:
ita & homini eo entendum, ut quando omnibus
bonis absolute periri nequit, summam saltem & per-
fectissimam possidet. *Ista Sententia Luc. X. 22. Paucis
inquit, necessarium est, Mariae rōi huiusmodi uerba re-
sponderet, optimam portionem elegit.*

§. CXXI.

Ergo de Deo, humano generi dedit, maximum & prae-
stantissimum eligatur: de natura BONI & MALI
paulo accuratius erit agendum.

§. CXXII.

Quid bonum? BONVM adpellamus, quicquid rem conferat
ac perficit, adeoque, si id ad hominem refertur,
bonum illi erit, quicquid hominem conferat ac
perficit; MALVM, quod eundem destruit ac de-
teriorum reddit. †

† 81

DE BONO ET MALO GENERATIM. 191

‡ Si ergo malum repugnat naturae nostrae & essen-
tiae, adeoque destruit rō esse, vocatur PHYSICVM:
sin repugnat voluntati Dei & destruit rō bene esse,
MORALE dicitur. Quae diuisio etiam ad bonum
pertinet.

§. CXLIII.

Quam iustae quaedam hominis naturam credan-
tur conferre & perficere, quae eam reuera de-
verum & fruiunt; quaedam eandem destruerent ac deterior-
rem reddere videantur, quae vere conferunt ac
perficiunt: bonum aequae ac malum vulgo in VE-
RVM & ADPARENS distindunt, quamvis bo-
num adparens verum malum; malum adparens
verum bonum, adeoque rota diuisio inepta sit. *

* Est ergo potius diuisio, per quam vocabulum BO-
NVM ab approximatione liberatur. Aristotelicis
tamen ea genera diuisio vix est, quia bonum ipsum
erat conueniens cum aliquo adpariti. *Aristot. Eth.
ad Nicom. Lib. I. Cap. I.*

§. CXLIV.

Deinde, quemadmodum res aliqua ita nos con-
ferat ac perficit, ut eius fructus non possit detrim-
mentum adferre: alia, * prout bene vel male ea v. respecti-
timur, nos vel conferat vel destruit: haec scilicet in-
relictur diuisio noua, quod aliud bonum sit SIM-
PLICITER & ABSOLVTE tale, aliud certo RE-
SPECTV, vel SECVNDVM QVID. **

* Quam vero detrimentum nobis adferat, aut dum
rō esse destruitur, aut dum rō bene esse priuatur:
§. CXXII * neutrum cadit in bonum absolutum
& hinc aliud & variū, & honestum, & utendum
esse oportet. e. g. virtus.

** Et hoc etiam dicitur ad adposui, seu indifferens, quod
vere nec bonum nec malum sit, sed tale fiat, si
certis vitiis adhibeatur.

§. CXLV.

§. CXLV.

Adiūm & palli-
tum. Porro quom homo vel agendo aliquid se periciat
& coneruet, vel *patiendo*, seu *receptivo*: priore
caſu bonum ACTIVVM; poſteriore PASSIVVM
adpellatur.

§. CXLVI.

Privati-
um & poſiti-
um. Per ſe quoque patet bonum vel ideo nos perfe-
re, quia conſeruat, i. e. mali quid a nobis auerit,
vel, quia pericit, & viſitatis quid adfert. Hinc
iſto caſu bonum PRIVATIVVM; hoc POSITI-
VVM dicitur. *

* Hinc facile patet, vbi bonum ſimul *privatiuum*, ſi-
mul *poſitiuum* eſt, illud *max. & opt.* bonum eſſe. Sic
dum Senarior nos non ſolum ab ætenuis cruciatu-
bus reſeruit, ſed & temperant beatitudinem ſua
obediencia meruit, dubitari non poteſt, quia hoc
beneficium ſit inæſtimabile.

§. CXLVII.

Ordina-
rium & extraor-
dinari-
um. Eſt etiam bonum, quod nos in *ſtatu naturali*
conſeruat. Eſt aliud, quod in *ſtatu præceſſu natura-
li* deſtructionem a nobis auerit. Illud ORDINA-
RIVM; hoc EXTRAORDINARIVM voca-
mus. *

* Sic cibus, potus, motus, ſunt bona hominis *ordi-
naria*; medicamenta, venæ ſectiões, cauteries,
ſectiões, *extraordinaria*.

§. CXLVIII.

Corporis
& animi. Denique, quæ immediate ad corporis conſerua-
tionem ac perfectionem comparata ſunt, bona
CORPORIS; quæ mentem perficiunt ac conſer-
uant, bona ANIMI nuncupantur. Quæ diſtinctio
cum altera, quæ bona quedam ad vitam *vegeta-
tinam*, quedam ad *ſenſitivam*, quedam ad *rationali-
ſſimam* pertinere dicuntur, facile poterit conciliari. *

Quæ

* Quæ enim vitam *vegetativam* vel *ſenſitivam* perficiunt,
immediate piovant *corpore*; quæ *rationalem*, animo.

§. CXLIX.

Quom itaque homini bonum ſit, quidquid cum Axioma-
coneruat, ac pericit: (§. CXLII.) conſequens eſt, ta de bo-
1) vt quo magis res ad conſeruationem ac perfe-
ctionem noſtram facit, eo melior, & 2) quo magis in ſummo &
periculis nos reddit, aut deſeruit, eo peior habenda ſit, ſecun-
dum.

§. CL.

Deinde quom mens noſtra corpore ſit præſtan-
tior: (§. XIV.) facile intelligitur, 3) bonum, quod tum,
mentem perficit, bonis corporis eſſe præferendum, quar-
nec tamen, 4) quæ corpori profunt, plane pro tum,
malis vel indiſtinctibus eſſe habenda. * 5) Bonum, quantum,
quod & mentem & corpus perficit vel conſeruat,
multo præſtantiffimum eſſe.

* Hinc aliunde Cyrenici vitam pro *malo*, mortem
pro *bono* quodam vendebant. (Hiſt. phil. §. LVII)
Nec minus errabant Stoici, qui ſolam *vitam boni-
tatis*; ſolam *vitam malitiam*, reliquis rebus omnes nec
bonis nec malis eſſe conſeruant. (Hiſt. phil. §. LXXXI.)
Quom enim bonum homini ſit, quod eum ad eſ-
ſentiam conſeruat, & pericit, (§. CXLII)
ad eſſentiam autem hominis non modo mens, ſed
& corpus pertinet: (§. XI) ea quoque, quæ corpus
conſeruant & perficiunt, bona eſſe oportet. Q. E. D.

§. CLI.

Quom porro, qui non eſt, nec feſſe eſſe poſſit: Sextum
(Log. §. XV.) conſequens eſt, 6) vt conſeruari ſep-
timum expediat, quam perfectiorem fieri, adeoque inum &
7) bonum *præſtantiffimum* ſenſitivum ſit præſtantius, 8)
& præſtantiffimum autem, quod ſimul *privatiuum*, uum,
ſimul *poſitiuum* eſt. (§. CXLVI. *)

* Errant ergo Epicurus, & quicumque illum ſequi-
timum homini bonum in *bonoſie* ſeu *indolen-
tia* poſitum eſſe dicunt. (Hiſt. phil. §. LXXXVIII.)
Eſt enim hoc bonum *privatiuum*, quod poſitum
comparat præſtantius, ſi non præſtantiffimum eſt.

§. CLII.

Porro ex deſinitionibus boni *absoluiti* & *ſecundum Notum*
N
quid,

104 ELEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. III. SECT. I.
& sequentia. (§. CXLIV.) actiui & passivi, (§. CXLV.) ordinarij & extraordinarij (§. CXLVII.) flouat a-

xiomatiz; 9) Bonum passiuum, quia propter actiuum est, huic merito posthabendum 10) Bonum extraordinarium in statu naturali fit malum, seque ac ordinarium in statu praeternaturali. 11) Quod bonum minus nos frustione maioris boni priuat, illud malum fit. 12) Quod malum malus malum, ipsamque destrudionem, a nobis auertit, fit bonum. * 13) Bonum verum simpliciter tale simul iucundum est, simul honestum, simul vtile (§. CXLIV.)*

* Hinc regulae 1) *Ex duobus malis (physicis) eligendum est minus*, e. g. melius est, digitum amittere, quam vitam. 2) *Ex duobus malis moralibus nostrum eligendum, nisi fauor necessitatis excuset*, e. g. Siquis Nero Christianum aut sacrificare aut adulterium admittere iubete, neutrum faciendum est. 3) *Ex duobus malis, quorum alterum morale, alterum physicum est, physicum est eligendum*, (§. CL.) e. g. satius videbatur Iosepho, vincula ferre, quam in herae amplexibus tuete.

§. CLIII.

Vita & mors bonae an malae? Er quibus axiomatibus facile patet, 1) *in nobis VITAM esse bonum praestantissimum*, (§. CL.) nisi quis ita viuat, vt spe maioris felicitatis excidat (§. CLII, 11.) At 2) MORTEM in se malum quod esse, (§. CXLII.) nisi nos maioribus malis subducit. * (§. CLII, 12.)

* Mors puta naturalis. Quam enim ipse sibi homo adficit, voluntariam nunquam bonam esse, facile patet. Voluntas hominis fertur in bonum, (§. XXIX.) & ex Dei quidem intentione in bonum verum, quia adparet non verum, sed malum est, (§. CXLIII.) Iam quam verum bonum fit, quod nos conferuat & perficit; (§. CXLII.) voluntas nostra ex intentione Dei ferri debet in sui conseruationem & perfectionem. Ergo *ἀναγκαῖον*, dum eius voluntas fertur in sui destructionem, agit contra intentionem Dei, adeoque committit malum morale, (§. CXLII.)*

DE BONO ET MALO GENERATIM. 105

(§. CXLII. *) Iam quam malum morale nunquam eligendum fit: (§. CLII. *) a. 3) *ἀνεργεῖται* etiam nunquam eligenda est, adeoque hoc iuris in mors nunquam bona fieri potest. Q. E. D.

§. CLIV.

Ex quo porro colligimus, 3) ne illos quidem An indifferente rationari, qui MORTEM in se pro indifferente ferente habent. *) quum in meo arbitrio non fit, mori velim, nec ne, adeoque morte nec bene nec male vti possim, sed tantum a Deo cam expectare debeam. (§. CLII. *)

* Itaque adparet, in paralogismo abire ratiocinationem: *Quia quia bona est, etiam siui vtius malus esse non possit*. Merc. Antonin. *de sauris Lib. IX. §. 21.* Nam alius est finis, qui rei bonae pars est, alius, qui rem bonam destruit. Ita si aduincerem tui 100. aureos, centesimi aduincendo mala non erit, quamuis suis illius actus adit. At si habere 100. aureos, enique possessioni finem adferat incendium, vel furtum, sineam hanc possessionis nemo negabit malum esse, quamuis ipse possessioni bona fit.

§. CLV.

Idem 4) de SANITATE, ROBORE, FORMA, INGENIO, aliisque, quae natura in hominibus non sunt, dicendum, nisi eorum fructu te maiore bono priuet, (§. CLII, 11.) queraadmodum 5) *inor-forma in-bus, doctor, infirmitas, deformitas, stupor pro magis-gemum?* Its merito habentur, nisi maiori euitando malo occasionem praebant. (§. CLII, 12.)

§. CLVI.

Quas studio ac exercitio ne adserimus, perfectiones intellectus, veluti SCIENTIA, ARTES, AGILITAS CORPORIS &c. in se bona sunt, agiliae, at scientia, & celeritas ingenij praestantiora bona quam artes & agiliae corporis. (§. CL.) 3) At si quis tamen abutatur his praecidijs ad vitia, ac maiorum nomina merito induant. * (§. CLII, 11.)

* Absurde ergo laudat quis *παλαίστριον* Thaidis, *scienciam* Spinozae, *artem* eius, qui scilicet maiorem tunc dicit, *σελεστηατην* ingenij in Picciolo Piautino, &c.

Na

giliae.

gilitatem corporis in Catuchio, vel fure alio, cui
ingentum omne in digitos abiit.

§. CLVII.

An virtus & virtu-
um? Præterea, quum VIRTUS vere sit bonum ho-
nestum, incundum, vitæ: (§. XLIV. *) sequit-
ur ut illa vere bona sit. (§. CLII, 12) quemad-
modum VITIVM absolute & simpliciter malum
est, adeoque nunquam admittit excusationem. *

* Et hinc regula fluit: *Non sunt faciunda mala, et e-
veniant bona, & recte Apollonius ita sententiam
verba dicitur ista, conlationem infam esse, ait
Rom. III, 8. Ita peccavit Saul & populus, res A-
maleitarum denotas dissipantes, ut sacrificia decer-
tent. 1. Sam. XV, 21. Nec oscurum inde est, quo
vito laboret principium illud famotum Iulitarum,
quod nomine *methodi dirigendi intentionem* adpellat.
(Hist. phil. §. XCI.)*

§. CLVIII.

An entia
& mora-
ta. Quæ extra nos posita sunt, ENTIA siue NA-
TURALIA TVRALIA, vt cibum, potum, aurum, argentum, si-
& MORALIA, vt favam, honorem, dignitatem, vere ius-
ta extra differentia sunt: (§. XLIV. **) adeoque bona
nos possi- si his recte vitari; mala, si perperam. *

* Sic cibi, potus, & reliqua omnia sunt bona, si iis
vitari ad vitam & fluxum tuum condandum. At
luxuriosus, aurum & argentum Eudæonibus, honor &
dignitas tyrannis, & ambitiois omnibus, qui

Tolluntur in altum,

Vt lapsu gravitate ruant.

§. CLIX.

An ho-
mines? Multo magis HOMINES, qui nobiscum in so-
cietate vivunt, boni nomen merentur, si virtute
præditi sumus, mali, si vel nos, vel ipsi, vitiiis
indulgemus. *

* Homines enim aut flagitii adhuc sunt contumisci;
aut

DE BONO ET MALO GENERATIM. 197

aut vitiosi videntur. *His casu nobis non acre fa-
ciunt, si & ipsi virtutem sectamur. Infra enim
demonstrabimus suo loco, inter homines virtute
præditos veram inerecedere amicitiam. Illis casu
nec nocere nobis possunt, nec nos destitueri, vel
perfectioribus nostris potant. Potius eorum mili-
tia virtutem nostram acuit, exercet, prociat. Hinc
illa aures Socratis, iudicium capitale subtruit, ver-
ba ad Epictetum. Eudæus. Cap. ult. 2. p. 81. A virtute
non Melioris Inventionis via invenitur, Blæsius 20 §.
Non autem Amycus et Melitus occidere sane possunt,
laudare vero non possunt. Contra si mali sumus
mali homines nobis non possunt non nocere, siue
amici nobis sint, siue inimici: *Aut nobis non aliter
proderunt quam si nos ab his emendari patiamur.*
Hinc verum est, diverso respectu hominem homini
Deum, angelum, lapsum, diabolum esse.*

§. CLX.

Et quid denique de DEO dicamus, qui, quum & AnDeus
esse nobis dedit, & id solus conferret, & quod
caput rei est, tanquam eius periclitissimum, non pos-
sit non eos, qui illo fruuntur, bonis innumeris bea-
re, bonum vere absolutum est, nec propter vili
nocere potest? *

* Possit quidem destruere hominem & perdere, si
vellet. Sed quia non vult, nec sane potest. Atqui
percutit, qui eius voluntati non patitur. Immo
percutit, at non perdit eos Deus, sed ipsi suo fist
tumento hoc malum accedunt. *Perditus tua ex te,
Ifrak. Quo enim pacto felices essent, qui a vero
homo se alienant? Præclara sunt, que in hinc rem
dissent Seneca Epist. XCV. Quæ causa est Deo bene
faciendi? Natura. Erat, si quis parat, illum ne-
cere vult. non potest. nec accipere iniuriam potest, nec
facere. etc.*

§. CLXI.

Tam multa bona sunt, quæ hominem ubique Quam
N 3 cir-hæcbo.

200 REFM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. III. SECT. II.
cum vitii obrui homines concitantur, tollere de-
bere.

* Quam enim bonum excellentissimum fit, quod si-
mil primum est, simul positum: (§. CL1, §.)
non obicium est, summum bonum & vita vo-
luntatis curare; & hanc facultatem integritat liber-
tatis suae restituere debere.

§. CLXVI

Quartus. Praeter ea quum, si propter aliud expectetur sum-
mum bonum, hoc nomen tæri non potest: (§. CLXII. *) facile intelligitur, IV. illud ita compara-
tum esse debere, vt nullum fit praefantius, propter
quod expectandum videatur.

§. CLXVII.

Quintus. Denique quum in frustratione illius boni summi ve-
ra hominis felicitas posita sit, (§. CLXII.) adeoque
non maior infelicitas excogitari possit, quam amitte-
re summum bonum: consequens est, V. vt bo-
num hoc perpetuum, & extra omne id amittendi
periculum constitutum esse debeat.

§. CLXVIII.

Cuiusmodi itaque quum omnia haec axiomata ex ipso sum-
mi boni conceptu sua ipse fluant: dubitari ne-
cessario quæritur, quæ illa sint, quæ ad omnia illa attributa
essentia cadunt, pro summo bono habendum sit. Id
venit, quod quum parum obscurant veteres philosophi;
id summum bonum videatur, eos hanc in re mirifice
diffidisse.

* Si verum est, quod Varro apud Augustin. de Civit.
Dii Lib. XIX. Cap. I. refert, euentæ & octoginta
octo diversissime philosophorum hac de re fuerunt
sententiæ. Sed in his pleræque procul dubio tam
absurdæ, vt non magis reselli mereantur, quam
fabricantium somnia. (Hist. phil. §. etc.)

§. CLXIX.

DE SUMMO BONO. 201

§. CLXIX.

Præinde in proclui est animaduertere errorem Non er-
at Hippo Cyrenæsi, summum bonum in VOLV-go volu-
PTATE CORPORIS positum esse, somniantis. ptas.
(Hist. phil. §. LVI.) Quum enim ea nec animæ bo-
num sit, (§. CLXIV. nec voluntatem periclitat &
a moris liberet, (§. CLXV.) ipsa quippe moribus
grauissimis & vitium pessimum (§. LXXXI.
joq.) nec denique perpetuo illa peritui liceat ho-
minibus: (§. CLXVII.) ea proinde non boni qui-
dem nectum summi boni cognomine cohonestanda
est.

§. CLXX.

Et quamvis Epicurus paulo verecundius phi-
losophatus, VOLVPTATEM ANIMI, id est, iustas &
tranquillitatem eisdem & indolentiam, summum
bonum statueret: (Hist. phil. §. LXXXVII.) ta-
men quæ & haec animi voluptas seu indolentia non
est simul bonum positum, (§. CLXV. *) nec pro-
pter se ipsam expectitur, (§. CLXVI) nec denique
perpetua est, (§. CLXVII.) summum bonum ha-
beri nequit.

* Quin quum ideo voluptatem veram animo per-
cipiamus, quod summo bono persequamur: (§.
CLXV. *) ea magis pro effectu summi boni, quam
pro summo bono, habenda est.

§. CLXXI.

Facebant etiam, si qui DIVITIAS & HONO- Andia-
RES pro summo bono venditant. Quis enim, nisi tæc &
si insanas, illas res sibi finem vltimum statuat, quæ honores
nec ab omnibus obtineri possunt, (§. CLXIII) nec
mentem conferant & perficiant, (§. CLXIV, sequen-
tes) sed eam potius tanto imperfectiorem reddant, (§.
CL. seq.) nec propter se ipsas expectantur, (§.
CLXVI.) nec sempiternæ ac perpetuæ sunt? (§.
CLXVII.)

N 5 §. CLXXII.

§. CLXXXII.

Anscien- Iam si porro SCIENTIAM, SANITATEM,
tia, fan- LIBERTATEM, aliaque, quae non nulli pro
ta, liber- summo bono habuerunt, ad eundem Lydium la-
tas? pidem exegerit: res ipsa docet, characteres sum-
mi boni illis hauri quadrare.

§. CLXXXIII.

An vir- Speciosior est eorum sententia, qui vel *habitu*
tas? *VIRTUTIS*, vel *operationem secundam virtutum*
optimam & *perfectissimum* summum bonum esse o-
pinantur. * Virtus enim, vt vt praestantissimum
bonum fit, non tamen ita comparata est, vt aliud
non reperiat praestantius. (§. CLXXXI.)

* Hinc alteram sententiam plerique amplexi sunt
philosophi. Priorem defendit Plotin. *Ennead. I.*
Lib. IV. qu. 10. Posteriorem Aristot. *Magn. Moral.*
Cap. III.

§. CLXXXIV.

Solus Quae quom ita sint, inuestigandum est aliud bo-
Deus num, omnibus his praestantius, nec difficulter id
sumum inuestigabimus & in DEO solo vere reperimus,
bonum modo nos ipsos considerauerimus paulo accuratius.
est.

§. CLXXXV.

Nos ae- Mens nostra perceptuum sanarum sibi conscia
que, ac est, (§. X.) adeoque certissimam esse, nos cogitare,
res extra & res etiam extra nos positas percipere. Quam
nos, exi- ergo de non ente cogitari nihil possit: (*Log. §. XV.*)
sumus. de nostra proleto aliarumque rerum *existantia*, si
vel maxime velimus, dubitare non possumus.

§. CLXXXVI.

Existen- EXSISTERE aliquid dicitur vel NECESSA-
tia velne- RIO, quod non potest non esse, vel CONTIN-
gentia GENTER, quod potest etiam non esse. Sic nos
vel cons- etiam non esse posse, & hinc contingenter exsiste-
tens. re, vel inde patet, quod ante ducentos annos nemo
nostrum fuit.

§. CLXXXVII.

Entine- Quom ergo, quod *necessario* existit, non possit
non

non exsistere: (§. CLXXXVI.) consequens est, 1) *causa*
vt & semper fuerit, & nunquam desitutum, adeo- existens
que & 2) nulli mutationi obnoxium sit. 3) Vt tu attri-
non habeat extra se causam existitiae, adeoque bura,
4) a se ipso existat.

§. CLXXXVIII.

Contra quom *contingentia* etiam esse non pos- Nec non
sent: (§. CLXXXVI.) per se patet, 4) ea oriri ac in- entium
terire, & hinc 5) variis mutationibus obnoxia esse, contin-
& 6) necessario causam aliquam, cur existant, genit
habere, adeoque 7) non esse a se ipsis. 8) Possit existenti-
omnibus causis, ponendam demum esse causam tium.
primam, adeoque 9) progressum causalium in in-
finitum non dari.

§. CLXXXIX.

Quia autem experientia docet, totum hoc vni- vni-
uersum varias subire mutationes, & quae mutatio- sum hoc
ni obnoxia sunt, contingenter existunt, (§. habet
CLXXXVIII, c.) quae contingenter existunt, caus- causam
sam, cur existant, habere debent: (§. *ead. 6.*) con- existens
sequens est, vt totum hoc vniuersum existentiae tiae a se
sine causam habere debeat, haecque ab vniuerso, diuersum,
tanquam effectu suo, sit diuersa. Ergo datur causa-
sa huius vniuersi, ab vniuerso distincta.

§. CLXXX.

Et causa, quam ab vniuerso distincta sit, (§. Causa it-
CLXXXIX.) ipsa quoque aut ens *contingens* fuit, ita est pri-
ant *necessarium*. Si *contingens* esset: ipsa quoque ma & a se
haberet sui causam, (§. CLXXXVIII, 6.) & quom ipsa ex- existens.
gressus causalium in infinitum non datur: (§. CLXXXVIII, 9)
demum tamen subsistendum esset in causa quiescente prima.
Sic *necessaria* est, a se ipsa, (§. CLXXXVIII, 4) & sic quoque causa pri-
ma erit rerum omnium. Ergo datur causa vni-
uersi ab vniuerso distincta, quae simul causa pri-
ma est, adeoque sui causam non habet, id est ne-
cessaria, & a se ipsa existens.

§. CLXXXI.

§. CLXXXI.

Et hinc Quia porro haec causa est ens necessarium & a se ipso existens: (§. CLXXX.) ea sane erit immutabilis. (§. CLXXXVII. 2) Si immutabilis est: nec addi ei quidquam potest, nec detrahi. Ergo est ens perfectissimum: adeoque causa huius veritatis prima & ab ipso universo distincta, est ens perfectissimum, id est, Deus.

§. CLXXXII.

Dem est Ex hoc (§. CLXXXI.) sequitur etiam, vt Deus non sit ens compositum, sed SIMPLEX. Si enim compositus esset: partes, ex quibus constaret, essent eo priores, adeoque ipse haberet existentiae suae initium, nec esset a se ipso. (§. CLXXXVII. 1)

§. CLXXXIII.

Spiritus. Quum sit simplex (§. CLXXXII.) non potest esse corpus, quippe quod sine partibus & extensione concipi nequit. Est ergo *spiritus*, adeoque substantia perfectissime cogitans. (§. XI.)

* Quod non animaduerteret Io. Clericus *Parr. l. 1. Cap. V. III. §. 5. & Pneumatol. sect. III. Cap. III. §. 17.* Deo non tantum spiritum, sed & corporam, immo & omnium entium proprietates tribuit.

§. CLXXXIV.

Dum Deus a se ipso est (§. CLXXX.) est etiam AETERNVM, & INDEPENDENS. Dum nec addi ei, nec detrahi quicquam potest: est ens INFINITVM, & hinc INCOMPREHENSIBILIS, OMNIPRAESENS, & VNVM.

* Si enim Deus est ens infinitum: mens nostra finita eum cogitando capere non potest, & hinc est ens *incomprehensibile*. Quia dante ens infinitum certo loco includi nequit, est *omnipraesens*. Quia dante ens infinitum est, infinitum autem non nisi vnvm concipi potest, Deus tantum vnus sit, oportet.

§. CLXXXV.

§. CLXXXV.

Comparatis Inter se deis cogitationis & entis perfectissimis, (§. CLXXXIII.) tota sponte sequitur non posse non Deum esse ens INTELLIGENS, SAPIENTISSIMVM, PRAESCIVM, OMNISCIVM, LIBERRIME VOLENS, OMNIPOTENS. *

* Quod ergo vult, eam potest. Nihil autem vult, nisi quod sapientiae suae est consistentium. Et hinc tenet, facile potest, cur non posse dicitur efficere, vt contradictoria sint vera, & cur negetur, eum mentiri potest.

§. CLXXXVI.

Cum ergo nihil possit, nisi quod vult: (§. Verax, CLXXXV. * sequitur, vt sit VERAX, IUSTVS, BONVS, omnesque virtutes in Deo reperiantur in gradu eminentissimo.

§. CLXXXVII.

Talis est Deus. Iam quis negauerit, eum bonum Deo esse infinitum, ac omnium praefantissimum, quia absolute tale esse, adeo, vt ei id nomen *εὐδαιμονία* & *εὐδαιμονία* omnino competat? *

* Hinc Germanis Deus dicitur *Gott* / *quasi* *Grat.* Et nota sunt illa Senatoris Luc. XVIII. 19. *vi me diligite, diligite etiam homines, sicut diligitis, et non me, sed Deum. Quis me vult bonum? Nemo bonus, nisi solus Deus.*

§. CLXXXVIII.

Nec tantum *in se* & *absolute* bonus est Deus: sed Etiam *ad bonum* bonum praefantissimum, & hinc vere honestissimum bonum vnicum. * Quid facile patet, si minus attributa summi boni essentialia (§. CLXXXIII. *seq.*) consideremus paulo accuratius, eaque cum conceputa Dei hucusque explicato comparemus.

* Erant ergo Epicurus, dum Deum considerant, tanquam ens *in se* beatum, immortale, sempiternum,

210 ELEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. II. SECT. II.
oriri, in qua veram consistere felicitatem, diximus.

§. CXCIX.

Amor complacentiæ & concupiscentiæ.
Distingere hunc amorem solent in eum, quem COMPLACENTIAE vel PURVM & CONCUPISCENTIAE vocant, quorum illo Deum tantum propter perfectiones; hoc etiam propter bona, quibus nos cumulat, amari aiunt. Sed quoniam Deus simul ens perfectissimus, (§. CLXXXI.) simul bonum summum fit (§. CXCIV.) fieri non potest, quin utroque genere amoris completendus sit. & in abstractionem parum solidam abeat fuitis illa de amore Dei puro disputato. *

* Nam iam moneretur Epicurei, eorumque adfocle recitari, Solitudinem, hauriunt cum contumeliam Commercium, que non sine invidia agitata diuissime. Prodiere initio Franc. de Saligno Fenelon *Explication des maximes des saints sur la vie intérieure*, in quo libello tractat veterandis amorem parum incolat. Hinc Lud. Ant. Noallius Archiepiscopus Patisiensis cum Bossuetto & Godeto Episcopo Meldensi & Carnotensi opposuere *Declamationem*, quae vix cum fastidioso huculo recusa est *Ampl. 1698.* in 12. Sequitur est Fenelonii *Instruc-tio pastoralis*, eodem anno ibidem recusa. Prodiere etiam *Apologia pro Amore*, quo Deum solum vere desideratum possidens etc. inquit Fenelonio opposita, *Ampl. 1708.* & *Lettre d'un Theologian de Louvain au sieur Docteur de Sorbonne*, pro illo scripta. *Leid. 1698.* in 8. *le Christianisme éclairé Ampl. 1700.* in 12. cuius auctorem sicut diligenter cecit gant. Vt similes libello eius generis praetermittamus, tu adde *Athe. Erud. Anns 1701.* p. 394. p. 507. *Anno 1704.* p. 412. *Anno 1708.* p. 318. p. 401. vbi Sauro-ni, de la Placette, Malebranchii, Poireti, aliorumque eius generis libelli recensentur.

§. CC.

Necnon Et quia amorealiquem persequimur vel tanquam eius

DE SYMBO DONO. 211

ent perfectissim, vel tanquam nobis aequale, vel tanquam inferius atque imperferius, primi generis amorem DEVOTIONIS vel OBEDIENTIAE, secundi AMICITIAE; terti BENEVOLENTIAE vocare solent.

§. CCI.

Ex quibus definitionibus consequitur, vt Deus Quasi a homines se amicos complectatur amore BENE- VOLENTIAE, qui, quatenus nullo nostro me- more non modo pronocatur. GRATIA; quatenus nos ex mi- feris nostris eripere cupit, MISERICORDIA dicitur? adpellatur.

* Eam & pago delitti nihil obli agnoscere. Hinc pre- cense illac: *Deus d'Amour, Dornice misere*, quae non modo Christianis a tot saeculis in litanis solemnes fuisse, sed & iam apud Arrau. in *Differs. Epistol. Lib. II. Cap. VII.* occurrit.

§. CCII.

Et parte autem hominis non potest non hic amor OBEDIENTIAE vel DEVOTIONIS esse, qui totum Dei cultum complectitur. Dum enim eius perfectiones ac bonitatem intuemur; cum nosse, dum illam cum eius iustitia & potentia coniungimus, eundem timere; dum nobis praeter eius bonitatem & potentiam, etiam omniscientiam ad animum reuocamus omnem in eo *stanciam collocare*; dum eius timorem & sapientiam contemplanus, *in eius voluntate ad- huc dependencia comprehendimus, ci parere ac obsequi* * nos debere facile animaduertimus.

* Et in his verus potius est cultus Dei internum. Sa- pienter Xenophon *Απομνημονεύματα Lib. IV. Cap. III. §. 16.* πῶς ἂν ἢ τις ἄλλοις καὶ ἑωυτοῦ κατα- σκευάζει, καὶ ὁμοίως ἀλλοτρίοις καὶ ἑωυτοῦ; Quis 2 670

ergo possit aliqui retinere & subijctus Deus celare, quam ea, quae iustitiae, faciende?

§. CCIII.

Vnde
exter-
nus?

Quamque, quem calidius amamus, ei, nos no-
straque omnia mancipare, ac veluti deonere so-
leamus quam libentissime: facile patet, & linguam
bonum sine deo loquuntur, eiusque beneficia *prae-
dicantur*, (§. CLXXXVIII. *) & cum nemine
colliguntur libentius, quam cum Deo: * membra
quoque reliqua omnia prouehendae Dei gloriae
consecrata fore.

* Plato in *Timaeo* p. 1046. *ἡ δὲ αὐτῆς ἀρετῆς
ἐπιθυμία καὶ ἐπιθυμία, ἡ δὲ αὐτῆς ἀρετῆς καὶ ἐπιθυμίας
καὶ ἀρετῆς ἐπιθυμία, οὗτος δὲ αὐτῆς ἀρετῆς. Οὗτος
qui mentis compites sunt, in operis tenuitate sua ma-
gno sine parsi exordio Deum inuocant. Adde eius-
dem Epist. V. 11.*

§. CCIV.

An Deus
etiam
cultu ex-
ternus
queras
fit?

Ex quo de quaestione, an cultu etiam externus
Deus sit prosequendus? facile potest ferri iudicium.
Quamuis enim illo Deus habet indiget: sane nec
interno indiget. Et ita natura comparatum est, vt
affectus animi in verba alitque externas actiones
non possit non erumpere.

S E C T. III.

DE SVMMI BONI EFFECTIBVS.

§. CCV.

Summi
boni ef-
fectus.

Q Vale sit summum bonum, haec non vidimus,
Iam demonstrandum, non posse non cum
eius possessione veram felicitatem coniundam esse,
Id quod, si effecta huius possessionis expendimus,
facile deprehendemus.

§. CCVI.

EA illud
Veram bonum ab apparente in eo differt, quod
illud

DE SVMMI BONI EFFECTIBVS.

213

illud simul IVCVNDVM, simul HONESTVM,
simul VTILE sit. (§. CXLIV. *) Id ergo de sum-
mo etiam bono, tanquam vere tali, erit adirma-
ndum.

simul iu-
cundum,
honestum &
vile.

§. CCVII.

IVCVNDVM illud esse facile patet. Quum Hinc enim
enim Deus propter se ipsum expetatur, neque sit primus
affectus bonum praestantius, propter quod sit expectus
tendus: (§. CXGII.) non potest sane mens, quin tranqui-
litas eius possessione acquiescat. Vbi adquefuit mens, ita animi
sibi nec tristitia, nec taedio, nec metu alione adie-
cti perturbatur, (§. XXXII.) adeoque summa sua-
uitate perficitur. Id quod TRANQVILLITA-
TEM ANIMI vocant philosophi.

* Seneca de *Tranqu. Animi* Cap. II. *Innumerales pro-
prietates sunt, sed vna esset vitii, displicere sibi.
Hoc vitium ab intemperie animi, et cupiditatibus vi-
tium, aut parum propterea, vbi aut non audet,
quantum contempnit, aut non conueniunt, et in
spem iam prominent, tamper instabiles, mobilesque, quod
neesse est accidere pendencies ad vota sua. Omnia
vota fructus, et insonata se esse diffusa decet ra-
tionem, et vbi sine praesidio labor est, verique illis
irritum deditur, nec dantur, praesidio, sed frustra ca-
luisse. Tunc illos et poenitentia cogit tenet, et inui-
diantur timet, sed propterea illa iactantia animi, non
inueniunt exitum, quia nec cupiditatis sui impa-
rare, nec obsequi possunt, et cunctatio vitae, parum
se explicantis, et inter desinita vota torpentis animi
sunt.*

§. CCVIII.

Est itaque TRANQVILLITAS animi adqui-
quid
efficitur mentis in fruitione Dei, sua homo omnia, tranqui-
litas mentem perturbant, vincit, & in modis ca-
litas ani-
militatum fluctibus non expendet, sed sua con-
ditione contentus & vixit & viuere desinit.

§. CCIX.

Causae tantae suauitatis quam plurimae. Quum Eius
enim de eo, quod vere amamus, adduce ac cum causa

O 3

in.

prima in intel-
lectu. incredibili voluptate cogitemus: quam iucundam
quæso sapienti oportet esse contemplationem Dei,
in quo inmensam perfectionem, bonitatem, gra-
tiam, misericordiam, perspicit, & maiora ea omnia
quotidie experitur, quam mente unquam adsequi
potuit?

§. CCX.

Secunda Deinde quum improbus cruciatus maximo exel-
in con- tentis mens, admittitur scelerum sibi confectus (§. C.)
scientia. nihil est, quod eos veniat sapientes, qui summi
boni facti sunt complices. Quum enim Deum a-
ment, & a Deo amentur (CXCVIII) cur ab eo
servili metu abhorrent? Et quum cum colant,
honorent, et obsecrantur: cur se admitti sceleris
reus peragent? Nonne ipsa potius concia mens
recti ipsi perpetue culpe viderentur? *

* Hinc illa *adria in pace, insuada sibi*, quam Platon
illa *laobryas, seu libertas*, quum Bernardus con-
fessionis rectas tribuit: Hinc solum Socrates *o ra-
tibus*, id est, *citra perurbationem*, vivere dicebat,
*non modo inanis, nec evictus, qui sibi nullus
absordiatu esset confectus.*

§. CCXI.

Terria Quamque voluntas quam maxime turbetur, si
in volun- desiderium eius haut explicetur (§. CI) non est,
te. quod id veretur ut sapiens, qui dum solum Deum
anhelat, bonum insistent anhelat, idque tale, quod
solum illud desiderium omnino explere possit.

§. CCXII.

Quarta Cessabunt etiam illi animi tumultus, quos adfe-
in adse- ctus exerceat solent. Oriuntur enim his repræ-
ctibus. sentatione boni vel mali (§. XXXII) Qui autem
summo bono potius est, is nec bona minoris pre-
tium tanti facit, ut eorum lacura exerceatur, nec
mala vlla tam intolerabilia existimat, ut eorum
caussa se minus beatum iudicet.

§. CCXIII.

Quinta Aequo ergo animo carebit opibus, honoribus,
&

& voluptatibus, quæ ea omnia nec meliores red-
dit in flum dant homines, & sapie eisdem vera felicitate pri-
vunt. Quin, quum & fiduciam in Deo omnem
collocet, & in eius voluntate vixit adqueat, (§.
CCII) nec ea, quibus opus est, sibi deesse, nec
pauperiem, ignominiam, doleres sibi nocere posse,
persuasissimus erit.

§. CCXIV.

Multo minus mortem metuet. Quamvis enim Seta in
ea in se mali quid sit: (§. CLIII) accurate tamen morte.
intelligit sapiens, illi, qui cum Deo vnius est, il-
lam malam esse non posse, quia bonum illud sum-
mum est sempiternum, (§. CXI. II.) adeoque a
mente immortalis amitti non potest, si vel maxime
corpus in sua elementa, ex quibus constat, est,
resoluitur. *

* Hinc facile patet, cur Aristoteles mortem adpellati *o-
portet esse quædam mala*. Nec minus uniuscuique ani-
ma hueret, quod in Platonis *Phaedro*, & Boetii libe-
lo de *consolatione ex philosophia* desiderandum sit. Deni-
que non difficile erit, iudicare, an vlla *in morte*
esse potuerit eorum, qui immortalitatem mentis in-
dubium vocarunt, & cur tamen & Epicurei quidam,
quin & Athei, mira constantia diem obisse tæpe-
rum legantur. Admittit Petrus Bayle in *dictis* *phil.
Gris. fol. 100. T. Lucæ p. 180.* & Goutin, *Olea-
rius Diss. de morte constantia.*

§. CCXV.

Ita sapiens sine se virtuti involuit. Ita si fractus Concha
statur orbis, impavidum ferient ruinae. Ut Ios-
pauca dicamus, sapientis animus est, sicut Olym. Ætinae
pas, qua nubes transcutit: semper sibi serenum de tran-
e, quillitate.

§. CCXVI.

Deinde quum omne bonum verum simul HO-
NESTVM sit: (§. CXLIV. *) eius sine possessione summi
nem cum vera VIRTUTE constantem esse oportet, et
O 4

fectus, virtus.
ret, adeoque is alter effectus erit, qui ex fruitione summi boni proficitur.

Quid virtus?

§. CCXVII.

Est autem VIRTUS constans ac sincera voluntas actiones ad diuinæ voluntatis normam institutiendi. *

* Sicut autem ex *ratione*, siue ex *revelatione* voluntas illa diuina inuocatur, perinde est. Non minus enim illi, quam huic, debemus obsequium, & aequè peccant, qui contra rectam rationem, quam qui contra legem Dei positum aliqui admittunt. Ex quo simul patet, quomodo ab illa sit illa Iesuitarum de peccato *philosophico* & *theologico* doctrina, quae Antonio Amalido vera visa est haereticæ. (Hist. phil. §. XCI. *) Exstant eius *Nouvelles heresies dans la morale, deuenues au Pape, Colon, 1689.* in 12. Item *Seconde Denonciation de la nouvelle heresie des papes philosophiques.* Col. 1690. 12. & *Troisième Denonciation de la nouvelle heresie des papes philosophiques.* 1690. 12.

§. CCXVIII.

Virtus est Quam itaque virtus sit *voluntas*: (§. CCXVII.) voluntas, conueniens est. 1) *in prudentia* a veteribus philosophis pro virtute fronta habebatur, quippe quam ad habitus intellectuales pertinere, nemo temere negauerit. 2) *Vi* semper cum *studio inquirendi in voluntatem Dei* coniuncta sit.

§. CCXIX.

Constans. Quom deinde sit *constans* voluntas: (§. CCXVII) conueniens est, 3) virtutem conuolentiam esse cum *habitu tali*, ut homo nullam actionem malam, vel omissionem boni eam vera virtute consistere posse statuat, adeoque 4) nonquam sponte & *in voluntate* contra voluntatem Dei peccet. *

* Et

* Et hinc recte Stoici virtutem omnem positam arbitrabantur in contentante cum ratione & perpetua constantia. Cic. *Paradoxe, III. Cap. I. vel in contentante ac perpetua vltima ratione.* Idem de *Legib. Lib. I. Cap. XVII. Vid. Elem. nostra lat. Ciu. secundam Orda Pandecti. Part. I. §. 11. **

§. CCXX.

Quin exinde colligitur, 5) virtutes omnes in *Vnica*, separabili vinculo connexas, immo 6) *omnium* tantum virtutem esse, quom vnica tantum sit constans ac sincera voluntas ad normam diuinæ voluntatis viuendi. *

* Haec quoque viderunt Stoici, quamuis ideo ab aliis philosophis perperam exquirati. Vid. Lipsi. *Manud. ad philosoph. Stoic. Lib. III. Diff. II.* Et quid aliud sint voluit illi Apollonius *ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλὰ τὸ ἐν τῇ, γινώσκῃ πάντων ἀγαθῶν. ὅτι enim totam legem seruauit, & transgressus fuerit unam, totius violatus legis reus erit.* Isc. 11, 11.

§. CCXXI.

Præterea, quom *seruam* esse oportet viri boni *Seria*, propositoem, secundum voluntatem diuinam agendit (§. CCXVII) per se patet, 7) virtutem non in solis actionibus externis, sed in emendata mente, consistere, & 8) ex hac deinde actiones virtuti contentantes sua sponte proficitur. *

* Et hinc aliud *intra*; aliud *intra* agere. Eleganter Philonem apud Siobacem *Serm. IX.*

Ἀλλ' ἀδικεῖς ἐν. ἔξ ἐ μὲ ἀδικῶ,
Ἀλλ' εἰ, τὴ ἀδικίᾳ ἐπιπέσει μὲ βόλεται,
Ὅτι ἐν τῇ παρὰ τὴν ἀδικίαν ἀδικεῖται,
Ἀλλ' ἐν τῇ παρὰ τὴν ἀδικίαν μὲ ἀδικεῖται,
Ἐξου δὲ ἀδικῶ, καὶ κρατεῖ ἀδικεῖται,
Ὅτι ἐν τῇ παρὰ τὴν ἀδικίαν μὲ ἀδικεῖται.

Ο ὅ

Ἀλλ

*A. M. 82, in adhaerentis n' 1208 Goro
Eiusdem, n' 2 dicitur, Sicut.*

*Non infans omnis abstinere iuvenis est,
Sed qui, nescire dum potest, abstinere.
Nec qui recusat parva, sed qui maximis
Tentatis, animi robur invictum gerit.
Nec quisquis illa quædam pascit mens,
Sed qui, delicti nefasque, facti, integra
Probitate sustas esse, non erudi funder.*

§. CCXXII.

Eius nor- Quomodo veræ virtutis norma sit voluntas divina?
ma vo- (§. CCXVII.) facile adparet, 9) non esse in ho-
luntas di- minis arbitrio, nisi ipsi fingere normam actionum
tina. futuram, adeoque 10) non excusari semper, qui a-
gunt secundum conscientiam, & 11) multo minus
pro virtute prædicit habendos, qui quidquam a-
gunt, quod Deus ab vilo hominum nec per ratio-
nem, nec per revelationem, vnumque exegit. *

* Et hinc adparet, ipsi sine philosophiæ morali re-
pugnare flagella, atque æreos, quas & veteres
& novi quidam sapientes viam ad beatitudinem pro-
ximam, cum genuinam virtutem esse, arbitrantur.
Vid. Hædæus *Historia Philosophiarum*, & Io. Franc.
Buddæ *Diff. de æreos philosophiarum*.

§. CCXXIII.

Medio- Ex eodem consequitur, 12) virtute prædicitum
cras in ita intelligere voluntatem divinam, vt obierit me-
vitute diocritatem, & nec in excessu, nec in defectu ad-
obseruare, verus voluntatem divinam peccet. *

* Notum est, Aristotelem ipsam virtutem definiisse,
quod sit habitus consistens in mediocritate. Quomodo
autem hæc definitio non nisi nominata sit, & hinc
essentiam virtutis minus exhaustam veram tamen
est, virtutis cum eile propinquitatem, quod neque in
excessu, neque in defectu peccet. Vt enim, qui
plus

DE SUMMI BONI EFFECTIVIS. 219

plus probat, nihil probat; ita & qui plus facit, quam
voluntas divina exigit, eam voluntatem Dei plane
non videtur exequutus. Multoque minus, qui mi-
nus, quam Deus exigit, facit. Mediocritas au-
tem non rei, sed rationis, hic intelligenda. Quod
cum non animadvertent Laetant. *Instit. Divin.*
Lib. 77 Cap. XVI. male hanc veritatem ex ea ratio-
ne in dubium vocat, quod interdum & medicum san-
dus vitiosum, interdum vel exultare lætissimæ, non
sit criminisum. Vid. Horæi. *Biblic. Lib. III. Cap. 1.*
§. XVII.

§. CCXXIV.

Denique quia virtutis amans actiones suas ad nor-
mam divine voluntatis instituit: (§. CCXVII.)
nemo debet, 13) quin non modo quod Deus
prescribit, faciendum; sed & quod prohibet, om-
mittendum sit, adeoque 14) si minime omnium
viri boni nomen mereatur, qui quidem multas a-
ctiones, legi materialiter convenientes, edit, nec
tamen a malo abstinet, vel 15) qui a virtute quidem
abhorret, nec quidquam tamen boni facit.

§. CCXXV.

Nec minus res ipsa docet, 16) ob eandem ra-
tionem virtutem non esse propositum bene & se melius
eundem voluntatem divinam agendi; nisi accedat necessa-
rius usus mediorum, quibus ad eum finem pervenire ni-
licet.

§. CCXXVI.

Talem esse oportet virtutem, quæ id nomen
cum laude tractetur. Quamvis vero non nisi una sit
(§. CCXX. 6.) negari tamen non potest, eam ver-
tari circa objecta varia, variisque se exercere occa-
sionibus, & hinc varias etiam denominationes
adlicere posse. *

* Quæmadmodum una mens est, & ea tamen, proit
bonum adpetit, & malum auerit, voluntas ad-
pellatur; ita & vnicuique illa virtus, proit circa di-
veria

virtutis
est facere
& omitt-
tere.

Et ut
se melius
eundem
voluntatem
divinam
agendi; nisi
accedat
necessa-
rius
usus
mediorum,
quibus
ad eum
finem
pervenire
ni-
licet.

virtutis
minus va-
riæ desig-
nominati-
one.

ueria obiecta veritatis, vel certis occasionibus sese exiit, modo *fortitudo*, modo *institia* modo aliis nominibus vocatur.

§. CCXXVII.

Sic, constans illa ac sincera voluntas, actiones omnes, *quae ad Deum pertinent*, ad normam voluntatis diuinae exigendi, vocatur PIETAS; si voluntas illa nostra circa actiones, quae ad officia erga alios homines pertinent, occupata est, IVSTITIA; si denique circa officia, nobis ipsis debita veritatis, TEMPERANTIA. *

Quid pietas, institia, temperantia?

* Et haec vere cardinales virtutes, seu modificationes vnicuae illius virtutis praecipuae, quas & Apollolias coniungit, dum de gratia salutari, quae omnibus hominibus apparuit, praedicat, quod nos eo adducere debeat, *ita vobis boni, vel dicatur, vel iuris boni, et in vobis, ut temperantiam, in se ac pie vivamus in hoc saeculo, Tit. II, 12.*

§. CCXXVIII.

Quemadmodum autem vera virtus nec in excessu, nec in defectu peccat: (§. CCXXIII.) ita facile pietas, *pietatis* ex una parte ATHEISMVM & IMPIETATEM; ex altera SVPERSTITIONEM quam maxime repugnat, quorum vitiorum illud Deo officia, quae exigit, denegat; hoc cultum, quem non exigit, & qui a natura eius abhorret, obtrudit.

Vitia opposita pietati.

§. CCXXIX.

Nec minus contra *institiam* & excessu & defectu peccari potest, dum vel nimium vni, vel alteri iusto minus tribuitur. Sed quia virtutem extremam in vna actione observatur, hinc institia vnum tantum opponitur vitium, INIVSTITIA.

Institia.

§. CCXXX.

Porro temperantiae ex altera parte INTEMPERANTIAE.

Temperantiae.

PERANTIA, quae voluptatibus nec finem, nec modum statuit, ex altera ANAESTHESIA, quae nec licitis frui iulinit, omnino repugnat. *

* Vnde qui genium defraudat, & cum rebus omnibus abundet, ferias agunt euales, & nudinecedant, ne quid ex numerum aere deminuat, si non magis temperantes sunt, quam homines, fruges consumere nati.

§. CCXXXI.

Ita porro voluntas constans ac sincera rebus vitibus recte vtendi varias potest fortiri denominationes. Dum enim aliena non adpetit, ABSTINENTIA; dum aliis subuenit, in priuatis LIBERALITAS, in vtrius principibus atque illustribus MAGNIFICENTIA vocatur.

* Hac virtute ornatum Cyrum suum describit Xenophon. Talem ipse se esse gloriabatur Alexander M. qui, se a nemine beneficium videri, dicere solebat. Sen. de Benef. Lib. V. Cap. VI. Nec ignomiam est, Titum vitum sibi diem perdidisse, si quando nihil cuiquam praestitum, meminisset. Sueton. Tit. Cap. VIII. Egregia profecto virtus, si ex constante ac sincera voluntate actiones ad normam voluntatis diuinae instituendi proficitur. Si enim illa magnificentia ad captandam gloriam hominisque sibi deueniendos comparata est, non virtus erit, sed virtutis simulacrum, splendendum illud quidem, at simulacrum tamen.

§. CCXXXII.

Si his virtutibus ratio non constat: * esse facile vitia in RAPACITATEM, vel CYNICAM FAVI, si oportet PERTATIS AFFECTATIONEM, in TENACITATEM vel PROFVSIONEM, denique in LVXXVM vel SORDES degenerant.

* Nos

* Non autem confabit ratio, si nec 1) facultatum nostrarum, nec 2) personae, cui beneficiendum, nec 3) necessitatis, in qua ei subueniendum, nec, 4) effectus, quem illa liberalitas habitura sit, rationem habeamus. Sic e.g. cum detrimentum familiae facigare ventres otiosos, & hominibus culpa sua mendicantibus alimenta pinguiora decernere, denique magno furore patra his elargiri, qui accepta in populis & lupanibus male consumant, non est liberalitas, sed profluo, quantum in dubio nos minus suspicantes esse deccat.

§. CCXXXIII.

Propositum sincerum ac equitans circa honores recte verandi vocatur **MODESTIA**, cui **SVPERBIA** & **CYNICVS OMNIS HONORIS CONTENTVS** opponuntur.

§. CCXXXIV.

Ira & vitas, quae circa id, quod iucundum vel iniucundum est, recte se gerit, modo **CONTINENTIA**, **NENTIA**, modo **PATIENTIA**, modo **FORPATIENTIA**, modo **TITVDO** vocatur, quibus ex vna parte **INCONTINENTIA**, **IMPATIENTIA**, **PVSILLANIMITAS**; ex altera **ANATROPHIA**, de qua supra distinximus (§. CCXXX.) **SVI ODIVM**, & **TEMERITAS** opponuntur.

§. CCXXXV.

Sunt & aliae huius generis virtutis denominationes. Nam in primis etiam id agit vir sapiens, vt in rebus indifferentibus, quoad fieri potest, se aliorum attemperet moribus. Inde nascitur studium **DECORI**, quod nihil aliud est, quam qualitas moralis actionum indifferentium, quibus homo amorem aliorum sibi conciliare studet.*

* Homo enim virtutis amant non vivit in solitudine, sed in societate humana. Qui in societate humana vivit, commode non vivet, & nec sibi, nec alijs proderit, nisi aliorum sibi amorem concilet. Nec aliorum amorem sibi conciliabit, nisi & actiones indif-

indifferentes ad eorum sensum attemperet. Id qui facti, decore fludet. Homo ego vitas amans decore fludet. Hinc quid de Cynicorum impudentia & decori neglectu (Hyll. pallol. §. LXXXV) statuumdum sit, facile patet.

§. CCXXXVI.

Quaedam actiones indifferentes ita comparatae decorum sunt, vt toti humano generi placent, vel displiceant: quaedam non vbiq; nec semper, placent tuiq; vel displiceant. * Prioris generis actiones ad **DECORVM IVRIS NATVRAE**; posterioris ad **decorum POLITICVM** pertinent.

* E.g. Nadum incedere, & verendas corporis partes conspicendas praebere, omnibus hominibus displiceat, qui non omnem humanitatis sensum amiserunt. At tegere caput alijs praesentibus, digitosque admovere lactucae in patina pinguedine, in Germania indecorum videtur: alibi id facere neminem pudet. Pertinet ad posterioris generis decorum Corneli Nepotis praefatio elegantissima de diversis Graecorum Romanorumque moribus.

§. CCXXXVII.

Hinc ex prioris generis decori studio nascuntur Virtutes **VERECVNDIA**, **VERACITAS**, **HVMANITAS**, ex decorum, ex posterioris **VRBANITAS**, quibus ex ro natis, vna parte **PVDOR SVBRVSTICVS**, **GARRVLITAS**, **ADVLTATIO**, **SCENICA VRBANITATIS AFFECTATIO**, ex altera **IMPVDENTIA**, **MENDACIVM** & **DISSIMVLATIO**, **INHVMANITAS**, **RVSICITAS** repugnant.

§. CCXXXVIII.

Nec alterius generis decore ita fludet sapiens, Eoq; prae vt omnem prauam vel falsam solidam consuetudinem nem inuitur, quamvis eam toleret, & humanum moderatius ex meris sapientibus laeti consilare possit, flatio partit. Inde nascuntur aliae virtutes, non minus nent, splendidae, **GRAVITAS** in incessu, velitu, verbis,

224 FLEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. III. SECT. III.
bis, iocis, & MODERATIO, quibus ex vnapar-
te ΜΕΓΑΛΟΠΡΗΑ & LEVITAS, ex altera nimia
LENITAS & nimis RIGOR aduerfantur.

§. CCXXXIX.

Virtutis modi. Sed quis omnes virtutis modificationes referat?
Quod Stoicorum fuit *μετάβολος*, solum sapientem, cationes
(id est, virtute præditiorem,) esse diuternum, libentem,
inam- regem, amicum, pulchrum, nobilem, eum, mar-
tan. gillitatum, vatum, rhetorem, & plura: id verifi-
candum est, si recte intelligatur. In quacumque sta-
tione eum collocavit supremum Nomen, in ea ita
verfatur, vt personam suam non incommode egiffe
videri possit. * Et hinc mille alias virtutum deno-
minationes ortiri poterunt.

* Ita vero intelligenda illa Stoicorum *μετάβολος*. Ele-
gantur Athenæus Lib. IV. Deipn. Σπουδὸν ἐπὶ δι-
γυα λέγει, ὅτι πάλιν ἰσὺς πάλιν ἐπὶ ἐπιπέδῳ, καὶ ἡ
σὺν Φηρίωνος ἀρκεῖται. ἡσυχίαν δέμου ἐστὶν ὅμοια ῥεῖθε
ἰσυχίαν ἰσυχίαν, etiam dum lenitiam condit. Et
Horat. Lib. I. Sermon. Sat. IV.

- - - Non nobis, quid pater ille
Chryſippus dicat? Sapientis credidas sibi nunquam;
Nec solas fecit: Sator tamen est satorum. Quis?
Et, quamvis tacet Hyeronimus, tamen tamen atque
Cyprianus est mediator?
- - - Sapientis operis sic optimus omnis
Est officio.

§. CCXL.

An & Quamvis autem virtus sit vna, (§. CCXX. 6.)
tempera- eaque variis sese efficit occasionibus (§. CCXXVI)
menti vis sarendum tamen est hic quoque vim aliquam tem-
peramenti se prodere, eaque virtutes tanto magis
virtu- elacere, quae huic vel illi temperamento magis
tem? conueniunt. *

* Hinc quamvis vera virtute, emouentur, Iohannes &
Paulus,

DE SUMMI BONI EFFICACIA. 225

Paulus Apolloni: in Paulo tamen maiorem feruorem
in conuerſenda paganis, in Ioanne maiorem
feruorem amoris ac dilectionis elaxiſſe, facile de-
prehendes.

§. CCXLI.

Ceterum quantum ad veram felicitatem conferat Virtutis
virtus, vel inde patet, quod hominem in liberta-
tem adſerit, voluntatis moribus metetur, mentem-
que tranquillam, & retinendam summo bono ido-
nicam reddit.

§. CCXLII.

Tertius summi boni effectus est vera AMICITIA, Tertius
qua nihil in vita fauulius, nihil utilius est. Quam summi
eum omne verum bonum simul UTILE, summi boni ef-
fectum, ac iucundum sit: (§. CXLIV. *) vult, factus,
tas autem non immediate tantum a Deo, sed & me-amicitia,
diate ab amicis proficisci solet: consequens est, vt
virtute præditi illam utilitatem tanto certius spera-
re possint, quanto magis ad veram amicitiam sunt
idonei. *

* Hoc ex instituto ostendit Cicero in Laelio seu de ami-
citiæ, imitatus, vt videtur, Chryſippum, qui ite-
dem perit Philas, seu de amicitia Crispiti, testis
Laert. Lib. VII. Segm. 175.

§. CCXLIII.

Est autem AMICITIA animorum, idem volen- Quid ad-
mum idemque nolitum, consuetudo, & ad con- munitatē
munem amantium utilitatem comparata,

† Ad quam definitionem pertinet illa Ciceronis: *Idem
velle ac idem nolle, ea demum forma amicitia est. &
Amicitiam omnia communia, nec non illa Leontis:
vix dei Philas; ἄλλος ἰσός. Quis amicus est? alter
ego, nempe Aristoteles: vix dei Philas; ἡνὸς ἡσυχίαν
ἡνὸς τῶσδε τῶσδε. Quid est amicus? Vna ani-
ma in duabus corporibus.*

P

§. CCXLIV.

§. CCXLIV.

Conficitur etiam inter abso-
lutes. Quum itaque amicitia sit coniunctio animorum:
(§. CCXLIII.) consequens est, 1) ut sola con-
suetudo familiaris non sit amicitia, & 2) haec po-
tius inter absoletas etiam consistere possit.

§. CCXLV.

At non
nisi inter
virtute
praedi-
tos. Quumque idem velle idemque nolle, ea demum
vera sit amicitia: (§. CCXLIII.) sequitur, 3) ut
inter dissimiles amicitia locum non habeat, adeoque
4) nec inter duos sceleratos, * nec inter virtute
praeditos & sceleratos consistere possit, sed 5) tan-
tummodo inter homines virtuti deditos.

* Aut enim diversis vitis dediti sunt, aut vni eidem-
que. Si diversis sunt dissimiles: adeoque non idem
volent neque, ac proinde non erunt amici. (§.
CCXLIII.) Sin vni eademque vitio fludent, vnus-
quisque suae cupiditati satisfactum cupiat, adeoque
non omnia referent ad communem voluntatem, ac
proinde ne sic quidem alter alteri amicus erit. (§.
ead.) Recte ergo Quintilian. Declam. CLXXXII. In-
quit amicitias similibus morum; nescio quomodo inter
se amicorum lumina videntur: et agnoscunt, nec qui-
quam amare in altero potest, nisi quod scilicet probat.

§. CCXLVI.

Quod &
Stoici a-
gnoue-
runt. Ex eodem patet, 6) verissimum esse, quod o-
mnibus fere philosophis in Stoicis visum est *vera-
dum, uti dicitur in prius vni eundemque vni, sed uti igno-
ratur. Amicitiam in se habet, non esse, etque ob similitu-
dinem. Laert. in Zenone.*

§. CCXLVII.

Eius effe-
ctus. Denique quia amicitia ad communem utilitatem
est comparata: (§. CCXLIII.) consequens est, 7) ut
amicus amici commodis non minus studeat, quam
suis: 8) Vt amici communem habeant veramque
fortunam, & hinc 9) se coniuncto consilio, re, ac
opibus

opibus adiunctum. 10) Vt tamen amicus amicitiam
plus quam se ipsum amare non teneatur. *

* Atque hoc recte vidit Cicero, cuius loca ex Lib. III.
*Quaest. Tusto & Lib. III. de Finib. promittit Lips. in
Mansu. ad Philo. Stoic. Lib. III. Diff. XVI. p. no. 793.*
Itaque iusta mediocritatem se non continuit Scie-
ca Epist. IX. et VI. ubi amicos cum amicis et pro se,
amicis etiam mori, exultant.

§. CCXLVIII.

Ex quo facile patet, 11) amicos veros amicis suavitatis
non adulari, quin 12) infensissimum inimicum praedinde na-
tate amico adulate. * 13) Non posse non vitam ta-
cite suavisissimam, his fustulata praecidit.

* Hinc eleganter Diones dicebat: *Qui salu-
esse cupiat, ei aut amicos optimos esse oportere, aut i-
micos infensissimos. Illos enim docere, quid factus
opus sit; hos redarguere, si quid mali fecerit. Et
eo pertinet Plutarchi libellus elegantissimus: «*ε-
πε τοι διαγωγής τον αδελφον τω διδω; quomodo
adulatur ab amico interuocari possit* Tom. II. Opp.
p. 61.*

CAP. IV.

DE MEDIIS AD VERAM ILLAM FELI-
CITATEM PERVENIENDI.

SECT. I.

DE SVI IPSIVS COGNITIONE.

§. CCXLIX.

Consideratis, quae ad naturam hominis mo-
Conne-
ralem & humanum bonum pertinent, omni xio.
bas, proximum est, ut, qua via ad veram felicitate-
tem eatur, ostendamus. (§. VIII.)

§. CCL.

Prima
via ad
felicitatem
est
cognitio
sui.

Quum tale sit summum bonum, ut ab omnibus media non adspiciantibus possit obtineri, (§. CLXIII) media autem adspiciantur omnino debeat, quicumque nullo summi boni desiderio teneatur, de hinc desiderio eius tenari nequeat, nisi qui iustitiam suam accurate perspiculam habet: consequens est, ut bene viderint veteres, primam ac precipuam, quae ad sapientiam ducit, viam esse illud: *γνῶθι σεαυτόν, μήτις ἑσθίς σου.* **

* Seneca Epist. XXVIII. Initium est salutis notitia peccati. Egregie mihi hoc dixisse videtur Epicurus. Nam, qui peccare se nescit, corrigi non potest. Deprehendus est oportet, antequam emendetur. Quia cum vitium gloriatur. Tu existimas, aliquid de remedio cogitare, qui mala sua vitiosum loco numerant? Ideo, quantum potes, te ipse conage, inquiri in te, accusatoris primum partibus fungere, deinde iudicis, novissimum deprecatoris. Aliquando te sponde.

** Hanc ad veram felicitatem perveniendi rationem omnes commendatunt philosophi veteres. Eleganter Muret Lib. I. Orat. II. quae est de sui cognitione: *Quisquis audiamus, Aristophilum respondisse Croeso, beatum eum fore, si se cognoverit: quovis praecipuum eandem de re in templo Delphico inscriptum fuisse legimus: tertis illud cogitare debemus, magnum quendam bonum esse cognitionem sui, quam inter omnes omnium aetatum facientes veros commenerit, in eo positum esse fundamentum felicitatis: neque vlla re convenientius vestrum in plura est. Quovis mala, quam sui ipsius ignoratio, prelabi. Legenda & cetera, quae sequuntur, satis praecleara.*

§. CCLI.

Et quamvis Plato in Alcibiade primo, ubi hanc regulam ex illustro interpretatur, hypotesin fuisse hominis feruens, (Hib. phil. §. LXV) illam sui cognitio-nem ad solam mentem pertinere existimat: tamen, quum

quum & corpus pars essentialis sit hominis, (§. XL.) illudque non parum faciat ad motus: (§. LVI.) sensus quoque cognitionem non plane negligendam esse, facile vnuquisque animadvertit.

§. CCLII.

Quod ergo primo ad MENTEM attinet, eam Mens dupliciter consideramus, vel COMPARATE, vel non ABSOLVTE. Prius fit, quovis nos cum bestis do contentedimus, & quantum illis praefertemus, comparate deramus paulo accuratius. Sed, qui ea sola sui notent, experientiae contenti sunt, in varia ac periculosa praecipitia facile prolabantur. *

* Nam ita philosophantes in eam ambitionem ac superbiam facillime incident, ut sibi natura satis praefidiorum esse existimant ad bene-beatorem vivendum. Hinc illa Stoicorum: *In vestra potestate (id est) non est opinio, appetitio, desiderium, aversatio, nec quantitas vestras actiones.* Epictet. Euseb. Cap. I. Item: *Ἐξάρθου τις φαντασίαν, σπουδὴν πρὸς ἄλλου, τὸ ἐν' αὐτῷ εἶναι, ἢ ἐν τῷ ἄλλῳ, καὶ τὸν ἄλλο ἐπιθυμῆσαι, καὶ τὸν ἄλλο καταρῆσαι, ἀλλὰ ἑαίματος καὶ σώματος ἐν τῷ κοίτῳ ἰδέσθαι κατ' ἑαυτὸν, καὶ τὸν αἰσῶνα πάντοτε εἶναι ἐν τῷ κοίτῳ κατὰ φύσιν.* Imaginatio debet super terram se loquendo: Nunc in potestate mea sumus est, ut velle in hac anima existat impeditus, nulla cupiditas, nulla animi perturbatio, sed ut omnibus, quibus resque sunt, participet, pro existimatione sua sequatur vitam, momento potestatis huius, a natura tibi tributa. Marcus Anton. Imp. ius libri. Lib. VIII. §. 19.

§. CCLIII.

Potest amen & haec comparata sui exploratio omnium utilitatem aliquam adferre, si cum altera assuetudine & illa coniungatur. Qui enim se tot mentis corporisque titia non dotibus prae brutis a Deo ornatum esse, & haec plene in-ven facultates, nisi mens vere a vitis emendetur, utilis plus detrimenti, quam utilitatis, adferre, probe

230 ELEM. PHILOS. MOR. P. II, CAP. IV. SECT. I.
 confiderat: is facile intelligit, eam esse Dei opti-
 mi maximi voluntatem, atque id consilium, ut ho-
 mo de sui emendatione & adsequendo summo bo-
 no sit vince sollicitus, ut & vita ac moribus a legi-
 tis animantibus se segreget, & non adpetitiones illi-
 las, homini cum his bestis communes, sed ream
 rationem, ducem sequatur. *

* Elegans eam in rem locus est apud Arrian. *Lih. 1. Diss. Tripl. Cap. VI.* Τὸ πᾶν ἄνθρωπον ἔχει ἑαυτοῦ ἐπιθυμίας ἀπὸ τοῦ καὶ τὸν ἕναυ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ μὲν ἐστὶν ἄλογα, ἀλλὰ καὶ ἐξυπνὸν ἑαυτοῦ. Διὸ ὅσο ἀσχηρὸν ἐστὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἀρχαῖαι καὶ καταλό-
 γησι, ἕνω καὶ τὰ ἄλογα, ἀλλὰ πολλὸν ἔτιον πῶν ἄρχαῖαι, καταλόγησι δ' ἰσὺς ἡ κατ' ἐξέω ἰσὺς κῆρὸν καὶ ἡ φῶσις. κ. τ. λ. Deum intraducit in mundum benevolentiam, tanquam insulicentem operam suorum, ac non exigentem solum, curam etiam interpretum. Quare tanquam est hominum, si suis instituit, et eodem desinat, ubi cetera sequebat ratione desinita. Maxime enim comenit, inde suscipere, in eo autem desinere, quoniam natura nos nostra curat ac producit. etc.

§. CCLV.

Seid & absolute. Potius itaque omne punctum fert cognitio sui absolute. absolute tals, adeoque danda nobis opera est, ut nostrae primam VOLUNTATIS, tum deinde INTELLECTIVS, ac CORPORIS, (§. CCLII.) ac denique totius STATVS nostri notitiam adquisamus accuratiorem.

§. CCLV.

Et qui- dem quoad volanta- tept. Circa VOLUNTATEM, (quo & ADPETITIVM SENSITIVVM referimus, (§. XLV.) dis-
 piciendum erit, 1) quid maxime concupiscamus? 2) quibus laboremus vitis? 3) quoniam in his primum locum obtinet? 4) quomodo erga Deum, nos ipsos ac alios adfecti sumus? 5) quibus in rebus maxime adhaereri iusti, honesti, ac decori re-
 gulas peccamus? & 6) a quibus denique veris bo-
 nis quam facillime abhorreamus?

§. CCLVI.

§. CCLVI.

Quam vero es in re facile quisque falli ac decipi in qua explo-
 possit, dum vel sibi ipsi blanditur & parcat, vel ex-
 vitis primariis id, quod speciem aliquam virtutis
 prae se fert, sibi tribuit: tres in primis commen-
 danda sunt requirunt: 1) ut quis & indifferentes cogi-
 tationes, quibus praecipue indulget, quam dili-
 gentissime exploret: 2) ut varia obiecta, variosque
 casus, quorum alius ad voluptatum vel dolores,
 alius ad opes vel paupertatem, alius ad honorem
 vel contumum pertinet, sibi ob oculos ponat, &
 quid ipse electurus sit, secum cogitet: 3) ut, qui-
 bus praecipue affectibus concutitur, subinde con-
 sideret. *

* Si enim ad iram te incalere feceris quam sapifi-
 mer: AMBITIONEM in te dominari feceris. Si super-
 metus, amor, odium, zelotypia te praerequisit tur-
 bant: VOLVPTATIS: si denique invidiam, me-
 rum, desolationem: AVARTIAE primas partes
 esse facile animadverteres. (§. CCL)

§. CCLVII.

Ita & ad INTELLECTIVS tui recessus multo Quoad
 facilis tam penetrabis, circa quem dispicendum intel-
 erit, 1) quam diligenter res omnes contempleris? deum,
 2) quibus maxime praeconeptis opinionibus indul-
 geat? 3) quomodo se iudicium, ingenium & memo-
 ria ac remanentia habeant? & 4) an denique tam
 prudenter rationes tuas componas, ut verae felici-
 tatis tuae habeas rationem? Quae sane sui explora-
 tionum omnium difficilissima est. *

* Facilis enim homini vitis obruto persuasus, eum
 a vera virtute aberrare, quam homini solido, eum
 laborare dicitur. Quis, quanto quis est solidior
 tanto magis sibi sapiens videbitur.

§. CCLVIII.

Quam vero tam difficilis sit haec sui exploratio: Qui quos
 P. 4 (§. CCLVII.) modo

237° ELEM. PHILOS. MOR. F. II. CAP. IV. SECT. I.
explorat?
dud?

§. CCLVII. Id agendum est sapientiae studio,
1) ut se virorum sapientum examini submittat, &
2) horum monita audiat aequo animo,* simulque
3) ad consiliorum suorum ac cogitationum euentus
diligenter attendat.

* Et hinc est, quod Plato dixit, *επιζητησον οκ
αγαθησων, ινα κτισθων δε οκ ιαριστεσων. Sapientiae
studium reprehensum non irascit, laudatum non
exultat. Vere enim cognitio sui ipsius, id est,
profectus in virtute, hoc iudicium est, si quis alio-
rum oburgationes, non ex invidia ac odio, sed ex
amore profectus, aequo animo ferat.*

§. CCLIX.

Quosd
corpus. CORPORA exploratio maxime ad tempera-
menta pertinet. Horum autem characteres iam su-
pra (§ LVIII. seqq. & § CXX. seqq.) tam distincte
ostendimus, ut, qui eos recte in consilium adhi-
berit, ei non difficilis futura videatur haec inue-
stigatio.

§. CCLX.

Quosd
itaum? Quom itaque haec voluntatis, intellectus, corporis
exploratio innumeros fere morbos, quibus la-
boras, tibi detestata sit: facile etiam perspicies, fla-
tum tuum, qui ex hac mentis ac corporis tui im-
perfectioe & vitis resultat, non posse non esse
mierrimum. Quis enim se felicem putabit, qui
morborum suorum aliquo sensu tangitur?

§. CCLXI.

Homo
mencae
sate
causa. Multum tamen refert, te infelicitatem istam,
quam ex vitis oriri diximus, (§ XCVIII. seqq.)
accurate considerare, & explorare ingenue, quibus
potissimum calamitatis premaris, simulque certo
fluere, earum omnium causam atque originem
in te ipso quaerendam esse.*

* Est ea hominum infelicitum in dolos, ut infelicitatis
suae causam non in se ipsis, sed in aliis suam exi-
siment, & semper alios, quam se, accusare solent.
Quem

DE SVI IPSIVS COGNITIONE.

Quem Multitudo humanae characterem elegantissime
suo more exprestit Seneca. *Epist. II. vbi de cecrae
Harpallae haec lepide narrat: Quia aliud agas, quam
ut meliorem te ipso quavis facias, ut aliud ex
viresbus ponas, ut intelligas, tua vitia esse, quae tu-
tas veram? Quaedam enim laici ex temperatis ad-
feribimus: at illa, quocumque transierimus, sequen-
ta sunt. Harpallus, vovisti meam sanam, sui he-
reditarium onus in domo mea remansit.
Hec facta solutio desit videret. Invidiosum tibi
narro rem, sed veram. Nequis, esse se caecum: sub-
inde paedagogum suum rogat, ut muret, ait, domum
tenebrisam esse. Hoc, quod in illa videmus, omnibus
nobis accidere, liquet tibi. Nemo se avarum esse in-
telligit, nemo cupidum. Caeci enim ducem quaerunt,
nos sine duce erramus, & dicimus: Non ego ambi-
tiosus sum, sed nemo aliter Romae potest vivere, &c.
Legenda & cetera, quae me exhibere pigeret, te
non legisse paderet.*

§. CCLXII.

Vnde enim omnia mala, nisi ex vitis tuis, quo-
rum haec maxima poena est, quod per se ipsa pu-
buntur? Et finge, alios te in hanc calamitatem com-
homicidie. Sane aut irritati hos vitis tuis, aut mala
tibi non futura eient, de quibus lamentaris, si ad-
mentem haberes, vera virtute praemunitum.*

* Multa ignominiosa tibi non viderentur, nisi talia
illa esse persuaderet ambitio. Ita & parum te la-
bere, non doleres, nec accusares alios, si te lo-
cupietate voluit, nisi plura concupisceres, id est,
nisi labores auaritia. Et cur ad omnes casus tre-
pidares, nisi mollitie & voluptate corruptum ani-
mum gereres? Recte Epictetus in *Enchirid. Cap.
LXXII. Φιλοψισου τονε και χαυκτης, πιστον α-
εθελουο ε βαδων τε αυτοο περιουσι. Συνατα
πρακτικουτας, αδων βλεπει, αδων ιρανη, αδων
μειφεται, αδων ογκυκαλι. Οταν επροσθητε τι ο κω-
λυο, ταυτη ογκυκαλι. κ. τ. λ. Φιλοψισου στασι εστι
ο στασις, οπισθεν οπισθηστων αε πομπησιν α ε
P 5*

ipso expectare. Signum proficitatis hoc est: Nervosam suscipere, nervosam laudari, de nomine querere, nervosam accusari. Quam in re quasiam aut impedire, aut prohibere: se ipsum accusari. &c.

§. CCLXIII.

Cogni-
tionibus
ius vtili-
tas. Paucis: haec tui exploratio te facile conuincet, mentem tuam ac corpora innumeris vitis ac imperfectionibus laborare. 2) Eorum maiorum omnium casuum in te ipso litam, & 3) Intellectum tuum tantum esse, ut mors tolerabilior vita futura sit, nisi lignum receptum quam celerime dederis Multum proficilli, mihi crede, si viam tibi huius rei scientiam pepereris.

S E C T. II.

DE CAPIENDO VERAE EMENDATIONIS CONSILIO.

§. CCLXIV.

Hominis **N**ter corporis & animi morbos permultum inquam vitia sunt. Primo enim illos p'creque facillime sentimus: hos, non nisi adhibito omni studio, deprehendimus. Deinde de illis a nobis amolendis, simul ac eos sentite coepimus, laboramus diligenter, & ideo nec corpori, nec aeri parcimus: hos ita amare incipiunt homines, vt, si optio daretur, eis aetatem suam, quam carere, omnino mallet.

§. CCLXV.

Ettamen **I**taque difficile non est, concipere propositum, morbum corporis, si qua fieri possit, a se amolendam edidit, ad difficillimum, capere consilium fugiendi vitia, mentemque in obrotum emendandi. Et tamen enicore opus est hoc propositum ei, qui ad veram ac solidam suam, felicitatem adspirat. *

* Eleganter Epicetus apud Arrian. *Lib. II. Cap. XIX.* astiocinatus, discipulus monet, se ea docere, quibus

DE CAPIENDO VERAE EMENDATIONIS CONSILIO, 235

bus possint fieri meliores ac felices: discipulos ipsos ideo atrocibus intercede, vt meliores & felices fiant: felicitatem consequi & meliorem fieri, non esse in vno admodum, sed ex his, quae obtineri possint. Quam igitur pauci nihilominus felicitatem hanc consequantur: fieri non posse, quin verum desit propositum: *Τὸ ἀδύνατον, ἰσχυρὸν, ἀξιοῦσθαι πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα ἀπολαύσῃ τὴν εὐδαιμονίαν, ἀλλ' ἵκανοὶ μόνον πρὸς τὸν αἰῶνα καὶ τὸν κόσμον. Οὐδὲν ἐγὼ νομίζω ἰσχυριῶνται ἀπὸ τοῦτο προσηύχοντες, ὅτι καὶ πρᾶξις ἀγαθὴ, ἀπολαύσῃ. Κρίθις μὴ μοδο, ὅτι οὐκ ἴσθης.*

§. CCLXVI.

Itaque opus est argumentis, quibus mens, adeo Quod immerita vitis, ad concipiendum iuliosmodi propositum exciteret. Quam autem ea sit natura voluntatis nostrae, vt naturaliter appetat bonum, & argueretur malum, (§. XXVIII) & hinc semper a mentis malo ad bonum moueatur: (§. XXXIV) concipiens est, vt non alia firmora sint ad concipiendum verae felicitatis propositum incitantia, quam si homo sibi status sui praesentis miseriam, & suam mi boni veraeque felicitatis inde existentis iustitiam ac praesentiam viuide repraesentet. *

* Cur enim vitis suis tantopere oblectantur homines?

Quia ea ipsa grata, iucunda, vitia videntur. Cur virtutes, cur ipsum summum bonum tam tenere adperantur? Quia illud cum molestis & omnis voluptatis priuatione coniunctum, adeoque boni nomine vix dignum esse, existant. Quapropter si eo aditendi sunt, vt vitia adperantur, & virtutem summamque bonum sectari sensio decernant: ita dirigendus erit animus, vt vitis nihil delectabilis, statu praerorum hominum nihil miserius, ac summi boni possessione nihil suauis praesentibusque esse, agnoscat. Vfus est hac methodo ipse Seneca, dum status sui miseriam agnoscentes vocat *τὴν ἀνάμνησιν*.

235

23 SEIEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. IV. SECT. II.
cipereus, quid diligamus, * & quam anima im-
mortalis indignum sit, inhaerere rebus perituris, &
cum vera felicitate nullo modo coniunctis!

* Eleganter Epicet. *Fachrid. Cap VI. In vnaquoque
inquit, horum, quae aut desiderant, aut continentem
praebet, aut diligimus, momento considerare, quale
ad quidem sit, incipit a minimis. Si ellam dili-
git, dicit illam dilige. Sic, ea frastra, non perturbab-
eris. Si filium tuum amas, aut uxorem, dicit: tu ho-
minem dilige: maritum enim tu, non perturbaberis.*

§. CCLXXII.

Porro
vita
multa
mala
adue-
huit.

Quot mala secum vehant vitia, iam supra offen-
dimus pluresibus (§. XCVIII. *segg.*) Et quid de-
nique fiet de homine, qui de mente emendanda
nunquam cogitat, ubi iam vita excedendum, ubi
imminet aeternitas, & mens indefectibilis atque
immortalis ea omnia, quae bona credidit, post ter-
rum reliquit? Nonne conscientia ipsa conuincet
eiusmodi hominem, nullam ipsi spern esse melioris
status, formamque periculum supplicii, quoniam Deus
iustus non possit non in hominem, voluntati suae
per omnem vitam aduerfatum, aut in hac vita, aut
post mortem, animaduertere, & diuina tamen pre-
sentia permittere solent, vt in hac vita bona ma-
lis, mala bonis plerumque eueniant. *

* Itaque omnino summum momentum inest rati-
onati: Quis Deus iustus est, malos aut in vita hac
punit, aut post mortem. Non autem id tempore
facit in hac vita, quia bonis saepe mala, mala bo-
nis eueniunt. Erit itaque, quando post mortem ma-
los punit. Ita ipse ratiocinatur Salomon *Kösel. III,*
16. seg.

§. CCLXXIII.

Emenda- Ita sincerum illud animum emendandi propositum
tionem exalabimus, considerata *saeva* nostri *miseria*. Tan-
tu magis autem illud firmissimus, si CONDITIO-
fuerit NEM

DE CAPIENDO VERAE EMENDAT. CONSILIO. 239

NEM *coram, qui summo bono potius sunt, paullo
diligentius expendimus. (§. CCLXVI)*
§. CCLXXIV.

Solidam esse hanc felicitatem, nemo dubitauerit,
quia sempiterna est illius possessio (§. CXIII.) Quae de-
Maximam eandem esse, cum ex attributis summi
boni, (§. CLXXXIX. *segg.*) tum ex effectibus e-
ius, (§. CCV. *segg.*) satis patet. Quis vero leue
quid putet, Deo frui, mentem circumferre tran-
quillam, nullisque adiectionibus, curis, conscientiae
tumultibus, perturbatum? * virtutem sine tuedio
fictari? alius denique virtute ornatis amicus vii?
Atqui haec omnia habet, quisquis summo illo ac
perfectissimo bono potitus est.

* Atqui & virtute praeditus calamitatibus premitur,
& bonis etiam mala haerere eueniunt. (§. CCLXXII)
Ita est. Sed quam parum haec omnia adquefien-
tiam eius in voluntate diuina, adeoque & animi
tranquillitatem, turbent, vel inde patet, quod, si
optio daretur, illam conditionem suam cum fe-
leratorum voluptatibus non permutaret. Ita aequo-
re animo Iosephus captiuitatem & seruitutem, quam
obtinat a Potipharis vxore voluptatem, tulit. *Gen.*
xxxix. 3.

§. CCLXXV.

Hoc est, quod vel maxime id propositum in te illi vo-
excitasset iam praesentem, si mens non lacus fuisset. *luntas.*
Iam adde, *Deum hoc a te exigere, a quo totus pende-
des. Deum hoc praecipere, qui, cum alia gra-
uora praecipere possit, id praecipiat, quod tibi
vtilissimum, quin omnino necessarium sit. * An
tu non audies Deum, vtilia licet praecipientem?
Quid furorem esse dicamus, si hic furor non est?*

* Quis vero non parat medico, salutaria praecipientem?
Talia autem sunt, quae praecipit Deus, quando te
ad veram felicitatem vocat. Hinc pietatem non
modo tanquam *honestam*, sed & tanquam *vtilissi-*
ma

ma m. commendat Apollolus. Hinc Marc. Antonin. Lib. VII. §. LXXIV. *Ὁ Φίλος πρὸς τὸν Εὐσεβίον* *Εμμελιονιον ἐστὶ ἀλλο ὄμμας, naturam constantem.*

§. CCLXXVI.

Propos- At quam affectus & propensiones frequent
tum hoc repetitae in mores; hi autem diuturnis consuetu-
dine in alteram naturam transierunt (§. LXIX.) cer-
quum tunc ita utamur velim, proferendum tibi esse,
primum situdque propositum quam primum concipiendum,
capien- situdque propositum quam primum concipiendum,
dum. Quo longius enim illud distaret, eo difficiliorem
tibi hanc emendationem futuram, certissimum est.*

* Idem ergo contingit illis, qui moras in emendando
animo neclunt, quod solet aegrotantibus, curam
valitudinis eousque differuntibus, dum iam paene
conclamatum est. Morbus intractatus difficilior
curatur, quam si saepe medicorum industria eludat.
Quo citius rem adgreditur, eo facilius eam con-
ficiunt. Huc pertinet elegans iudicium Senecae
*Epist. XXV. de duobus amicos, inuene altero, altero
sine, quod legi omnino meretur.*

§. CCLXXVII.

Et con- Quin non solum capiendum est hoc consilium,
statim retinen- sed & constanti animo retinendum. Quemadmo-
dum enim aduerso flumine nauigantes, cessante re-
migum industria, non modo non progrediuntur,
sed & retro feruntur; ita qui hoc emendationis pro-
positum, sicuti conceptum, abiciunt, non modo
non proficiunt, sed & tanto magis in pristinam mi-
seriam vortices abripiuntur.*

* Quum enim voluntas nunquam sit otiosa, sed sem-
per bonum appetat (§. XXIX) consequens est, vt
quando propositum, ad bonum verum conueniendi
abiecit, in bona adparentia feratur, tantoque magis
haec concupiscat, quanto minus aliquo veri bonitatem
tangitur. Addatur Senec. *Epist. IV.*

§. CCLXXVIII.

§. CCLXXVIII.

Ad firmandum vero id propositum praeter preces Quo fa-
ad Deum, * quippe ad iteudam nobiscum vniu-
nem promptissimum (§. CCLXXIX.) quam plu- preces &
rimam conteret examen sui ipsius quotidianam, ** etiam
ex quo, an proficiamus, & in quantum hoc hoc
propositum nostrum vel actum vel inuimium sit,
facile adparebit.

* Hinc Socrates virtutem doceri negabat, eamque
contendebat Dei donum esse. Exstat eam in rem
singularis Aelchani *Dialogos περὶ ἀρετῆς, seu de vir-
tute*, in quo p. 27. suo more demonstrat, *ὅτι ἀ-
δύνατον εἶναι οὐτε Φίλον ἀρετὴν, ἀλλὰ τοῖς κατὰ
φύσιν τοῖς κεραινοῖς, neque doceri posse, neque na-
tura, sed diuinitus accedere virtutem illi, qui eam
possident.* Adicitur maxime Tyrti *Dist. XX. quae in-
scribitur: εἰ γινώσκῃ τις τίς ἐστὶν ἀρετὴ, ἀν ἀλογοῖς
διουinitas bonas fiat?*

** Tale est illud examen, quod fuis commendat
Pythagoras in *Aur. Carm. v. 40.*

*Μὲν ὅσοις ἠδελφικόν ἐσ' ἕρμαιν' ἀγαθὸν ἔσθ' ἄρα
ἔστι τὸν κρημὸν ἔργου τριῖς ἰσσοῦ ἐσθλῶν.
Ἢς ἀρετῶν, τίς ἔστιν ἡ καὶ μετ' αὐτῶν ἐσθλῶν,
Ἄ τὴν ἀρετὴν ἔσθ' ἀρετῶν ἰσθλῶν, καὶ ἀρετῶν
ἀρετῶν πῶς ἰσθλῶν ἀρετῶν. ἀρετῶν ἡ τῶν
τῶν αὐτῶν, τῶν ἰσθλῶν. τῶν τῶν ἰσθλῶν
τῶν αὐτῶν τῶν αὐτῶν ἡ τῶν ἰσθλῶν.*

*Mella nec prius admittunt tibi lumina seminum,
Exalae quam cer tremoranti alia dila.
Quae praeteregressi? quas mali omis?
Singula percurram a primo facta, quibus tu
Fas transi dolens, capis vel gaudia iustis,
Hanc facies: haec fatigat: illorum tibi cura geratur;
Hanc te virtutis diuinae ad lumina figent.*

Ad quam Pythagorae periocham addenda sunt, quae
praecleari commentatur Hieroc. in *Comment. p. m.
205. Ediz. Curruvi.*

Q

§. CCLXXIX.

§. CCLXXIX.

Nec non Nee minus hoc propositum firmabit confuctio.
 Nihil & contemptio exemplorum tum eorum, qui, dum vitii indulgent, perant, tum eorum, qui vera illa felicitate potiri iunt. Quoadmodum enim felices sunt, quos faciunt aliena pericula cautos: ita virorum sapientum vita perpetua censura est, & non modo: quod agendum sit, sed & fieri posse, quae docentur, docet.

* Commendat hoc praecceptum Seneca Epist. VI. et XI. quae totae perleſi mentur, & Ariana. D. ff. Epist. Lib. II. Cap. XV. II.

§. CCLXXX.

Acho- Denique & honorum librorum, maxime perae-
 norum neticorum, lectio insignem tibi hac in re adferet
 lectio. utilitatem. * Quia enim ethica paraenetica volun-
 tatem magis succedat, quam instruat intellectum,
 (§. IV. *) & propositum hoc in voluntate confir-
 mat: fieri sane non potest, quin eorum librorum
 assidua lectio tibi calcas subiectura sit in via virtu-
 tis perreclura.

* Ex quo vi oppositorum fluit, tanto magis sapientes
 esse libros praeuos, vitiaque illa caputilla irritantes,
 quales & peraeque sunt fabulae Romanentes, quas
 vocant, & eundem furoris alii, qui vitis veluti co-
 loribus amoenis illustrata imaginationi fiſunt. Quil
 enim aliud agrosant animo haec legenti accolet,
 quam quod Clauere, adoleſcenti, tabulam pictam,
 quae loenam imbrem auream in Danse premium
 mittentem flit-bar. ſpectanti accidit, reſert Te-
 rent. in Euantho. Att. III. Sen. P. v. 36. ſep.

§. CCLXXXI.

Propo- Postremo id quam maxime cautebis, ne inefficax
 tum hoc ſit hoc propositum. Quid enim proderit etiam tum-
 efficac, ma cupiditas, ſummam felicitatem conſequendi,
 nihil

nili & mediis vitii flatibus, quibus ad eam conſe-
 queſſe eſt quendam opus eſt? Itaque ſimul ac propositum perit,
 hoc aliquid virum in re adquiſiſſe ſentieris: ſtatu
 res ipſa adgreſſiendi, bellumque pulcherrimum indi-
 cendum eſt vitii.

SECT. III.

DE PVGNA, IN QUAM SAPIENTIAE AC
 VIRTVTIS STUDIOSO DESCEN-
 DENDVM.

§. CCLXXXII.

Nimirum quamvis intellectus verae felicitatis eſt in
 praestantiam virtutisque pulchritudinem accu-
 rans perſpicat, & voluntas quoque, bonum natu-
 ra adpetens, felicitatem illam miſericie concuſſicat:
 animaduertens tamen in nimia neſcio quid, quod
 haec rationes turbat, quod mentem in contraria repu-
 ſionat, aut rapit, vt fatari idem cogaris, quod
 Meſtea:

*Vide meliora, probaque,
 Deteriora ſequor.*

§. CCLXXXIII.

Qui Aristotelis placita evoculantur, eum in men-
 te tumultum vocant *passiones rationis* & *adversitas* la pugna
 ſenſuati. Sed ſi in te ipſum deſcenderis: non men-
 tis facultates inter ſe contendere, ſed voluntatem
 inter bona vera & adparentia, quorum illa ratio;
 haec imaginatio, tanquam incundiffima, repre-
 ſentat, fluctare, atque hinc modo in hanc, modo
 in alteram partem rapi, facile animadverteres.

§. CCLXXXIV.

Quum vero voluntas, nihil, virtute vindice, ex illa Pugnanz
 ferocitate eluctetur, magis imaginationi ac pravis dum eſt
 adſeclibus, quam rectae rationi ſeruiat: (§. XXIX) cum cu-
 piditate in arenam proſeclto deſcendendum, & tandem cum
 buo,
 Q 2 horte

244 ELEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. IV. SECT. III.
 helle illo interno pugandum ac colludendum
 est, * coneece cogitatum ab eo voluntatem in liber-
 tatem adfertam viduas.

* De hac pugna Arrian. *Diff. Epistol. Lib. II. Cap. XXVIII. Ο τρις δεοι ε πας ἀδελφαις ψυχαις, ε πας τρις ψυχαις θανοντασ θανοντασ θανοντασ. μαδοντασ δε. μηνομακαθε. μαγα ε λογυ δεα, βιου το θρον, εναρ βασιλιου, εναρ δαδελφιασ εναρ, τωριε, εναρ άκρησιασ. Του θεοι μινουε. βιουε ομαραδο βρεθη και παραδουε, δε παε διουερεε δε χρισταυ δε πλιουε. Ιν εφ νεο βιουελο, qui se contra tales phantasiae exercet. Confilia mifer, ne aufeat te imaginatio. Magnum certamen est, animi opera sumere, de regno certatur, de libertate, de solitudine, de tranquillitate animi. Memineris Dni, illum iuncta auxiliorum, ut solent nautas, in tempestatibus invenire Casarem Paulum.*

§. CCLXXXV.

Cum
 imaginatio.
 Quoties itaque IMAGINATIO nobis praei
 quid, tamquam vel iucundum, vel honestum, vel
 velle, proponit: toties autem omnia id agendum est,
 1) ut veras rerum ideas menti nostrae renovemus
 in memoriam, haecque, quae supra devotiorum va-
 pante ac effusa, nec non de conditione viciofo-
 rum aequae ac virtute praedictorum virtuosum,
 2) ut menti non permittamus, his indulgere cogi-
 tationibus, sed eam ad his ad res ferias ac viles di-
 vertamus. 3) ut otium imprimit cane pelus & an-
 que fugiamus. * Otia si tollas, perire cupidinis ar-
 ent.

* Recte veteres, τῷ λογῶν και τῷ ἡρεσῶν εὐπειθειν εὐλ-
 λειρα πρὸς ἡμερωμεν, ἀδελφιασ ε στωμ κοιταρι
 aliana agendi habitum. Qui nihil agi, male agit. Quam-
 enim mens inquam otiosa fit: sane, si re-
 bus feris non vacat, ad cogitationes de rebus nihil
 ruit, & idearum de vitis suavitatis sese misere oble-
 dat.

§. CCLXXXVI.

DE PUGNA, IN QUAM SAP. STUDIOST. DESCEND. 245

§. CCLXXXVI.

Eadem pugna, quod sit in te vehementior AD-
 FECTIONE sese exferit, rependenda est. Et quidem, fecit
 quoniam adfectum quidam tractus sint, & principis nascen-
 resistatur facilius: (§. XXXIII.) rectissime agemus, bus,
 si antequam mens eo adfectu delectari ceperit, vel
 saltem priusquam res ad impetum redierit, cum
 superata conetur.

§. CCLXXXVII.

Si iam vires adfectus adquisit: memineris, 1) Et iam
 moram aliquam interponendam, eamque 2) vix vix ad-
 inerendum esse sibi ipsi, ut ne inter illos mentis queren-
 tumus actionem aliquam suscipias. 3) Remit-
 tente primo aestu, cogitandum esse de causa, quae
 nos inflammavit, & an ea tanta mentis inque di-
 gna sit. *

* Praeter haec sunt adfectus in officio continen-
 di melia. Quam enim adfectus sint commotiones
 extraordinariae: (§. XXXII) non possunt sane ad-
 modum diu facite, & hinc aliqua mora interpo-
 nita deservit. Videt hoc ille ex veteribus, qui
 tratis fandi, ut alphabetum Graecum aliquos res-
 citarent. §. XXXV. * Deinde, quam durante ad-
 fectu nec intellectus, nec imaginatio sustineat
 officio: (§. XXXV) nihil recte sane facit homo,
 vehementiore adfectu mira praecordia sentente. Er-
 go suspendenda erit actio. Denique quam adfectus
 ex repraesentatione boni vel mali oriatur: (§.
 XXXII) fieri non potest, quin mens ad tranquilli-
 tatem redeat, simul ac id, quod bonum malum
 visum est, vel tale non esse, vel lece admodum in-
 dignumque tanta commotione defendendum, perse-
 xerit. Eleganti id exemplo illustat Epictet. *Enchir.
 Cap. XIV. Quamquam tu te quorsum dicat: Perdidisti,
 sed reddidisti. Perdidisti, reddidisti est, esse corpore,
 nonne si quare reddiderit sed malus est vis, qui ab-
 tulit. Quid ad te, per quem reperit, qui dedit?
 Quorsum autem tui praesentur, velis aliorum
 curam habere, ut loquatur vultore.*

Q 3 §. CCLXXXVIII.

Item
cum vi-
litis &
propen-
sionibus.

Simili mentis vigore adquirenda sunt PRO-
PENSIONES & VITIJA; quae mentem in trans-
versum rapiunt. Vbi primo omnium observandum
quod de Partibus olim dictum est: *eos fugiendo vin-
cere, id praecipue quae locum habere in expan-
guandis vitiis. Compendii facies permittunt laboris,
& occasionem, qua irritari vitia possent, cane pelus
& angae fogeris.* *

* Aurea illa Epistola, cuius libentissime testimonio vi-
mor, *Enchirid. Cap. XXIV. Astoriae non hinc, sed
deus hic iudicet. Nemo magister, sed in seculo sui
oue uictoria. Inimicus esse poteris, si in nullam car-
tamen descenditis, quod ut vitas, in te non est.*

§. CCLXXXIX.

Quorum Quam enim adfectus oriuntur ex boni malique
occasio repraesentatione: (§. XXXII.) itaque, si vires ad-
fuganda quisferunt, difficilior resistitur, (§. XXVIII.) quin
sibi, vbi facies repetuntur, in mores erant: (§.
XXIII.) consequens est, ut vel tota occasio pec-
candi, dum tibi vitia tanquam grata atque fecunda
repraesentat, te in vitia praecipitem daret, & in
miserrimo sito flata retinere possit.

§. CCXC.

Etiam is Nec proferi, quod scitio consilium ceperis a
qui te vitiis abstinere. Si enim semel occasionem pec-
candi non fugeris: fieri poterit, ut propositiu situd
tibi extorquetur vitorum illecebrae. * Et quam
putant. imprudenter quaeso agunt, qui, freti alexipharma-
corum virtute, dormio, vbi pellis gratulari, sine
virgine necessitate ingrediuntur?

* Oculendare id voluerat poetas, fingentes, Vlyssim,
quamvis compositi animi virum, non autem tam ca-
Sirenum circum audire, pernoctam mole te ab-
lyssim vultus, foetisque nauigationis aures cera
obcurat insulset. Notum, quid de Alipio, amico,
referat Augustinus. Ad Chirilum conuulser consi-
lium

lium ceperat, nunquam ingrediendi theatrum. At
saepe ab aequalibus inuitatus, denum ingredi fla-
tuit, sed clausis oculis illi adflicere. Praeluit hoc
aliquamdiu. Vociferante autem populo, oculos
aperit. Semel apertis claudere iterum vel nobis,
vel non potuit: quin sit postea hic spectaculi de-
lectatus est, vt tere primis semper theatrum ingre-
deretur.

§. CCXCI.

Vitanda ergo loca, vbi peccatis ex insitito in-
dulgens homines. Vitanda prauorum consortia, loca fi-
vitanda turba. Nunquam mores, quos domo ex-
specta & tultis, referes. Aliquid ex eo, quod compositi, con-
turbabitur, aliquid ex his, quae legalis, residit. Nemo
Nemo non tibi aliquid vitium aut commendat, lo-
rum. ant imprimet, aut neicienti allinet. Seneca *Epist.
VII.*

§. CCXCII.

Nae tamen fuga sita in eo ponenda, vt in e-
Nec erum fecedamus, vt monasteria & prouidentia men in
circumspiciamus, vt semper latemus, atque nos eremus
ablincaamus a rebus gerendis. Eremitas etiam & feced-
monasteria in mundo sunt. Praeclaros virtutis dum.
speciem est, vitare occasiones, vbi suppetunt
quam eas in sermo expetere, non inuenire.

§. CCXCIII.

Si ita eueniat, vt occasio vitari non possit, vel Quid si
fi vitium, etiam non data occasione, nobis adhan occasio
datur: alia longe pugna opus est. Animo enim non pot
in memoriam reuocanda vitorum vanitas, (§. in est-
CCLXIX. *seq.*) Incredibiles miseria, in quam per tant
ea praecipites demor. (§. CCLXXII.) Dei omni
praesentia (§. CLXXXIV.) iustitia exaestissima,
(§. CLXXXVI.) summi boni praesentia ex fra-
nitatis, (§. C. LXXV.) mors denique, quae in-
minet, & nos hoc theatro extrahit. Haec me-
ditatio quot argumentis retrahere possit mentem,
Q 4 vitio-

victorum illudicris sollicitatam, ex illis, quae supra dicta sunt, facile animadvertet. *

* Omnes igitur colligendae sunt vires, & mens his argumentis conuincenda. Fieri enim non potest, ut, propositis viris & virtutibus, homo has elingat, si vere considerat sit, illa mala, has bonas esse, illa nihil solidi habere, has esse vere praedaras, & amore dignissimas. Scrio igitur hic cogitationibus indulgendum. Quo enim id rectius distulit, quo constantius, eo magis insidias vitiorum cuiusdam efficit, tecum statuit. Et hoc ostendere voluerunt poetae fabula illa de Hercule, in bituo constituto.

§. CCXCIV.

Pugna haec sub-
futura fit: non tamen est, quod despondeas an-
inde re-
mum. Si semel viceris: iterum congressus, tanto
pena fa-
cilius vinces. Et quo saepius repetitis pugnam,
cilior, eo faciliorem semper victoriam esse, tateberis. *

* Quomadmodum enim diuturna consuetudine vires adquirunt vitia, ac veluti in alteram naturam eadunt: (§. LXXIX.) ita & sensim infirmiora fiunt, semel heronque debellata. Hostis semel iterum deusit facilius longe proferuntur, quam vbi viribus integris iulunium adgreddimur.

§. CCXCV.

Et victo-
bellandis vitis aliquandiu defatigant, facile pensa-
bit insignis ac incredibilis laetitia, quae victoriam
uiffima. hanc consequitur, quam, vbi semel percepti, tam suauem experieris, vt vel eius perseruandae causam ad certamen illud te accincturus sis tanto alacrior.

§. CCXCVI.

Pugnand-
cum
cium. Non solum autem cum vitis pugnandum, sed & cum REBUS omnibus, quae animum perturbant

DE PUGNA, IN QUAM SAP. STUDIOSI DESCEND. 249

re ac de statu suo delicere possent, veluti cum pauperate, ignominia, dolentibus, ipsaque morte. Quae facile inuito animo perieret, si victor ex superiore pugna excessisset. Quid enim intolerabile videbitur illi, quem conscientia consolatur, & quod illa omnia non poena, sed medicinae causa ctenant, conuincit? *

cum rei-
bus ex-
ternis.

* Quomadmodum, duo quum faciunt idem, non est idem: ita nec quando duo idem patiuntur, eadem inde capiunt molestem. Intolerabile videtur foedaturo, vbi biduum condemnari ad operis publicas, vel ad tritremes. Et tamen eadem operas illi, mercede conducti, sine magna molesta praeflat permultos annos. Ipsum vitium barbarum, quod reus terribile omnino est, tale vitium non est martyribus. Maltum itaque interit, ex merito hoc factas, an conscientia te absoluit.

§. CCXCVII.

Ad haec eo fortius ferenda magno tibi adiuuam. Quo facti
to erit meditatio eorum omnium, quae coluit in cunct
via virtutis euenire possunt. Te cia praeculia minus praeme-
nocent. Nec tam intolerabilia sapienter videbuntur, ditatio
quae euenitque ipsi accidere, si non ex improbitate e rerum, si
tuenit, * sed ipse se alioqui possit:

- Non vlla laborum,

O mea mens, nona mi factes impiorum surgit.

Omnia praecipis, atque animo mecum ante peragis,
Virgil. Aen. VI, v. 140.

* Pertinent haec praedaras Epicteti similitudines in
Enchirid. Cap. XXXIX. ab eo, qui Olympia vincere
cupit, & Cap. VII. ad eo, qui balneum ingreditur,
delunat. Audimus posteriores & Graecis & Latinis
tunc & Graecis & Latinis & Graecis & Latinis
τοῦ θεοῦ μέλλουσι ὑπερμανῶσαι, ὅταν ἴδωσι
τὸ θεῖον. τὰς λυσιμηνίας ἀνίρει, κρηβαίαι σακαυῶ-
τῆ γυμνασία το βαλάντιο, τὴν ἀπόβουλα, τὴν ἐγ-
νησ.

272 ELEM. PHILOS. MOR. P. II. CAP. IV. SECT. III.
Quomodo prius verum non esse, offendimus:
(§. CLXXXIX.) oportet sane lumen aliquod esse,
& semper fuisse, cuius ope discimus, quo pacto Deo
satisficere, viresque sufficientes acquiri possint.

§. CCCIII.

Et hinc deducit
revelationem.
Tale lumen extra rationem nullum esse potest,
praeter REVELATIONEM divinam. Exillare
itaque oportet REVELATIONEM aliquam, a
Deo proficere, quae illa, ad quae ratio caecutit,
nobis ostendat, detecendumque illam supplet.

* Ea conclusio eo minus miranda, quo magis con-
stat, ipsos paganos philosophos aliquando ita ratio-
cinatos. Socrates sane apud Platonem in *Phaedro*
p. 604. *Tom. II. Opp. diu* nullumque de mentis im-
mortalitate, eiusque conditione post mortem, ser-
mocinatus, tandem, hac in re excecitate rationem,
agnoscit. Ex eo inferi, alterum horum fieri de-
bere ab homine sapiente. *Aut eam discere debere
at invenire, quemadmodum illa se habeant; aut, si
has res non potest, optatum ac iustissimum huma-
nam rationem esse, quae, tanquam rate veluti,
praecellat huius vitae parvasat.* Et hanc possi-
bilitatem visum omnino ingredendam esse censet, *de
pe te. Eorum de Qualitate, & de Indivisione, in
Flavio Byzantio, & ADOT GEOT TINOZ. In-
speculativa, nisi liceat fieri istas vitae praecellat formi-
tas quasdam subicula, vel DIVINO SPIRITUM VER-
BIS, ratione autem non potest transire.* Verba
aurea, & considerata dignissima!

§. CCCIV.

Ex tot
revela-
tionibus,
vra vera
est.
Agnoscere omnes religiones revelationis cuius-
dam necessitatem. Quis enim Iudaeorum *traditio-
nem* arabis, qui's Mahomedanorum *Alcoranum*,
vra vera quis ipsorum gentium *oracula*, quis denique a
Christianis, & ex parte a Iudaeis, receptam *scri-
pturam sacram* ignorat? At quam haec revelationes
sibi in multis contradicant, & contradictorie simul
verae esse nequeant: (Log. §. LXXXII.) consequent
est,

DE PVGNA, IN QVAM SAP. STVDIOSI DESCEND. 273

est, vt unica es his vera ac divina, eaque summo
flatio inuestiganda sit. †

† Vel ex hoc ergo adparet absurditas religionis Maz-
humedanae, ex principis quippe Iudaismi, Chri-
stianismi & Islamismi, id est, ex contradictoriis
meris constatae.

§. CCCV.

Neque *de vni aliter* oportet esse hanc indag. Ergo sum-
nem. Quum enim revelatio absolute sit necessaria, certi cha-
(§. CCCII.) voluit procul dubio Deus, vt omnibus rati-
mortalibus innotesceret. Innotescere autem non verae re-
posset, nisi certi in promptu essent characteres, qui-relatio-
bus ab aliis revelationibus discerneretur, & qui non nisi
alibi, quam in ipsa illa revelatione, quaerendi. *

* Revelatio enim, quam quaerimus, est lumen, quod
nobis ad veram felicitatem praenect. (§. CCCII.)
Quemadmodum vero lumen verum ab igne ficto
non aliter, quam veritatem considerata & inter se
comparata natura, discernimus, neque hic res red-
dit ad testimonia hominum, (quamvis haec nobis
fortassis occidionem, rem accuratius considerandi,
suspendere possint): ita revelatio aliter cognosci
nequit, quam si contemplerem eius indolem, eam-
que contendamus cum revelationibus aliis. Cete-
rum, quum nobis res sit cum hominibus, de veritate
revelationis conuincendis per se potest, hoc
non pertinere testimoniam illud Spiritus S. internum,
quod eos, qui iam voluntatem Dei faciunt, con-
uincit. 1. *Ioh. p. 6.*

§. CCCVI.

Quum nimirum finis huius revelationis sit, vt id, Eorum
in quo caecutit ratio, nobis ostendat: (§. CCCIII.) primum,
facile patet, 1) nihil diuini prae se ferre revelatio-
nem, quae tota id vnice inculcat, quod iam tum
recta ratio agnoscat.

§. CCCVII.

§ CCCVII.

Secun-
dus.

Quomque præcipua capita, in quibus deficit ratio, sint satisfactio, diuinæ iustitiæ præstantia, & adquisitio virtutum, quibus opus est ad voluntatem Dei perficiendam: (§. CCXCIX. *sequi*) conueniens est, 2) vti diuina reuelatio & medium iusticiæ, * ininitiatæ iustitiæ Dei satisfaciendi, & vires illas nouas adquirendi, ostendere debeat.

* Non autem sufficere *desiderat* & adulationes corporis, non ieiunia, non sacrificia & iustitiam animarum, ipsa ratio facile agnoscit. Quin potius absurditas esse, nisi ratio quaedam sanctior accedat, veluti typica, iam pridem ab aliis est demonstratum.

§ CCCVIII.

Tertius.

Quia porro diuinam hanc reuelationem esse oportet (§. CCXCII.) per se patet, 3) nihil in ea occurrere debere, quam quod verum, sanctum, Deoque dignum sit. *

* Indigna autem Deo essent *difficilis* vel audacia, vel plus artis & vanitatis, quam simplicitatis & grauitatis, præ se ferens, *hyperbolicæ* & absurdæ, *miracula* fabulosa ac minus necessaria, *propheciæ* euentu hinc comprobata, *doctrinæ* morales, recte rationis principijs repugnantes, vel societati humane noxiæ, *culus* & *ritus* inanes, veræque pietatis & amoris diuini indoli aduersi; *contradictiones* denique manifestæ, & nullo modo conciliabiles.

§ CCCIX.

Quartus
& quintus.

Quomque iam inde ab ipsa humani generis origine homines illa reuelatione indigerint: (§. CCCCI.) conueniens est, 4) vt reuelatio veræ ac diuinæ debeat esse antiquissima, quin ipsi humano generi *coæua*, adeoque & 5) ita conseruata, vt nec tempo-

ris,

DE PYGNA, IN QVAM SAP. STVDIOSI DESCEND. 255.
ris, nec hominum iniuriis, quâquam ceperit detrimenti.

§. CCCX.

Quibus positis, certissimum est, ORACVLA Ergo di- quibus gentiles delusi sunt, diuinæ reuelationis non- inueniunt hanc mereri, quia 1) quod rationi deest, non sunt ore suppetuerunt, & 2) nullum commendauerunt Deum prohibendi medium, quod non sit absurdissimum, veluti ludos, certamina, quin immolationes hominum ipsi gentilibus abominandas. Præterea 3) nihil vere sine ambiguitate protulerunt, nihil sanctum, nihil piuum, vel quod sacerdotum fraudes non manifesto prodiderit: denique non modo 4) eorum origines, sed & 5) siuem icinus omnes. *

* Oracula pro menti imposturis habent Ant. van Dale *de Oraculorum origine et auctoritate*, & Fontenellus in *Historia Oraculorum*. Dæmonis operationibus ille tribuit P. Bultus *dans la réponse à l'histoire des oracles de Mr. Fontenelle*. Medium sententiam non sine ratione ingreditur Auctor *des Remarques sur la demêlé, qui est entre Mr. de Fontenelle et l'auteur de la réponse des oracles*, qui & dæmonum partes ea in re fuisse statuit, & multas sacerdotum imposturas intercedisse iudicat. Cont. Cæles. Buddi *de Astrologia et Superstit. Cap. III. p. 282.* & Io. Cleric. *dans Bibliothèque que théolog. Tom. III. Art. II. p. 180.*

§. CCCXI.

Nec est, quod ALGORANI diuinitatem asserent Nec Al- Mahumidani. Quid enim 1) in illo reformatio- coram, nem supplet, ac non potius destruit? Quodcum ille 2) aliud ostendit medium explandi Deum, quam adulationes corporis, ieiunia, lauacra, peregrinationes Meccanas? quem fontem inuoluit suis sectatoribus, vnde vires bene agendi hauriant? 3) Quid in illo Deo dignum? Quam multa plagiæ? quam insulsa fabulæ? quam innumera iustitiæ? Denique 4) eius nouitatem ne ipsi quidem Mahumidani negant, probe guardi, mille annos non multum superare volumus illud sacerrimum. *

* Li-

* Citantur in scriptura quidam libri, veluti *Liber Sal-
lorum Domini, Epistola ad Laodiceos* & similes. Sed
adducuntur etiam quaedam ex Arato & Epimenide,
poets. Nec sequitur, ut in canone fuerint omnia,
quae vel a scriptoribus factis allegantur, vel a viris
divinis scripta sunt. Quis enim dubitet, quin
Paulus praeter Epistolam illas divinas multas alias
privatas scripserit? Quis dubitet, quin idem fecerint
omnes apostoli & viri apostolici reliqui? Sed in
rem dicitur divina providenta, ut illae solae, quae
hodie legimus, in canone conferantur, quippe
quae sui ac intentioni Dei sufficerent.

§. CCCXVII.

Hinc et Quomodo itaque characteres divinae revelationis om-
nibus scripturae S. foli convenient: ea sola quoque
id nomen tuerur. *

* Inocentius per vestigia Vincentii Flaccii, qui in *li-
bello de principibus philosophiae moralis*, & Io.
Franc. Buddi, qui sub finem *Philosophiae moralis*
eodem modo divinitatem scripturae sacrae ex prin-
cipiis moralibus demonstravit.

§. CCCXVIII.

Ac proinde Hanc ergo si in consilium adhibuerit, qui ad sum-
mam illam felicitatem adspicit: dubium non est,
de in consili- quin pulcherrimum hanc finem consequaturur sit
un adhibenda. Et vitium vel hanc fructum caperemus
ex hac scripturae nostra. Sic enim vere continget,
ret, quod ex Clementis Alexandrini *Sermonat. Lib.
I. p. 282* supra (§. IX.) addoximus, *quoniam scripturae
sae fidei, et apostolorum, et divini spiritus, et
scripturae philosophiae, dantur et vitam mutant, qui
a Christo perficitur.*

ΠΑΝΤΑ ΚΑΘΩΣ ΕΣΤΑΙ.

INDEX

INDEX
RERVM PRÆCIPVARVM.

Lit. H. Historiam philosophicam, L. Logicam,
M. Philosophiam moralem; Numerus para-
graphum, & asteriscus * Notas indicat.

A:
A Baclardus (Pet.) Scholasti-
cus. H. 100
Abstinens quid? M. 231
Accidens quid? L. 34
Actus electi & imperati. M. 30
Affectatio quid? M. 237
Adlocutio idearum quid? M. 22.*
Adulatio quid? M. 237
Ægyptii Mithæi operam de-
derunt. H. 10
non fuerunt Magistri Hæ-
bræorum. *ibid.* 19
eorum sapientia ab Hebrai-
ca plane diversa. *ibid.*
que illorum fuerit philo-
sophia moralis? *ibid.*
Æmulatio unde oritur? M. 42
Affectus quid? M. 32
horum gradus. *ibid.* 33
monet mentem a malo
abbonum. *ibid.* 34
eorum causa. *ibid.* 35
eorum esse dicit. *ibid.*
in se mali non sunt, nec
extirpandi. *ibid.* 36
eorum signa se facile
probanda. *ibid.* 103
Agilæa corporeis quærebun-
tum? M. 156
Alatius (Leo) maculas folæ
res cognitas habuit. H. 106
Albertus M. Philos. scholasti-
cus. H. 100
Alcovani divinitas pretra a
Mahumedanis asseritur.
M. 318
Albinus (Io.) tutor Monar-
chomachianis. H. 110
Amare Deum quid? M. 202
Amicitia vera quid? M. 242. 243
Ambitio quid? M. 75
unde oritur? M. 40
quoniam? *ibid.*
eius effectus. M. 76
Ambitiosus quis & eius cha-
racter. M. 76, usque 80
signa. M. 113
Amor quid? M. 37
eius signa. M. 109
in eo, quo feruntur in
Deum, consistit vera
felicitas. M. 198
complacentiæ & con-
cupiscentiæ quid? M.
199
controverfiæ de hac di-
stinctione. *ibid.*
deuotionis, amicitie &
beneuolentiæ quid? M.
200
R x obeq

I N D E X

obedienciae vel devotio-
nis M. 122
Anaximander Milesius hono-
riopiorum &c. inventor. H. 47
Antiphones Cynicorum sectae
auctor. H. 75
Appetitus quid? M. 37
Aquinas (Thomas) Scholasti-
cus. H. 100
Arabes suos habuerunt Ma-
gos. H. 28
multum nocuerunt Ari-
stoteli doctrinis. H. 74
Aristoteles philosphum
in foam linguam
translulerunt. H. 99
Archimedes specula caustica
invenit. H. 106
Aristippus Cyrenaicam sectam
condidit. H. 57
eius successores. *ibid.*
Aristoteles Platons discipulus.
H. 72
eius schola quomodo di-
dit. *ibid.*
quos habuerit successore-
res? *ibid.*
huius doctrine diu re-
gnarunt in Christianio-
rum Academia. *ibid.*
eius physica ridicula.
H. 73
Ethica medicorum. *ibid.*
Logica accurata. *ibid.*
neque Politica, ars poetica
& Rhetorica sua lau-
de de fraudandae. *ibid.*
Arithmetica primus docuit
Pythagoras. H. 41
Arnoldus (Gottfr.) male ia-
cuar Boethium. M. 129
Artes quatenus bonum? M. 146
Asellius (Casp.) venas lacteas
deterxit. H. 106
Austacia quid? M. 39
Auctoritatis praedictium. vi-
de Praedictium.
Avaritia unde? M. 40
quid? M. 87
quotplex? *ibid.*
omnium absurdissima.
M. 93
Austus quis & eius charac-
ter? M. 88. usque 92
Augustinus quo consilio scri-
pserit libros de Civit. Dei.
L. 107
Axiomata quid? L. 48. 173
sua non indigent probatione.
ibid. 59. 176
B.
Barbari nitebantur auctori-
tate maiorum. H. 4
quinam ita vocati a vete-
ribus? H. 12
barbaricae philosophia. vid.
Philosophia.
Bardi Germanorum Philoso-
phi. H. 35
Baillides Epicuri successores.
H. 36
Belkerianismus vid. *Carsifus.*
Biel (Gabr.) scholasticus.
H. 100
Boetius (Io. Henr.) Politi-
cam excoluit. H. 119
Bonum quid? M. 142
est

RERVM PRAECIPVARVM.

est vel physicum vel mo-
rale. *ibid.*
verum vel apparens. M. 143
verum simul honestum
incommodum & utile
est. M. 106
absolutum vel respecti-
uum. M. 144
adivum vel passivum.
M. 145. 152
privativum vel positivum.
M. 146
ordinarium vel extraor-
dinarium. M. 147
corporis & animi. M. 148
animi bonum prae-
stantius bono corpo-
ris. M. 150
praesentissimum quod
utramque conferat.
ibid.
privativum positivum
praesentius. M. 151
Summum quid? M. 162
hoc appetitus omnes.
M. 163
ab omnibus potest obti-
neri. *ibid.*
voluntatem perficit.
M. 165
debet esse perpetuum.
M. 167
dissentus philosophorum
de summo bono. M.
169 usque 173
non confidit in corpore.
M. 195
Borellus (Petr.) Microscopio-
rum usum commouit.
ibid.
H. 106
Boyle (Rob.) Antiam pneu-
maticam invenit.
H. 106
Brachmanes Indici Philosphi.
H. 31
hodie sub voce Brami-
nen occurrunt. *ibid.*
Brutus (Steph. Jun.) factor
Monarchomachismi.
H. 110
C.
Cabbalistarum systema
quid? H. 17
Cassellianus - circulationem
sanguinis perspicuum habuit.
H. 106
Calamitatum causa. M. 261.
263
Campesellae (Thom.) vitam
quasi scriptam? H. 105 ***
Cardanus (Hieron.) noni sy-
stematis inventor.
H. 105
Cartesius novum systema edi-
dit. H. 108
eius vita. *ibid.*
sectatores praecipui.
H. 109
Theologi si eius sectae
acriter opposuerunt.
ibid.
eius principia Lovens.
H. 110
quid de existentia Dei
stauerit? H. 111
eius de spiritu opinio.
ibid.
inde enatum systema oc-
casionale & Bekkerianis-
mus. *ibid.*
eius principia physica.
K 3 H. 112

I N D E X

H. 112
 moralem philosophiam
 via strigit. H. 113
 iugum seruitutis philo-
 sophicæ excussit. H. 114
 Cassius satellites Saturni pri-
 mus obtinuit. H. 160
 Clesothus succellor Zenonis.
 H. 79
 Chaldaei quid statuierint? H. 22
 eorum sapientiae origo.
 H. 11
 multa fomiantur de a-
 strologia, artibus diui-
 natibus &c. H. 23
 Cholericum temperamentum
 vid. *Temperamentum*.
 Cholericorum character. M.
 48. 64
 eorum signa physiogno-
 monica. M. 120
 Cholericis sanguineis quibus?
 M. 61
 Cholericis Melancholicis qui?
 M. 61
 Chryppus succellor Zenonis
 H. 79
 Circulus quid? vid. *Ballata*.
 Cognito sui ipsius diffidens est.
 M. 148
 non aeque corporis.
 M. 129
 modus quo progreditur
 nebra cognito? L. 9
 Color prolii affectus. M. 108
 Comenius Io. Amos? scrip-
 turam sacram philoso-
 phiae principum statuit.
 H. 4 *
 Comilitatio quid? M. 11
 Conditionalis syllogismus vid.

Syllogismus.
 Confucius Sincensium Philoso-
 phus. H. 34 *
 Congratularo quid? M. 41
 Coniectura quid? L. 141
 Conringius (Herm.) politican
 excussit. H. 169
 Conscientia quid? M. 48
 est vel antecedens, vel
 consequens. M. 19
 vel recta, vel probabilis,
 dum & scrupulosa.
 M. 20
 vel recta vel erronea.
 M. 21
 vel bona vel mala. *ibid.*
 Confictarium quid? L. 62. 174
 Consequentiæ an imputan-
 di est? L. 119
 Consequentis fallacia. vid. *Fal-
 lasia*.
 Conuersatio cum hominibus
 virtuti delectis multum pro-
 dest. M. 239
 Continentia quid? M. 234
 Conuersio quid? L. 65
 Copulatus syllogismus vid.
Syllogismus.
 Corpus hominis pars essentia-
 lis. M. 11
 non est ergallum
 mentis. M. 11. & *ibid.* *
 non cogitat. M. 12
 eo vitur ment. triquam
 instrumento. M. 44
 ab eo mens varie adfecta-
 tur. *ibid.*
 constat fluidis & solidis
 partibus. M. 45
 Corollarium quid? L. 62. 174
 Cynici. M. 76
 horum sectæ auctor. *ib.*
 cur

RERVM PRÆCIPVARVM.

cur dileti Cynici? *ibid.* *
 excoluerunt solam philo-
 sophiam moralem.
 H. 77.
 huius præcipua capita. *ibid.*
 Cyreniaca secta. vid. *Stoicis-
 pna*.
 D.
 Decorum quid? M. 235
 est vel iuris naturae vel
 politicum. *ibid.* a 36
 huius species vel virtutes
 ex eo natae. *ibid.* 237
 vitia opposita. *ibid.*
 Definitio quid? L. 35. 37
 eius partes. L. 37
 nominalis quid? L. 38
 realis quid? L. 39
 non debet esse negatiua.
 L. 40
 debet reciproci cum
 suo definito. *ibid.*
 quomodo reperitur?
 L. 41. & 42. 170
 experientio inuenta est
 fundamentum de-
 monstrationis. L. 43
 aliquando sufficiunt no-
 minales. L. 211
 Democritus Chemicæ peritus
 fuit. H. 106. *
 Demonstratio quid? L. 120
 est vel a priori, vel a pos-
 teriore. L. 121
 illa procedit a causis ad
 effectum. *ibid.* 122
 quid necessario verum?
ibid. 123 *
 nexus propositionum
 constare debet. *ibid.*
 124
 eo visus procedit, donec
 peruenit ad princi-
 pium. *ibid.* 125
 a posteriore quomodo
 demonstratur? *ibid.* 126
 alia est directa alia indi-
 directa. *ibid.* 127
 indirecta quid? & eius re-
 gulae. *ibid.* 127. 128
 Descriptio quid? L. 36
 Desiderium quid? M. 38
 Desperatio quid? M. 39
 Desperatus oculis futurum
 indicat. M. 112
 Deus est bonum absolutum.
 M. 187
 summum. *ibid.* 181. 194
 quod demonstratur. M. a
 175. uique 181
 est Ess. simplex. *ib.* 182.
 æternum & inde-
 pendens. *ib.* 184
 infinitum incomprehen-
 sibile &c. *ibid.*
 sapientissimum intelli-
 gens, praeclarum, om-
 niscitum, liberissime
 volens, omnipotens.
ibid. 185
 iustum, verax. *ibid.* 186
 ab omnibus potest ob-
 tineri. *ibid.* 189
 voluntatem potest persi-
 cere. *ibid.* 191
 nihil eo præstantius. *ib.*
 192
 homini bonum præstan-
 tissimum. M. 188
 consurgitur cum mente
 nostra. *ib.* 195
 R 4 hoc

I N D E X

hoc vinculum non consistit in veritatis cognitione. M. 196*
 sed in voluntate querendum. *ib.* 197
 Dialectica & Analytica non sunt distinctae disciplinae. L. 3*
 Diffidentia quid? M. 39
 Dilemma quid? L. 91
 Dickinon (Edm.) Mofis proprias attribuit fontem. H. 14*
 Diogenes Laërtius perperam negat, barbaros tam ante Graecos philosophum excelsisse. H. 11*
 Diogenes Philoſophus ſcholae Zenonis. H. 79
 Dismethius ſyllogismus, vid. *ſyllogismus*.
 Diſputatio quid? L. 208. 209
 Diſputantium officia. L. 211.
 Diſſio quid? L. 45
 in ea etiam negatiuae definitiones ſeruantur. L. 46
 eius membra exarantur totum diſſum. L. 47
 ſunt diſtincta. *ibid.*
 idea diuidenda ab ambiguitate liberanda, & differentia inter diſtinctionem & diſtinctionem. *ibid.*
 ſubdiſtinctiones non praeter necessitatem multiplicandae. L. 48
 Diſſimulatio quid? M. 237
 Docentium officia. L. 234

uſque a 44
 peruerſa quorundam doctendi ratio. L. 235
 Drebbolus (Com.) uſum microſcopiorum detexit. H. 106
 pariter ac thermometer. *ibid.*
 Druides Gallorum Philoſophi. H. 35*
 Dubitatio quid? L. 152
 non confundenda cum negatione. L. 153
 diſſert a *exſeſa*. *ibid.*
 ex ea oritur ſerupulus. L. 154
 huius effectus. *ib.* 155.
 166. 167

E.

ELeatica philoſophia unde nomen accepit? H. 84
 Elitica ſecta unde diſta? H. 60
 eius affectus. *ibid.*
 Entia rationis non confundenda cum non Entibus. L. 15
 Enthymema quid? L. 85
 Enunciatio. vid. *Propoſitio*.
 Epicurus ſcholam ſuam in hortu inſtituit. H. 85
 plurima ſcripſit. *ibid.*
 eius vita. *ibid.*
 ſucceſſores. H. 86
 eius philoſophiam reſtituit Gaſſendus. H. 87
 eius principia philoſophiae rationalis. H. 87.
 88. 89
 philoſ. moralis. H. 90
 Ede.

RERV M PRAECIPVARVM.

Effenti Pythagorae principia adoptarunt. H. 16*
 huius ſectae origo. H. 16
 quando innotuit? *ibid.* 16*
 Ethica quid? M. 2
 eſt vel dogmatica, paracnetica, paradigmatica, vel characteristica. M. 4. & *
 diſſert a Iure naturae. M. 6
 a Politica & Oeconomica. M. 7
 eius commodiſſima methodus. M. 8
 qua methodo uſi fuerint veteres ac recentiores? M. 8*
 eius uſitatus. M. 9
 Euclides auctor Megaricae ſcholae. H. 61
 Examen ſui ipſius quid operetur? M. 278
 Excerpendi methodus, vid. *Methodus*.
 Experimenti quid? L. 23
 cauteſca circa eam. *ib.* 24
 Experimenta vel facile vel difficilius vel plane non inſtitui poſſunt. L. 160*
 Exponabiles propoſitiones, vid. *Propoſitio*.
 E.

FAllacia latet vel in diſtione vel in rebus. L. 202
 quatuorſimodo id fit in diſtione? L. 103
 in rebus? L. 104. 105.
 106
 Fallitas aut eſt in idea ſimpli-

ci, aut in iudicio, aut in ratiocinatione. L. 96. 97
 Falſum quid? L. 95
 eſt vel in propoſitionum qualitate vel quantitate. L. 98
 vel certum vel probabilis. L. 109
 dantur gradus falſi. L. 110
 Favor quid? M. 41
 Fiſto quid? L. 109
 Fiducia quid? M. 39
 fiduciam collocare in Deo quid? M. 202
 Figure ſyllogiſmorum. L. 80
 harum regulae & fundamenta. L. 82. 82. 83
 Fluidi. (Rob.) thermometer ſcuius. H. 166*
 Fortitudo quid? M. 234
 G.

GAllia a Galliae tubos opticos inventit. H. 166
 Garrulitas quid? M. 237
 Gaſſendus philoſophum Epicuri reſtituit. H. 87
 Genus quid? L. 34
 Geometria primus docuit Pythagoras. H. 41
 Geſtus affectuum ſigna. M. 108
 Geworum nomina qui veniant. H. 27.
 Gratia Dei quid? M. 201
 Grauitas quid? M. 238
 Graeci accuſatoſi philoſophandi ratione uſi, quam barbari. H. 36
 Graecorum philoſophorum clafſes. H. 37
 Grotius (Hugo) ius naturae excollit. H. 118
 R 5
 de

I N D E X

de Guericke (Otto) antliam
pneumaticam inuenit. H. 106
H.
H Adrianus Cardinalis Ari-
stotelem e throno de-
turbare voluit. H. 113 & *
ab Hales (Alex.) philof. icho-
bilicus. H. 100
Harassus (Gaul.) circula-
tionem sanguinis detexit.
H. 106
Hebraea gens sapientiae flu-
diuissima fuit. H. 14
Hebraeorum sapientia quae
fuerit? *ibid.*
an ab his profecerint Py-
thagoras & Plato? H. 15
reuerſi ab exilio Babylo-
nico graecifare ope-
perunt. H. 16
Hegelſas mortem voluntari-
am commendat. H. 59
Hermes Trimegiſtus an vi-
quam exiit? H. 19
Hermeneutica probabilis
quid? H. 134
Hyghlers in Anglia. H. 110
Historica probabilis quid?
L. 135
Hobbeſus (Thom.) L. 121
ſcripſit. H. 118
fautor Machiavelismi.
H. 120
Hoffmann (Dn.) Aritoteliſ
ſectae fe acriter oppoſuit.
H. 113
Homo & mente ſaudet &
corpore. M. 10. 11
quinam boni quinam
mal? M. 159
Hoochieſium microſcopio-
rum commouit. H. 106
Hotomannus (Franc.) fautor
Monarchiomiachismi. H. 120
Huygenſis Satellites Saturni
detexit. H. 106
Humanitas. M. 237
Hypotheſis quid? L. 131
I.
L. 21
ſunt vel clarae vel ob-
ſcurae. L. 25
quid clarae vel obſcurae?
ibid.
quid diſtinctae, quid
confuſae? L. 25
quid adaequatae & inad-
aequatae. L. 27
quis illas primus docue-
rit? *ibid.* *
ſunt vel ſimplices, vel
compoſitae. L. 28
ſimplices diſtinctae non
ſunt. *ibid.*
ſunt porro vel ſubſtan-
tiarum, vel modorum
vel relationum. L. 30
de idea relativa nihil ab-
ſolute negandum, ni-
hil affirmandum. L. 31
ſunt etiam vel ſingulares,
particulares, vniuerſa-
les. L. 33
rerum materialium &
immaterialium ideas
quo-

RERVM PRAECIPVARVM.

quomodo acquiras? L. 22
idearum linatarum ſig-
nificantium. M. 24
Imaginatio quid? L. 12
media eam emendandi.
M. 28; 286, 287
diuerſimode nominatur.
ib. 13
diuerſa apud omnes.
M. 17
eius morbi. M. 27
Impietas quid? M. 22B
Impudentia quid? M. 237
Incellis manifeſtat tempera-
mentum. M. 121
quinam prodat ambitio-
nem ridiculam. M. 123
Thyrotoicam *ibid.*
militarem. *ibid.*
phaſificam. *ibid.*
voluptatem Venerem.
M. 123
ibid.
Eſchicam. *ibid.*
Auaritiam. M. 124
Inclementia ad veram felici-
tatem. M. 266
Indifferentia quaenam ſint?
M. 158
Indorum philoſophi. H. 31
philofophia. H. 32
ſe. ſe. ſe. H. 33
Ingenium quid? M. 12
eius compoſitiones non
ſemper exiliunt. L. 14
Inhumanaſitas quid? M. 217
Inſtrumentalis philoſophia.
M. 18
vid. *Philoſo. dia.*
Intellectus quid? M. 15
occupatur circa veſtra
tem. L. 7
eius cognitio quomodo
inſtillenda? M. 257
eius operationes. L. 10.
K. 11
apud omnes idem. M. 17
oritur ex ſentiu. L. 17
non ſemper inuenit ve-
ſtitem. L. 12
Interpretatio quid? L. 188
eius finis. L. 189
eius regulae. 190. uſque
207
Inuidia quid? M. 45
exercuciat auaros. M. 60
Iohi amici Subaeorum ſectae
fuerunt additi. H. 30
Iohnſon (Zach.) tubos opticos
ſciuit. H. 106 *
Ionicae Philoſophiae origo.
H. 46
Ionici Philoſophi quinam?
H. 49
parum excoluerunt phi-
loſophiam practicam.
H. 48
eo magis autem phyſi-
cam. H. 49
da. modibus omnia reſo-
luerunt. H. 50
mentis immortalitatem
agnouerunt *ibid.*
inuenerunt quaenam?
geometrica problema-
ta. *ibid.*
eorum de aſtronomia &
meteoris ſententia. *ib.*
Ira agit ambitioſos. M. 18
Iraſt ſigna. M. 114
Iruſio quid? M. 41
Iulici philoſophi originem
debent Pythagorae. H. 39
Iudaeorum hodiernorum ſu-
dia.

I N D E X

dia. H. 18
 Iudicium quid? L. 49. M. 22.
 nactur ex idearum com-
 paratione. L. 49.
 Iudicare quid? L. 10. 11
 Iustitia pro virtute sumta
 quid? M. 127
 eius vitium oppositum.
 M. 129

K.

Klcheri de Patriarchis fen-
 tentia. H. 14

L.

Lætitia quid? M. 38
 eius signum. M. 111
 Læcuna quid? M. 40*
 Leibnizius primus explicavit
 ideas adequatas. L. 27*
 Lentitas quid? M. 238
 Lentitas quid? *ibid.*
 Lewenhookius (Ant.) visum
 microscopiorum detexit.
 H. 106
 Libei, an legendi? & quid
 circa eorum lectionem ob-
 servandum. L. 181-182.
 183
 Lippethelmus (Ioh.) tubos
 opticos fecit. H. 106*
 Lippius (Iust.) illustravit Sto-
 cam philoſophiam. H. 80
 Logica quid? L. 1
 est vel naturalis vel ar-
 tificialis. L. 2
 agit de veritate certa
 vel probabil. L. 3
 eius utilitas. L. 4

M.

Machiavellemi origo.
 H. 119
 eius adfectus. H. 120
 Magi Perſiarum philoſophiæ
 ac factis præerant. H. 25
 de Deo male ſentiebant.
ibid. 26
 eorum principia. *ibid.*
 eorum reliquæ in Perſia.
 H. 27
 Arabum Magi. H. 28
 Magnificenti quid? M. 231
 Malum quod auerit maius
 malum fit bonum. M. 152
 ex duobus minimum es-
 ligendum. *ibid.*
 Manichæismus vnde? H. 26
 Manius (Sim.) circumiſionales
 fecit. H. 107*
 Meditatio quid? L. 161
 Megarica ſchola, cuius au-
 ctor Euclides. H. 62
 huius ſuccelliores. *ibid.*
 operam præcipue da-
 bant Logice. *ibid.* 63
 inde & varie dicti.
ibid.
 Diogenis de hac ſchola
 iudiciam. *ibid.*
 a ſec.

RERVM PRÆCIPVARVM

a ſcepticimo & atheismo
 non fuit immunis.
 H. 63
 principia. *ib.**
 Melancholicum Tempera-
 mentum. vid. Temperamen-
 tum.
 Melancholicorum character.
 M. 60
 ſigna phyſiognomonica.
 M. 170
 Melancholico Cholericis qui-
 nam? M. 63
 ſanguinet. *ibid.*
 Melanchthon (Phil.) ſchola-
 ſticam philoſophiam con-
 ſervavit. L. 102
 Memoris quid? M. 22
 Mendacium quid? M. 237
 Mens hominis eſſentialis part.
 M. 23
 eſt immaterialis & ſic
 ſpiritus. *ibid.*
 eſt indeltrudibilis & im-
 mortalis. M. 13
 ſuſurum perceptionum ſi-
 bi conca. *ibid.*
 eius præſtantia. M. 14
 de eius felicitate maxi-
 me cogitandum. M. 14
 eius facultates. M. 15. &
 16
 inter ſe non conſentunt.
 M. 233
 eam cognoviſimus vel
 comparate vel abſo-
 lute. M. 232
 Methodus *ſyneſtica* quid? L.
 162
 quid ad eam requiratur?
ibid. 164
 euitanda præiudicia.
 L. 164
 vitilis ad eam dubitatio.
ibid.
 incipit ab experientia.
 L. 168
 regulæ obſervandiæ. *ib.*
 169. 170. uſque 180
Analytics quid, & quo-
 modo iuſtituenda? *ib.*
 229. 230
 docendi dogmatica, pa-
 rænetica, charactერი-
 ca. M. 4
 Excerptandi. L. 187. 187
 Mythologica quid? M. 5
 Meticolofus quid? M. 112
 Meicus (Ioh.) tubos opticos
 fecit. H. 106*
 Metus quid? M. 38
 Milton (Ioh.) fuor Monar-
 chomachismi. H. 120
 Mewſiæria quid? M. 238
 Miſcelliones philoſophi Ecce-
 ſiæci a ſectariis deſcribuntur.
 H. 97*
 Miſericordia Dei quid?
 M. 201
 Modi qui & quotuplices?
 L. 31
 ſyllogiſmorum abſtracti
 nihil continent. L. 84
 Moderatio quid? M. 238
 eius vitium oppoſitum.
ibid.
 Modestia quid? M. 233.
 eius vitium oppoſitum.
ibid.
 Monarchomachismi
 origo.
 H. 119
 eia

I N D E X

cius affectae & propa-
gatores. H. 120
Mortali cadunt sub demon-
strationem. M. 3
Moralis Philofophia, vid. *Philo-
fophia*.
Mores quid? M. 69
animi fequuntur tempera-
mentum corporis.
H. 16, 57
boni virtutum, mali vi-
tia contrahunt. M. 70
Mortuus homo praeus quid
fenfiat? M. 106*
Mors quid operetur in hi, qui
vix obnoxii? M. 106
quatenus malum? M. 113
voluntaria nunquam bo-
na. *ibid.**
in fe non efi indifferent.
M. 154
Morbus corporis facilius fen-
timus, quam animi.
M. 164
illos amoliri ftudemus,
non aequo hos. *ibid.*
265
Moficus Phoenicum philo-
fophus. H. 34
male confunditur cum
Mofe. H. 35*
Muficam primus docuit Py-
thagoras. H. 41
Mythico Chemicis in plures fa-
mias abierunt. H. 116
eorum principia. *ibid.* 117.

N.

Nationum integratum di-
uerfa temperaments.
M. 66

Naturalis Logica, vid. *Logica*.
Nicolai (Marini) impugnat
Aristotelem. H. 113
Nominalis definitio, vid. *De-
finitio*.

O.

Oecam (Gull.) fcholasticus.
H. 100
Oidium quid? M. 37
Odii figuram. M. 110
Opinio quid? L. 141
Oppofitio quid? L. 69
eſt vel contraria, vel ſub-
contraria vel contra-
dictoria. L. 70
harum regulae. L. 71
Oraculis gentium nomen di-
uinae reuelationis non
meretur. M. 310
ſed fruſtrae produunt. *ibid.*
Oroſius quo confilio Orme-
ſtam ſeripſit? L. 107*
Orpheus Thracum Philoſo-
phus. H. 35

P.

P. Aracelius (Theophrastus)
Chemicus deſectia. H. 166
Paralogiſmus quid? L. 100
Patricius (Franc.) impugnat
Aristotelem. H. 113
Parere Deo quid? M. 1103
Patientia quid? M. 124
vitiuſque oppoſitum. *ibid.*
Patres qui Platonem ſecuti?
H. 71
Perſarum Zoroaſter quis?
H. 24
eorum Magi. vid. *Magi*.
Phyſici ſimilimi fuerunt ſec-
tae Stoicorum graecorum
caet.

RERVM PRAECIPVARVM.

cae. H. 16*
Philolaus primus motum tel-
luris inculcaſſe dicitur.
H. 43*
Philofophia quid? H. 1
non eſt vulgaris ſed ſo-
lida cognitio. *ibid.*
non ſuppeditat praee-
pta de ſempiterna fe-
licitate. H. 6
Sceptica quid? H. 4
eius origo. H. 97
Transitionaria quid? *ibid.*
Sectaria quid? *ibid.*
Dogmatica nomen Philo-
ſophiae meretur.
male diuiditur in veram
& falſam, ſcepticam,
& dogmaticam. H. 5
Eſelectica. H. 91
auctor eius eſt Potamon.
H. 93
qui hanc methodum ſequi-
tur? H. 94, 95, 96.
Inſtrumentalis quid? H. 7
Theoretica quid? *ibid.*
Theoreticae partes. H. 8
Practica quid eſt quid com-
prehendat. H. 9
haec verſatur circa cog-
nitionem boni. M. 11
ſeclit voluntatem ad
bonum adpetendum.
M. 4
eſt porro vel barbarica,
vel Graecanica. H. 11,
& 12
Philofophi Eſelectici. H. 91
Miſcelliones a ſectariis
diti. H. 91*

antiquiſſimi eorum. H. 92
Sceptici eorumque varia
nomina. H. 97, & *
Italicum originem debent Py-
thagore. H. 39
nouiores de ſcientiis praec-
ticae magis cogitaue-
runt. H. 118
Phlegmaticum Tempera-
mentum, vid. *Tempera-
mentum*.
Phlegmaticorum character.
M. 61
figna phyſiognomonica.
M. 120
Phaenomena phyſica non
explianda ex hypothefi
metaphyſica. L. 147
Phyſiognomonica ſigna ex
lineamentis deſumta an
certa? M. 125
Pieta quid? M. 227
eius vitia oppoſita. M. 128
de Pineda (Ioh.) eius de Pa-
triarchis opinio. H. 12
Plato eius vita. H. 64
quid limini ſcholae in-
ſcripſit? *ibid.*
principia. H. 65, 66
ſtatit Daemones Deos,
que luniores praetor
Deum. *ibid.* 67
animam partem coele-
ſtem credit. *ibid.*
modus quo ea purgatur?
ibid.
quid de beatitudine ſta-
tuerit? H. 68
commendauit virtutem.
ibid.

I N D E X

quomodo virtutes dimiserit. *ibid.*
 eius successores & horum inter se dissensio. H. 69. 70. 71
 Platonici recentiores. H. 71
 Poetae antiquissimi Graecorum philosophi. H. 38
 horum philosophiae interpretatio obscura. *ib.* qui eam susceperunt. *ib.*
 Poenitentia quid? M. 38
 2 S. Porta (Durandus) Scholasticus. H. 100
 Porta (Io. Bapt.) tubos opiosos sciat. H. 106
 Posidonius philosophus in schola Zenonis. H. 79
 Possibilitas quid? L. 149 non confundenda cum hypothese. L. 148
 Postulatum quid? L. 58 non indiget probatione. L. 59
 Potamon auctor philosophiae Ecliticae. M. 92
 Praecepta philosophica non sufficient ad aeternam felicitatem. M. 299. 300. & 301
 Praedicalia quanam? L. 34
 Praedicatum quid? L. 51
 Praefatio quid? L. 161 & *
 Praes quid operantur? M. 278
 Probabilitas quid? L. 129 eius principium. *ibid.* quomplex? L. 135
 Hermeneutica quid, & eius fundamentum? L. 133
 Historica quid, & eius

fundamentum ac regulae. L. 134 uique 140
 Moralis vel Politica quid. L. 142
 Physica quid, & eius regulae? L. 143. uique 146
 Problema quid? L. 63. 175
 probandum est. L. 64. 176
 Proclus specula caustica invenit. H. 105 *
 Proposio quid? L. 49
 consistit subiecto & praedicto. L. 50
 est vel affirmativa vel negativa. L. 52
 vel vniuersalis particularis, & singularis. *ibid.*
 quando debeat esse vniuersalis, quando particularis? L. 57.
 Modales quanam sint? L. 54
 necessariae fundamentum sunt demonstrationis directae. *ibid.* *
 impossibiles fundamentum indirectae demonstrationis. *ibid.*
 Exponibiles quanam & curia vocentur? L. 55
 95
 omni propositioni inclitibelis & hypothese. L. 57
 quatuorplex modo vna ex vna fiat? L. 65
 Proprium quid? L. 34
 Propensiones quomodo videntur. M. 238. vique 297
 non

RERVM PRAECIPVARVM.

non vincimus, quando in certum succedimus. M. 202
 eorum vanitas ac miseria in memoriam reuocanda. M. 203
 pugna cum eis saepe repetenda. M. 204
 Prudentia falso habetur pro virtute. M. 218
 Pudor, eius signa. M. 116
 subterfugus. M. 227
 Puffendorffius (Sam.) Ius naturae excoluit. H. 118
 Pugna rationis & appetitus sensitui. M. 253
 cum cupiditatibus. *ibid.* 284
 cum imaginatione. *ibid.* 285
 cum affectibus nascentibus & iam vires adquirentibus. *ibid.* 286
 287
 cum vitia & propensionibus. *ibid.* 288.
 Purgatorium Platonicum. H. 65. *
 Pyrrho, auctor Philofofiae Scepticae. H. 97
 eius sectatores. H. 98
 Pythagoras.
 scriptores de eius vita ac dogmatibus. H. 40
 primus docuit Geometriam, Musicam & Arithmetica. H. 41
 quomodo philosophiam definiuit? H. 42
 eius de mundo opinio. H. 43
 hominis essentiam in sola mente positam flavit. H. 44
 mentem esse particulam essentiae diuinae. *ibid.*
 a Fanaticismo non alienus fuit. H. 45
 non explauit Iudaeorum sectam. H. 15
 eius discipulum claser. H. 42. *
 Pythagorei mundum medium terram continere asserbant. H. 43. *
 eorum systema mundi. *ibid.*
 R.
 R. Aius (Ioh.) anatomiam plantarum inuenit. H. 106
 Ramus (Pet.) dialecticam tantum excoluit. H. 105 & *
 Aristotelem impugnat. H. 113
 Ratio recta quid? H. 1. L. 110
 bene ratiocinatur. *ibid.*
 eius cognitio vel apodictica vel probabilis. *ibid.*
 Relationum inaequarum sunt species. L. 31
 Reminiscencia quid? M. 22
 Republicani in Anglia. H. 120
 Reuelatio quid? M. 203
 eius necessitas. M. 204
 Deus voluit vt omnibus innotesceret. *ib.* 202
 deest esse diuina 302-308
 S

INDEX

ca non est diuina, quae
in incalcet quod iam
rationis est. M. 306
effradit fidescientia me-
dia Dei iustitiae satis-
faciendi. M. 307
debet esse antiquissima.
M. 309
& non immutata. *ibid.*
via vera est. M. 304
Rigor nimius quid? M. 338
Rutiliana quid? M. 337

S.

Sabbacorum philosophia
quae? H. 29
Sanchuniathon Phoenicum
philosophus. H. 35
Scripturae *Quarta*. *ibid.*
Sanguis ex quibus partibus
constat? M. 49
eius effectus. M. 51
Sanguineum Temperamen-
tum. *vid. Temperamentum*
Sanguineorum character.
M. 95
eorum signa physiognomo-
nica. M. 120
Sanguineo Cholericis quinam?
M. 103
Sanitas quatenus bonum
quoddam? M. 115
Sarpis (Paul) circulationem
languinis perfectam ha-
bit. H. 105
Scenicae vrbantiae. *vid. Vrbani-
tatis*
Scenica philosophia. *vid. Phi-
losofia*
Scherius (Christi) maculae
solares obseruauit. H. 106
Schelius (Ratbodus) Monachomachii factor. H. 120
Scholasticis vapulant ob inu-
les speculationes. H. 6
huius sectae autefigiani.
H. 200
inquarunt Philosophiam & Theologiam. H. 101
quidam horum errorum
infignes effectus *ibid.*
Scholion quid? L. 63
Scientia quatenus bonum?
M. 156
quae sit ad eam palma
via? M. 150
Scotus (Io. Duns) Scholasticus.
H. 200
Scribentium officia. L. 247.
vique 255
Scipionum praecipua gene-
ra. M. 246
Scipura sacra quid? M. 313
quid continent? M. 314
antiquissima est? M. 316.
& non immutata. *ibid.*
Scrupulus quid? L. 194
Sectaria Philosophia. *vid. Phi-
losofia*
Sectarii quinam? H. 4
Seldenus (Io.) Ius nat. exco-
nuit. H. 118
Sennertus (Dan.) Chemiam
inuenit. H. 106
Sensio, ab ea incipit omnis
cognitio. L. 23
ponit organa sensoria &
quid requirat? L. 215.
116, 117, 118
Sensui rite limitati non fal-
lunt.

RERVM PRAECIPVARVM.

lunt. L. 22, & 114
quid? M. 25
quot? M. 25
Septelius (Lud.) Microscopia fecit. H. 105
Sermo quid? M. 125
in eo ipediatur forma
sen flylus. M. 127
& materia, M. 132, 133, 134
Simulatio eius effectus. M. 135
Sophistae quinam? L. 101
Sophismata dicuntur etiam
fallaciae. *ibid.*
Socrates, eius vita. H. 51
bellam induxit sophistis.
H. 52
purgant philosophiam
superstitiosis Deorum
culibus. *ibid.*
Stancius perperam leges ci-
uicas inuales a Sabbaco-
rum inibus repetit.
H. 30
Subdisiones, quid de his
sentiant? L. 48
Subiectum quid? L. 61
Substantiae, est ipsa non co-
gnoscimus. L. 31
Syllogismus quid? L. 73, 75
et illius regulae de tri-
bus. L. 74, 75
quattuor ideae cum vi-
tiosis reddunt L. 76
constat tribus terminis.
L. 77
eius figurae L. 80, vique
83
compositi quinam? L. 81
& in forma & materia
se recte habere debet.
L. 90
Sine

Stolici logicam ad superfluum
nem vique coluntur.
H. 80
quem ordinem in physici
seruauerunt? H. 81
eorum principia. *ibid.*
doctrina de Deo. H. 82
philosophia moralis.
81, 81
Stylus, ex eo de propensione
sententia dicitur. M. 127
ambulio & cholerico.
M. 128
languinei & voluptuosi,
melancholici. *ibid.*
ad elegantem quale re-
quiratur temperamen-
tum? M. 131
Stancius perperam leges ci-
uicas inuales a Sabbaco-
rum inibus repetit.
H. 30
Subdisiones, quid de his
sentiant? L. 48
Subiectum quid? L. 61
Substantiae, est ipsa non co-
gnoscimus. L. 31
Syllogismus quid? L. 73, 75
et illius regulae de tri-
bus. L. 74, 75
quattuor ideae cum vi-
tiosis reddunt L. 76
constat tribus terminis.
L. 77
eius figurae L. 80, vique
83
compositi quinam? L. 81
& in forma & materia
se recte habere debet.
L. 90
Sine

I N D E X

sinensium philosophia. H. 34
 redolet Spinozismum. H. 59
 Synthetica Methodus. *vid.*
Methodus.
 T.
 T Almu'd Indaeorum fabulas continet. M. 212
 Temperata quid? M. 217
 eius vitium oppositum. M. 230
 Temperamentum quid? M. 51
 Cholericum quid? M. 52
 Melancholicum quid? M. 53
 Sanguineum quid? M. 54
 Phlegmaticum quid? M. 55
 nemo uno coque solo praedictus. M. 62
 visum praedominatur. *ibid.*
 ea mutantur pro diversitate aetatis. M. 64
 eorum effectus. M. 65
 Testimonium diuinum summum gradum fidei attingit. L. 141
 Thales Milesius sectae Ioni-cae conditor. H. 46
 Theodorus nouam sectam constituit. H. 57
 qua philosophia nihil de-testabilis. H. 58
 eius principia. *ibid.*
 atheismum liberrime professi Theodoritani. H. 59
 Theorema quid? L. 60. 175
 probatione indiget. L. 61. 176
 Thomaeius (Christ.) Ius Nat. excoluit. H. 118
 Timere Deum quid? M. 202
 Toncellus barometra Inuenti. H. 106
 Traditionaria Philosophia. *vid.*
Philosophia.
 Tranquillitas animi quid? M. 207. 208
 eius causae & effectus. M. 209. vsque 216
 Tristitia quid? M. 58
 Tichirnhadius speculorum causticorum Inuentor. H. 106
 V.
 V Alexius Magnus barometra cognita habuit. H. 106*
 Valla (Laur.) impagnat Aristotelem. H. 113
 Velthuyusius (Lamb.) Iuris scriptor. H. 118
 Veracitas quid? M. 237
 Verecundia quid? *ibid.*
 Veritas quid? L. 93
 est vel metaphysica vel moralis vel logica. L. 92. 95
 vel certa vel probabilis. L. 107. 108. 112
 est vel in idea simplici vel in iudicio vel In-ratio.

RERVM PRAECIPVARVM.

ratiocinatione. L. 96. 97
 reperitur vel meditando vellegendo. L. 1*
 quomodo inuestigatur? L. 160
 inuenta quomodo proponatur? *ibid.*
 Virtus homini natura non in-est. M. 71
 quid? M. 217
 semper cum studio in-quirendi in Deum consistit. M. 218
 consistit in habitu. M. 219
 nunquam sponte contra voluntatem diuinam agit. *ibid.*
 omnes inter se conne-ctuntur. M. 220
 vna tantum est. *ibid.*
 consistit in emendata mente. M. 221
 quomodo differat a iu-ric agere? *ibid.*
 eius forma est voluntas diuina. M. 222
 obierat mediocritatem. M. 223
 versatur circa varia ob-jecta, & variis inde sortitur nomina. M. 226
 est Dei donum. M. 228.
 absolute bona est. M. 157
 an sit summum bonum? M. 173
 Vira bonum praedominissimum. M. 153
 vegetatua durat, quam-
 dia sanguis circulatur. M. 46
 sensitiua quid? & eius ratio. M. 47. 48
 Vita quid? M. 78
 tria sunt capitalia. M. 74
 eorum causa. M. 94
 diuersimode miscentur. M. 99
 segre cognoscuntur eor-um characteres. *ibid.*
 sis obruti infelicissimi. M. 98. & 109
 & quae huius rei causa? M. 99. 100. & 101
 ex eis proficiuntur ca-ramentis. M. 104
 sunt causa malorum. M. 262. vide & *pro-poniones.*
 per se ipsa ponuntur. M. 262
 Vulnereribus quae nam? L. 34.
 Voluntas reuera datus. M. 28
 est libera. M. 29
 eius sedes. M. 30
 eius cognitio quomodo inuestiganda. M. 235. 236
 magis adfectibus quam rationi sensui. M. 234
 Voluptas unde oritur? M. 29
 quid? M. 81
 quotuplex? *ibid.*
 Voluptuorum character. M. 82. vsque 86
 eorum signa. M. 113
 Vrbianus quid? M. 237

S ; X. Xenoi

INDEX RERVM PRAECIPVARVM.

- X. eius succiflores. *ibid*
 Zolimus Chemiac peritus fuit. H. 106 *
- X Enophanes fedite Eleati-
 cae auctor. H. 84
 Zoroafter Chaldaeorum phi-
 lolophus. H. 21
 eius oracula quae adhuc
 exrant genuina non
 funt. *ibid*
 ab eis differt Perfarum
 Zoroafter. H. 22
- Z Elotyria unde? M. 45
 eius characteres. M. 117
 Zeno auctor fedae Stoicae.
 H. 78

OPERARVM

σφάλματα.

- P *Arg.* 23. *lin.* 31. *post*, penitus exillimabant, *adde*: in eaque
 summum bonum poffitum effe, exillimabant
et c.
- Pag.* 24. *lin.* 5. ante Coloneum *adde*: horum Coloneum.
- Pag.* 67. *lin.* 16. *post* funt, *adde*: quotes de forma quaeritur.
- Pag.* 70. *lin.* 10. *pro* §. LXXI. *lege* §. LXX.
- Pag.* 83. *lin.* 19. *post* iungantur, *adde*: diiungendae diiun-
 gantur.
- Pag.* 87. *lin.* 28. *lege*: fcripturae diuinitatem.

